

ရခိုင်ပြည် ဖြောက်ဦးမြို့ ဘစောဖြူမင်းလက်ထက်
သက္ကရာဇ် (၈၂၁-၈၄၄) ခုနှစ်

အမတ်ကြီး။ 'ဘဒ္ဒ-မင်းညို' ရေးစပ်သော

ရခိုင်မင်းသမီးချင်း
(သို့မဟုတ်)

မောက်တော် ဝေးခြင်း

(ရမ်းဗြဲကျွန်း သရက်ချောင်းမူ)

ထွန်းရွှေခိုင် (မဟာဝိဇ္ဇာ)

၁၉၉၀-ပြည့်နှစ်၊ ဩဂုတ်လ (၉)ရက်။

အမှာစာ

ဤစာအုပ်ကို ရခိုင်မင်းသမီးချင်းနှင့် အကျွမ်းတဝင်ရှိပြီးသောသူများအတွက် ထပ်ဆင့်လေ့လာနိုင်ရန် တင်ပြထားခြင်းသာဖြစ်၍ ယခင်ထုတ်ဝေပြီးသော ‘**ရခိုင်မင်းသမီးချင်း**’ဆိုင်ရာစာအုပ်များ၊ စာတမ်းများနှင့် ဆက်စပ် ဖတ်ရှုကြပါရန် မေတ္တာရပ်ခံအပ်ပါသည်။

ဤစာအုပ်ပြုစုရာတွင် အကြံဉာဏ်များပေးခဲ့ကြသော အသျှင်စက္ကန့်၊ ရမ္မာဝတီ-ပညာစာရနှင့် စစ်တွေဒီဂရီ ကောလိပ် ကျောင်းအုပ်ကြီး ဦးကျော်မြသိန်း၊ ဒေါက်တာလှဝေ(တွဲဖက်ပါမောက္ခ)၊ ဒေါ်နုနုဆွေ(မြန်မာစာကထိက)၊ ဦးဇော်မြင့် (မြန်မာစာကထိက)၊ ဒေါ်ခင်စန်း(မြန်မာစာကထိက)တို့အားလည်း အထူးကျေးဇူးတင်ရှိကြောင်း ဖော်ပြအပ်ပါသည်။

ထွန်းရွှေခိုင်(မဟာဝိဇ္ဇာ)
၁၉၉၀-ပြည့်နှစ်၊ ဩဂုတ်လ(၉)ရက်။

မူကွဲများ အညွှန်း

- ပ - နိုင်ငံတော်ပိဋကတိုက်၊ ပထမပေမူ
- င - နိုင်ငံတော်ပိဋကတိုက်၊ ဒုတိယပေမူ
- လ - ပုဂံဝန်ထောက်မင်း၏လက်ရေးမူ
- မ - ဦးမေအောင်မူ
- ဟံ - ဟံသာဝတီမူ
- ရွှေ - ရွှေစေတီမူ
- ရမ်း - ရမ်းပြဲသရက်ချောင်းမူ

ရခိုင်ပြည် မြောက်ဦးမြို့ အစောဖြူမင်းလက်ထက်
သက္ကရာဇ် (၈၂၁-၈၄၄) ခုနှစ်

အမတ်ကြီး၊ ‘ဘဒ္ဒ-မင်းညို’ ရေးစပ်သော

ရခိုင်မင်းသမီးချင်း
(သို့မဟုတ်)

မောက်တော် ဝေးခြင်း

(ရမ်းဗြူဏ္ဍနိး သရက်ချောင်းမူ)

ထွန်းရွှေခိုင် (မဟာဝိဇ္ဇာ)

၁၉၉၀-ပြည့်နှစ်၊ ဩဂုတ်လ (၉) ရက်။

စာမူခွင့်ပြုချက်အမှတ်	-	(၃၀၃/၉၀/၁၀)
မျက်နှာဖုံးခွင့်ပြုချက်အမှတ်	-	()
ထုတ်ဝေနှစ်	-	၁၉၉၁-မေလ
အကြိမ်	-	ပထမအကြိမ်
စောင်ရေ	-	၁၀၀၀(တစ်ထောင်)
တန်ဖိုး	-	၃၅ ကျပ် (သုံးဆယ်ငါးကျပ်)

ထုတ်ဝေသူ။ ။ဦးသန်းဆွေ၊ စစ်သည်တော်စာပေ၊
 ၅၅၅/လိပ်ပြာကန်၊ သိမ်ကုန်း၊ ငါးထပ်ကြီး၊ ဗဟန်း၊ ရန်ကုန်မြို့။

ပုံနှိပ်သူ။ ။ဒေါ်ခင်စန်း၊ (၀၃၄၁၃)၊ ငွေပဒေသာပုံနှိပ်တိုက်
 ၁၄၉-ဗိုလ်အောင်ကျော်လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့။

မျက်နှာဖုံးရိုက်။ ။ဒေါ်ခင်စန်း၊ (၀၃၄၁၃)၊ ငွေပဒေသာပုံနှိပ်တိုက်
 ၁၄၉-ဗိုလ်အောင်ကျော်လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့။

မာတိကာ

အဖွင့်

ပုံနှိပ်သူ

အမှာစာ

မူကွဲအညွှန်း

မာတိကာ

နိဒါန်း

၁။	ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူ၏ထူးခြားချက်	၁
	(က) ရှေးကျသောပေမူဖြစ်ခြင်း	၃
	(ခ) နိဂုံးအပိုဒ်ပါရှိခြင်း	၃
	(ဂ) စာဆိုအမည်၊ ရာထူးနှင့်ချင်းအမည်ပါရှိခြင်း	၄
၂။	ရခိုင်ပုခက်လွဲသီချင်းများ	၆
၃။	မောက်တော်စေးချင်း	၁၅
	(က) ဤပေမူ၏အားနည်းချက်များ	၁၇
	(ခ) 'ချင်း'နှင့် 'စေးခြင်း'	၁၈
၄။	ရခိုင်မင်းသမီး ချင်း	
	(မူရင်း မူကွဲ၊ ရှင်းလင်းချက်နှင့် သမိုင်းနောက်ခံ)	၁၉

နိဒါန်း

ရခိုင်မင်းသမီးချင်းသည် မြန်မာစာပေသမိုင်းတွင် ထင်ရှားသော ချင်းတစ်စောင် ဖြစ်သည်။ မြန်မာစာပေ လိုက်စားသူတိုင်း အကျွမ်းတဝင်သိကြ၊ လေ့လာဖူးကြသည်ချည်းဖြစ်သည်။ စာရေးသူနှင့် ရင်းနှီးသော မြန်မာစာဌာန ဆရာ-ဆရာမများထံမှ အဆိုပါ ရခိုင်မင်းသမီးချင်းနှင့် ပတ်သက်၍ ပြဿနာအချို့ကို ကြားရဖူးပါသည်။ ချင်းပါ ရခိုင်မင်းသမီးဆိုင်ရာ အကြောင်းအရာများနှင့် ပတ်သက်၍လည်း ဆွေးနွေးဖူးပါသည်။ မှတ်သားမိသော ရခိုင်မင်းသမီး ချင်းနှင့် ပတ်သက်သောအကြောင်းဝိသေသအချို့မှာ ဤသို့ဖြစ်ပါသည်။ ဤချင်းသည် 'အကောင်းဆုံး၊ အရှည်ဆုံး၊ ရှေးအကျဆုံး' ဖြစ်သည်။ အဟောင်းဆုံးဖြစ်သော်လည်း စံထားလောက်အောင်ပင် အကြောင်းအရာ အဖွဲ့အနွဲ့ ပြည့်စုံ ကောင်းမွန်သည်။ ပိုဒ်ရေများသလောက် ရခိုင်ရာဇဝင်ကို အနှစ်ချုပ်၍ ဖော်ပြနိုင်စွမ်းရှိသည်။ ဝေါဟာရကြွယ်ဝသည်။ သက္ကရာဇ်ပါရှိ၍ သမိုင်းသုတေသီတို့ပင် မှီးရ၊ အားထားရသည်။ အဆင့်အတန်းမြင့်၍ မဟာဝိဇ္ဇာတန်းတွင် သင်ဖို့ကောင်း သည်။ ရခိုင်ပြည်မှာ မူအမျိုးစုံမရှိတော့။ မူကွဲများသလောက် စဉ်းစားစရာ ဆုံးဖြတ်စရာများ ရှိနေသည်။ သီကုံးသူစာဆိုမှာ 'အဒ္ဓမင်းညို'လော၊ 'ဘဒ္ဒမင်းညိုလော'၊ ချင်းအမည်ကို 'မှောက်တော်ချင်း'ဟု ခေါ်သင့်သလော၊ 'မှောက်တော်'လော 'မောက်တော်'လော၊ မောက်တော်၏အဓိပ္ပါယ်မှာဘာလဲ၊ ပိုဒ်ရေအပြည့်အစုံမှာ (၃၄)ပိုဒ်မဟုတ်၊ (၃၅)ပိုဒ်ဆိုသည်မှာ မှန်လေသလော၊ အခြားအပိုဒ်များ ရှိနိုင်သေးသလော၊ ချင်းဟောင်း (၁၂)စောင်ကိစ္စ စသည်တို့ပင်ဖြစ်သည်။ ထပ်မံ စိတ်ဖြာ လေ့လာပါက ဤထက်ပို၍ပင် များပြားသောမူများ ရှိနေပေဦးမည်။

ထို့အပြင် ချင်းဟူသည်မှာ ဘုရင်မင်းတို့၏ သမိုင်းကိုပြု၍ ဖွဲ့နွဲ့ထားသောကြောင့်၊ ရခိုင်မင်းသမီးချင်းတစ်ခုကို လေ့လာလျှင် ရခိုင်သမိုင်းနှင့် ရခိုင်လူမျိုးတို့၏ ရိုးရာဓလေ့ထုံးစံ၊ ဝေါဟာရအသုံးအနှုန်းများကိုပင် လေ့လာရန်လိုအပ်မည်ဖြစ် သည်။

တစ်နေ့တွင် စာရေးသူသည် စစ်တွေမြို့ အာဂျပ်ဓာတ်တော်ကုန်း၊ မဟာမုနိဗုဒ္ဓဝိဟာရကျောင်းတိုက်၊ ရမ္မာဝတီ ပညာစာရ ဆရာတော်ထံမှ ပေမူတစ်ခုကို မမျှော်လင့်ဘဲ ရရှိခဲ့ပေသည်။ အဆိုပါပေမူမှာ မြန်မာစာပေလောကအတွက် အထူးမျှော်လင့်နေသော ရခိုင်မင်းသမီးချင်းပေမူပင်ဖြစ်သည်။ ရမ်းဗြဲနယ် သရက်ချောင်းဘုန်းကြီးကျောင်းမှ ရရှိခဲ့ခြင်း ဖြစ်၍ ဆရာတော် ဦးပညာစာရ၏ သဘောတူခွင့်ပြုချက်အရ အဆိုပါပေမူကို 'ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်း'မူဟူ၍ ကင်မွန်းတပ် လိုက်ပါသည်။

စာရေးသူသည် ဟောင်းနွမ်းနေသောအဆိုပါပေမူအား ကောင်းစွာသန့်စင်ကာ မိုက်ကရိုဖလင်ဖြင့် ဓာတ်ပုံရိုက်ယူ ထားလိုက်ပါသည်။ ထို့နောက်ဓာတ်ပုံအဖြစ် ကူးယူကာ ပေစာတစ်ကြောင်းချင်းကို လေ့လာခဲ့ပါသည်။ လေ့လာရာတွင် ပညာရေးဝန်ကြီးဌာနထုတ် တက္ကသိုလ်ပို့ချမှုစာစဉ်(၁၂၃) ရခိုင်မင်းသမီးချင်း၊ ဟံသာဝတီထုတ် ရခိုင်မင်းသမီးချင်း၊ ပါမောက္ခချုပ်ဦးကျော်ရင်၏ ရခိုင်မင်းသမီးချင်း၊ ဆရာဦးအောင်သာဦး၏ ဘစောဖြူမင်းသမီးတော်ချင်းစသည့် စာအုပ် တို့ကို တိုက်ဆိုင်လေ့လာခဲ့ပါသည်။ အဆိုပါစာအုပ်များတွင် ဖော်ပြထားသောမူကွဲများ၊ ကွဲလွဲချက်များကို သမိုင်းကြောင်းနှင့် စပ်ဟပ်၍ လေ့လာပါသည်။

ရခိုင်မင်းသမီးချင်းစပ်ဆိုခဲ့သည်မှာ နှစ်ပေါင်း(၅၀၀)ခန့်ကြာမြင့်ခဲ့ပြီဖြစ်၍ ခေတ်အဆက်ဆက်ကို ဖြတ်သန်းလာခဲ့ ပြီ။ ထိုချင်းကို အဆင့်ဆင့်ကူးယူခဲ့ရာ၌ မူအမျိုးမျိုးကွဲပြားလာခဲ့ရပေသည်။ အချို့မှာ မူလအသုံးအနှုန်းဟုတ်ဟန်မတူတော့ ဘဲ အသွင်သစ်ဆင်ထားဟန်ရှိပေသည်။ ယခုလေ့လာတင်ပြသော ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူကိုကား အားအရဆုံးဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် စာရေးသူမှာ မြန်မာစာပေဆိုင်ရာဘက်တွင် အကျွမ်းတဝင်ရှိသူမဟုတ်၍ မိမိယူဆချက် ထင်မြင်ချက်ကို မဖော်ပြ တော့ဘဲ ကျွမ်းကျင်သောပညာရှင်များ ဆက်လက်လေ့လာနိုင်ရန်အတွက် မပြုမပြင်ဘဲ မူရင်းအတိုင်း စာကိုယ်ကို ဖော်ပြထား ပါသည်။ မူကွဲများနှင့် ယူဆချက်အချို့ကို အောက်ခြေတွင်သာ ဖော်ပြထားပါသည်။ ချင်းကို သမိုင်းနောက်ခံပေါ်ပေါက်ပြီးမှ ဖွဲ့နွဲ့ရေးသားစပ်ဆိုခဲ့ခြင်းဖြစ်ရာ သမိုင်း၏ဆင့်ပွားမှုသာလျှင်ဖြစ်ပေသည်။ သို့ရာတွင် ဤချင်းကို လေ့လာရာတွင် အထောက်အကူဖြစ်စေရန်အတွက် သမိုင်းနောက်ခံများကိုပါ ပူးတွဲတင်ပြထားပါသည်။ စာလုံးပေါင်းများကိုလည်း မူရင်းအတိုင်းပင် ဖော်ပြထားပါသည်။

၁၂ ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူ၏ ထူးခြားချက်များ

(က) ရှေးကျသောပေမူဖြစ်ခြင်း

ဤပေမူ၏ နိဂုံး‘ခါး’ပေချပ်တွင် သကြင်-ဒဒဒ-ခု တော်သလင်းလပြည့်ကျော် တစ်ဆယ့်လေးရက်နေ ရေကုပြီသည်’ဟု ပါရှိသည်။ ထိုစာအရေးအသားမှာ မြောက်ဦးခေတ်နှောင်းပိုင်း ကျောက်စာများတွင် တွေ့ရသည့် အရေး အသားမျိုးပင် ဖြစ်ပါသည်။ မြောက်ဦးခေတ် ဒဂါးများကျောက်စာတွင် တစ်ကို ‘ဒ’ပုံရေးကြသည်။ ဂဏန်းနှင့်အက္ခရာကို ရောနှော၍ ‘တဆယ်ငှ’ဟုရေးသားထားသည်။ ထို့ပြင် (ရေကုပြီ-ရေးကူးပြီး)ဟူသောရေးသားဟန်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။

ဤပေမူအတွင်းစာသားများတွင် ပါရှိသောအရေးအသားများနှင့် ဆက်နွယ်နေသော ရခိုင်ကျောက်စာအချို့ကို တင်ပြပါမည်။

ပုရိန်အဆုံးတောင်ကျောက်စာ(ယခု မြောက်ဦးပြတိုက်) စာကြောင်းရေ (၂)တွင် ‘မင်းကြီး’ကို ‘မင်ကြီ’ဟု ရေးသည်။ စာကြောင်းရေ (၈)တွင် ‘မဲ’ကို ‘မဲယံ’ဟူ၍ မဲနှင့်မယံကို နှစ်မျိုးပေါင်းစပ်၍ ရေးထားသည်။ ဤသို့အရေးအသားကို ဤပေမူတွင် အပိုဒ်တိုင်း၌တွေ့ရသည်။ ဤကျောက်စာမှာ ရာဇာဓိရာဇ်နှင့် ရခိုင်ဘုရင် နရနုတို့ ချုပ်ဆိုရေးထိုးထားသော ကျောက်စာချုပ်ဖြစ်သည်။ အေဒီ ၁၄၀၅ ခုနှစ်ခန့်က ရေးထိုးခဲ့သည်။

‘တို့’ကို ‘တိုဝ်’ဟူသော အရေးအသားကိုလည်း ယခုပေမူတွင် တွေ့ရပါသည်။ မြောက်ဦးမြို့ လက်ဆည်ကန် တောင်တန်း၊ ဂဏန်းချပ်တောင်ဘုရား ကျောက်စာရေးထိုး သက္ကရာဇ် (၈၄၄)ခု စာကြောင်းရေ (၄)နှင့်(၅)တွင် ‘မင်တိုင်’ ‘တိုင်ဖြင့်’ဟူ၍တွေ့ရသည်။ စာကြောင်းရေ (၉)တွင် ဤပေမူ၌သုံးသော ‘ဖုရာ’ အရေးအသားကိုပါ တွေ့ရသည်။ (နေ- နိ)ဟူသော ရခိုင်အရေးအသားကို သရက်အုပ်ဥရာဇ်တောင်ဘုရားကျောက်စာ သက္ကရာဇ် (၈၅၇)ခု၊ စာကြောင်းရေ (၂)တွင် (တလင်ကနီနိ-တနင်နွေနေ)ဟု တွေ့ရသည်။

ဤချောင်းပေမူပါ ထူးခြားသောအရေးအသားအချို့

မြေဥ	-	အပိုဒ်(၃)
လည်း	-	အပိုဒ်(၄)
ကြန်	-	အပိုဒ်(၅)
သေ	-	အပိုဒ်(၁၀)
စညိန်	-	စည်းစိမ်-အပိုဒ်(၁၄)
ခြိတ်	-	အပိုဒ်(၂၃)
လှန်	-	အပိုဒ်(၁၈)
ရရာ ဇုဆယ်	-	၇၉၀-အပိုဒ်(၃၁)

ဤကဲ့သို့ ရှေးကျသောပေမူနှင့် ကျောက်စာများပါ အရေးအသားများ၊ အပင့်အရစ်များကို အပိုဒ်တိုင်းတွင် တွေ့ရ ပါသည်။ ထို့ပြင် အပိုဒ်နံပါတ်တပ်ရာတွင် စာပိုဒ်ထိပ်တွင်မတပ်ဘဲ စာပိုဒ်၏နောက်ဆုံးစာသား အနီးတွင်ကပ်၍ နံပါတ် စဉ်တပ်ထားပါသည်။ အက္ခရာဂဏန်းများမှာလည်း မြောက်ဦးခေတ်နှောင်းပိုင်း ဒဂါးများတွင် ထိုးထားသည့်အတိုင်း တွေ့ရသည်။

(ခ) နိဂုံးအပိုဒ်ပါရှိခြင်း

ရခိုင်မင်းသမီးချင်းနှင့်ပတ်သက်သော ဟံသာဝတီမူနှင့် တက္ကသိုလ်မူများတွင် စုစုပေါင်း (၃၄)ပိုဒ်ပါရှိပြီး နိဂုံး အပိုဒ် မပါရှိကြပါ။ ဦးအောင်သာဦးတင်ပြသည့် ရွှေစေတီမူနှင့် ယခု ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းမူတို့တွင်သာ နိဂုံးပိုဒ်ပါရှိကြပါ သည်။ ရွှေစေတီမူဆိုသည်မှာ စစ်တွေမြို့ ရွှေစေတီကျောင်းတိုက်တွင် ‘ပဒုမင်းညို၏ ဘဇောဖြူ မင်းသမီးချင်း’ဟူသော ပေမူကို လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်း (၆၀)ကျော်ခန့် စစ်ကြိုကာလက တွေ့ခဲ့ဖူးကြောင်း၊ ဆရာတော်ကြီး ရှေ့မှောက်၌ ကိုယ်တိုင် ကူးယူခဲ့သော မူဖြစ်ကြောင်း ဆရာဦးအောင်သာဦးက ၎င်း၏စာအုပ်တွင် ဖော်ပြခဲ့ပေသည်။ ပေသက်တမ်းမှာ နှစ်ပေါင်း (၂၀၀)ခန့် ရှိပြီဟု ခန့်မှန်းရကြောင်း ယခုမတွေ့ရတော့ကြောင်း သိရှိရပေသည်။

ဦးအောင်သာဦး၏ ရွှေစေတီမူနှင့်ပတ်သက်၍ ၁၉၇၀ပြည့်နှစ် စက်တင်ဘာလ(၆)ရက်နေ့ ဂန္ဓိခန်းမ၌ပြုလုပ်သော ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုအနုပညာအဖွဲ့ သုတေသနဟောပြောပွဲတွင် ဟောပြောခဲ့ဖူးပါသည်။ ဦးအောင်သာဦး၏ဟောပြောချက်တွင် နိဂုံးအပိုဒ်(၃၅)လည်း ပါဝင်ခဲ့ရာ သုတေသီအချို့က အဖွဲ့အနွဲ့ကာရန်ယူပုံ အခြားသောအပိုဒ်များနှင့် မတူသည်ကို

ဘဝင်မကျဖြစ်ခဲ့ကြပါသည်။

အပိုဒ်(၃၅)နှင့်ပတ်သက်၍ တွေးတောစရာရှိနေသည်ကား အမှန်ပင်ဖြစ်ပါသည်။ ပါမောက္ခချုပ်ဟောင်း ဦးကျော်ရင် (မြန်မာစာ-ကထိက)က ၎င်း၏ရခိုင်မင်းသမီးချင်းစာအုပ် နိဒါန်းပိုင်းတွင် အရှေ့ပါကစ္စတန်(ယခု ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်) အဝကျွန်း ဦးလာဘ၏လက်ရေးမူ ရခိုင်မင်းသမီးချင်းတစ်စောင် တွေ့ရှိခဲ့ကြောင်း၊ ရခိုင်အသံထွက်အတိုင်း ရေးထားပြီး အခြားမူများနှင့်မတူသော ထူးခြားချက်များရှိကြောင်း၊ အပိုဒ်(၃၄)၏အောက်က ‘မပြီးသီး’ဟုပါရှိကြောင်း စသည်ဖြင့် တင်ပြထားပါသည်။ မပြီးသီး ဆိုသည်မှာ ရခိုင်လို ရေးထားခြင်းဖြစ်၍ ‘မပြီးဆုံးသေးပါ’ဟု အဓိပ္ပါယ်ရပါသည်။ အပိုဒ်(၃၄)အောက်တွင် ရေးထား၍ အခြားအပိုဒ်များရှိသေးသည်ဟု ယူဆရန်ရှိပါသည်။

ဤအချက်သည် ယခုတင်ပြထားသော အပိုဒ်(၃၅)အတွက် အားထားစရာဖြစ်နေပါသည်။ ထို့အပြင် ဘင်္ဂလား အဝကျွန်းသားများသည် ရမ်းဗြဲကျွန်း ရခိုင်တောင်ပိုင်းသား ဇာတိများဖြစ်ကြသည်။

သက္ကရာဇ် (၁၁၄၆)ခု ဘိုးတော်ဘုရား ရခိုင်ကို တိုက်ခိုက်သိမ်းပိုက်ယူစဉ် ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်ကိုဖြတ်၍ ထွက်ပြေးလာခဲ့ကြသော စစ်ဘေးဒုက္ခသည်များ ဖြစ်ကြပေသည်။ ထိုစစ်ပြေးဒုက္ခသည်များထဲတွင် စာပေအနုပညာရှင်များ လည်း ပါရှိခဲ့မည်ဖြစ်ရာ မိမိဝါသနာပါရာ ကဗျာလင်္ကာကို ပေမူအဖြစ် ယူဆောင်၍သော်လည်းကောင်း၊ နှုတ်တိုက်အလွတ် ကျက်မှတ် ရေးခဲ့ဖူးသည်ကို တိုင်းပြည်အေးချမ်းသာယာလာသောအခါမှ ပြန်၍စာဖြင့်ရေးထားခြင်းမျိုးသော်လည်းကောင်း ဖြစ်နိုင်ပေသည်။ ရခိုင်အသံထွက်ဖြင့် ရေးထားသည်ဟု ဦးကျော်ရင်က ဖော်ပြထားရာ အရကျက်ထားသူက နောင်အခါကျမှ ရေးမှတ်ထားခြင်းမျိုးဖြစ်နိုင်သည်။

နိဂုံးအပိုဒ်(၃၅)မှာ ‘ယောက်မှန်သပြေ’ဟူ၍ အစချီထား၍ ယခင်အပိုဒ်များကဲ့သို့ ‘ဧ’ကာရန်ဖြင့် စထားခြင်းမရှိပေ။ အချပိုဒ်တွင်လည်း ယခင်အပိုဒ်များကဲ့သို့ နှစ်ဆင့်မချဘဲ ‘အလွဲတဲ့မနေ၊ ပျော်ပါးရေး၊ ဧး . . . ယင်ယင်. . . ဧး’ဟု တစ်ဆင့်တည်းချထားပေသည်။

နိဂုံးအပိုဒ်ဖြစ်၍ ဤသို့တမူထူး၍ ဖွဲ့နွဲ့စပ်ဆိုထားခြင်းမျိုး ဖြစ်နိုင်ပေသည်။ အများအားဖြင့် ဂီတ၊ သီချင်း၊ ကဗျာလင်္ကာနှင့် အခြားကိစ္စရပ်များတွင် နိဂုံးချုပ်ခါနီး၊ ပြီးဆုံးခါနီးတွင် ယခင်နှင့်မတူ ထူးခြားသောဝိသေသလက္ခဏာ တစ်ခုခု ပြတတ်ပေသည်။ အထူးသဖြင့် ဂီတသံ ကဗျာတစ်ပုဒ်၊ သီချင်းတစ်ပုဒ်တွင် ပြီးခါနီး၏ ပြောင်းလဲမှုကို ကောင်းစွာ ပင် သဘောပေါက်လွယ်ပါသည်။ စာဆိုရှင် ‘မင်းညို’သည် ၎င်း၏ချင်းကို ဤနည်းဖြင့် နိဂုံးအပိုဒ်(၃၅)ကို စပ်ဆိုဖွဲ့နွဲ့ခဲ့ခြင်း ဖြစ်နိုင်ပေရာသည်။

ထို့ပြင် နိဂုံးအပိုဒ်တွင် ‘ဆန်းကျူးလင်္ကာ၊ မင်းစဉ်လာကို’ဟူ၍ ရှေးထုံးလင်္ကာမှ အသစ်အဆန်းထွင်ကာ မင်းစဉ် မင်းဆက်ကို ပြဆိုသော ချင်းအဖြစ် ရေးစပ်ထားခြင်းပေလော၊ တစ်နည်းအားဖြင့် ပဒုမင်းညို၏ ချင်းသည် ချင်းတို့၏ အစခေတ်ဦးချင်းတစ်ပုဒ်ပေလော၊ တစ်နည်းအားဖြင့် ပဒုမင်းညို၏ချင်းသည် ချင်းတို့၏အစ ခေတ်ဦးချင်းတစ်ပုဒ်ပေ လောဟု ယူဆနိုင်ပါသည်။ လက်ရှိပညာရှင်များလက်ခံကြသည့် အဟောင်းဆုံး ရှေးအကျဆုံးဟူသော အချက်ကိုလည်း ပို၍အထောက်အကူပြုစေပါသည်။

(၈) စာဆိုအမည်၊ ရာထူးနှင့် ချင်းအမည်ပါရှိခြင်း

ဤချင်းပေမူ၏ (ခါး)အချပ်-၁၊ နိဂုံးအပိုဒ် (၃၅)အောက်ခြေတွင် ‘မောက်တော်ခြင်း၊ ပခက်လွဲကိုဝ် အမတ် ပဒုမင်းညိုစပ်သည်’ဟု တိကျစွာဖော်ပြထားပါသည်။

ဤချင်းကို ‘မောက်တော်ခြင်း’ဟုခေါ်ခြင်းနှင့် ပခက်လွဲရာတွင် သီဆိုရသောသီချင်းတစ်မျိုးဟု ဆိုပါသည်။ ၎င်းအပြင် စာဆိုရှင်မှာ ‘အမတ်’တစ်ဦးဖြစ်ကြောင်းနှင့် ရာထူးအဆင့်အတန်းကိုပါ သိရှိခွင့်ရပါသည်။ စာဆိုရှင်အမည်ကို လည်း ‘ပဒုမင်းညို’ဟု တိကျစွာဖော်ပြထားပါသည်။ အဖုံးတွင်ကား ‘ဝီ၊ ဝါ၊ သံ’ဘဒ္ဒဇေးဖြစ်ပါသည် ပါသည်ဘုရားဟု ပါရှိရာ ‘ပ’‘ဖ’‘ဘ’တို့မှာ အသံတူ၍ ရောနှောသုံးတတ်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ အခြားစိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသောအချက် မှာ ‘ဝီ’မှာ ‘ဝီတ’ဖြစ်၍ မြန်မာအဘိဓာန်အရ သီဆိုခြင်း သီချင်းဟု အဓိပ္ပါယ်ရ၍ ‘ဝါ’မှာ ‘ဝါဒီတ’တီးမှုတ်ခြင်းအဓိပ္ပါယ်ရ သည်။ ‘သံ’မှာ ‘အသံ’ ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်ရာ ဤချင်းသည် သီဆို၍လည်းကောင်း၊ တီးမှုတ်၍လည်းကောင်း၊ ရသောအသံ သာယာအေးမြသည့်ကလေးချော သီချင်းဟု အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပါက သင့်တော်မည်ဟု ယူဆရပါသည်။

ဤအချက်နှင့်ပတ်သက်၍ ရခိုင်ပြည်နယ်ဖြစ်စဉ်သမိုင်း ပြုစုရေးအဖွဲ့ စာတမ်းပြုစုကြစဉ် ဆရာကြီးဦးဦးသာထွန်း သီဆိုအသံသွင်းခဲ့သော ဤချင်း၏သံစဉ်မှာ အမှန်ပင် သာယာနာပျော်ဖွယ်ဖြစ်ပါသည်။ ကလေးတို့ မဆိုထားဘိ လူကြီးများ ပင်တစ်မှေးအိပ်ပျော်လောက်ပေသည်။ ဤချင်းကို ‘ကြောင်’သားရေဖြင့် ကြက်လုပ်ထားသော အုန်းမှုတ်ခွက်တယောဖြင့် ဆွဲဆွဲငင်ငင်သီဆို တီးမှုတ်ရသည်ဟုလည်း မှတ်သားရဖူးပါသည်။

အချုပ်ဆိုရသော် ယခုတင်ပြအပ်သော ‘ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူ’ပါအချက်များကို ကြည့်ခြင်းအားဖြင့် ရခိုင်မင်းသမီးချင်းကို ‘မောက်တော်စေးချင်း’ဟုခေါ်ဆိုကြောင်း ‘ပုခက်လွဲသီချင်း’ဖြစ်ကြောင်း ၊ ရေးစပ်သူမှာ ‘ပဒုမင်းညို’ဖြစ်ကြောင်း ၎င်းမှာ အမတ်ရာထူးအဆင့်ရှိသူတစ်ဦးဖြစ်ကြောင်း ဤချောင်းသည် သီဆို၍လည်းကောင်း၊ တီးမှုတ်၍လည်းကောင်း၊ သံအေး သံမြဲ သံစဉ်ဖြစ်ကြောင်း သိရှိလာရပါသည်။

(ယ) စာမူပြည့်စုံခြင်း၊ ရခိုင်ဝေါဟာရ ဖော်ပြမှုများ တွေ့ရခြင်း

အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့ပြီးဖြစ်သည့်အတိုင်း ဤချောင်းသည် နှစ်ပေါင်းငါးရာခန့် ကြာမြင့်ခဲ့ပြီးဖြစ်သော ရှေးဟောင်း ချောင်းဖြစ်ရာ အဆင့်ဆင့်ကူးယူခဲ့ခြင်းကြောင့် မူအမျိုးမျိုးကွဲပြားခဲ့ပေသည်။ ဟောင်းနွမ်းဆွေးမြေ့နေသော အချို့ပေမူများ တွင် အချို့စာသားများမှာ မထင်မရှား သို့မဟုတ် ဖတ်မရလောက်အောင် ပျက်စီးတတ်ပေရာ ယင်းကို ပေကူးသူက လည်းကောင်း၊ စာတည်းသူကလည်းကောင်း၊ လိုအပ်၍ အချိန်အခါအရ ဖြည့်စွက်ပြင်ဆင်ခဲ့ဟန်တူပေသည်။ စာတည်းသူမှာ အများအားဖြင့် ပညာရှင်များဖြစ်ကြလေရာ အဓိပ္ပါယ်ရော ကာရန်ပါ သဟဇာတဖြစ်မည့်စာသားကို ရွေးချယ်ခဲ့မည်မှာ ယုံမှားစရာမရှိပါပေ။ သို့သော် အဆိုပါပြင်ဆင်ထားသော စာသားသည် ရခိုင်ဒေသီယဝေါဟာရ ရခိုင်သမိုင်းနောက်ခံတို့ နှင့် ကိုက်ညီရန်ကားလိုအပ်မည်ဖြစ်ပါသည်။ ဤသည်နှင့်ပတ်သက်၍ မူကွဲများ၏ အဓိပ္ပါယ်အခြေအနေကို တတ်နိုင်သမျှ အောက်ခြေမှတ်စုဖြင့် တင်ပြထားပါသည်။

ယခုတင်ပြလိုသည်မှာ ယခင်ရခိုင်မင်းသမီးချင်းမူများတွင် မပါရှိသော ကျန်ရစ်ခဲ့ဟန်တူသော ပါဒများဖြစ်ပါ သည်။

ကျောင်းသုံးပြဋ္ဌာန်းသော ဟံသာဝတီမူနှင့် ရွှေစေတီမူအပါအဝင် မူအားလုံးတွင် ချောင်းအပိုဒ်(၁) နိဒါန်းပိုင်း၌-

‘ပေါ်ဦးကမ္ဘာ၊ *ကြာငါးပွင့်လိုက်

ရောင်မြိုက်ဉာဏ်ဖြူ’ဟု တွေ့ရသည်။

ယခုရမ်းဗြဲပေမူတွင်-

‘ပေါ်ဦးကမ္ဘာ၊ ‘အစွာက’

ကြာငါးပွင့်လစ်၊ ဉာဏ်မြစ်ရောင်ဖြူ’ဟု တွေ့ရပါသည်။

စာရှုသူအနေဖြင့် စာမူနှစ်ခုကို ယှဉ်၍ အဓိပ္ပါယ်အဖွဲ့အနွဲ့ ကာရန်ယူပုံအားလုံးကို ဆင်ခြင်သုံးသပ်နိုင်ကြပါသည်။

အပိုဒ်(၇)နိဒါန်းပိုင်းတွင်လည်း ကျောင်းသုံးပြဋ္ဌာန်းစာအုပ်များနှင့် မူကွဲများတွင်-

‘တုံကာကာ၊ မည်သာညော၊ ပြည်မထိပ်ဖျား’ဟု တွေ့ရသည်။ ယခု အခြားရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူတွင်ကား-

‘ဧး တုံကာကာ၊ အစဉ်ဖြာသား

မည်သာညော၊ ပြည်မထိပ်ဖျား’ဟု တွေ့ရသည်။ ကာရန်ယူပုံကို အခြားချောင်းအပိုဒ်များနှင့် ယှဉ်၍လေ့လာပါက ဤအစဉ်ဖြာသားပါဒ်မှာ အဆင့်ဆင့်ပေကူးရာ၌ ကျန်ရစ်ခဲ့ဟန်တူကြောင်း သုံးသပ်ရပါသည်။ ဤအချက်ပိုမို၍ ခိုင်လုံစေ သော အချက်တစ်ခုမှာ အခြားရခိုင်ဒေသမှ မူတစ်ခုဖြစ်သော ရွှေစေတီမူတွင်လည်း ‘အစဉ်ဖြာသား’ပါဒ် ပါရှိခြင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။ (ဦးအောင်သာဦး၊ စာ-၃၃)

ဦးအောင်သာဦး၏ရွှေစေတီမူမှာ ပုံနှိပ်မူဖြစ်၍ ထိုစဉ်က မူရင်းပေမူကို မတင်ပြနိုင်ခဲ့ပါ။ သို့သော် ယခုလက်ရှိ ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူနှင့် တူညီသော ဤအချက်ကိုထောက်၍ ထိုစဉ်က အမှန်ပင် ပေမူမှတစ်ဆင့် ကူးယူခဲ့ခြင်းဖြစ်ကြောင်း နှင့် ရွှေစေတီမူမှာ ပေမူအမှန်ပင် ရှိခဲ့ကြောင်း မှတ်ယူနိုင်ပေတော့သည်။

အခြားစိတ်ဝင်စားဖွယ် မူကွဲတစ်ခုကို ထုတ်နှုတ်တင်ပြပါဦးမည်။ တက္ကသိုလ်ပို့ချစာစဉ် ‘ရခိုင်မင်းသမီးချင်း’အပိုဒ် (၄)တွင် -

‘နောက်ပြည်မင်းတို့၊ ခွန်ဆက်ပို့ထား

နှစ်လို့ချင်စွာ၊ ခါသာသလင်း

အောက်နှီးခင်းလျက်၊ ပေါ်တင်းကြက်မွန်

ဗိတာန် ဆောင်ထား၊ ကိုးပါးရတနာ

စိဖြာချယ်ယက်၊ ရွှေပုခက်ဝယ်’ဟူ၍ ပါရှိပါသည်။

ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူအပိုဒ်(၄)တွင်-
'နောက်ပြည်မင်းတို့၊ ခွန်ဆက်ပို့သား
နှစ်လိုချင်စွာ၊ ခါသာပိတ်အုပ် ၁

နတ်လုပ်မယွင်း၊ အောက်နှီးခင်း၍
ပေါ်ထွင်ကြက်ဟန်၊ **ပဒံ** ၂ အောင်လွှား
ကိုးပါးရတနာ၊ စိမ္မာခြည်ရှက်
ရွှေပုခက်ဝယ်'ဟူ၍ တွေ့ရပါသည်။

အထက်ပါနှစ်ပိုဒ်ကို နှိုင်းယှဉ်ဖတ်ရှုသင့်ပါသည်။ ဧချင်းဖွဲ့ခံ မင်းသမီးငယ်၏ ပုခက်ဆင်ယင်ပုံကို ဖွဲ့ဆိုထားကြောင်း ထူးထူးခြားခြားအဓိပ္ပါယ် မကွဲလွဲကြောင်း တွေ့ရသော်လည်း ဝေါဟာရအသုံးအနှုန်းအချို့ ကွဲလွဲကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ ထို့အပြင် **'နတ်လုပ်မယွင်း'**ဟူသောစာကြောင်းလည်း ယခုမူတွင် တွေ့ရပါသည်။ မည်သည့်မူက ဖြစ်ဖြစ်သည်ကို တိကျစွာပြောဆိုရန် ခက်ခဲလှပါသည်။ သို့သော် လေ့လာသူများ ဆက်စပ်သုံးသပ်နိုင်ရန်အတွက် ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူ လာ အထက်ပါအပိုဒ်မှ ဝေါဟာရနှစ်ခုအကြောင်း ထုတ်နှုတ်တင်ပြပါမည်။

အေဒီ ၁၅၉၉ ခုတွင် ရခိုင်ဘုရင် မင်းရာဇာကြီးသည် ဟံသာဝတီကို အောင်မြင်ပြီးနောက် ရခိုင်ဘုရင်၏ဩဇာ အာဏာသည် အနောက်ကုလားပြည်သာမက အရှေ့ပြည်သို့တိုင်အောင် ပျံ့နှံ့ကျယ်ဝန်းလာခဲ့သည်။ မင်းရဲသီဟသူလည်း မင်းရာဇာကြီးထံသို့ ပုဆိုး၊ ခါသာ၊ ဖဲ၊ မှိုင်းလုံး၊ သက္ကလပ်လက်ဆောင်ပဏ္ဏာဆက်သတော်မူခဲ့ကြောင်း **ရခိုင်ရာဇဝင် သစ်ကျမ်း စာ-၁၄၇၊ ဦးကုလားမဟာရာဇဝင်ကြီး (တ) စာ-၉၈-၁၀၀** တို့တွင် တွေ့ရပါသည်။ ထိုခေတ် ထိုအခါက **'ခါသာပိတ်အုပ်'** အထည်မျိုးသည် လက်ဆောင်ပဏ္ဏာအခွန်ဆက်သရာတွင် မပါမဖြစ်သော တော်ဝင်ပစ္စည်းတစ်မျိုး ဖြစ်ခဲ့ပေလိမ့်မည်။ ထိုအပိုဒ်နှင့်ဆက်စပ်၍ **'နတ်လုပ်မယွင်း'**ဟူသော ပါဒအကြောင်းမှာ ပေကူးသူ၏အားနည်းချက်ကြောင့် လည်းကောင်း၊ ဟောင်းနွမ်းနေသောပေမူ ဖြစ်၍လည်းကောင်း၊ အကြောင်းကြောင်းကြောင့် ဖတ်မရ၊ မှတ်မရဖြစ်ခဲ့ရာ **'အောက်နှီးခင်း၍'**ကာရန်ကိုက်ညီရန် **'ခါသာသလင်း'**ဟု ပြင်လိုက်ကြဟန်တူပါသည်။

'ပဒံအောင်လွှား ကိုးပါးရတနာ' တွင် **'ပဒံ'**ဟူသောဝေါဟာရမှာ ရခိုင်ရိုးရာလက်သမား ဝေါဟာရဖြစ်ပါသည်။ အိမ်၊ နန်းတော်၊ ကျောင်း၊ ဇရပ်တို့တွင် ပျဉ်အခင်း၊ ကုန်းဖီအောက်ခံသစ်တွန်းကို ခေါ်သည်။ ရခိုင်တို့တွင် ပုခက်၊ ယိုင်းများကို ပဒံတွင် ချိတ်ဆွဲလေ့ရှိရာ ပုခက်ချိတ်ဆွဲရာတန်းကိုပါ **'ပဒံ'**ဟုသုံးလေ့ရှိသည်။ ရခိုင်ရိုးရာသဘာဝတေးကဗျာများ တွင်လည်း ဤသို့တွေ့ရပါသည်။

ဥပမာ. . . **'အိမ်ကြီးရကျိုင်း'**တေးကဗျာတွင်
'ထုပ်စွပ်၊ ယောက်စွပ်
ပဒံခတ်

ကြမ်းခတ်အိမ်ကြီး
မြင်းတဝင်၊ ဆင်တမြီး. . .'ဟု ပါရှိသည်။

ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူ အပိုဒ်(၄)တွင်
နောက်ပြည်မင်းတို့၊ ခွန်ဆက်ပို့သား
နှစ်လိုချင်စွာ၊ ခါသာပိတ်အုပ်၁
နတ်လုပ်မယွင်း၊ အောက်နှီးခင်း၍
ပေါ်ထွင်ကြက်ဟန်၊ **ပဒံ** ၂ အောင်လွှား
ကိုးပါးရတနာ၊ စိမ္မာခြည်ရှက်
ရွှေပုခက်ဝယ်'ဟူ၍ တွေ့ရပါသည်။

အထက်ပါနှစ်ပိုဒ်ကို နှိုင်းယှဉ်ဖတ်ရှုသင့်ပါသည်။ ဧချင်းဖွဲ့ခံ မင်းသမီးငယ်၏ ပုခက်ဆင်ယင်ပုံကို ဖွဲ့ဆိုထားကြောင်း ထူးထူးခြားခြား အဓိပ္ပါယ်မကွဲလွဲကြောင်း တွေ့ရသော်လည်း ဝေါဟာရအသုံးအနှုန်းအချို့ ကွဲလွဲကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ ထို့အပြင် **'နတ်လုပ်မယွင်း'**ဟူသောစာကြောင်းလည်း ယခုမူတွင် တွေ့ရပါသည်။ မည်သည့်မူက ဖြစ်ဖြစ်သည်ကို တိကျစွာပြောဆိုရန် ခက်ခဲလှပါသည်။ သို့သော် လေ့လာသူများ ဆက်စပ်သုံးသပ်နိုင်ရန်အတွက် ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူ လာ အထက်ပါအပိုဒ်မှ ဝေါဟာရနှစ်ခုအကြောင်း ထုတ်နှုတ်တင်ပြပါမည်။

အေဒီ ၁၅၉၉-ခုတွင် ရခိုင်ဘုရင် မင်းရာဇာကြီးသည် ဟံသာဝတီကိုအောင်မြင်ပြီးနောက် ရခိုင်ဘုရင်၏ဩဇာ အာဏာသည် အနောက်ကုလားပြည်သာမက အရှေ့ပြည်သို့တိုင်အောင် ပျံ့နှံ့ကျယ်ဝန်းလာခဲ့သည်။ မင်းရဲသီဟသူလည်း

အမတ်ကြီး ဘဒ္ဒမင်းညို

ရခိုင်မင်းသမီးချင်း

မင်းရာဇာကြီးထံသို့ ပုဆိုး၊ ခါသာ၊ ဖဲ၊ မှိုင်းလုံး၊ သတ္တလပ်လက်ဆောင်ပဏ္ဏာဆက်တော်မူခဲ့ကြောင်း၊ **ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း** စာ-၁၄၇၊ ဦးကုလား မဟာရာဇဝင်ကြီး၊ (တ) စာ-၉၈-၁၀၀ တို့တွင် တွေ့ရပါသည်။ ထိုခေတ် ထိုအခါက **‘ခါသာပိတ်ဖုတ်’** အထည်မျိုးသည် လက်ဆောင်ပဏ္ဏာအခွန်ဆက်သရာတွင် မပါမဖြစ်သော တော်ဝင်ပစ္စည်းတစ်မျိုးဖြစ်ခဲ့ပေလိမ့်မည်။ ထိုအပိုဒ်နှင့်ဆက်စပ်၍ **‘နတ်လုပ်မယွင်း’** ဟူသော ပါဒအကြောင်းမှာ ပေကူးသူ၏အားနည်းချက်ကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဟောင်းနွမ်းနေသောပေမူဖြစ်၍လည်းကောင်း၊ အကြောင်းကြောင်းကြောင့် ဖတ်မရ၊ မှတ်မရဖြစ်ခဲ့ရာ **‘အောက်နိုးခင်း၍’** ကာရန်ကိုက်ညီရန် **‘ခါသာသလင်း’** ဟု ပြင်လိုက်ကြဟန်တူပါသည်။

‘ပဒ်အောင်လွှာ၊ ကိုးပါးရတနာ’ တွင် **‘ပဒ်’** ဟူသောဝေါဟာရမှာ ရခိုင်ရိုးရာလက်သမား ဝေါဟာရဖြစ်ပါသည်။ အိမ်၊ နန်းတော်၊ ကျောင်း၊ ဇရပ်တို့တွင် ပျဉ်အခင်း၊ ကုန်းဖီအောက်ခံသစ်ထွန်းကို ခေါ်သည်။ ရခိုင်တို့တွင် ပုခက်၊ ယိုင်းများကို ပဒ်တွင် ချိတ်ဆွဲလေ့ရှိရာမှ ပုခက်ချိတ်ဆွဲရာတန်းကိုပါ **‘ပဒ်’** ဟုသုံးလေ့ရှိသည်။ ရခိုင်ရိုးရာသဘာဝတေးကဗျာ များတွင်လည်း ဤသို့တွေ့ရပါသည်။

ဥပမာ- **‘အိမ်ကြီးရကွိုင်’** တေးကဗျာတွင်
‘ထုပ်စွပ်၊ ယောက်စွပ်
ပဒ်ခတ်

ကြမ်းခတ်အိမ်ကြီး
မြင်းတဝင်၊ ဆင်တပြီး’ ဟု ပါရှိသည်။

အထက်ပါရိုးရာကဗျာတွင် ရခိုင်ရိုးရာအိမ်မှာ ထုပ်တန်း၊ ယောက်တန်း၊ (ကုန်းလျား၊ ကုန်းဖီ) ပဒ်များကို သံကို အသုံးမပြုဘဲ စရွေးဖြင့် သစ်သားအချင်းချင်းစွပ်၍ ဆောက်လုပ်ထားကြပုံ၊ အိမ်ကြီး၏ကြီးမားကျယ်ပြန့်သည်မှာလည်း ဆင်ကပြေး မြင်းကဝင်ထိ ရှိကြောင်း ဖွဲ့နွဲ့ထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။

အခြားအခြားသောမူကွဲများအတွက် ရှင်းလင်းတင်ပြစရာများ များစွာပင် ရှိပေသေးသည်။ ကျယ်မည်စိုး၍ အမြွက်မျှသာ ဖော်ပြလိုက်ခြင်းဖြစ်ပါသည်။

၂။ ရခိုင်ပုခက်လွှဲသီချင်းများ

ချောင်းဟူသောဝေါဟာရနှင့်ပတ်သက်၍ ပညာရှင်အသီးသီးက အနက်အဓိပ္ပါယ်အမျိုးမျိုး ဖွင့်ဆိုခဲ့ကြပေသည်။ (ဟံသာဝတီမူရှု)။ ပညာရှင်များ၏အဆိုအရပ်ရပ်ကို ချုပ်ပါက ‘ချောင်း’ဟူသည် ဘုရင်၏ငယ်ရွယ်သော သားတော် သမီးတော် တို့အတွက် ဇာတိသွေး ဇာတိမာန်တက်ကြွစေရန် မျိုးရိုးစဉ်ဆက်ရာဇဝင်အဖြစ်အပျက်ကို ‘ဧ’ကာရန်ဖြင့်စ၍ ‘ဧ’ကာရန်ဖြင့် အဆုံးသတ် ဖွဲ့ဆိုထားသော နန်းတွင်းကလေးသိပ် သီချင်းကဗျာပင်ဖြစ်သည်။

ချောင်းပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည့် သမိုင်းကြောင်းနှင့် ပတ်သက်၍ ပြည့်စုံစွာ မသိရသေးသော်လည်း မြန်မာစာပေသမိုင်း တွင် တွေ့ရှိရသမျှသော ချောင်းများအနက် ရှေးအကျဆုံး အစောဆုံးအဖြစ် ရခိုင်မင်းသမီးချောင်းကို လက်ခံထားကြသည်။ ပုဂံခေတ်နှင့် ပင်းယခေတ်တွင် ချောင်းကဗျာ မတွေ့ရှိသေးချေ။^၁ ရခိုင်မင်းသမီးချောင်းကို ရေးသူမှာ မြန်မာသက္ကရာဇ် ၈၂၁-ခုနှစ် (အချို့စာအုပ်များတွင် ၈၁၇-ဟု ပါရှိသည်။) မြောက်ဦးရွှေနန်းတော်တွင် နန်းစံခဲ့သောဘစောဖြူမင်းလက်ထက် အမတ်ကြီး ‘မင်းညို’ပင်ဖြစ်သည်။ သို့ဆိုပါက စာဆို‘မင်းညို’သည်ပင်လျှင် ‘ချောင်း’ကို စတင်တီထွင်ခဲ့သူလော စဉ်းစားစရာ ဖြစ်နေသည်။ ၎င်းချောင်းနိဂုံးပိုဒ်တွင်လည်း ‘ဆန်းကျူးလင်္ကာ မင်းစဉ်လာကို’ဟူသော စာကြောင်းသည် ၎င်းအား ထောက်ခံ နေသယောင် တွေ့ရပြန်သည်။ ‘လင်္ကာ’သည် ရှေးကျသော ကဗျာစာစပ်နည်းဖြစ်ကြောင်း ပညာရှင်တိုင်းလက်ခံထားကြ သည်။ ၎င်းလင်္ကာမှ အသစ်အဆန်းထွင်ကာ မင်းစဉ်မင်းဆက်ရာဇဝင်ကို ပြဆိုသောချောင်းကို ၎င်းကစပ်ဆိုခဲ့ကြောင်း အဓိပ္ပါယ်ရနေပါသည်။

အမှန်မှာ ရခိုင်ပြည်တွင် ရှေးကျသောကာလကပင် ဆင်းရဲချမ်းသာမရွေး ပုခက်တင်မင်္ဂလာကို ပြုလုပ်လေ့ရှိပါ သည်။ ထို့အပြင် သာမန်ပြည်သူတို့အနေဖြင့် မိမိသားငယ် ရင်သွေးငယ်များအတွက် မိမိသဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို စပ်ဆိုထား သော သားချောတေးများကို သီကျုံးခဲ့ကြပေသည်။ အဆိုပါသီချင်းများမှာ ထီးမဆန်နန်းမဆန်ကြပါ။ မိမိတို့ ရုန်းကန်လှုပ်ရှား ရသော သဘာဝအထွေထွေကို စာဆိုမဟုတ်သော ကျေးလက်ပြည်သူတို့က အရှိအတိုင်း သဘာဝကျကျ ဖွဲ့ဆိုထားသော သဘာဝတေးကဗျာ သီချင်းများပင် ဖြစ်ပါသည်။ ပြည်သူ့ကဗျာဆိုသော်လည်း သင့်တင့်သောကာရန်နှင့် သံစဉ်ရှိသည်။ နားထောင်၍ကောင်းသည်။ တစ်ပိုဒ်နှင့်တစ်ပိုဒ်ကာရံယူပုံ မတူကြ။ ဘောင်ခတ်ထားလေ့မရှိ၊ ပြည်သူ့ကဗျာပီပီ လွတ်လပ်မှု အပြည့်ရှိသည်။ တစ်ခါတစ်ရံ ဆန်ဖွတ်ခြင်း၊ ငါးရှာခြင်းစသည့် အသက်မွေးဝမ်းကြောင်းမှုကို ဖွဲ့ဆို၍ တစ်ခါတစ်ရံ ဖားငယ်၊ ပုရစ်ငယ်၊ ကျားကြီး၊ ဝက်ကြီး စသော တိရစ္ဆာန်များကို တင်ပြကာ တစ်ခါတစ်ရံ သာယာနာပျော်ဖွယ်၊ လွမ်းဖွယ် ဖြစ်သော တောတောင်၊ ရေမြေသဘာဝကို စပ်ဆိုဖွဲ့နွဲ့ကြပြန်သည်။ ရှားရှားပါးပါး စစ်ချီ၊ စစ်ထွက် သီချင်းများကိုပါ တွေ့ရတတ်သည်။

ပုခက်တွင်းအရွယ်မှ အသက်အရွယ်ရလာသော စကားတတ်စ သွားလာလှုပ်ရှားတတ်စ အရွယ်တွင် အနီးပုခက်မှ သစ်ဝါးတို့ဖြင့်ပြုလုပ်သော ‘ယိုင်း’ပုခက်သို့ တစ်ဆင့်တက်၍ စီးကြသီဆိုကြပြန်သည်။ ‘ယိုင်း’မှာ မြန်မာ ‘ဒန်း’နှင့် သဘာဝ တူညီပေသည်။ ရခိုင်ရိုးရာသီချင်းများဖြစ်သော အဆိုပါပုခက်လွှဲသီချင်းများကို ယိုင်းသီခြင်း၊ ယိုင်းရွဲ့ခြင်း၊ ယိုင်းခြင်း၊ ဒေးခြင်း၊ ဧယိုင်ခြင်း၊ ဩယိုင်ယိုင်ခြင်း၊ ဩလေးယိုင်ယိုင်ခြင်း၊ ဇူးဝေဝေခြင်းဟူ၍ အမျိုးမျိုးခေါ်ကြပေသည်။ အဆိုပါသီချင်း များသည် ရိုးရာသီချင်းများဖြစ်၍ ‘ချောင်း’နှင့် ဆွေမျိုးတော်စပ်ပေလိမ့်မည်။ ပို၍လည်းရှေးကျပေလိမ့်မည်။ ချောင်း၏မိခင် ဖခင်များဟုပင် ဆိုလောက်ပေသည်။ စာဆိုရင်‘မင်းညို’သည်လည်း ငယ်စဉ်က သူ့မိခင်၏ သဘာဝတေးကဗျာဖြင့် ချော သိပ်ခြင်းကို ခံခဲ့ရပေလိမ့်မည်။ ငယ်စဉ်က အဖြစ်သနစ်ကို သတိရကောင်းရပေလိမ့်မည်။ ထိုအခါ အခါအခွင့်ကြုံလာခဲ့သော ဘုရင့်သမီးတော်ကလေး၏ ပုခက်တင် မင်္ဂလာပွဲတော်အတွက် ငါးရှာခြင်း၊ ဖားရှာခြင်းတို့နှင့်ကားမလျော်၊ ကျားကြီး၊ ဝက်ကြီး၊ အကြောင်းအရာများနှင့်အကြောင်းအရာနှင့်လည်း မသင့်ရကား သမီးတော်၏ဘေးလောင်းတော်၊ ဘိုးလောင်းတော် တို့၏ ဘုန်းသမ္ဘာကို ဖွဲ့ခြင်းသည်သာ ထီးလိုမင်းလို၊ လူလိုနတ်ကြိုက်၊ သဟာဇာတအဖြစ်ဆုံး ဖြစ်မည်ဟူ၍ ဆုံးဖြတ်လိုက်ဟန် ရှိပါသည်။

၁။(က) ဦးကျော်ရင်(ကထိက) ရခိုင်မင်းသမီးချောင်း၊ စာ (၁၀)
၂။(ခ) မြန်မာစာညွှန်ပေါင်းကျမ်း(စာ-၃၃၃)။
၃။(ဂ) ဦးဗေမောင်တင် မြန်မာစာပေသမိုင်း စာ-၂၁။
၄။ အချို့စာအုပ်တွင် သက္ကရာဇ် ၈၇၁-ခုဟုပါရှိသည်။
၅။(က) ဦးကျော်ရင်(ကထိက) ရခိုင်မင်းသမီးချောင်း၊ စာ (၁၀)
(ခ) မြန်မာစာညွှန်ပေါင်းကျမ်း(စာ-၃၃၃)။
(ဂ) ဦးဗေမောင်တင် မြန်မာစာပေသမိုင်း စာ-၂၁။

ဆက်လက်၍ ချင်းနှင့် ဆွေမျိုးတော်စပ်ခဲ့ဟန်တူသော ရခိုင်ရိုးရာဓလေ့ ပုခက်လွဲသီချင်းအချို့ကို လေ့လာနိုင်ရန် တင်ပြလိုက်ပါသည်။

‘မိရင်ခွင်’

ဇူးဝေဝေ (ဇေး . . . ဇေး)
ဇူးဝေဝေ . . . ဇူး . . . ဇူး
မိရင်ခွင်မှာ၊ တင်ကာယေကျူး
ဖရင်ခွင်မှာ တင်ကာလည်းကျူး . . . ကေ
သားဦးယေ ရတနာ . . .
ပခက်မဆင်
လက်ဦးယင်နှစ်
အီးယောင်သိပ်တေ

ဇူးဝေ . . . ဝေ . . . ဇူး
ကိုယ့်ပြေသံချောင်း
ကိုယ့်ရင်ခွင်မှာ အီးယောင်သိပ်တေ
အိပ်လတ်တေဝေ . . .
ဇူးဝေ . . . ဝေ . . . ဇူး ဇူး

ခက်ဆစ်

- အီးယောင် = အမေ၊ မိခင်
- ကိုယ့်ပြေသံချောင်း = ကိုယ့်အရပ်သံချောင်းရွာ
- အိပ်လတ်တေ = အိပ်ပါသည်။

‘နီးပုခက်’

အဘိုးရှင်ရက်၊ နီးပုခက်
အဘာပြင်ကေ၊ လျှော်ကြိုးခက်
အဘောင်ရှင်ရိုး၊ လင်းညီလက်
အထက်ကေခြင်ဆင်၊ ယောင်စောင်းပြင်
အမင်လွဲကေ၊ ယိုင်းကြိုးငင်
သားရှင်ဇူဝေ၊ အိပ်ပါမေ
ဇေးလဲယင်ယင်ဇေး

ခက်ဆစ်

- အဘာ = အဖေ၊ အဖ
- အဘောင် = အဘွား
- အမင် = အမေ

‘ယိုင်း’

ဇူး . . . ဝေ ဝေ . . . ဇူး
အသူလွဲယိုင်း . . . ယိုင်း . . .
အဘုသျှေလွဲယိုင်း . . . ယိုင်း . . .
ယိုင်းထက်လက်တင် . . .
သားလှသျှင်

အမင်လွဲ၊ အိပ်လို့ပင်
မိသျှင်ယုယ၊ ပုခွက်
စူးဝေဝေ၊ ယိုင်းယင်တိုင်းကေ
ပြော့ထောင့်ကလေ . . . ပြော့ထောင့်က
ဇူး . . . ဝေ . . . ဝေ . . . ဇူး

ခက်ဆစ်

အဘုသျှေ - ခလေးငယ်
အမင် - အမိ
ပြော့ထောင့် - အိမ်ဦးခန်း

‘အီးယောင်သိပ်ကေ....အိပ်ပါမေ’

ဇေး. . . ဇေး. . .
အသူသိပ်ကေ၊ အိပ်ပါမေ
အီးယောင်သိပ်ကေ၊ အိပ်ပါမေ
အီးယောင်ရင်ခွင်၊ နို့သက်ဝင်
နို့ရှင်သားပု၊ မိဖျက်ရှု
ပုလုပုလွေ၊ အိပ်တတ်တေ
ဘာဘာရောက်ကေ၊ မုန့်ပါမေ
ဒိုးတလင်းလက်စွပ်၊ ဝတ်ရမေ
အပုချေ၊ ရင်ခွင်အိပ်
မေသိပ်မေလေး . . . မေသိပ်မေ. . . ဇေး. . . အို. . . ဇေး

ခက်ဆစ်

အီးယေ - မေမေ
ဘာဘာ - ဖေဖေ
အပုချေ - ကလေးငယ်

‘စိုက်ဆင်ပုဇော်လွှဲ’

သားလှမယေ. . . မောင်သျှေ
ပုခွက်ယေမှာ၊ အိပ်ပါယင့်လေး
မောင်ယေဖခင်၊ စိုက်ကိုဆင်ဗျာ
တန်းကာရုံးစီး၊ မြင့်သေလာလေရိုးတောင်ကြီးမှာ
စိုက်မီးစိုက်ဆင်၊ ရှိတခွင်ကို
စီးလျှင်တိုက်မေ၊ လားလီရေလေ
သားယေလူလှ၊ ပုခွက်ချေမှာ. . . အိပ်မွမ်းကျ
ဇူး. . . ဝေ. . . ဝေ. . . ဇူး
ဇူး . . . ဝေ. . . ဝေ. . . ဇူး

ခက်ဆစ်

မောင်သျှေ - မောင်ယေ-မောင်ငယ်လေး

စိုက် = စင်ပွဲ
 ရှိတခွင် = အရှေ့တခွင်
 လားလီရေလေ = သွားလေသည်။
 အိပ်မွန်းကျ = အိပ်မောကျသည်။
 မှတ်ချက်။ ။ အရှေ့ပြည်သို့ စစ်ဆင်သည့်ကာလသည် (၁၆)ရာစုနှင့် (၁၇)ရာစုမတိုင်မီကာလဖြစ်
 ၍ ဤကဗျာ၏သက်တမ်းကို ခန့်မှန်းနိုင်ပါသည်။

‘မချိုက်သူ’

ယိုင်းယိုင်းလေ . . . ယိုင်းယိုင်းပုခွက်
 ကြိုးမှာနှိုးပြား၊ ကျောက်သာမဆွဲ
 ပိုးရွှံ့တောင်လေ၊ မောင်တယောက်လေ
 ဖ မသိပ်ကေ မအိပ်လို့လေး
 ဇေးဗျာလွဲလို့ . . . ဇေးလေစံရိုး . . . ဇေး. . . ဇေး။
 မှတ်ချက်။ ။ ဤကျေးလက်သဘာဝပုခက်လွဲသီချင်းသည် ဇချင်းအလိုက်နှင့် အတော်ပင် တူညီသည်
 ကို တွေ့ရပါသည်။

၃၊ မောက်တော်စေးခြင်း

ရခိုင်မင်းသမီးချင်းသည် ရခိုင်မင်းသမီးကို ဦးတည်၍ ဖွဲ့ဆိုသဖြင့် ချင်းပိုဒ်ရေတိုင်းတွင် မင်းသမီးကိုပြောပြဟန် ရွှေနားတော်သွင်းဟန် ရေးဖွဲ့ထားသည်ကို နှစ်သက်ဖွယ် တွေ့ရှိရပါသည်။ မင်းသမီးလေးအား

‘ထူးတည့်မောက်တော်’

‘ကျူးတည့်မောက်တော်’

‘ပျူးတည့်မောက်တော်’

‘ဖူးတည့်မောက်တော်’

‘ဦးတည့်မောက်တော်’ စသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုးတင်စား ဖွဲ့ဆိုသွားပေသည်။ ဤသည်ကိုထောက်ရှု၍ ‘မောက်တော်’ ဆိုသည်မှာ မင်းသမီးကလေးကို ညွှန်းကြောင်း ခေါ်ဆိုကြောင်း သိသာနိုင်ပါသည်။ ရခိုင်မင်းသမီးချင်းမူကွဲများ အားလုံး တွင် ‘မောက်တော်’ဟုဖော်ပြထားသော်လည်း ယခုတွေ့ရှိရသောမူတွင် ‘မောက်တော်’ဟု တွေ့ရပါသည်။ မြန်မာအဘိဓာန် တွင် ရှာဖွေကြည့်ရှုရာတွင်လည်း မတွေ့ရပါ။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း ဒုတိယတွဲ စာမျက်နှာ(၈)တွင် ‘ထို’မောက်တော်မင်းမွန် မိဖုရားနေသောတံခါးကိုလည်း မောက်တော်တံခါးဟူ၍ ခေါ်ကြလေ၏’ ဟု တစ်စွန်းတစ်စ တွေ့ရပေသည်။ မောက်တော်မင်း မွန်မိဖုရားမှာ သက္ကရာဇ် (၁၄၃၀)မြောက်ဦးမြို့တည် မင်းစောမွန်၏ မိဖုရားတစ်ပါးဖြစ်ပါသည်။ ဆက်လက်ရှာဖွေခဲ့ရာ ရခိုင်ရိုးရာနတ်ချင်း*တွင် အောက်ပါအတိုင်း တွေ့ရသည်။

‘ဟေး. . . ဟေး မေဃဝတီ ဖွဲ့ကာဆန်းကေ

ကျွန်းအောင်မြီမှာ၊ သီတာရစ်ဝန်း၊ မေဃပြောင်ကေ

မာန်အောင်ကျွန်းမှာ၊ အုံးဝသခင်၊ မောင်သျှင်ဖွဲ့ညီ

မောက်တော်ဖြူကေ၊ ပြည်နတ်ကြီးကို၊ ကြည့်စီးသော်လည်း

ဖလောင်းဇာတ်ကေ၊ ယောင်းဇာတ်ကေ၊ ပေါက်နတ်ကေထမိန်

ခရမ်းစီကေ၊ ထမိန်ကြွတ်တစ်၊ **မောက်တော်ဖြူလေ၊** နန်းသူဝတ်လို့

ပိုးသားစစ်လိုင်၊ ခါးမှာမှာကေ၊ ခါးမှာကြည့်လိုင်

ဒွါဒရာနှင့်၊ မုတ္တာခါးကြိုး၊ **မောက်တော်ဖြူလေ၊** နန်းသူဝတ်ကေ

ညီးညီးဖြိုးလို့၊ တန်ခိုးကြီးလျက်၊ **မောက်တော်ဖြူမှာ၊** နဘေချပ်လို့၊ နတ်မြတ်ကေသခင်’

အထက်ပါရိုးရာနတ်ချင်းကဗျာတွင် **မောက်တော်**နှင့် **နန်းသူ**ကို တွဲ၍တွေ့ရပါသည်။ နန်းတွင်းသူ မောက်တော် သခင်မ၏ အလှအပ ဝတ်စားဆင်ယင်မှုကို ဖွဲ့ဆိုထားခြင်းဖြစ်သည်။ အသျှင်မ၊ သခင်မဟူ၍ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုနိုင်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။

ရခိုင်ရိုးရာရှေးဟောင်းကဗျာတစ်မျိုးဖြစ်သော သုံးရာခြောက်ဆယ်လုံးတီပုရပိုဒ်မူ အပိုဒ်(၁၈)နှင့် (၁၉)တို့တွင်လည်း ‘မောက်တော်’နှင့် ပတ်သက်၍ ဤသို့တွေ့ရသည်။

အပိုဒ်(၁၈)

‘ဦးရာဇ်တောင်ကို၊ ဖူးမြော်သောင်းသောင်း

လူအပေါင်းနှင့်၊ ဖော်ရွီဗာသျှား၊ မိမ္မများတို့

ပျော်ဗားသာရွှင်၊ ဦးရာဇ်တောင်ကို မေသာဖူးမြော်

မောက်တော်သျှင်မ၊ အလှကြံဇည်၊ အဒိုင်မြို့ကြီး

မင်းကြီးအမတ်၊ သိဗွန်ရင်သို့၊ စို၍မိုးသည်

မောင်လှတိုးစေ၊ မင်းလတ်လားထား၊ ဆွမ်းလောင်းလားခါ

မောင်သာမျက်စိ၊ ကျချိမိ၍၊ သာထိယောယင်၊ ဆွန်ဗေရွက်ခါ

မောင်သာမြင်လတ်၊ တာမိုးပစ်၍၊ ကြင်ချစ်မေကို

လူသာမမို့၊ နတ်တို့မိုးရေ၊ မေထိုး**မောက်တော်**။ သက္ကောဒေဝ

နတ်ထက်လှ၍၊ ထွန်မပြည်သူ၊ မောင်ကြင်သူတို့၊ နတ်ယောင်ထင်၍

၆။ ရခိုင်ရိုးရာဇလေအသုံးအရ ‘နတ်ခြင်း’ဟု အားလုံးပေါင်းထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။

ဖုရာသိမာဝင်ချီ၏လေ... လုန်ဒလေ

အပိုဒ် (၁၉)

‘နတ်ဆင်ရွယ်တူ၊ နှမဖြူသည်၊ သောင်ကျွန်းမှတည်း၊ မြို့ရခိုင်တွင်
လှငြားဆင်သည်၊ ပိုင်မြင်ရွှိသား၊ သျှေ့နုထွားသို့၊ ဤကြည့်
သာပြီပေါ်ထွန်း၊ ဇေယျကျွန်း၌၊ လှမျိုးကြည့်၊ ထွက်သစ်နီသို့
နတ်နေ့ယောင်ဆင်၊ လှခြင်းနတ်ဟန်၊ မောင်သက်နှံကို
မြင်သည်နီက၊ နိညမကျ၊ နတ်နေ့စံ၍၊ သာလှပုံသာ၊ မွိရာ
ညောင်ဇောင်း၊ လှကြောင်းဆင်ယင်၊ မောင်သင်သျှင်နဲ
ပျော်ရွှင်စိတ်ကေ၊ မောင်သာဆွတ်ဆွတ်၊ သဲဥိုပြတ်မျှ
မေလှမောက်တော်၊ မောင်ကြင်တော်သို့၊ စားကာစီးသည်
လက်ချင်၍၊ တူပြိုင်မေန၊ နီချင်ဖွလေ... လုန်တလေ

အထက်ပါ ရှေးဟောင်း ရိုးရာကဗျာများတွင် မောက်တော်ကို ချစ်စခင်စ အပျိုဖြန်းမင်းသမီးလေးအဖြစ် ဖွဲ့ဆိုထား
ပါသည်။ ရခိုင်မင်းသမီးချင်းကဲ့သို့ ပုခက်တွင်းအရွယ် မဟုတ်တော့သည်ကို သတိပြုနိုင်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် ‘မောက်တော်’
ဆိုသည်မှာ အရွယ်နှင့်မဆိုင် မင်းသမီးကိုသာ ဆိုလိုကြောင်း သိသာနိုင်ပါသည်။

မောက်တော်နှင့်ပတ်သက်၍ ရခိုင်ရိုးရာ ပန်းဝှက်(စကားထာဝှက်) တမ်းကစားရာတွင်လည်း

‘တက်လေးချောင်းနှင့် အပြင်းလှော်

မောက်တော်သျှင်မ၊ ပေါင်းထဲက’ဟူ၍ တစ်ပိုဒ်တွေ့ရပါသည်။ ထိုစကားထာ၏အဖြေမှာ ‘လိပ်’သတ္တဝါကို ဆိုလိုပါ
သည်။ ဘုရင့်သမီးတော် မောက်တော်သခင်မ ရခိုင်ရိုးရာလှေစီးကာ ဘုရားဖူးထွက်ခဲ့ရာ ခေါင်မိုးထဲတွင် လိုက်ပါလေ့ရှိပြီး
ဘေးမှလှေလှော်သားများက လှော်တက်များဖြင့် လှော်ခတ်ရသည်။ လိပ်၏ကျောကုန်းမှာ လှေ၏ပေါင်းမိုးနှင့် သဏ္ဍာန်တူ၍
ဝမ်းဗိုက်မှာ လှေ၏ဝမ်းနှင့်တူပြီး လိပ်၏ခြေလက်တို့ ယက်ခတ်နေပုံမှာ လှေတွင်လှော်တက်များ ခတ်နေသည်နှင့်တူကြောင်းကို
ဖွဲ့ဆိုထားခြင်းဖြစ်သည်။

ရခိုင်ဝေါဟာရနယ်ပယ်တွင်လည်း ‘မောက်တာဖူး’ဆိုသည် ဝေါဟာရကို တွေ့ရပါသည်။ မောက်ကာဖူးမှာ ရှေးကျ
သော ရခိုင်ဝေါဟာရဖြစ်၍ ပြောင်းဖူးကို ခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ယခုတိုင် ရခိုင်တောင်ရိုးနှင့် ဆက်သွယ်ရေးခက်ခဲသော
ကျေးလက်တို့တွင် ခေါ်ကြသေးသည်။ ဆံမြိတ်ချလှပါဘိ၊ စောင်ခြံလုံပါဘိဟူ၍ ရွှေမင်းသမီးလေးနှင့် တင်စားကာ
ပြောင်းဖူးကို စကားထာဝှက်ဆိုကြခြင်းဖြစ်သည်။

(က) ဤစပမူ၏အားနည်းချက်များ

ယခုလေ့လာတင်ပြထားသော ရမ်းဗြဲသရက်ချောင်းပေမူတွင် အားသာသောထူးခြားချက်များရှိသကဲ့သို့ အားနည်း
ချက်များကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။

အပိုဒ်တိုင်းတွင် ယခုခေတ် စာလုံးပေါင်း သတ်ပုံ၊ ရေးထုံးတို့နှင့် မတူသော စာလုံးပေါင်းကို ထူးထူးခြားခြား
တွေ့ရသည်။ ကျောက်စာပေစာများတွင် တွေ့ရလေ့ရှိသည့်အတိုင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။ သို့တစေ စာလုံးတစ်လုံးတည်းကို
အမျိုးမျိုးရေးသားထားခြင်းသည် မသင့်လျော်သော အားနည်းချက်ပင်ဖြစ်ပါသည်။ အထူးသဖြင့် ချင်း၏အဓိက ကာရန်
စာလုံးဖြစ်သော ‘စ’ကို ‘ဇေ’ ‘ဇေ’ ‘ဇေ’ဟူ၍ အမျိုးမျိုးတွေ့ရသည်။ ၎င်းပြင် ဗိမံ၊ ပိမ်၊ ဗိန့်ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဩတ်၊
အော်ဟူ၍လည်းကောင်း၊ စာလုံးပေါင်းထားသည်။ ပေကူးသူသည် ရမ်းဗြဲသားဖြစ်နိုင်ပေရာ တစ်ခါတစ်ရံ ဒေသိယအသံထွက်
အတိုင်း ရေးသားခဲ့သည့်ဟန်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။

သာကေများမှာ

ဌေ	=	ဝယ်	-	အပိုဒ်(၃)
ပူဖံ	=	ပူပန်	-	အပိုဒ်(၂၅)
ချိုက်	=	ချစ်	-	အပိုဒ်(၁၆)

နောက်တစ်ချက်မှာ အချို့ပိုဒ်တွင် ‘ဇေ’ကာရန်ကို တစ်ပုဒ်တလေ နှစ်ဆင့်ယူ၍ အချို့အပိုဒ်တွင် တစ်ဆင့်သာ
ယူသည်ကို တွေ့ရသည်။ အချို့ပိုဒ်တွင်လည်း ဇေ ‘ဇေ... ယင်... ယင်... ဇေ’ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ‘ဇေ... လည်း
ယင်... ယင်... ဇေ’ဟူ၍လည်းကောင်း ချထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ပေကူးသူ၏အားနည်းချက် ဖြစ်နိုင်ရာသည်။

(၈) 'ခရမ်း'နှင့် 'ခေးခြင်း'

ဤရမ်းပြကျွန်း သရက်ချောင်းပေမူတွင် 'ရခိုင်မင်းသမီးချင်း'ကို 'မောက်တော်ဇေးခြင်း'ဟု တွေ့ရပါသည်။ 'မောက်တော်ဆိုသည်မှာ 'မင်းသမီး'ကိုခေါ်ဆိုကြောင်း အထက်တွင်ဖော်ပြရှင်းလင်းခဲ့ပြီး ဖြစ်ပါသည်။ 'ခ'ဟူသောစကား လုံးကာရန်ကို ရခိုင်ပေမူများတွင် 'ဇေး'ဟူ၍ ရေးကြသည်။ အသံထွက်လေးနက်စေရန် ရေးကြသည်ဟု ယေဘုယျဆိုကြသည်။ ထို့အတူပင် 'ချင်း'ထက် 'ခြင်း'ဟု ရေးခြင်းသည် ပို၍ အသံလေးနက်ကြောင်း ဆိုပါသည်။ အမှန်ပင် ရခိုင်အသံထွက်မှာ 'ခြင်း'ကို 'ခယင်း'ဟူ၍ လေးလေးနက်နက်ပင် ထွက်ဆိုကြလေ့ရှိပါသည်။ ရခိုင်ရိုးရာဓလေ့ကဗျာများဖြစ်ကြသော သာခြင်း၊ ခုံးခြင်း၊ နတ်ခြင်း၊ ယိုင်းခြင်း စသည်တို့ကိုလည်း 'ခြင်း'ဖြင့်ပင် ရေးလေ့ရှိကြပါသည်။ ထို့အပြင် 'မောက်တော်ဇေးခြင်း'ဆို သည်မှာ မင်းသမီးကလေး၏ ဘိုးလောင်းတော်၊ ဘေးလောင်းတော်တို့၏ ရာဇဝင်အကြောင်းခြင်းရာ အဖြစ်အပျက်တို့ကို ဖော်ပြဖွဲ့ဆိုထားကြောင်း တွေ့ရ၍ 'ခြင်း'ကို သုံးခြင်းလည်း ဖြစ်နိုင်ပါသည်။

အခြားတစ်ဖက်တွင်လည်း ကဗျာနှင့်ဂီတအကြားရှိ အစပ်အဟပ်တစ်မျိုးသာမကဘဲ သီဆို၍လည်းကောင်း၊ တီးမှုတ်၍လည်းကောင်း၊ ရသည်ဟူသော ပေမူပါအချက်ကြောင့် 'သီချင်း' သဘောဘက်သို့လည်း နွယ်ကြောင်း တွေ့ရပါ သည်။

၄။ ရခိုင်မင်းသမီးချင်း

မူရင်းမူကွဲနှင့် သမိုင်းစာအုပ် အပိုင်း(၁)

နမောတဿ ဘဂဝတော

ဇေး ဇေး ယင်ယုန်ယုန်၊ ရစ်ကာကျွန်း၊ ပေါ်ဦးကမ္ဘာ၊ အစွာက၊ ကြာငါးပွင့်လ၊ ဉာဏ်မြစ်ရောင်ဖြူ၊
 ငါးဆူရှင်နည်း၊ ပွင့်မည်ချင်းတွင်၊ မိတ္ထည်မရောက်၊ လေးပါးနောဝယ်၊ ငါးထောက်ထောင်တာ၊ သာသနာတွင်း၊
 ငါးလင်းအမြတ်၊ နဝဒတ်ရေကျ၊ ငါးရာရ၍၊ ဝစ္ဆာနဒီ၊ ဤယဉ်အမွန်၊ လျှင်သံတဘက်၊ ပလ္လယ်ထွက်၍၊
 နှစ်ဘက်ကန် ပြီ၊ ဖြားရေမိဝယ်၊ ရှေ့ဆီပြုပြီ၊ အာကာမိုခိုင်း၊ တောင်ပြိုင်းပြိုင်း၍၊ ဆိုင်းဆိုင်းမဏ္ဍိုင်၊ ရခိုင်ညွန့်ဖူး၊
 မွန်ကြည်နူး သို့၊ မြောက်ဦးရွှေနန်း၊ တည်လတ်ထွန်းသည်၊ ဤကျွန်းဇေယျ၊ ဖူးတဲ့လေ၊

ဖူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့အော်၊ ကျော်သဲတဆူ၊ ဇေယျဒီ၊ ကျွန်းလုံးသည်၊ မင်းတရားတဲ့ရင်သွေး၊
 မောက်တော်မွေး၊ ဇေး... ဇေး... ယင်... ယင်... ဇေး... ။^၂

- ၇။ ဇေး...လျက် ယုံယုန်း(ဟံ)
- ၈။ ရိက်ကာကျွန်းပိမ့်(ဟံ)
- ၉။ 'အစွာက' ယခင်မူများတွင် လုံးဝမပါ။
- ၁၀။ ကြာငါးပွင့်လိုက်(ဟံ) ရှေ့စေတီမူတွင် 'လိုက်'အစား 'လစ်'ဟု ပါရှိ၍ ဤမူနှင့်တူသည်။
- ၁၁။ ရောင်မြိုက်ဉာဏ်ဖြူ (ဟံ)
- ၁၂။ ငါးဆူသျှင်နည်း(ရွှေ)
- ၁၃။ မိတည်းမရောက်(ဟံ)
- ၁၄။ နဝက်ရေကျ(ပ)
- ၁၅။ ငါးရာရသား(ဟံ)
- ၁၆။ ကစ္ဆပနဒီ (ဟံ)
- ၁၇။ ဤသည်ညာမွန်(ဟံ)
- ၁၈။ ယဉ်ထန်တဘက် (ဟံ)ယဉ်ထန်တဘက်(မ)၊ ယဉ်ထန်တပက်(ရွှေ)
- ၁၉။ ပင်သယ်ထွက်မှ (ဟံ)၊ ပင်လယ်ထွက်၍ (ရွှေ)
- ၂၀။ နှစ်ဘက်ကမ်းပြီ (ဟံ)၊ နှစ်ဘက်ကမ်းပြီ(လ)
- ၂၁။ ဖြားရေမိဝယ် (ဟံ)၊ ဖြားရေမိဝယ်(ရွှေ)
- ၂၂။ ရှေ့ဆီပြုဗွာ (ဟံ)၊ ရှေ့ဆီပြုပြီ(ရွှေ)
- ၂၃။ အာကာမိုခိုင်း(ဟံ)(ရွှေ)
- ၂၄။ တောင်ပြိုင်းပြိုင်းနှင့်(ရွှေ)
- ၂၅။ မွန်ကြည်ဖြူသို့ (ဟံ)
- ၂၆။ ထူးတည့်လေ (ဟံ)
- ၂၇။ မောက်တော်(ဟံ)(ရွှေ)
- ၂၈။ ဟုတ်တည့်ဩဇာ(ဟံ)
- ၂၉။ ကျော်သည်တဆူ (ဟံ)
- ၃၀။ မင်းတရားတည့်သွေး (ဟံ) မင်းကြားတည့်ရင်သွေး(ရွှေ)
- ၃၁။ မောက်တော်ထွေး (ဟံ)
- ၃၂။ လေညှိ ယင်ယင် (ဟံ)

ရှင်းလင်းချက်

ဤအပိုဒ်(၁)တွင် ထူးခြားချက်မှာ ယခင်မည်သည့်မူတွင်မှ မတွေ့ရသေးသော ‘အစဉာက’ဟူသော ပါဒကိုတွေ့ရခြင်းပင်ဖြစ်ပါသည်။ ဤပါဒကို ထည့်သွင်းပါက ‘ပေါ်ဦးကမ္ဘာ၊ အစဉာက၊ ကြာငါးပွင့်လစ်’ဟူ၍ အဓိပ္ပါယ်ရော၊ ကာရန်ပါနှစ်မျိုးစလုံး ပိုကောင်းလာသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ နောက်ပိုင်းပါဒများ၏ကာရန်ယူပုံနှင့်လည်း တူညီသွားပေသည်။

မိတ္တည်မရောက်၊ မူကွဲ(၇)မပွင့်ရသေးသော အရိမေတ္တယျမြတ်စွာဘုရားအား ရည်ရွယ်ကြောင်း ‘လေးပါးနောက်ဝယ်’ ဟူသောပါဒက ဖော်ညွှန်းနေ၍ ‘မိတည်းမရောက်’(ဟံ)၊ မိတ္တည်းမရောက်(ရွှေ) မူကွဲများထက် ပို၍သင့်လျော်သည်ဟု ယူဆရပေသည်။

ဖြားရေမှီဝဲ၊ မူကွဲ(၂၁)ရခိုင်တို့တွင် ‘ဒီရေ’ကို ‘ဖြား’ဟု ခေါ်ကြသည် ဒီရေအတတ်အကျရှိသော မြစ်နဒီအဖြစ် ဖော်ညွှန်းခြင်းဖြစ်သည်။

အာကာမိခိုင်း မူကွဲ(၂၃) ‘ကောင်းကင်’ကို ‘အာကာ’ ဟူ၍ ရခိုင်တို့က ခေါ်သည်။ ကောင်းကင်ဟု မခေါ်ကြပေ။ ထက်ကောင်းကင်သို့ ထိလုနီးပါး မို့မောက်နေပုံကို ခိုင်းနှိုင်းထားသည်။

တောင်ပြိုင်းပြိုင်း၍ မူကွဲ(၂၄)၊ တောင်အထပ်ထပ်၊ စီရီရီတွင် မြောက်ဦးတည်ရှိကြောင်းကို ညွှန်းသည်။ ဂစ္ဆပနဒီ မြစ်မှ မြောက်ဦးဘက်သို့အဝင် မြင်တွေ့ရသော မြင်ကွင်းကို ပေါ်လွင်စေသည်။

မွန်ကြည်နူးသို့၊ မူကွဲ(၂၅)-မြောက်ဦးရွှေမြို့တော်အား သာယာကြည်နူးဖွယ်ကောင်းကြောင်း ညွှန်းခြင်းဖြစ်ရာ မူကွဲ မွန်ကြယ်မြူးသို့ (ဟံ)ထက် ပို၍အဓိပ္ပါယ်ကောင်းမွန်သည်။

မင်းတရားရဲ့ရင်သွေး၊ မူကွဲ(၃၀)- ဟံသဝတီမူတွင် ‘မင်းတစ်ရာတည်သွေး’ဟူ၍ဖော်ပြထားသည်။ မင်းတရားကြီး၏ရင်သွေး မင်းသမီးတော်ဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြထားသော ဤမူကွဲ ပို၍သင့်ကြောင်း တွေ့နိုင်ပါသည်။

မောက်တော်မွေး၊ မူကွဲ(၃၁)- အခြားသောမူကွဲများတွင် ‘မောက်တော်ထွေး’ဟူ၍ဖော်ပြထားသည်တွင် ‘မွေး’ ဟုဖော်ပြထားရာ ဘုန်းတော်ကြီးမြတ်လှသည့် မင်းတရားကြီးမှ မွေးဖွားလာသော ရင်သွေးသမီးတော်ဖြစ်ကြောင်း အဓိပ္ပါယ်ရပါသည်။ ၎င်းပြင် ဆက်စပ်လျက်ရှိသော အထက်ပါဒများနှင့်လည်း ပို၍ စပ်ဟပ်မိသည်။

နောက်ခံသမိုင်း

(က) ဂစ္ဆပနဒီ(သို့) ဂစ္ဆဘနဒီ(သို့) ကစ္ဆပနဒီ

ဂစ္ဆဘနဒီမြစ်သည် ယခုအခါ ကုလားတန်ဟုခေါ်သော ရခိုင်တို့၏အသက်သွေးကြောမြစ်ကြီးဖြစ်သည်။ ဟိမဝန္တာတောင်တန်း အနောဝဒတီအိုင်မှ စတင်မြစ်ဖျားခံသည်ဟု ဆိုသည်။ မြစ်ကြီးငါးသွယ်၊ မြစ်ငယ်ငါးရာတွင် အကျုံးဝင်သော မြစ်ဖြစ်သည်။ မြစ်လက်တက်ငါးရာဖြင့် မဏိဇောတီရ ပတ္တမြားကဲ့သို့ လိုတိုင်းဖြည့်စွမ်းနိုင်၍ ဂစ္ဆပနဒီဟု ခေါ်တွင်ကြသည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် လိပ်ကျောက်ကုန်းနှင့် သဏ္ဍာန်တူသော ကျောက်တုံးကျောက်ငယ်များ ပေါများရာမြစ်ဖြစ်၍ ဂစ္ဆဘနဒီဟု တွင်သည်။ အချို့စာများတွင် ကစ္ဆပနဒီဟုလည်း တွေ့ရသည်။ ယခုအခါ ကုလားတန်မြစ်ဟု ခေါ်ဆိုခြင်းမှာ **က္ကန္တမာယု** သည် မာရယုမင်းသားကို ကိုယ်ဝန်အရင်အမာဖြင့် ဂစ္ဆဘနဒီ ရေလျှံတွင် မျောပါသွားရာ ကူးရင်းခတ်ရင်း တစ်နေရာတွင် ရပ်တန့်မိသည်ကို အစွဲပြု၍ ‘ကူးလားတန်’ဟု ခေါ်ရာမှ ‘ကူးလားတန်’၎င်းမှ ‘ကုလားတန်’တွင်လာသည်ဆိုသည်။ ရာဇဝင်လင်္ကာတွင်

‘မြစ်ရေတွင်မျော၊ ကြိမ်ပျစ်တောနှင့်။ သာမောဂနိုင်၊ မြိုင်အုပ်ကောင်းကောင်း၊ ချောင်းငယ်တစ်ခု၊ မြင်သည်မှုကြောင့်၊ ကူးလူးထုံကျင်၊ ကူတင်အံ့ငှာ၊ ကြုံတုံပါလည်း၊ ပြင်းစွာရေဟုန်၊ သုန်သုန်မျော၍၊ တွေ့ရှည်တွေ့များ၊ ရောက်ငြားတုံလျက်၊ ကူး၍ထက်အံ့၊ ခွဲထက်ပြန်၍၊ ရပ်တန့်သည်ကို၊ ခေါ်ဆိုကြဟန်၊ ကုလားတန်ဟု သမုတ်ပြု၍’ ဟူ၍တွေ့ရသည်။

ဂစ္ဆဘနဒီမြစ်ကား ရခိုင်သမိုင်းတွင် အထင်ကရပင်ဖြစ်သည်။ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုသည် ထိုမြစ်ကို အမှီပြု၍ ထွန်းကားခဲ့သည်ဟုဆိုနိုင်သည်။ ရခိုင်မြို့ပြများသည် ဤမြစ်၏လက်ဝဲလက်ယာတို့တွင် တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်။

‘အသမ္ဘန္တံ၊ ခတ္တိယဟု၊ ဝါသုဒေဝ၊ မင်းကစ၍၊ ကစ္ဆပနဒီ၊ မြစ်ကိုမှီလျက်၊ လက်ဝဲလက်ယာ၊ များစွာမြို့ပြ၊ တည်ခဲ့ပေ၏’^{၃၃}

၃၃။ ရမ်းမြဲဦးခံတင်၊ ရာဇဝင်လင်္ကာ ‘ကေ’ချပ်
၃၄။ ရမ်းမြဲဦးခံတင်၊ ရာဇဝင်လင်္ကာ ‘ကူ’ချပ်

‘မြစ်ကြီးမြမြ၊ ကစ္ဆပနဒီ၊ မိုင်းရိသာလှ၊ ဆိပ်ဝကမ်းသာ၊ လက်ျာ လက်ဝဲ၊ ကိုးဆယ့်ကိုးမြို့၊ ထိုသို့မခြား၊ လက်ဝဲနားလည်း၊ လက်ျာချည်းဖြင့်၊ ပြည်ထဲအထွေထွေ၊ သာလေလေနှင့်’^{၅၅}။

(၈) မြောက်ဦးရွှေရန်း

မြောက်ဦးမြို့မှာ အေဒီ(၁၄၃၀)ခုနှစ်တွင် မင်းစောမွန်တည်ထားခဲ့သော ရခိုင်တို့၏နောက်ဆုံးမြို့တော်ဖြစ်သည်။ ကုလားတန်မြစ်ဝှမ်းနှင့် လေးမြို့မြစ်ဝှမ်းတို့၏ ရေဝေကြော ဝက်သားစို့တောင်(ဝက်သတိုးတောင်) ၏တောင်ဘက်စွမ်းမဟာဗျူဟာ အချက်အချာကျသော နေရာတွင်တည်ရှိသည့် သဘာဝတောင်စွယ်တောင်ကုန်းတို့ကို အခြေခံ၍ လူစွမ်းအားဖြင့် ပေါင်းစပ်ကာ ကျောက်သားပကတိတို့ဖြင့် မြို့ရိုး၊ တံတိုင်း၊ ကျုံးစို၊ ကျုံးခြောက်၊ ကျုံးပင်လယ်တို့ဖြင့် အဆန်းတကြယ် ပြုလုပ်ထားသည်ဟု မြောက်ဦးမြို့တော်သို့ ကိုယ်တိုင်ရောက်ရှိခဲ့သော ပေါ်တူဂီဘုန်းကြီး မန်နရစ်၏မှတ်တမ်းတွင် ဖော်ပြထားသည်။^{၅၆} မြောက်ဦးဟုခေါ်တွင်ခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ အယူအဆအမျိုးမျိုးရှိသည်။ ထိုမြို့တည်သောအခါ တောင်ညိုတောင်၊ ကုတ်ကားတောင်၊ တောင်နှစ်လုံးကို တူးဖြိုညှိသည့်ကာလ ရွှေဥဒေါင်း၏ဥကို မျောက်ကစောင့်နေသည်ကို တွေ့ရသော ကြောင့် မြို့အမည်ကို ‘မျောက်ဥ’၎င်းမှ ‘မြောက်ဦး’ဟူ၍ အမည်သမုတ်သည်^{၅၇} ဟူ၍လည်းကောင်း၊ မြို့သစ်ရှာစဉ် ငါးသို့ကြ သူ သမီးယောက်မနှစ်ဦး‘မြောက်ဦး’ ‘ဝသ’အချီအချ အခေါ်အထူးပြုကြသည်ကို နိမိတ်ယူ၍ ‘မြောက်ဦး’အမည်မှည့်ကြောင်း ဟူ၍လည်းကောင်း^{၅၈} တွေ့ရသည်။

မင်းစောမွန်က မြို့သစ်တည်ရန် နေရာရှာဖွေသောအခါ လောင်းကြက်မြို့မှ စွန်ခွာ၍ မြောက်ဘက်စူးစူး အဦးအဖျားနေရာဖြစ်သော နေရာကို မြို့သစ်တည်၍ ‘မြောက်ဦး’ဟု ခေါ်တွင်သည်ဟုလည်း အဆိုရှိသည်။

ပဲဖြူမင်းလက်ထက် အေဒီ ၇၇၆-ခုနှစ်တွင် ဝေသာလီမြို့တော်ကို စွန်ခွာပြီး မိမိမြို့စားဖြစ်စဉ်က နေထိုင်ခဲ့ရာရွာကို မြို့သစ်အဖြစ်တည်သည်။ ဤအရပ်မှ မြောက်မြားကြီးမားရခြင်းသို့ ရောက်သည်ကို အစွဲပြု၍ မြို့အမည်ကို ‘မြောက်ဦး’ဟု မည်သည်ဟုဆိုသည်^{၅၉}။ ဤအကြောင်းကို ရာဇဝင်လင်္ကာပေမူ ‘ခေါ်ချပ်တွင်-

‘ဝေသာလီပြည်၊ ကိန်းခန်းသိုက်ဓာတ်၊ ကုန်လတ်သော်အား၊ စွန်သွားပြည်ရွာ၊ ပြောင်းလဲခွာ၍၊ ဦးစွာကြံမြောက်၊ နမိတ်ထောက်လျက်၊ မြောက်ဦးမြို့တည်၊ စံမြန်းသည်နှင့်’

ဟူ၍တွေ့ရသည်။ ဤထက်ရှေးကျသော အဆိုအမိန့်များကိုလည်း တွေ့ရသေးသည်။ ရခိုင်ရာဇဝင်ချပ်ပေမူတွင် ‘ရက္ခိုက်ဘီလူးတို့နေထိုင်ခဲ့ရာ ရက္ခာပူရတွင် ဂေါတမဘုရားလက်ထက် ‘မြောက်ဦး’ ဟုတွင်၏။ တွင်သောစကားမှာ ကဿပဘုရား၊ ဒေသစာရိတ္တတော်မူစဉ် ထိုအရပ်၌ ဘီလူးနှိပ်စက်လေသောကြောင့် လူသူမရှိရကား၊ မျောက်မလင်သေ (မုဆိုးမ)နှင့်ဥဒေါင်းဖိုတို့ သင့်မြတ်ကြ၍ ချောင်းစပ်အဝတွင် အသိုက်ပြု၍ ဝပ်လေ၏။ ပေါက်လတ်သောအခါ ချောင်းတစ်ဖက်တစ်ချက်တွင် နေထိုင်ကြသော မိမ္မနှစ်ဦးတို့က ကောက်ယူမွေးစားသည်။ ကြီးမြင့်သောအခါ ၎င်းတို့အရပ်ကို အစွဲပြု၍ ‘မယ်ဝသ’ ‘မယ်မြောက်ဦး’ ဟုခေါ်တွင်ကြောင်း၊ မယ်မြောက်၍နေသောနေရာကို အစွဲပြု၍ ‘မြောက်ဦးမြို့’ဟု မှည့်၏။^{၆၀} ဟူ၍တွေ့ရသည်။

ယခုမြောက်ဦးပြတိုက်ရှိ ကလုံတောင်ဘုရား ကျောက်စာတွင် ‘မြောက်ဦးမြို့နိုက်’ ဟု ပါရှိသည်။

မြောက်ဦးခေတ် ပေမူဖြစ်သော ‘ရခိုင်ထီးတော်ပဒေသာ(ဟိတောပဒေသ)မူတွင် ကျမ်းပြုသူ အရှင်ကစွည်းမထေရ်က ‘ရက္ခဥတ္တရနာမကေ’ဟူ၍ ရခိုင်တို့၏ မြောက်ဘက်အဦးအဖျားအရပ်တွင် တည်သော ‘မြောက်ဦး’ဟု ညွှန်းခဲ့ကြောင်း တွေ့ရသည်။^{၆၁}

၃၅။ ရာဇဝင်ဟောင်း၊ ကစ္ဆပနဒီလင်္ကာ။
၃၆။ ထွန်းရွှေခိုင်(ခစ်တွေကောလိပ်) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ စာ-၈၆။
၃၇။ ရမ်းမြဲတောင်ကျောင်းဆရာတော်၊ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၁၈။
၃၈။ စက္ကိန္ဒ၊ အညှင်၊ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှု၊ စာ-၅၀။
၃၉။ ထွန်းရွှေခိုင်(ခစ်တွေကောလိပ်) ‘ရခိုင်ပြည်နယ်စာစောင်(တွဲ/၃) စာ-၃၀။
၄၀။ ရခိုင်ရာဇဝင်ချပ်ပေမူ ‘ကူ’ချပ် ‘ကြော’။
၄၁။ ရခိုင်ထီးတော်ပဒေသာ ပေမူ၊ ကူ-၁ ချပ်။

ဤခြင်းတွင် မြောက်ဦးရွှေနန်းဟူ၍ ဖော်ပြဖွဲ့ဆိုထားရာ ယေဘုယျအားဖြင့် ဂစ္ဆာနဒီမြစ်အတွင်းမှ မြင်တွေ့ရသော မြင်ကွင်းတွင် မိုးသို့ထိလူနီးပါး မြင့်တက်နေသော တောင်တန်းတောင်စွယ် အသွယ်သွယ်မှာ မည်သည့်နေရာမှ လစ်လပ်သည်မရှိ၊ စေတီ၊ ပုထိုး၊ ဆောင်နန်းပြာသာဒ်၊ မြို့ရိုး၊ ပြအိုးတို့ဖြင့် တင့်တင့်တယ်တယ် တည်ရှိသော မြို့တော်အား ရည်ညွှန်းဟန်ရှိပေသည်။ သို့သော် တောင်ခိုးဝေဝေ၊ မြူမြေဆိုင်ဆိုင်၊ ညိုမှိုင်းရီဝေနေသော တောင်တန်းအလယ် မိုးတိမ်ယံသို့ ပျံ့ဝဲဘနန်း၊ အံ့ခမန်းတည်ဆောက်ထားသော ရွှေနန်းတော်၏ တဖိတ်ဖိတ်တောက်ပလျက် ငွါးငွါးစွင့်စွင့် ထိုးထွက်နေဟန်ကို လည်း ခံစားမိပေလိမ့်မည်။

အေဒီ(၁၆၃၀)ခုနှစ်တွင် ပေါ်တူဂီလူမျိုး ဘုန်းတော်ကြီးမန်နရစ်သည် မြောက်ဦးရွှေနန်းတော်သို့ စွန့်စွန့်စားစား ရောက်ရှိခဲ့လေသည်။ မန်နရစ် ရောက်ရှိသောအချိန်မှာ မြောက်ဦး၏ဘုန်းတန်ခိုးအာဏာစက် အပျံ့နှံ့ဆုံးအကြွယ်ဝဆုံး အချိန်နှင့် တိုက်ဆိုင်နေပေရာ မြောက်ဦးရွှေနန်းတော်အား ရှုထောင့်အမျိုးမျိုးမှ မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ပေသည်။

နန်းတော်မှာ ပေ ၅၁ပေခန့်မြင့်သောကြောင့် ကုန်းပေါ်တွင်တည်ရှိ၍ နန်းတော်၏တည်ဆောက်ဟန် ပန္နက်မှာ မဟာမုနိပရိဝုဏ်နှင့်ပင် ဆင်တူပေသည်။ နန်းမြို့ရိုးသုံးထပ်ဖြင့် ကာရံထားရာ အားလုံးကျောက်သားပကတိဖြစ်၍ အထူးပင်ခိုင်ခန့်လှသည်။ အပြင်ဘက် နန်းမြို့ရိုးတံတိုင်းမှာ ကိုက် ၂၀၀၀ခန့်ရှိသည်။ ညီလာခံကျင်းပရာအဆောင်နှင့် သီးသန့်ဆောင်များမှာ နန်းမြို့၏အပေါ်ဆုံးထပ် အလယ်ဗဟိုတွင်ရှိသည်။ အပေါ်ဆုံးထပ်မြေကွက်မှာ အရှေ့အနောက် ၂၁၈ကိုက်၊ တောင်မြောက်(၂၉၃)ကိုက်ကျယ်ဝန်းသည်။ ခန်းမဆောင်များကို ကျွန်းသစ်ဖြင့်ပြုလုပ်ထားရာ ရွှေပိန်းပိန်းချထားသည်။ အတွန့်အလိမ် အညွန့်အတက်တို့ဖြင့် တန်ဆာဆင်ထားသော ဘုံနန်းပြဿဒ်အဆင့်ဆင့်တို့မှာ လွန်စွာပင် တင့်တယ်လှပကျက်သရေရှိလှပေသည်။^{၇၂}

နန်းတော်ကြီးအတွင်းဘက်သို့ ဝင်ရောက်သောအခါ အချိုးအစား ညီညာဖြောင့်တန်းလျက် ရှည်လျားမြင့်မားသော နန်းတော်တိုင်ကြီးများကို တအံ့တဩမြင်တွေ့နိုင်သည်။ နန်းတော်အတွင်းလှည့်လည်ကြည့်ရှုပါက ရွှေရောင်တဝင်းဝင်းနှင့် အဆန်းတကြယ်မွမ်းမံဆောက်လုပ်ထားသော အခန်းများကို မြင်တွေ့ရမည်ဖြစ်သည်။ အချို့အခန်းမှာ နံ့သာဖြူ နံ့သာနီ၊ သနပ်ခါး၊ စန္ဒကူးစသော အမွှေးသစ်များဖြင့် လုပ်ထားသည်။ ထိုအခန်း၏ဘေးတွင် 'ရွှေဆောင်'ဟုခေါ်သော အခန်းကျယ် တစ်ခုလည်းရှိပေရာ ထိုအခန်းတစ်ခုလုံး ရွှေသားစစ်စစ်ဖြင့် အပြားခတ်ပြုလုပ်ထားသည်။^{၇၃}

မျက်နှာကြက်တွင် ဘူးသီး၊ ဖရုံသီး၊ အခက်အနွယ်များကို အဖိုးတန်ရွှေ ငွေ ရတနာများဖြင့် ပြုလုပ်ထားပေသည်။^{၇၄}

ဤသို့အတွင်းအပြင် ရွှေရောင်များဖြင့် ချယ်သထားပေရာ တက်ထွန်းစနေရောင်ခြည်၏အောက်တွင် တပြောင်ပြောင် ဝင်းလက်နေသော 'မြောက်ဦးရွှေနန်းတော်'အဖြစ် စာဆိုရှင် 'မင်းညို'က ချီးမွန်းခန်းဖွင့်ဟန်ရှိပါသည်။

အပိုဒ်(၂)

ဧေ . . . ဧေ ပိန့်ရေရတ်၊ နဝရတ်တိ စီခတ်ကိုးမြွာ၊ ဝင်းဝင်းဝါသား^{၇၅}၊ ရတနာရောင်၊ ပြောင်သည်ရှူးရှူး၊ မြောက်ဦးလယ်ချက်၊ ရွှေမြို့ထက်ဝယ်^{၇၆}၊ တုန်းဆက်စဉ်ဖြစ်၊ ဧကရာဇ်တကာ၊ မင်းမဟာတည်း၊ အာနာလက်ရမ်း^{၇၇}၊ တန်ခိုးဘုန်းသား^{၇၈}၊ ပတ်ကုမ်းထိန်သည်^{၇၉}၊ ကျွန်းလုံးကြည်မျှ^{၈၀}၊ ရှင်ခမည်းမင်း၊ ရှင်မိရင်းက^{၈၁}၊ လက်ငင်းယခု၊ ပြုသည်ကမ္မ၊ ရှေ့ပညကြောင့်၊ ဤမျှတည်းသာ၊ မဟုတ်ပါတည့်^{၈၂}၊ မဟာသမတ်၊ နွယ်မပြတ်လျှင်၊ အတွင်ထိပ်မိုး၊ ဖြိုင်ဖြိုင်စိုးသည်^{၈၃}၊ မျိုးလည်းလွန်မြောက်၊ ထူးတဲ့လေ^{၈၄}၊

၇၂။ Chap XV 11 the Dedication of the Church p. 14.
၇၃။ XV 11 the Debate with the Royal Chaploin p. 179.
၇၄။ XIX the White Elephant p-186.
၇၅။ ဝင်းဝင်းဝါမျှ (ဟံ) (ခွေ)
၇၆။ ရွှေနန်းထက်ဝယ် (ဟံ) (ခွေ)
၇၇။ အာဏာလက်ရုံး၊ အလုံးပေါင်းကွဲလွဲချက် ဖြစ်ပါသည်။
၇၈။ တန်ခိုးပြုံးက (ဟံ)၊ တန်ခိုးချန်းသား(ခွေ)
၇၉။ ပတ်ကုံးထန်သည်(ဟံ)၊ ပတ်ကုံးသိမ့်သည်(ခွေ)
၈၀။ ကျွန်းလုံးကြည်းမျှ (ဟံ) (ခွေ)
၈၁။ ရှင်မိရင်းကား(ဟံ)(ခွေ)
၈၂။ မဟုတ်စွာတည့် (ဟံ) မဟုတ်ပါတည့်(ခွေ)၊ မဟုတ်စွာတည့် (ပ)
၈၃။ ပြည့်ပြည့်စိုးသည်(ဟံ)
၈၄။ ထူးတည့်လေ (ဟံ)

ထူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ၊ ပေါ်သောကမ္ဘာ^{၁၅}၊ မဟာသမတ်၊ မင်းများနတ်၏^{၁၆}၊ မပြတ်စည်ရှေး^{၁၇}၊ သားသားမြေး ဇေး... ဇေးယင်... ယင်... ဇေး...။

ရှင်းလင်းချက်

- ဝင်းဝင်းဝါသား** ။ ။ မူကွဲ(၄၅)-ဟံသာဝတီမူ ‘ဝင်းဝင်းဝါမျှ’နှင့် အဓိပ္ပါယ်ရော ကာရန်ထူးခြားမှုမရှိ၊ ရွှေစေတီမူတွင်လည်း ‘ဝင်းဝင်းဝါသား’ဟူ၍တွေ့ရသည်။ တူညီသည်။
- ရွှေမြို့ထက်ဝယ်** ။ ။ မူကွဲ(၄၆)-ဟံသာဝတီမူနှင့် ရွှေစေတီမူတို့တွင် ‘ရွှေနန်းထက်ဝယ်’ဟု ပါရှိကြသည်။ ‘ရွှေမြို့’နှင့် ‘ရွှေနန်း’ မှာ အဓိပ္ပါယ်မတူညီကြပေ။ ‘ရွှေမြို့’က မြို့တော်ကို ညွှန်း၍ ပိုကျယ်ဝန်းသည်။ ‘ရွှေနန်း’က အသေးစိတ်ဝိသေသပြုသည်။ ‘မြောက်ဦးရွှေနန်း’နှင့် ‘မြောက်ဦးရွှေမြို့’တော်ဟူ၍ အဝေးမှညွှန်းသည့်သဘောမျိုးတွင်မူ အဓိပ္ပါယ်ကွဲလွဲမှုနည်းလာသည်။

တန်ခိုးဘုန်းသား၊ ပတ်ကုံးထိန်သည်၊ ကျန်းလုံးကြည်မျှ

မူကွဲ(၄၈)(၄၉)(၅၀)-ဇချင်းဖွဲ့ခံ သမီးတော်၏ဖခမည်းတော် ဘုန်းတန်းခိုးအာဏာကြီးမားပုံကို ဖော်ညွှန်းသည်။ မူကွဲများတွင်လည်း အလားတူသဘောမျိုးရှိသည်။ ကာရန်ကို ညိုထားကြဟန် ရှိသည်။ ယခုမူကွဲတွင် ‘ထိန်’ဟူသော စကားမှာ ရခိုင်ဒေသိယ အသုံးအနှုန်းဖြစ်၍ ကြောက်ရွံ့ ထိတ်လန့်သည်။ ရင်ထိန်သည်ဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ ကဝိလက္ခဏာ ‘သတ်ပုံကျမ်း’တွင် ချီလေး သာအိန်၊ နှုတ်တော်မိန်၊ ထိန်ထိန်ကျော်သံဝေ’ဟု တွေ့ရသည်။

- ရှင်မိရင်းက** ။ ။ မူကွဲ(၅၁)-ဟံသာဝတီမူတွင် ‘ရှင်မိရင်းကား’ ပါရှိရာ ‘က’နှင့် ‘ကား’ကွာခြားသည်။ အဓိပ္ပါယ်မှာ နောက်ဆက်တွဲအပိုဒ်များနှင့် အဓိပ္ပါယ်ဆက်စပ်ယူသင့်သည်။ နှစ်ခုစလုံးဖြစ်နိုင်သည်။
- ဖြိုင်ဖြိုင်စိုးသည်** ။ ။ မူကွဲ(၅၂)-ရွှေစေတီမူနှင့်တူညီသည်။ ဟံသာဝတီမူတွင် ‘ပြည့်ပြည့်စိုးသည်’ဟု မူကွဲသည် မဟာသမ္မတ မင်းမှစ၍ အထွတ်အထိပ် စိုးမိုးအုပ်ချုပ်ခဲ့ကြောင်း တန်ခိုးအာဏာစက် ယုံနှံခဲ့ကြောင်း ဤမူတွင် ဖော်ပြထားခြင်းဖြစ်သည်။
- ပေါ်သောကမ္ဘာ** ။ ။ မူကွဲ(၅၅)-ကမ္ဘာဦးအစက ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော မဟာသမ္မတမင်းကို ညွှန်းသည်။
- မပြတ်စည်ရှေး** ။ ။ မူကွဲ(၅၇)-သားစဉ်မြေးဆက်မပြတ် ရှေးအခါကပင် မင်းပြုကြသည်။

နောက်ခံသမိုင်း

မဟာသမ္မတ ဇချင်းဖွဲ့ခံ မင်းသမီးနှင့် ခမည်းတော် မယ်တော်တို့သည် ကမ္ဘာအစ မဟာသမ္မတမှ ဆင်းသက်လာသော သာကီဝင်မင်းမျိုးမင်းနွယ်ဖြစ်ကြောင်း ဇာတိသွေး ဇာတိမာန်တက်ကြွအောင် ဖွဲ့နွဲ့ထားသည်။ ရခိုင်ဘုရင် အဆက်ဆက်သည် ကမ္ဘာဦးအစ မဟာသမ္မတမှ ဆင်းသက်လာသော သာကီဝင်မင်းမျိုးဖြစ်ကြောင်း ရခိုင်သမိုင်းတွင် ဖော်ပြကြသည်။

ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်းအဆိုအရ ‘မဟာသမ္မတမင်းမှစ၍ ဥက္ကာကရစ်တိုင် နှစ်သိန်းငါးသောင်း နှစ်ထောင့်ငါးရာ ငါးကျိပ်ခြောက်ယောက် (၂၅၂၅၅၆)ဥက္ကာကရင်မင်းကြီး၏သားတော် ဥက္ကာမုခမင်းမှ သိဒ္ဓတ်မင်းတိုင်အောင် ရှစ်သောင်း နှစ်ထောင်တစ်ကျိပ်သုံးယောက်(၈၂၀၁၃)အုပ်ချုပ်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြထားပေသည်။’^{၁၈}

ဧညဝတီရာဇဝင်သစ်ကျမ်းတွင်
‘သမ္မုတိမင်းမြတ်တို့၏ ဝံသနွယ်လာ၊ မဟာသမ္မတမင်းမှစ၍၊ အသမ္ဘိန္ဒ၊ ခတ္တိယနွယ်ရိုး၊ ဘေးဘိုးဆင်းသက်၊ နွယ်မပျက်ဘဲ၊ ဆက်လက်စပ်ကာ’^{၁၉} ဟူ၍တွေ့ရသည်။
ရခိုင်ရာဇဝင်ကျောက်ရိုး မြို့တည်ခြင်းလင်္ကာတွင်--
‘တစ်ကမ္ဘာတွင်၊ မဟာသမ္မတ၊ ပေါင်းတရေပြု၊ စတုသဌိ၊ သင်္ချာရှိသည်၊ ခတ္တိယမျိုး၊ တန်ခိုးညံ့လျှံ၊ ရွှေနန်းစံတွင်၊

၅၅။ ပေါ်သားကမ္ဘာ (ရွှေ)၊ ပေါ်သည်ကမ္ဘာ(ဟံ)
 ၅၆။ မင်းများနတ်၏(ရွှေ)
 ၅၇။ မပြတ်တည့်ဆက်ရှေး (ဟံ)၊ မပြယ်တည့်စဉ်ရှေး (ရွှေ)
 ၅၈။ ရမ်းမြဲတောင်ကျောင်းဆရာတော်-ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၈၁-၅၈။
 ၅၉။ ဦးပုဏ္ဏိ၊ ဧညဝတီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၈၁-၁။

အသမ္ဘိန္ဒူဟူ၍ ဖော်ပြထားပေသည်။

အခြားသောရာဇဝင်အစောင်စောင်တို့တွင်လည်း မဟာသမ္မတမှ စတင်ကြောင်း ဖော်ပြကြပေသည်။ ဤသို့ စဉ်ဆက်မပြတ် အုပ်ချုပ်လာသော သာကီဝင်မင်းဆက်သည် မြန်မာသက္ကရာဇ် (၁၀၀၀)ပြည့် ဝါဆိုလဆန်းခြောက်ရက်၊ ကြာသပတေးနေ့တွင် မင်းစနေလွန်ပြီး မင်းဆက်ပြတ်ခဲ့လေသည်။ ၎င်းနောက် ဆက်ခံသော ကုသလနရပတိ(၂၈)ဆက်မှာ အမတ်မျိုးသာဖြစ်သည်။ သက္ကရာဇ်(၁၁၄၆)ခု ပြာသိုလဆုတ် (၇)ရက် စနေနေ့ ရခိုင်မင်းဆက်ပြတ်လေသည်။ ရခိုင်နောက်ဆုံးမင်းအမည်မှာလည်း မဟာသမ္မတပင်ဖြစ်သည်။ ဤသည်မှာ ထူးခြားအံ့ဩဖွယ်ဖြစ်သည်။

အပိုဒ်(၃)

ဧေး... ဧေး... ဝိန့်ယင်ယင်၊ ဧေးသံလွင်နှင့်၊ ဘွားရှင်တော်ရင်း၊ မြေးမယ်မင်းကို^{၆၀}၊ သံညှင်းနှစ်သိမ်း၊ အိပ်ပျော်စိန့်တည်း၊ သံဆိန်ကျူးဧေး၊ ကြာရဝတ်ကျွေးသို့^{၆၁}၊ သံလေးတမ္ပတ်^{၆၂}၊ သံပြုတ်တမ္ပန်း၊ သံချိုခွန်းဖြင့်၊ ရွှေနန်းဘုန်ဝဲ^{၆၃}၊ ဥကင်ထဲဝှေ့^{၆၄}၊ တစ်သံသောင်းသောင်း၊ ထိမ်းယပေါင်းနှင့်၊ အကြောင်းအရင်း၊ အခြင်းအတ၊ ဟူသမျှကို၊ ချီချမြှတ်တော်^{၆၅}၊ စိုက်စိုက်ခေါ်သည်၊ မယ်တော်မိခင်ကျူးတဲ့လေ...။

ကျူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့အော်၊ မယ်တော်ရှင်ရင်း၊ ကျူးခြင်းသံညောင်း၊ နာသာထောင်းစွ^{၆၆}၊ ရှစ်သောင်းတဲ့ရင်သွေး၊ နာပျော်လေး^{၆၇}၊ ဧေး...၊ ဧေး... ယင်... ယင်... ဧေး... ဂ။

ရှင်းလင်းချက်

- မြေးမယ်မင်းကို မူကွဲ(၆၀)သမီးတော်ကို ဖွဲ့ဆိုခြင်းဖြစ်၍ မြေးငယ်ထက်ပိုသင့်သည်။
- ကြာရဝတ်ကျွေးသို့ မူကွဲ(၆၁)-အခြားသောပေမူများတွင် ‘ကရဝိတ်ကြွေးသို့’ဟု တွေ့ရသည်။ ဆက်စပ်လျက် ရှိသည့် စာပိုဒ်များတွင် ‘သံညှင်း၊ သံမြ၊ သံချို’စသည့်စကားရပ်များကြောင့် ကရဝိတ်ငှက်နှင့်ပို၍ ကိုက်ညီသည်။ သို့သော် ထိုခေတ် ထိုခေတ် ‘ကြာရဝိတ်’ဟုခေါ်ခဲ့လေသလား တွေးရသည်။
- ဥကင်ထဲဝှေ့ မူကွဲ(၆၂)-အခြားမူကွဲသို့ ‘ဥကင်ထဲဝယ်’ပင်ဖြစ်မည်။ ပေမူတွေ့ရသော ရမ်းဗြဲကျွန်းဒေသတွင် ‘ဝယ်’ကို ‘ဝှေ့’ဟု အသံထွက်ရာ ၎င်းတို့အသံအတိုင်း ရေးသားဟန်တူသည်။

အပိုဒ် (၄)

ဧေး... ဧေး ဝိမ်းနှစ်သိမ်း၊ အငြိမ်းအချမ်း၊ သူငယ်ဝမ်းဖြင့်၊ မြေဉ်တမ်းပူဆာ၊ နိုးနာမရှိ၊ အိပ်ပျော်ဘိမ္မ^{၆၈}၊ သိန်းထိဖိုးနက်^{၆၉}၊ ညံ့သက်ပင်ခြေညံ၊ လျားမရှည်နှင့်^{၇၀}၊ နောက်ပြည်မင်းတို့၊ ခွန်ဆက်ပို့သား၊ နှစ်လို့ချင်စွာ၊ ခါသာပိတ်အုပ်^{၇၁}၊ နတ်လုပ်မယွင်း^{၇၂}၊ အောက်နီးခင်း၍၊ ပေါ်တွင်ကြက်ဟံ^{၇၃}၊ ပဒံအောင်လွှား^{၇၄}၊ ကိုးပါးရတနာ၊ စိမ္မာခြည်ရှက်၊ ရွှေပူခက်ဝယ်။

၆၀။	မြေးငယ်မင်းကို(ပ)
၆၁။	ကရဝိတ်ကြွေးသို့ (ဟံ) (ရွှေ)
၆၂။	သံလေးတမ္ပ (ဟံ)
၆၃။	ရွှေနန်းဘုန်ဖြင့်(ပ)
၆၄။	ဥကင်ထဲဝယ်(ဟံ)
၆၅။	ချီချမြှတ်ဖော် (ဟံ)
၆၆။	နားသာတောင်းစွ(ဟံ) နာသာတောင်းစွ(ရွှေ)
၆၇။	နာပျော်သေး (ဟံ)၊ နာပျော်ဆေး (င)၊ နာပျော်ရေ(ရွှေ)
၆၈။	စိတ်ပျော်ဘိမ္မ (ဟံ)၊ စက်ပျော်ဘိလော(ရွှေ)
၆၉။	သိန်းထိဘိုးခက်(ဟံ)၊ သိန္နီဘိုးနက်(ရွှေ)
၇၀။	လျားနံရှည်နှင့် (ဟံ)
၇၁။	ခါသာသလင်း(ဟံ)
၇၂။	နတ်လုပ်မယွင်း(ဟံသာဝတီမူတွင် မပါရှိပါ) ရွှေခေတ်မူတွင် ပါရှိပါသည်။
၇၃။	ပေါ်တင်းကြက်မွန်(ဟံ)
၇၄။	မိတာန်ဆောင်ထား(ဟံ)၊ ပိတာန်အောက်ထား (လ)

ရွှေရွက်လူလူ၊ ရွှေခြုံသွင်သွင်၊ လက်ငင်ထိုင်အုပ်^{၃၅}၊ မျှင်မျှင်ထုပ်လျက်^{၃၆}၊ တမုတ်ကြိုးကိုင်း^{၃၇}၊ နှစ်ဘက်ဆိုင်သည်။
ဇေးတိုင်ရစ်ပြန်^{၃၈}၊ ပျူးတဲ့လေ . . .

ပျူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ၊ ရွှေလျော်ရောင်ချက်၊ ရွှေပုခက်ဝယ်၊ နှစ်ဘက်သံနွဲ့၊ တသဲသဲလျင်^{၃၉}၊
နွဲ့သည်တည်သာလေည်း၊ ရစ်ကာထွေး^{၄၀}၊ ဇေး. . . ဇေးလည်း ယင် ယင် ဇေး. . . ၄

ရှင်းလင်းချက်

ခါသာပိတ်အုပ်

မူကွဲ(၇၁) ပိတ်ကောင်းတစ်မျိုး၊ ရွှေစေတီမူတွင်လည်း ‘ခါသာပိတ်အုပ်’ဟု ပါရှိသည်။
ဟံသာဝတီမူတွင် မူ ‘ခါသာသလင်း’ဟု ပါရှိရာ သလင်းရောင်တောက်ပနေသော
ပိတ်ကောင်းတစ်မျိုးဟု အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ကြသည်။ ဟံသာဝတီနှင့် အခြားမူများတွင်
‘နတ်လုပ်မယွင်း’ဟူ၍ တစ်ကြောင်း ပျောက်နေရာ ‘အောက်နီးခင်း၍’ ကာရန်နှင့်ကိုက်ရန်
‘သလင်း’ဖြစ်လာခဲ့ဟန်ရှိသည်။ ရွှေစေတီမူ နှင့် ယခုတင်ပြထားသော ရမ်းဗြဲကျွန်းမူတို့တွင်
‘ခါသာပိတ်အုပ်၊ နတ်လုပ်မယွင်း၊ အောက်နီး ခင်းလျက်’ဟူ၍ တူညီစွာ တွေ့ရှိရသည်မှာ ရခိုင်
ဒေသမှတွေ့ရှိရသော မူရင်းပေမူများဖြစ်ကြ၍ ဖြစ်နိုင်သည်။

သမိုင်းနောက်ခံ

နောက်ပြည်မင်းတို့၊ ခွန်ဆက်ပို့သား

ရှေးအခါက ရခိုင်ပြည်၏အနောက်ဘက်တစ်လွှား၊ ဘင်္ဂလားနယ်မှ လက်အောက်ခံဘုရင်များသည် ရခိုင်ဘုရင်များ
ထံ အခွန်မပြတ် ဆက်သခဲ့ကြပေသည်။^{၄၁}

မြန်မာသက္ကရာဇ် (၁၅၂)ခုနှစ် ရခိုင်ဝေသာလီပြည့်ရှင် သီရိစန္ဒြားမင်းလက်ထက်တွင် အနောက်သူရတန်ကုလား
ပဆာမင်းသည် အခွန်ဆက်မြဲမဆက် ပုန်ကန်ခြားနားလေသောကြောင့် အိမ်ရှေ့မင်း သိင်္ဂီစန္ဒြားအား အနောက်ပြည်သို့
စစ်ထွက်စေခဲ့သည်။ သူရတန်ကုလားမင်းလည်း သမီးတော်ဒံရမာဇာလီနှင့် ဒုရတီတို့အား ဆက်သခဲ့ပေသည်။^{၄၂}

သိင်္ဂီစန္ဒြား၏သားတော် စူဠစန္ဒြားမင်းလက်ထက်တွင်လည်း များစွာသောလှေအပေါင်းနှင့် အနောက်သူရတန်ပြည်
သို့ တိုင်းခန်းလှည့်လည်ခဲ့သည်။ သူရတန်မင်းစသော မင်းအပေါင်းတို့လည်း လက်ဆောင်ပဏ္ဏာကာရများစွာနှင့် ကျွန်တော်
ခံလာကြကုန်သည်။

ကန်ကြီးတူး၍ကျောက်စာတိုင် စိုက်ခဲ့သည်၊ ဘုန်းကြီး၍ စစ်ဆင်မတိုက်ကောင်း၊ စစ်မတိုက်ဘဲ ပြန်ရသည်ကို
အကြောင်းပြု၍ စစ်မတိုက်ကောင်းမြို့၊ ၎င်းမှစစ်တကောင်းမြို့ ဖြစ်လာသည်ဟုဆိုသည်။^{၄၃}

အေဒီ(၇၂၉)နှစ် ရေးထိုးသော အနန္တစန္ဒြားမင်းကျောက်စာအရ ထိုမင်းသည် မင်းအပေါင်းတို့က ဦးညွတ်ခစားရ
သည်။ မင်းတကာမင်း ဧကရာဇ်ဖြစ်ကြောင်းသိရသည်။ လက်အောက်ခံ နိုင်ငံတစ်ခုဖြစ်သော တာမြပတ္တန (Tamrapattanna)
မင်းသည် ၎င်း၏သမီးတော်စန္ဒ (Dhemde)ကို ဆက်သကြောင်း ၎င်းမြို့သည် ယခု တမလုဟုခေါ်ပြီး ဘင်္ဂလားနယ်
မဒ္ဒါပုရ်ခရိုင်တွင် ရှိသည်။^{၄၄}

၇၅။ လက်ငင်ထိုင်ငုတ်(ဟံ)၊ လက်ငင်ကိုင်းအုပ်(ရွှေ)
၇၆။ မျှင်မျှင်ထုပ်ထုတ်၍ (ဟံ)
၇၇။ တမုတ်ကြိုးဆိုင်(လ)
၇၈။ ဇေတိုင်ရိုက်ပျံ့(ဟံ)
၇၉။ တခြေးခြေးလျင် (ရွှေ)
၈၀။ ရိုက်ကာထွေး(ဟံ)
၈၁။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁-၂၉၁။
 (ခ) မြန်မာစာညွှန်းပေါင်းကျမ်း၊ ၁-၁၁။
 (ဂ) မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ၊ ရခိုင် ၁-၁၉၉။
၈၂။ ညောင်တီရာဇဝင်သစ်၊ ၁-၉၁။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ ၁-၂၉၆။
၈၃။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ၊ ရခိုင်ဇေတိုင်ဦး၊ ၁-၇၅။

ဝေသာလီခေတ်ပြီးနောက် လေးမြို့ခေတ်သို့ ရောက်သောအခါလည်း ဘင်္ဂလားနယ်မှာ ရခိုင်ပြည်၏လက်အောက် ခံဖြစ်ကြောင်း ရခိုင်သမိုင်းတွင် အပြည့်အစုံ ဖော်ပြကြသည်။ အိန္ဒိယပြည် ဘီဟာနယ် (Bihar) ဗုဒ္ဓဂါယာ (Buddhagaya) ကျောက်စာတွင် အထင်အရှားတွေ့ရသည်။^{၈၅} ၎င်းအပြင် ဒဿရာဇာ(အေဒီ ၁၁၂၃-၁၁၃၉)၏ ဘိသိက်သွန်းခန်းတွင် လိုအပ်သော ဂင်္ဂါမြစ်ရေကို လက်အောက်ခံဘုရင် ဒါဂါစားက ဆက်သရကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။^{၈၆}

မြောက်ဦးခေတ် (၁၄၅၉)ခုနှစ်တွင် ဤချင်းဖွဲ့ခံ မင်းသမီး၏ခမည်းတော် ဘစောဖြူသည် စစ်တကောင်းကို သိမ်းပိုက်ကြောင်း သမိုင်းပညာရှင်ဟာပေးက ဆိုသည်။^{၈၆}

အထက်တွင်ဖော်ပြခဲ့သော အခြေအနေများကို ကြည့်ပါက ဘင်္ဂလားနယ်သည် ရခိုင်လက်အောက်ခံ အခွန် ဆက်သမြဲ နိုင်ငံတစ်ခု ဖြစ်သော်လည်း အခွင့်သာသည်နှင့် ပုန်ကန်ခြားနားလေ့ရှိကြောင်းတွေ့ရသည်။

အပိုဒ်(၅)

ဧေး... ဧေး လျက်သံပြိုင်၊ ရင့်ကာဆိုင်လျက်၊ ဧေးထိုင်ကျူးရိုက်^{၈၇} ၊ ဆည်ရာလိုက်၍^{၈၈} သံမြိုက်သံကြောင်း^{၈၉}၊ သံညောင်းသံညှင်း၊ သံခြင်းသီပြီ^{၉၀}၊ သံချိသံအပ်^{၉၁}၊ ရွမ်းရွမ်းချပ်လျက်^{၉၂}၊ လက်ခုပ်တပြောက်၊ ဧေးထောက်ဧေးခံ၊ ပြွန်းပြွန်းရံ၍၊ ကြံကြံရင့်ရွယ်^{၉၃}၊ မယ်တော်မယ်ကို၊ နာဖွယ်နှစ်သိမ့်၊ နန်းလုံးငြိမ့်မျှ^{၉၄}၊ သံခြိမ့်တခြေ^{၉၅}၊ တမ္ပေမ္ပေလျင်^{၉၆}၊ ခြင်္သေ့ဆီကျော် ရိုက်ကာဖော်သည်၊ နားတော်ရွှေခွက်၊ ဖျူးတဲ့လေ..

ဖျူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဩဝါ၊ နားတော်ရွှေဖျူး၊ ချစ်ဝမ်းစူးလျက်^{၉၇} ကျူးကာရင့်ခေါ်၊ ရှင့်ကိုဖျော်သည်၊ နားပျော်တဲ့ငြိမ့်လေး၊ အိပ်မေ့ဆေး^{၉၈} ဧေး... လည်း ယင်ယင် ဧေး

အပိုဒ်(၆)

ဧေး... ဧေးယင်ခေါ်လစ်^{၉၉}၊ အမြစ်အရင်း၊ မျိုးစဉ်ကွင်းကို^{၁၀၀}၊ လွဲခြင်းသာယာ^{၁၀၁}၊ ကျူးသံဝါဖြင့်၊ ရွှေကာ သဘော^{၁၀၂} မိခင်ပြောစိမ့်၊ ဘေးစောသကျ၊ အဗ္ဗနလည်း^{၁၀၃}၊ ကပ္ပိယဟု၊ ပြည်မခွာရှောင်၊ မြိုင်ချောင်တောတွင်း။

၈၄။ Harvey, G.E. History of Burma, p. 4
၈၅။ ညောင်တီအရေးတော်ပုံ၊ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁၁-၃၃၆
၈၆။ (က) Harvey, p. 140
(ခ) မြန်မာရာဇဝင်အကျဉ်းချုပ်၊ ၁၁-၁၆၀။
၈၇။ အတိုင်းကြားရိုက် (ပ)
၈၈။ စည်းစုတ်လိုက်၍ (ဟံ) (ရွှေ)
၈၉။ သံမြိုက်သံကောင်း(ဟံ)(ရွှေ)
၉၀။ သံညှင်းသံငြိ(ဟံ)
၉၁။ သံချိသံအပ်(င)
၉၂။ မျှင်မျှင်ချပ်လျက်(ဟံ) (လ) မူတွင်မပါရှိပါ။
၉၃။ ကျံကျံရင့်ရွယ် (ရွှေ)ကျံကျံရင့်သွယ်။ (ဟံ) ကျံကျံရင့်တွယ်
၉၄။ နန်းလုံးငြိမ့်မျှ(ဟံ)(ရွှေ) နန်းလုံးငြိမ့်မျှ (မ၊ ဗ၊ င)
၉၅။ သံဆီမ့်သံဧ (ဟံ)
၉၆။ ‘တမ္ပေမ္ပေလျင် ခြင်္သေ့ဆီကျော်’ကို ရွှေစေတီမူနှင့် ယခု ရမ်းဗြဲမူတွင် တွေ့ရသော်လည်း ဟံသာဝတီမူတွင် မတွေ့ရပါ။ ‘ကရဝိတ်ကြွေးသို့ ခြင်္သေ့ဆီကျော်’ ဟူ၍သာ တွေ့ရပါသည်။
၉၇။ ချစ်ဝမ်းစူးမျှ(ဟံ)
၉၈။ အိပ်ပျော်ဆေး(ဟံ)
၉၉။ လျောက်တော်လှစိ(ဟံ)လျောက်အော်လှစိ(မ၊ ပ)
၁၀၀။ မျိုးစဉ်ကွင်းကို(ဟံ) မျိုးစဉ်ကွင်းကို(ရွှေမျိုးအကွင်းတိ (ပ)
၁၀၁။ လွဲခြင်းသံသာ(ရွှေ)
၁၀၂။ ရေကာသဘော (ရွှေ)
၁၀၃။ အဗ္ဗနသည် (ရွှေ) အဗ္ဗနလျင် (ဟံ)

သတင်းသုံးရာ ကြမ္မာလေခတ်၊ ဈာန်လွတ်လျှော့၍၊ ရသေ့မျိုးပွား၊ ဆတ်မသားဟု^{၁၁၅}၊ မာရယုလျှင်၊ ဘပြုမင်းထီး^{၁၁၆}၊
သင်းကြီးအောင်လာ၊ သည်းချာဒေဝီ၊ သမီးပီနှင့်^{၁၁၆}၊ ရှည်မှီတူကွ^{၁၁၇}၊ ^{၁၁၈}ညေရွှေပြည်၊ လာသည်အကြိုက်၊ ရက္ခိုက်ဂုမ္မ၊
ငဆဒါန်ဆိုး၊ ဘီလူးမျိုးကို၊ ကြိုးကာသံနွံ^{၁၁၉} ထီးနန်းစံသည်၊ မောင်နှံနှစ်စုံ၊ ဖူးတဲ့လေ။

ဖူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တယ့်ကြော်၊ ရှည်တော်တူကွ^{၁၁၀}၊ နှစ်စုံပလျက်၊ ညေဝတီ၊ မစိုးမှီခင်^{၁၁၁}၊ ရှိပြီရန်ရှု^{၁၁၂}၊
စုံဘီလူးကို^{၁၁၃}၊ တစ်ဦးမလွတ်^{၁၁၄}၊ အကုန်သတ်သည်^{၁၁၅}၊ အထွဋ်တဲ့မြော်သွေး^{၁၁၆} ယင်ယင်ရွေး၊ ဧေး...
လည်းယင်ယင်ဧေး... ၆။

သမိုင်းနောက်စံ

အိန္ဒိယပြည်မြောက်ပိုင်း၊ ကပိလဝတ်ပြည်ကို အစိုးရသော သာကီနွယ်ဝင် အဇ္ဈနဘုရင်သည် တိုင်းပြည်မှထွက်ခွာ
လာရာ ကစ္ဆပနဒီ ကုလားတန်မြစ်ညာပိုင်းသို့ ရောက်ရှိပြီး မြစ်ကမ်းတစ်နေရာတွင် တရားအားထုတ်နေထိုင်လေသည်။
၎င်းသည် ဈာန်လျှော့ကျ၍ ခုနစ်ဘဝက မယားဖြစ်ဘူးသော ကုသိုလ်ဆက်ကြောင့် ထိုဒေသရှိလူမျိုးစုခေါင်းဆောင်၏
သမီး ကုန္ဒမာရုနှင့် လက်ဆက်သည်။ ကုန္ဒမာရုမှာ သကျခေါ် ဆက္ကမ (ခေါ်)သက်လူမျိုးဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့မှသားတော်
မာရယုကို မွေးဖွားသည်။ ထိုမင်းသားမှာ စွမ်းရည်သတ္တိပြည့်စုံသူဖြစ်၍ မြို့အကြီးအကဲ သင်းကြီးအောင်လာ၏သမီးနှင့်
လက်ဆက်သည်။ မာရယုသည် မိခင်ဘက်မှ အနွယ်အားလုံးနှင့် ဖခင်၏နောက်လိုက်အားလုံးကို စည်းရုံးပြီး အင်အားကောင်း
လာသည်။

ယခင်ရှိနှင့်ပြီးသော ဝေသာလီမှာ ရက္ခိုက်ခေါ် ဘီလူးရိုင်းများ ဝင်ရောက်နှောက်ယှက်၍ ပျက်စီးလုဖြစ်နေရာ
မာရယုမင်းသားသည် နိမိန်းအောင်မြင်၍ ညေဝတီပထမ မင်းဆက်ကို စတင်တည်ထောင်သည်။^{၁၁၇}

ရှင်းလင်းချက်

- ဆတ်မသားဟု - မူကွဲ(၁၀၄)၊ ရခိုင်သမိုင်းတို့တွင် မာရယုမင်းကို ဆတ်မမှ မွေးဖွားလာသည်ဟုဆိုသည်။
- နှစ်စုံပလျက် - မူကွဲ(၁၀၈)၊ ရွှေစေတီမူတွင်သာ ပါရှိသည်။ အဓိပ္ပါယ်ပိုကောင်းမွန်ကြောင်း တွေ့ရသည်။

၁၀၄။ ဆက်မသားဟု (လ)၊ ဆက်သမားဟု (င)
 ၁၀၅။ ဘပြုမြို့ထီး(ဟံ)၊ သပြုမြို့ထီး(ရွှေ)
 ၁၀၆။ သမီးဘီနှင့်(ဟံ)၊ (ရွှေ)
 ၁၀၇။ ယှဉ်မှီတကွ (ဟံ)၊ ယှဉ်မှီတဝ (မ)၊ ယှဉ်မှီတူကွ (ရွှေ)
 ၁၀၈။ ‘နှစ်စုံပလျက်’ ရွှေစေတီမူတွင် ပါရှိ၍ ကျန်မူများတွင် မတွေ့ရပေ။
 ၁၀၉။ ကြိုးကာသတ်နွံ(ရွှေ)(ဟံ)
 ၁၁၀။ ယှဉ်ဘော်တကွ (ဟံ)၊ ယှဉ်ဘော်တူကွ(ရွှေ)
 ၁၁၁။ ပြည်သိင်္ဂီတွင်(ဟံ)၊ မစိုးမှီက (ရွှေ)
 ၁၁၂။ ပြိသည်ရန်ဆူ၊ (ဟံ)၊ ဟိသည်ရန်ဆူး(ရွှေ)
 ၁၁၃။ စုန်းဘီလူးကို(ရွှေ)၊ စုံးဘီလူးကို (သ)
 ၁၁၄။ တွင်းတူးမလွတ် (ဟံ)
 ၁၁၅။ အကုန်သတ်မှ(ဟံ)
 ၁၁၆။ အတွက်တည့်တင်သေး (ဟံ) အထွဋ်တည့်မြောက်သေး (ရွှေ)
 ၁၁၇။ (က) San Tha Aung. 'The Early History of the Kingdom'
 The Buddhist Art of Ancient Arakan, Chap II.
 (ခ) San Shwe Bu. A Brief Note on the Old Capitals of Arakan. p. 3
 (ဂ) ထွန်းရွှေခိုင်(ခစ်တွေကောလိပ်) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ ၊ ၈၁-၂၇။
 (ဃ) ရခိုင်ရာဇဝင် ချပ်ပေမူ(၇) ချပ်=ကြော။

အပိုဒ် (၇)

ဇေး. . . ဇေး၊ တုံကာကာ၊ အစဉ်ပြာသား^{၁၁၈}၊ မည်သာညော၊ ပြည်မထိပ်ဖျား၊ သကြားပေးနှင့်၊ လက်နက်ရင်းသား^{၁၁၉}၊ ထိုမင်းမာရယု၊ တည်စပြုကာ၊ သားတုမြေးချဉ်း^{၁၂၀}၊ စည်တကဲတည်း^{၁၂၁}၊ ငါးဆယ့်လေးဆောင်၊ ဖြူရောင်ထွန်းလျှံ^{၁၂၂}၊ ကျိန်းခန်းကံမူ^{၁၂၃}၊ ဘေးမွန်ကြီးစွာ၊ ကံရာဇာလျှင်၊ ပဉ္စစာနရီ၊ နတ်ဒေဝီနှင့်၊ တိန်ဆီမိုးဆောင်^{၁၂၄}၊ တောင်ကျောက်ပန်းတောင်း၊ နန်းတန်ဆောင်း၌^{၁၂၅}၊ ပွဲကောင်းရင်ဖွဲ့၊ ထောင်ထားခဲ့သည်၊ နှစ်ဆယ့်လေးနှစ်၊ ကျူးတဲ့လေ. . .

ကျူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဩော်၊ တိန်ပေါ်မြင့်ဆောင်^{၁၂၆}၊ ကျောက်ပန်းတောင်၌^{၁၂၇}၊ ^{၁၂၈}ပွဲကောင်ရင်ဖွဲ့၊ ထောင်ထားခဲ့သည်၊ နှစ်နှစ်ဆယ်လေး၊ ဇေး. . . ဇေး. . . ယင် ယင်. . . ဇေး. . . ၇။

သမိုင်းနောက်ခံ

မာရယုမင်းတည်ထောင်ခဲ့သောမြို့မှာ ပထမညောင်တီမြို့ဖြစ်သည်။ မင်းဆက်(၅၄)ဆက် နှစ်ပေါင်း(၁၈၁၆)နှစ် တာမျှ ဘီစီ(၃၃၂၅)မှ ဘီစီ (၁၅၀၉)ထိ အုပ်စိုးကြသည်။ မင်းဆက် ၅၄-ဆက်မြောက် မင်းငယ်ပျော်လှစည်သူလက်ထက် တွင် အမတ်(၃)ဦးပုန်စား၍ ကွယ်လွန်သည်။ ၎င်းနောက်တွင် မိဖုရားစောစစ်နှင့် သမီးတော်သူနန္ဒရီ ဖွားတော်ထွေးနှစ်ဦးနှင့် အတူ၊ နီလာပန်းတောင်းမြို့ကို တည်သည်။ ထိုစဉ် တကောင်းသင်းတွဲပြည်မှ စစ်ရှုံးဘုရင် ကံရာဇာကြီးသည် ဖိုးခေါင်တောင် ရိုးကိုကျော်၍ ခရီးနှင့်ခဲ့ရာ လမ်းခရီး၌ ဂန္ဓာလရာဇ်မင်း၏သမီးတော် စောပဉ္စာနာရီကို ရရှိသည်။ အစဉ်အတိုင်းလာခဲ့ရာ ကစ္ဆပနဒီမြစ်၏အရှေ့ဘက် ကျောက်ပန်းတောင်း တောင်ထိပ်ဝယ် မြို့သစ်တည်သည်။ ၎င်းနောက် မင်းငယ်ပျော်လှစည်သူ ၏ မိဖုရားနှင့်သမီးတို့ကို ခေါ်ယူ၍ မိဖုရားမြှောက်သည်။ ကျောက်ပန်းတောင်းမြို့တွင် ၂၄-နှစ်ကြာမျှ စိုးစံကြသည်။ ကျောက်ပန်းတောင်းမြို့တော်မှာ ချင်းပြည်နယ် ပလက်ဝအနီး မီးချောင်းဖျားတွင် တည်ရှိသည်။ အမြင့်ပေ (၄၅၀၀)ခန့် ရှိသော ကုန်းမြင့်ဖြစ်၍ အလျား(၈)မိုင်၊ အနံ(၅)မိုင်ခန့် ကျယ်ဝန်းသည်။ ရာသီဥတုခြေခင်း လက်ခင်း သာသောရာသီတွင် ဤတောင်မှ (၆၂)မိုင်ကွာထိ ကောင်းစွာမြင်တွေ့နိုင်သည်။ ယခုတိုင် မြို့တော်ရာဖြစ်နိုင်သော အထောက်အထား မြေအနေ အထားများကို တွေ့ရသေးသည်ဟုဆိုသည်။

Captain Rigby says; Kyaukpadaung near Sami is visible in clear weather (distance 62 miles). A magnificent view of surrounding country. North, South, East, & West can be obtained from Kyaukpadaung.

- ၁၁၈။ ဟံသာဝတီမူတွင် မပါရှိ။ ရွှေစေတီမူတွင်ပါရှိသည်။
- ၁၁၉။ လက်နက်ရင်း၍ (ဟံ)၊ လက်နက်ရင်းနှင့်(ရွှေ)
- ၁၂၀။ သားပုမြေးချယ်(ဟံ)၊ သားပုမြေးချဲ့(ရွှေ)
- ၁၂၁။ စဉ်တကယ်တွင် (ဟံ)၊ စဉ်တကဲ့တည့် (ရွှေ)
- ၁၂၂။ ဖြူရောင်ထွန်းလွန်(ဟံ)
- ၁၂၃။ ကျိန်းခန်းကန်မှ(ဟံ)၊ ကိန်းခန်းလွန်မှ(ရွှေ)
- ၁၂၄။ တိမ်မိုးဆောင်(ရွှေ)
- ၁၂၅။ နန်းတန်ဆောင်း၌ (မ)
- ၁၂၆။ တိမ်ပေါ်မြင့်ဆောင်(ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၂၇။ တောင်ကျောက်ပန်းတောင်း(ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၂၈။ နတ်တန်ဆောင်း၌ ဤအကြောင်းမပါရှိပါ။
- ၁၂၉။ (က) ခန္ဓမာလာလင်္ကာရ၊ ရာဇက္ခမသင်္ဃေပကျမ်း၊ ၈၁-၅
(ခ) ရခိုင်မင်းဆက်၊ ၈၁-၂
- ၁၃၀။ (က) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ ၈၁-၂၈
(ခ) ညောင်တီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၈၁-၄၂
- ၁၃၁။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၈၁-၂၃၀။
(ခ) မှန်နန်းရာဇဝင်(ပဉ္စမရိုက်)၊ ၈၁-၁၅၅။
- ၁၃၂။ (က) Grant, Brown. Northern Arakan Hill Tracts. P-2.
(ခ) Rigby, G.C. History of Operation in Northern Arakan & Yawdewin Hills, 1886.

အပိုဒ်(၈)

ဧေး... ဧေးဗိမ့်ကျစ်လျစ်^{၁၃၃}၊ စည်ကညဖြစ်တင့်^{၁၃၄}၊ တလစ်ယင်းက^{၁၃၅}၊ သကြားပြသား၊ ဒညဝဒီ၊ သီဂီမြို့သာ^{၁၃၆}၊ တည်တံ့ လှာ၍၊ ဆက်ကာလူထိပ်^{၁၃၇}၊ နှစ်ကျိပ်ရှစ်ယောက်၊ မင်းများမြောက်ဝယ်^{၁၃၈}၊ ထက်အောက်အာကာ^{၁၃၉}၊ စကြာနန္ဒ၊ နေလမတူ^{၁၄၀}၊ အဟူမြင့်မော်^{၁၄၁}၊ ညာဏ်ရောင်ပေါ်လျက်^{၁၄၂}၊ ရှင်တော်ဂေါတ္ထမ^{၁၄၃}၊ ပွင့်လတ်ထတည်း^{၁၄၄}၊ ဘဝသုံးတိုက်^{၁၄၅} ဦးတဲလေ။

ဦးတဲမောက်တော်၊ ဟုတ်တဲဪြော်၊ ဂေါတ္ထမဟု^{၁၄၆}၊ ဘဝသုံးမည်၊ မဏ္ဍိုင်တင့်သည်၊ ညာဏ်မြေညံ့တဲရောင်ပြေး၊ ပတ်ကဲမွှေး၊ ဧေးလည်းယင် ယင်ဧေး ၈။

သမိုင်းနောက်ခံ

ကံရာဇာကြီးသည် ကျောက်ပန်းတောင်းမြို့တွင် ၂၄-နှစ်နန်းစံပြီးနောက် လူဦးရေ အဆမတန် တိုးပွားလာခဲ့သည်။ ဒေသခံတိုင်းရင်းသားများနှင့်လည်း ပူးပေါင်းပြီးဖြစ်ရာ တိုးချဲ့စရာမြေနေရာမရှိ၊ မြေခင်းလက်ခင်းသာယာသော အချိန် တောင်ဘက်တစ်ခွင်ရှိ မြေဩဇာထက်သန်မည့် ကစ္ဆပနဒီမြေပြန့်လွင်ပြင်ကို မြင်တွေ့နေရသည်။ သို့ဖြစ်ရာ စောပညာနာရီ မိဖုရား၏ လျှောက်ထားချက်အရ ကျောက်ပန်းတောင်းမှထွက်ခွာလာခဲ့ရာ ဘီစီ (၁၅၀၇)ခုနှစ်တွင် ဒုတိယဓညဝတီမြို့ကို တည်သည်။ ဤမြို့တွင် ကံရာဇာကြီးမှ သီရိရာဇာထိ (၂၈)ဆက် နှစ်ပေါင်း(၉၂၇)နှစ်တိုင် ဘီစီ(၅၈၀)ထိ အုပ်ချုပ်ကြသည်။ ၎င်းနောက်ဆက်ခံသော စန္ဒသူရိယဘုရင်လက်ထက်တွင် အနောက်မဇ္ဈိမ၌ ဘုရားသခင်ပွင့်တော်မူသည်။

ဓညဝတီမြို့

ကျောက်တော်မြို့၏အရှေ့ဘက် (၆)မိုင်အကွာ သရီချောင်းဖျား သရက်တစ်ပင်ရွာအနီးတွင် တည်ရှိသည်။ အရှေ့ လောင်ဂျီတွဒ် ၂၀ဒီဂရီ ၅၂မိနစ်တို့ဆုံရာတွင် တည်ရှိသည်။ ကောင်းကင်ဓါတ်ပုံတွင် မြို့ရိုး၊ တံတိုင်း၊ မဟာမုနိဘုရား၊ နန်းတော်ရာစသည်တို့ကို ထင်ထင်ရှားရှားမြင်တွေ့နိုင်သည်။ အရှေ့ဘက်တွင် ပေ(၁၂၀၀)ခန့်မြင့်သော သဘာဝ တောင်တန်းကို မြို့ရိုးသဖွယ်ပြုလုပ်ထားသည်။ စစ်ရေးအကာအကွယ်သဘောဖြစ်နိုင်သည်။ ယခုတိုင် အုတ်အကျိုးအပဲ့များ၊ အုတ်မြို့ရိုးဟောင်းများ၊ မြေပေါ်ပေါ်လျက်ရှိသည်။ အနောက်ဘက်တံတိုင်း၏ အပြင်ဘက်တွင် ကျုံးဖြစ်ခဲ့ဟန်တူသော နန်းအိုင်ကြီးကို တွေ့ရသည်။

ကောင်းကင်ဓါတ်ပုံအရ ဓညဝတီမြို့ရိုးပုံမှာ စက်ဝိုင်းပျက်ပုံသဏ္ဍာန်ရှိသည်။ တောင်မြောက် (၁. ၅၅)မိုင် ပေ(၈၀၀၀)၊ အရှေ့အနောက်(၁. ၃)မိုင် ပေ(၇၀၀၀)ကျယ်ဝန်းသည်။ အတွင်းဘက်တွင် စတုရန်းပုံသဏ္ဍာန် အရှေ့အနောက် ပေ (၂၀၀၀)၊ တောင်မြောက်ပေ(၁၇၀၀)ရှိသော နန်းမြို့ (Innecity)ရှိသည်။ မဟာမုနိတန်ဆောင်းမှာ နန်းမြို့၏ မြောက်ဘက်တွင် ကပ်လျက်တည်ရှိသည်။ တူးဖော်လေ့လာပြီးသော ပျူမြို့တော် သရေခေတ္တရာ၊ ဗိဿနိုး၊ ဟန်လင်းမြို့များ

-
- ၁၃၃။ လျှက်ကျစ်ကျစ်(ဟံ)၊ လျှက်ကျစ်လစ်(ရွှေ)
 - ၁၃၄။ ခဉ်တရစ်တည့်(ဟံ)၊ ခဉ်ကာဖြစ်တည့် (ရွှေ)၊ ခညံထားရစ်တည့်(ပ)
 - ၁၃၅။ တလှစ်ပင်းက(ဟံ) (ရွှေ)
 - ၁၃၆။ သီဂီပြည်သာ(ဟံ)
 - ၁၃၇။ ဆက်ကာလူထိပ်(ဟံ)(ရွှေ)
 - ၁၃၈။ မင်းများနောက်တွင်(ဟံ)၊ မင်းများနောက်ဝယ်(ရွှေ)
 - ၁၃၉။ ထက်အောက်အာကာ (ဟံ)
 - ၁၄၀။ နေလမဟူ(ရွှေ)
 - ၁၄၁။ မဟူမြတ်မော(ဟံ)၊ မတူမြတ်မော(ရွှေ)
 - ၁၄၂။ ညာဏ်ရောင်ပျောလျက်(ဟံ)၊ ပြော် (ရွှေ)
 - ၁၄၃။ ရှင်စောဂေါတမ(ဟံ)(ရွှေ)
 - ၁၄၄။ ပွင့်လတ်ထတည့် (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၁၄၅။ ဘဝသုံးထိပ်(ဟံ) (ရွှေ)
 - ၁၄၆။ ဂေါတမသို့ (ဟံ)၊ ရှင်တော်ဂေါတမ(ရွှေ)

တွင်လည်း အလားတူနန်းမြို့များကို တွေ့ရသည်။ အဆိုပါနန်းမြို့ကို ပေ(၂၀၀)ခန့်ကျယ်သော ကျုံးဖြင့်ဝန်းရံထားသည်။ ယခုအခါ လယ်မြေအဖြစ် ပြောင်းလဲအသုံးပြုထားသော်လည်း သိသာသော မြေပြင်လက္ခဏာများကို တွေ့နိုင်သည်။

ဓညဝတီမြို့တော်၏သက်တမ်းကို ခန့်မှန်းရာတွင် သုတေသီများရှာဖွေတွေ့ရှိပြီးဖြစ်၍ ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာနကလည်း ကွင်းဆင်းတူးဖော်ပြီးဖြစ်သော ဝေသာလီမြို့တော်နှင့်ဆက်စပ်၍ ခန့်မှန်းနိုင်သည်။ ဝေသာလီမြို့ကို ပါမောက္ခဂျွန်စတင် (Johnston)က အေဒီ(၃၂၀)တွင် စတင်တည်ထောင်သည်ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ အိန္ဒိယကျောက်စာဝန် ဆာရ်ကာ (Sircar)က အေဒီ (၃၅၀)တွင် စတင်တည်ထောင်သည်ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ခန့်မှန်းကြသည်။ ၎င်းတို့နှစ်ဦးသည် အာနန္ဒစန္ဒမင်းကျောက်စာကို အခြေခံ၍ နန်းစဉ်နန်းဆက်ဇယားဒဂါးအထောက်အထားနှင့် အခြားကျောက်စာပါ အချက်အလက်များကို ဆက်စပ်ကာ ဂါထာအပိုဒ်(၂၀)ပါ ‘ဒွေစန္ဒမင်းသည် အထူးထူးသော မြို့ရိုးတံတိုင်း၊ ကျုံးနှင့် တန်ဆာဆင်သော မြို့တော်ကို တည်ဆောက်ခဲ့သည်’ဟူသော အချက်ကိုမူတည်၍ ဝေသာလီမြို့တော်တည် သက္ကရာဇ်ကို ခန့်မှန်းကြခြင်းဖြစ်သည်။

ထိုကျောက်စာပါ နန်းဆက်ဇယားအရ ဒွေးစန္ဒမင်းဆက် မတိုင်မီ ဘိုးတော်တို့အကြောင်းကို ဖော်ပြထားရာ ကျောက်စာဝန် ဆာရ်ကာ၏အဆိုအရ ဘီစီ (၆၃၈)မှ စတင်ဖော်ပြထားသည်။ မြေပေါ်တွေ့ရသော ယဉ်ကျေးမှုအထောက်အထား ပစ္စည်းများမှာလည်း ဓညဝတီမြို့နေရာမှ တွေ့ရှိရသော ပစ္စည်းများထက် ပိုမိုရှေးကျကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။ သို့ဖြစ်ရာ အာနန္ဒစန္ဒမင်းကျောက်စာပါ ပထမမင်းဆက်သည် ဓညဝတီမြို့တွင် ထီးနန်းစိုက်ခဲ့ကြပေလိမ့်မည်ဟု ခန့်မှန်းနိုင်ပါသည်။

သို့ဖြစ်ရာ ကျောက်စာအလိုအရ ဘီစီ(၇)ရာစုမှ အေဒီ(၄)ရာစုအစပိုင်းထိ ဖြစ်သည်ဟူ၍ ယေဘုယျ သတ်မှတ်နိုင်သည်။ ရခိုင်သမိုင်းများတွင် ဖော်ပြထားချက်အရ ပထမဓညဝတီကို ဘီစီ (၃၀၀၀)မှစတင်၍ နီလာ၊ ပန်းတောင်း (ဘီစီ ၁၆-ရာစု)၊ ကျောက်ပန်းတောင်း၊ (ဘီစီ ၁၅၃၁-၁၅၀၇)၊ ဒုတိယဓညဝတီ(ဘီစီ ၁၅၀၇-၅၈၀)၊ တတိယဓညဝတီ (ဘီစီ ၅၈၀ မှ အေဒီ ၃၂၆)ဟူ၍ ဖော်ပြထားသည်။ နီးစပ်မှုရှိကြောင်း တွေ့ရပေသည်။

အပိုဒ်(၉)

ဇေး... ဇေး ကာရင့်ရူ^{၁၅၇}၊ ဖျော်သည်မူလျက်^{၁၅၈} လူလူခေါ်ကာ၊ မေတ္တာလရေး^{၁၅၉}၊ ဇေး ဇေးနာပေ^{၁၆၀}၊ နားတည်စေလော၊^{၁၆၁} ကေရာဇ်တံခွန်၊ ဆဒ္ဒါန်ဆင်မ^{၁၆၂}၊ ဆွရရွနှင့်^{၁၆၃}၊ ဓညဝဒီ၊ သဂီရွပြည်၊ ဘုန်းထွန်စည်သည်^{၁၆၄}၊ အမည်သူရိယ၊ စန္ဒရာဇာ၊ မင်းသဒ္ဒါလျင်၊ ထိုခါစိုးခိုက်၊ ရှင်တော်ကြိုက်၍၊ ယိုက်ယိုက်လဗိန်၊ ဦထိမ့်လက်ပန်^{၁၆၅}၊ ပိတိဝံလျက်^{၁၆၆}၊ တောင်းပန်သောခါ၊ မဟာမုနိ၊ ရှိသည်ယခု၊ ဆင်းရပ်ထုကို၊ ဝိသုကမ္မ^{၁၆၇}၊ သိကြားပြ၍^{၁၆၈}၊ ပဉ္စလောဟာ၊ ရတနာဖြင့်၊ သွမ်းကာမဖြစ်၊ ခွန်းလက်လက်ခါ၊ ကိုယ်ငွေ့တော်ယူ၊ ထည့်တော်မူမှ^{၁၆၉}၊ ဘုန်းတူဘုန်းရှည်၊ ညီနန်းဘုရား၊ ကိုယ်တော်စားဟု၊ ထားခဲ့သောအား၊ သုံးပါးနတ်လူ၊ ကိုးရာမူသည်၊ အယူရှိညွတ်ညူးတဲ့လေ^{၁၇၀}

- ၁၄၇။ ဇေရင့်ရူ (ဟံ)
- ၁၄၈။ ပျိုးသည်မူလျက်(ဟံ)၊ မြိုးသည်မူလျက်(မ)၊ ပျော်သည်မူလျက်(ရွေ)
- ၁၄၉။ မေတ္တာလည်း ရှေး(ဟံ) (ရွေ)
- ၁၅၀။ ‘ဇေး ဇေး နာပေ၊ နားတည်စေလော’ကို ဟံသာဝတီမူ၌ မတွေ့ရ၊ ဟံသာဝတီမူတွင်ပါရှိသော ‘ထူးလည် မြတ်စစ်’ စာကြောင်းကို ဤမူနှင့် နိုင်ငံတော်ပိဋကတ်တိုက် ပထမပေမူတို့တွင်လည်း မတွေ့ရပေ။
- ၁၅၁။ ‘ထူးလည်မြတ်စစ်’ဤစာကြောင်းကို ပြည့်စွက်ရန် သင့်တော်သော်လည်း ဟံသာဝတီမူတွင် ပါရှိသည့် ‘ပျံ့မွှေးသာကြည်’ကိုထည့်၍ အံ့မဝင်ပါ။
- ၁၅၂။ ဆဒ္ဒါန်ဖြူဆွဲ(ဟံ) (ရွေ)
- ၁၅၃။ လွှေရွနှင့် (ဟံ) (ရွေ)
- ၁၅၄။ ဘုန်းတိစည်သား (ဟံ)၊ ဆုံတိစည်သား(မ)၊ ဘုန်းထွန်းစည်သား (ရွေ)
- ၁၅၅။ အူသိမ်ထက်ဝှန် (ဟံ)
- ၁၅၆။ ပိတိမွန်မျှ(ဟံ)၊ ပိတိမွန်လျက်(ရွေ)
- ၁၅၇။ ဝိသုကြမ္မ (ရွေ)
- ၁၅၈။ သိကြားမ၍ (ဟံ)
- ၁၅၉။ တည်တော်မူမှ (ဟံ)

ညားတဲ့မောက်တော်၊ ဟုပ်တဲ့ဩော်၊ ရှင်တော်ကိုယ်စား၊ ကိုးရာထားလျက်၊ သုံးပါးလူနတ်၊ အားလုံးညွတ်သည်၊ အထွဋ်တဲ့တင်သေး^{၁၆၀}၊ နှိုင်းမဲ့ပေး စေး...စေး...လည်းယင် ယင် စေး...။

သမိုင်းနောက်စံ

ဒုတိယဥပဇာတ်နောက်ဆုံးမင်း သီရိရာဇာမှ သက္ကရာဇ် ၇၂-ခု၊ ပြာသိုလပြည့်ပုဏ္ဏမာသီနေ့၌ သားတော်တစ်ပါး ဖွားမြင်သည်။ နေဝင်လုဆဲဆဲ၊ လပေါ်သစ်ရဲရဲတွင် ဖွားမြင်သည်ဖြစ်၍ (စန္ဒ-လ၊ သူရိယ-နေ)(စန္ဒသူရိယ)အမည်မှည့်သည်^{၁၆၁} စန္ဒသူရိယလက်ထက် သက္ကရာဇ် (၁၂၃)ခုသို့ရောက်သောအခါ လောကဓိပတိ မှန်အထွတ်၊ သဗ္ဗညုတမြတ်စွာဘုရား၊ ပွင့်တော်မူကြောင်း သတင်းကြားသည်ဖြစ်၍ မှူးမတ်ပညာရှိတို့နှင့်တိုင်ပင်၍ အဓိဋ္ဌာန်ဖြင့် ပင့်ဖိတ်တော်မူသည်။ ထိုအခါ မြတ်စွာဘုရားသည် ရာဇဂြိုဟ်ပြည် ဝေဠုဝန်ကျောင်း၌ သီတင်းသုံးနေစဉ်ဖြစ်၍ ကျွတ်ထိုက်သော ဝေနေယျသတ္တဝါတို့ကို ကရုဏာရှေးရှု၍ ကြည့်တော်မူခိုက် ကြံကြိုက်တော်မူ၍ နောက်ပါသံဃာရဟန်း (၅၀၀)ဖြင့် ဥပဇာတ်ပြည်သို့ ကြွချီတော်မူ လာသည်။ ဥပဇာတ်မြို့ အနောက်ဘက်(၅)မိုင်အကွာ ကစ္ဆပနဒီမြစ်၏ အရှေ့ဘက်ကမ်းနားရှိ သေလာဂီရိအမည်ရှိသော ကျောက်တော်တောင်ထိပ်သို့ သက်ဆင်းရပ်နားတော်မူသည်။^{၁၆၂}

သေလာဂီရိကျောက်တော်တောင်မှာ အလွန်သာယာလှပ၍ ကစ္ဆပနဒီမြစ်ဝှမ်းတစ်ခုလုံးကို အပေါ်စီးမှကောင်းစွာ မြင်တွေ့နိုင်ပေသည်။ ဘုရားသခင်သည် ဤသေလာဂီရိတောင်ပေါ်မှ နောက်ပါတပည့်ရဟန်းတော်များအား ရခိုင်ပြည် အတွင်း မိမိနုစဉ်ဘဝပေါင်းများစွာက ကျင်လည်ခဲ့သည်များနှင့် နောင်တည်လတ္တံ့သော စေတီ၊ ဓာတ်တော် မွေတော် အကြောင်းကို ညွှန်ပြဗျာဒိတ်တော်ထားခဲ့ပေသည်။^{၁၆၃}

စန္ဒသူရိယမင်းလည်း ဘုရားသခင်အား သွားရောက်ပင့်ဆောင်၍ တရားနာယူရာ သောတာပတ္တိဖိုလ်၌ တည်ကြကုန် ၏။ ဘုရားသခင်ပြန်ကြွချီခါနီးတွင် စန္ဒသူရိယက ‘အရှင်ဘုရား၊ တစ်ပါးသောအရပ်သို့ ဒေသစာရိကြွချီတော်မူပါက တပည့် တော် စသော တိုင်းသူပြည်သားတို့မှာ ကိုးကွယ်ရာမရှိ ဖြစ်တော့မည်။ ရှင်တော်ကိုယ်စား ရုပ်တုထားတော်မူပါမည့်အကြောင်း’ လျှောက်ထားလေသည်။ ဘုရားသခင်လည်း ဉာဏ်တော်စက္ခုဖြင့် ဆင်ခြင်၍ ‘ဤဥပဇာတ်ပြည်သည် ငါကျင်လည်ခဲ့ဖူးသော ပြည်လည်းဖြစ်သည်။ ဇမ္ဗူဒီပါကျွန်း၌ မြို့ကြီးအပေါင်း ရှစ်သောင်းလေးထောင်တို့တွင် အလွန်မြင့်မြတ်သော တိုင်းပြည်ကြီး ဖြစ်ပေသည်။ ငါ ပရိနိဗ္ဗာန်စံပြီးနောက် သာသနာ ငါးထောင်ပတ်လုံးသည် တည်လတ်အံ့ဟု မြင်လတ်၍ ဝန်ခံပဋိညာဉ်ပေး တော်မူသည်။ စန္ဒသူရိယဘုရင်လည်း များစွာဝမ်းမြောက်ခြင်းဖြစ်၍ ဘုရားသခင်၏ရှေ့တော်မှောက်တွင်ပင် ရတနာအတိဖြင့် သွန်းလုပ်တော်မူသည်။ နတ်၊ သိကြား၊ ဝိသကြုံတို့ကို ဘုရားသခင်က ခေါ်တော်မူပြီး ငါဘုရားကိုယ်တော် နှင့် မယုတ်မလွန် အတိုင်းပမာဏရှိသော ရုပ်တုတော်ကို ဤရတနာတို့ဖြင့် သွန်းလုပ်စေဟု လက်တော်ဖြင့် ခုနစ်လက်ခုပ်ကျုံး ၍ တစ်ကုဋေမျှလောက်သော ရတနာများကို အပ်နှင်းတော်မူသည်။ သက္ကရာဇ်မှာ ဘိုးတော်အဉ္စနမင်း ဖြိုကြွင်းသော သက္ကရာဇ်(၁၂၃)ခု၊ ကဆုန်လပြည့်၊ ဗုဒ္ဓဟူးနေ့ညနေလထွက်ချိန်မှ စတင်သွန်းလုပ်သည်။ နံနက်မိုးသောက်တွင် ဘုရားရှင် ကြွရောက်တော်မူလာပြီး ရုပ်တုတော်တန်ခိုးကြီးစေခြင်းငှာ ရင်ငွေ့တော် ခုနစ်လက်ခုပ်ထည့်တော်မူသည်။ လပြည့်ကျော် (၁)ရက်၊ ကြာသပတေးနေ့ နံနက်တွင် ပြီးစီးအောင်မြင်သည်။ ထိုသို့ပြီးမြောက်သောအခါ မြင်ရသူများ၏ မျက်စိတွင် ဘုရားနှစ်ဆူတစ်ပြိုင်နက်ပွင့်တော်မူကဲ့သို့ ထင်ကုန်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ညီတော်ကိုယ်ပွားဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။^{၁၆၄}

၁၆၀။ နူးတည့်လေ (ဟံ)(ရွှေ)
၁၆၁။ အထွတ်တည့်မှန်သေး(ဟံ)
၁၆၂။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၂၃၈။
၁၆၃။ (က) ဥပဇာတ်ရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၄၉။
(ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၂၄၈။
၁၆၄။ (က) Dr. Forchammer Arakan; Mahamuni. Rangoon. Govt Press; 1891
(ခ) ရခိုင်ပြည်နယ်ဖြစ်စဉ်သမိုင်း၊ ပထမတွဲ၊ စာ-၅၉။

အပိုင်း (၁၀)

ဧေး... ဧေးတုံချီချ... တမြဲမြဲတည်း၊ ညေဝဒီ၊ သီဂီရွှေပြည်၊ ဘုန်းတိစည်သား... အမည်စန္ဒ၊ သူရိယမျှည်... ဆက်ကာ တဦးလျှင်၊ သားစည်မြေလျှောက်... ငါးယောက်နှစ်ကျိတ်၊ ဖြူရိတ်ပြန်ဆောင်... နောင်ကားခါချိန်... ကျိန်းခန်းနေမှတ်... ညွှန်ပြ လတ်ဘိ... ဝေသာလိ၌... ဇာတိဆရာ၊ မျိုးမွန်ဖြူလှ... တဆယ့်နှစ်စီ၊ ကျော်ကြီးထိုခါ... ကျော်ထင်စွာသား၊ မဟာမေခိုင်း... တိုင်းစန္ဒရား၊ ကျောက်လှေဂါး၌၊ သိကြားနတ်ပေး၊ လေးနှင့်သန်လျက်၊ လက်နက်လှံပျံ၊ စေစားစံလျက်... နွံတုံသောင်းထွက်... ကိုးဆက်မင်တိုင်၊ ထုပ်ခွန်လှိုင်၌... ရိုက်ထိုင်ထိမ့်ကြိုး... မိုးရတနာ... ရွာကာကာလျှင်... မည်သာကျော်မွန်၊ ဥဒါန်း ဆောင်လွှား... စန္ဒရားဟု၊ ကြီးအားမြောက်စည်၊ ကိုးဆက်တည်သည်၊ လူပြည်ဘုန်းရှိန်စူးတဲ့လေ...။

စူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ၊ ဘေးတော်စန္ဒရား၊ ကိုးဆက်အားကို၊ သိကြားပေးသ၊ လှံပျံလှနှင့်၊ မိုးရတနာ၊ ရွာသည်ထံကြိုး၊ ကျော်လွန်ဟိုးသည်... တန်ခိုးတဲ့ပျံမွှေး၊ ကျွန်းလုံးသေ... ဧေး... လည်... ယင်ယင်ဧေး...။

ရှင်းလင်းချက်

- ကျောက်လှေကား - ရမ်းမြဒေသတွင် 'ကား'အစား ပို၍ ခိုင်ခိုင်ခန့်ခန့် 'ဂါး'ဟု အသံထွက်၍ ၎င်းအတိုင်း ရေးကြသည်။
- ကိုးဆက်မင် - ကိုးဆက်မင်းကိုပြောခြင်းဖြစ်ပါသည်။
'ထမင်း'ကို 'အမင်'ဟု ခေါ်ကြသည်။ ဝစ္စပေါက်ကိုဖျောက်ထားကြသည်။ ကျောက်စာအရေးအသား လည်းဖြစ်သည်။ ရမ်းမြတောနယ်တွင် ယခုတိုင်သုံးသည်။
ဝေသာလီတွင် 'ကိုးဆက်မင်း'စိုးစံသည် ဆိုရာမှာ ဘုန်းတန်ခိုးကြီးမားသော လှံပျံရသည့်မင်းကိုသာ ညွှန်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဦးစံသာအောင်၏ အနန္တစန္ဒမင်းစာအုပ်ရှု။

- ၁၆၅။ ဧေးတုံချီချ (ဟံ)
- ၁၆၆။ ဘုန်းထွန်းစည်သား(ရွှေ)၊ ဘုံတိစည်သား(မ)
- ၁၆၇။ သူရိယမျှည်(ဟံ)
- ၁၆၈။ သားမြေးစဉ်လျှောက်(ရွှေ)၊ သားကြည်မြေးလျှောက်(ပ) (၁)
- ၁၆၉။ ဖြူရိတ်ပြန်ဆောင်း(ဟံ)(ရွှေ)
- ၁၇၀။ နှောင်းကားခါချိန် (ဟံ)
- ၁၇၁။ ကျိန်တတ်နတ်မွန် (ဟံ)၊ ကျိန်သည်နတ်မွန်(ရွှေ)
- ၁၇၂။ ညွှန်ပြလတ်(ဟံ)၊ ညွှန်ပြလတ်ဘိ(ရွှေ)
- ၁၇၃။ ဝေသာလီဝယ်(ဟံ)
- ၁၇၄။ မျိုးမွန်ဖြူလှ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၇၅။ ကျော်သီးထိုခါ(ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၇၆။ မဟာမည်လှိုင်း(ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၇၇။ စေစားစံ၍(ဟံ)၊ စေစားစံလျက်(ရွှေ)
- ၁၇၈။ နွံတုံသောင်းနက်(ဟံ)
- ၁၇၉။ တုတ်ခွန်လှိုင်၏(ဟံ)(ရွှေ)
- ၁၈၀။ ရိုက်ထိုင်ထိမ့်ကြိုး(ဟံ)
- ၁၈၁။ မိုးလည်းရတနာ (ဟံ)(ရွှေ)
- ၁၈၂။ ရွာကာကာတည့် (ဟံ)
- ၁၈၃။ ဥဒါန်းထောင်လွှား(ဟံ)(ရွှေ)၊ ဥဒါန်းဆောင်လွှား(ပ) (၁)
- ၁၈၄။ လူပြည်ဘုန်းရှိန်စူးတည့်လေ(ရွှေ)
- ၁၈၅။ ကျော်လှမ်းပဦးသည် (ဟံ)
ကျော်လှမ်းပဦးသည် (ရွှေ)
ကျော်လှံပဦးသည်(မ)၊ ပုဂံဝန်ထောက်မင်း၏လက်ရေးမူတွင် မပါရှိပါ။
- ၁၈၆။ ကျွန်းလုံးသွေး (ဟံ)၊ ကျွန်းလုံးပြေး (ရွှေ)

သမိုင်းနောက်ခံ

စန္ဒသူရိယမင်းဆက်သည် တတိယညောင်တီတွင် (၂၅)ဆက် (၉၀၆)ခုနှစ် နန်းစံပြီးနောက် အေဒီ (၃၂၇)ခုနှစ် မဟာတိုင်းစန္ဒြား(ကျောက်စာတွင် ဒွင်စန္ဒြား)မင်းသည် နှမတော် ဆင်ဖြူရတနာနှင့် မိဖုရား၊ သုပဘာတို့ ကွယ်လွန်ခဲ့ကြ၍ များမတ်ပညာရှိတို့ လျှောက်ထားချက်အရ ညောင်တီမြို့တော်ကို စွန့်ခွာခဲ့သည်။ တောင်ဘက်သို့ စုန်ဆင်းလာရာ ရန္တနဒီ ခေါ် ယခု ရန်းချောင်းအနီးတွင် ဝေသာလီမြို့တော်ကို တည်သည်။ အရှေ့လောင်ဂျီတွဒ် ၉၁ ဒီဂရီ ၉မိနစ်၊ မြောက်လတ္တီတွဒ် ၂၀ ဒီဂရီ ၄၀ မိနစ် ညောင်တီမြို့ဟောင်းယာမှတောင်ဘက်(၇)မိုင်ကွာ မြောက်ဦးမှ မြောက်ဘက်(၅)မိုင်ကွာ တွင်တည်ရှိသည်။ အပြင် မြို့ရိုးတံတိုင်းများ အလျား (ပေ ၁၀၀၀၀)၊ အနံ (ပေ ၆၅၀၀)ခန့်ရှိသည်။ အတွင်းဘက် နန်းမြို့ မှာ အလျား (ပေ ၁၅၀၀) အနံပေ(၁၀၀၀ပေ)ရှိသည်။ ရှေးအခါက ပင်လယ်ကူးသင်္ဘောများဆိုက်ကပ်ရာ ကျောက်လှေကား၊ ဆိပ်ကြီးရှိသောကြောင့် ဝေသာလီကျောက်လှေကားဟု တွင်သည်။ ယခုတိုင် မြို့ရိုး၊ ကျုံး အထင်အရှားရှိသည်။

ရှေးဟောင်းပေမူတို့တွင် ‘ဝေသာလီ’ဟု တွေ့ရသည်။ ကုန်သည်များ ရတနာအတိတ်လျက် လှေသင်္ဘောများဖြင့် ဝင်ထွက်ကုန်သွယ်ရာမြို့ဖြစ်အံ့ဟူ၍ ‘ဝေသာလီ’ဟု အမည်မှည့်သည်။^၁

အပိုဒ် (၁၁)

ဧေး... ဧေး ဧေးသာပြော^၁၊ သူကြားပေးနံ၊ စေစားခံသား^၂၊ လှန်ယုံလက်သုံး၊ ကိုးဆက်လုံးတွင်၊ အဆုံးစန္ဒရာ၊ နောင်မင်းဖျားလျှင်^၃၊ နှစ်ပါးဥာဏ်တော်^၄၊ ရှေ့နောင်မြော်မြင်၊ ဗေဒင်ကျမ်းစာ^၅၊ ဟုရားညိုဟု ဟုရာဖြူတို့၊ မြစ်မူမနိုင်၊ လှေခိုင် လှေကောင်း၊ လှေရံပေါင်းတိ၊ ကိုးသောင်းပိတ်ထား၊ ရှေ့နောက်သွားတွဲ^၆၊ ပင်လယ်ဝဲဝဲဝဲ၊ မြစ်သမုတ်ဖြင့်၊ တရုတ်ဦတင်၊ ပြည်သို့ကြွခါ၊ သံခါဦးနှစ်^၇၊ ပစ်သည်ကျွန်းဘတ်၊ မြင်ဘိလတ်က၊ ရေနတ်ရင်သွေး^၈၊ အထွေးယောင် ကောင်း^၉၊ ဘကိုတောင်း၍၊ အလောင်းပြခါ၊ လင်လျှာလည်းဟူ^{၁၀}၊ ချစ်နှစ်ယူသည်၊ လွယ်ကူပန်နယ်ခူးတွဲလေ။

ခူးတွဲမောက်တော်၊ ဟုတ်တွဲကြော်၊ စားတော်ကွမ်းဘတ်၊ မြင်ဘိလတ်က၊ ရေနတ်မင်းသွေး၊ အထွေးယောင်ကောင်း၊ ဘကိုတောင်းသည်၊ လင်ဟောင်းတွဲပိုက်ထွေး^{၁၁}၊ ချစ်ငွေရှေး၊ ဧေးလည်း ယင်ယင်ဧေး။

သမိုင်းနောက်ခံ

ဝေသာလီတွင် စန္ဒြားမင်းကိုးဆက် (အေဒီ ၃၂၇ ခုမှ ၇၇၆ထိ)နန်းစံကြသည်။ အဆုံးမင်း စူဠစန္ဒြားလက်ထက် တွင် ဦးကြက်နာ (ခေါင်းခဲနာ)ဖြစ်သောကြောင့် ပညာရှိတို့နှင့် တိုင်ပင်မေးမြန်းရာ ပညာရှိတို့က အရှင်မင်းကြီး ပဉ္စာလရစ် သင်းတွဲပြည်(တကောင်း)တွင် ခွေးငယ်တစ်ဘဝ ဖြစ်ခဲ့ဖူးရာ^{၁၂} ခွေးငယ်သည် ရန်ငြိုးကြောင့်၊ အသတ်ခံရပြီး ဦးခေါင်းကို

၁၈၄။ (က) ထွန်းရွှေခိုင်(ခစစ်တွေကောလိပ်)၊ ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ စာ-၃၂။
(ခ) Dr. Daw Thin Kyi. Arakanese Capitals; A Preliminary Survey of Their Geographical Setting
JBRS 1970 Dec. p. 6;
(ဂ) ရာဇဝင်ချုပ်ပေမူ (က) (ရင်)ချပ်။
၁၈၈။ ဧသောပျား (ဟံ)၊ လျောက်သာပြား (ရွှေ)
၁၈၉။ (ခေပါးခံသား)ရွှေစေတီမူတွင် မပါရှိပါ။
၁၉၀။ နှောင်းမင်းပျားလျှင် (ရွှေ)
၁၉၁။ နှစ်ပါးဥာဏ်ထောက်(ဟံ)(ရွှေ)၊ ရမ်းမြူ‘တော်’ ထက် ‘ထောက်’က ပိုသင့်ပါသည်။
၁၉၂။ ဧစင်ကျမ်းပါး(ဟံ)၊ (ဧစင်တတ်ငြား)(ရွှေ)
၁၉၃။ ရှေ့သွားနောက်တွဲ(ဟံ)၊ ရှေ့လားနောက်တွဲ(ရွှေ)
၁၉၄။ သန္တာပူးနှစ်(ဟံ) (ရွှေ)
၁၉၅။ ရေနတ်မင်းသွေး(ဟံ)
၁၉၆။ ‘နှောင်းမယ်ထွေးလျှင်၊ ရှေးခုနှစ်ဖြစ်၊ အချစ်ဝါသနာ၊ ဆုံပေလှာကြောင့်၊ ပန်ထွာနှစ်ထောင်း’(ဟံ)ဤအပိုဒ် မပါရှိပါ။
၁၉၇။ လင်ရှာလဟူ (ဟံ)၊ လင်လျာလည်းတူ (ရွှေ)
၁၉၈။ လင်ဟောင်းတည့်ပိုက်စက်ထွေး (ဟံ) လင်ဟောင်းထည့်ပိုက်ထွေး (ရွှေ)
၁၉၉။ အကျယ်ကို ရခိုင်ရှေးဟောင်းပေမူ ‘စန္ဒြားတွဲ’တွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။ ဇာတ်လမ်းရှည်ဖြစ်၍ အလွန်ပင် စိတ်ဝင်စားပွယ်ဖြစ်ပါသည်။ ရခိုင်စာဆိုတော်များ စာအုပ်တွင် ပတ်ရှုပါ။

ညောင်ပင်ထက်တွင် တင်ထားခြင်းခံရကြောင်း၊ ကြာမြင့်သည့်ကာလ ဦးခေါင်းခွံမှာ ညောင်မျိုခြင်းကို ခံရ၍ ညောင်ပင်လှုပ်တိုင်း ဦးခေါင်းခွံ ညှပ်သိပ်ခြင်းခံရ၍ အရှင်မင်းကြီး ခေါင်းခဲဝေဒနာ စွဲရပါကြောင်း လျှောက်တင်ကြလေသည်။ မင်းကြီးလည်း သင်းတွဲပြည်သို့ သွားလိုဆန္ဒ ပြင်းပြရကား ဟူးရားဖြူ၊ ဟူးရားညိုတို့က သေအံ့ကိန်းကိုမြင်၍ တားမြစ်သည်ကို မနာယူဘဲ သွားအံ့သော အကြံကိုပြုသည်။ ကိုယ်ဝန်သုံးလရှိသော စန္ဒာဒေဝီမိဖုရားအား ခေါ်ယူ၍ ပြည်တန်ပတိမြားလက်စွပ်ကို အပ်နှံကာ အကယ်၍ ငါပြန်မရောက်က ဤလက်စွပ်နှင့် တိုင်း၍ တန်သောသူကို မင်းပြုရစ်ဟု မိန့်တော်မူသည်။ ၎င်းနောက် ကိုးသောင်းသော လှေတော်ရံများဖြင့် ပင်လယ်ခရီးဖြင့် နဂါးရစ်အငူမှပတ်၍ သွားရာ လမ်းခရီး၌ မင်းကြီး၏ စားတော်ကွမ်းဖတ်သည် ပင်လယ်တွင်းသို့ လွင့်ပစ်ခဲ့ရာ ရှေးခုနစ်ဘဝက လင်ဖြစ်ခဲ့ဖူးသော နဂါးမင်းသမီးက ရရှိလေသည်။ နဂါးမသည် အလွန်တက်မက်သည်ဖြစ်၍ အဖနဂါးမင်းကြီးအား တောင်းလေသော် ပြန်ခါကျမှ ယူပေးမည်ဟု အာမခံပေးလေသည်။

စူဠစန္ဒြားမင်းကြီးလည်း ပဲခူးမင်း၏လက်ဆောင်ပဏ္ဏာကို လက်ခံပြီး ဧရာဝတီအတိုင်း ဆန်တက်သွားရာ ပုဂံပြည့်ရှင်၊ မိုးကောင်း၊ မိုးညှင်း၊ အုန်းပေါင်၊ မိုးနဲ၊ မိုးထွေနှင့်တကွ တကောင်းသင်းတွဲပြည်သို့ရောက်သည်။ စူဠစန္ဒြားမင်းကြီးလည်း ညောင်ပင်ကို မီးတိုက်ပြီး ၎င်းနေရာတွင် စေတီတည်ကာ ပြန်လာခဲ့သည်။ အပြန်ခရီး မော်တင်အလှည့်တွင် နဂါးမင်း၏မီးလှုံကြောင့် မင်းကြီး၏စီးတော်လှေမှာ နစ်မြုပ်ခဲ့လေသည်။ သို့ဖြစ်၍ ဤနေရာကို ‘နဂါးနစ်’ဟု ခေါ်တွင်ရာ ယခုတိုင် နဂါးရစ်အငူဟု ခေါ်သည်။ တပ်ဦးမှလိုက်ပါရသော အမတ်ကြီး ဓမ္မဇေယျနှင့် နောက်ပါလှေတို့ကား လွတ်မြောက်ခဲ့လေသည်။^{၂၀၀} စူဠစန္ဒြားမင်းသွားရောက်ခဲ့သောပြည်ကို ချင်းတွင် ‘တရုပ်’ပြည်ဟုလည်းကောင်း၊ ရခိုင်ရာဇဝင်တွင် ‘ပဉ္စာလရစ်သင်းထွေးပြည်’ဟုလည်းကောင်း မြန်မာရာဇဝင်တွင် ‘သင်းတွဲ’ပြည်ဟုလည်းကောင်း တွေ့ရသည်။

အပိုဒ်(၁၂)

ဧေး . . . ဧေးတုံဇေဓိဋ္ဌိ^{၂၀၁}၊ ဟုတ်လိန့်ဝါးဓား^{၂၀၂}၊ ထွေးယူမှားလျက်၊ နဂါးနှပ်ထွက်၊ ခွန်နှစ်ရက်သာ၊ နေခဲ့ကာတဦး၊ တခါလည်းကောင်း၊ အလောင်လှပြည်^{၂၀၃}၊ ပေါ်လတ်မည်ဟု၊ ဆိုသည်စကား၊ ရှင်မကြားလော^{၂၀၄}၊ ရှေ့ဖျားတင်လစ်^{၂၀၅}၊ ဓမ္မဓာန် အမတ်^{၂၀၆}၊ ကိုယ်လွတ်ရှောင်ခွာ၊ လာလတ်ရာတွင်၊ မာန်ပါဖျက်ပွား၊ မိဖုရားကြောင့်၊ ပြေးသွားခဲ့တုံ၊ မြို့ဟယ်ရုံပြည်^{၂၀၇}၊ တည်လေယခု^{၂၀၈}၊ မင်းရိုးပြု၍၊ ရှင်ဟုမကျိုး၊ ကျွန်စည်ရိုးကို၊ ရှင်ဘိုးတော်မင်း၊ မွေးရှင်ရင်းလျင်၊ လက်ငင်းခန၊ မကြာရတည်၊ သားဘနှစ်ပါး၊ ခန္ဓာရှားမှ^{၂၀၉}၊ ထွားထွားတဘန်^{၂၁၀}၊ ပျက်ခဲ့ပြီသည်၊ မာန်တော်မီးသို့၊ ဆူးတဲ့လော^{၂၁၁}၊ ဆူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ ကြော်၊ ထော်လော်ကန်လန်၊ ရှင်မခန့်နှင့်၊ လို့လွန်ကိုယ့်ယုံ၊ မြို့ဟယ်ရုံကို၊ ဆံတုံတချက်၊ ရှင်းဘိုးနက်သည်^{၂၁၂}။

- ၂၀၀။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁-၂၉၇-၂၉၉။
- (ခ) ညောင်ပင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁-၉၁-၉၄။
- (ဂ) ရာဇဝင်လင်္ကာပေမူ၊ ‘ခေ’ခွဲ’ချပ်။
- (ဃ) ဆရာင/မည် ရာဇဝင်ပေမူ၊ ၄၈ အင်္ဂါ၊ ‘ဆ’ ‘ဆာ’ ‘ဘိဇ္ဇိ’ ချပ်။
- ၂၀၁။ ဧတုံဘိ(ဟံ)
- ၂၀၂။ ဟုတ်လိဝါးဝါး (ဟံ)
- ၂၀၃။ အပေါင်းလှပြည်(ပ)
- ၂၀၄။ ရှင်မထားလော(ဟံ)၊ ရှင်မကားလော(င)
- ၂၀၅။ ရှေ့ဖျားမင်းခန(ရွှေ)၊ ရှေ့ဖျားတင်လစ်(ရွှေ)
- ၂၀၆။ ဓမ္မရာဇ်မတ်(ဟံ)
- ၂၀၇။ မြို့ဟယ်ရုံပြည်၊ မြို့ဟဲရုံပြည်၊ ပုဂံဝန်ထောက်မင်း၏မူတွင် မပါရှိပေ။
- ၂၀၈။ တည်သည် ယခု (ဟံ)၊ တည်လေယခု (ရွှေ)
- ၂၀၉။ ခန္ဓာလားမှ (ဟံ)
- ၂၁၀။ ထွားထွားယမန်(ဟံ)
- ၂၁၁။ မာန်တော်ပုန်သို့ ၊ ဆူင်တည့်လေ(ဟံ)
- မာန်တော်မိုန်းသို့၊ ခူးတည့်လေ(ရွှေ)
- မာန်တော်မီးသို့၊ ဆူးတည့်လေ (ရမ်းမြ)
- ၂၁၂။ ဆန်တုံတစ်ချက်၊ ရှင့်ဘိုးချက်သည်(ရွှေ)
- ဆန်တုံတစ်ချက်၊ ရှင့်ဘိုးပျက်သည်(ဟံ)
- ဆံတုံတစ်ချက်၊ ရှင့်ဘိုးနက်သည် (ရမ်းမြ)

အသက်တဲကဲရော^{၂၇}၊ ခန္ဓာဘေး ဧေးလည်းယင်ယင်ဧေး၊ ၃၄။

ရှင်းလင်းချက်

ဓမ္မစစ်အမတ် - ရွှေစေတီမူတွင်လည်း ‘ဓမ္မစစ်’ဟု ပါရှိသည်။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်တွင် ‘ဓမ္မဇေယျ’ဟု ပါရှိသည်။ ပေမူများတွင် ‘ဓမ္မဇေယ’ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ ‘ဓမ္မရာဇ်’ ဟုကား မတွေ့ရချေ။

သမိုင်းဖောက်စံ

စူဠစန္ဒမင်းကြီး နဂါးနှစ်သည်ဆိုသည်ကို မိဖုရားကြီး စန္ဒာဒေဝီကမယုံကြည်ပေ။ အမတ်ကြီး ဓမ္မစစ်က ပုန်ကန်သတ်ဖြတ်သည်ဟုထင်မှတ်၍ လာလမ်းမှ ‘ရမ်းတားဆီးမြစ်’သည် ဤသည်ကို အကြောင်းပြု၍ ယခုတိုင် ‘ရမ်းဝ’ဟုခေါ်သည်။ ဓမ္မစစ်အမတ်(ဓမ္မဇေယျ)လည်း တိုင်းပြည်ကို မဝင်ရသဖြင့် ကစ္ဆာဘနဒီမြစ်ညာသို့ ဆန်တက်ကာ ဂူဝအထက်ကင်္ကာတောင်တွင် မြို့သစ်တည်သည်။ ၎င်းအရပ်သို့ ဝေသာလီမှ မင်းမျိုးမင်းနွယ်တို့မှ အမတ်မျိုး ကျွန်မျိုးဟူ၍ ယိုးစွပ်ကာ တိုက်ခိုက်ပြန်သောကြောင့် အရှင်မအား မတားရစ်ပါဟုဆို၍ မြစ်ဖျားသို့ ဆန်ရပြန်သည်။ ဤအရပ်ကို ‘မတားရစ်’ဟုခေါ်ရာ ‘မတရာဇ်’ နောင် ‘ဥတ္တရာဇ်’ဟုခေါ်သည်။ ယခု အိန္ဒိယပြည် တြိပူရ (Tripura) နေရာဖြစ်သည်။ အမတ်ကြီးလည်း အထက်သို့ ဆန်တက်ခဲ့ပြီးသောအရပ်နေရာတွင် မြို့သစ်တည်သည်။ ကုလားတို့က သူပုန်တို့အရပ်ဟူ၍ ၎င်းတို့ဘာသာဖြင့် ‘ဟစ်ရုံ’ပြည်ဟု ခေါ်သည်။

အမတ်ကြီးနောက်သို့ မလိုက်ဘဲ နောက်ချန်ခဲ့သော ရဲမက်ငါးရာတို့က မိမိဘဝကို ဇာတ်မြုပ်ကာ ရေငုံနှုတ်ပိတ် ‘မြုံ’ထားပြီးနေထိုင်ကြသောကြောင့် ၎င်းတို့ကို ‘မြုံ’လူမျိုးဟုလည်းကောင်း၊ ၎င်းတို့အရပ်ကို မြုံပြည်ဟုလည်းကောင်း ခေါ်ကြသည်။ ‘မြုံ’ဟစ်ရုံပြည်မှာ အိန္ဒိယပြည် တြိပူရပြည်နယ်ဖြစ်သည်။ ချောင်းသုံးခွဝယ် သုံးရွာတည်သောကြောင့် ကုလားဘာသာဖြင့် ‘တိန်ပရာ’ ‘တြိပူရ’ဟုခေါ်သည်။^{၂၈}

ဤအကြောင်းကို ရခိုင်ရာဇဝင်ကျောက်ရိုး၊ မြို့တည်ခြင်းလင်္ကာပေမူတွင်--
‘ဓမ္မဇေယျ’ စုံနှစ်မမူ ထိုသူရဲမက်၊ သိမ်းခေါ်လျက်သာ၊ မြုံရွာအဝင်၊ တောင်ခွင်မြိုင်ခြေ၊ ရှောင်နေမလစ်၊ အားအံသစ်လျက်၊ ကစ္ဆာနဒီ၊ တပ်လုံးချို၍၊ ကပ်မှီရောက်ခါ၊ မြောက်အညာသို့၊ သွားရာမလိုက်၊ တော်၌ပုံတူ၊ လူအပုံကို၊ အမြုံဟုခေါ်ဝါ၊ ချောင်းအမြွာတွင်၊ သုံးရွာစုစု၊ နေမှတ်ပြုသည်၊ တည်တူးရာတွင်၊ ထိုပြင်မဝေး၊ ထွက်ပြေးသေတတ်၊ အမှတ်နှင့်ပါ၊ များစွာသူပုန်၊ နေတုံမလွဲ၊ အမည်စွဲ၍၊ ဟ်ရုံခုတွင်၊ သို့စင်ပြည်ထံ’ဟူ၍ တွေ့ရသည်။^{၂၉}

-
- ၂၁၃။ အသက်တည်ကုန်ရေ (ရွှေ)
အသက်တည့်သေရေး(ဟံ)
အသက်တဲကဲရော (ရမ်းမြ)
 - ၂၁၄။ (က) ဆရာင/မညိ ရာဇဝင်ပေမူ ‘ဆိ’ ချပ်၊ ကြော၊ ဝမ်း။
(ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၂၉၉။
 - ၂၁၅။ မြို့တည်ခြင်းလင်္ကာပေမူ၊ ‘ခဲ’ချပ်။
 - ၂၁၆။ ရှိရစ်သောအခါ(ဟံ)၊ ဟိလိုက်သောအခါ(ရွှေ)
 - ၂၁၇။ မရောက်ပြန်ဟု(ဟံ)
 - ၂၁၈။ ငိုယိုလစ်၍ (ဟံ)(ရွှေ)
 - ၂၁၉။ လင်သစ်လင်သား(ဟံ)၊ လင်ပြစ်လင်စား(ရွှေ)၊ လင်သစ်လင်လာ (ပ)
 - ၂၂၀။ လင်မူထားကို(ဟံ)၊ (ရွှေ)၊ လင်မူတာကို(ပ)
 - ၂၂၁။ မျက်ဝါးရှုပျော့ (ဟံ)၊ မျက်နှာရှုပျော့(ပ)

အပိုင်း (၁၃)

ဇေး. . . ဇေးသံနွဲ့၊ ပြောကာလွဲအံ့ ဝဲလွယ်မြစ်၊ နဂါးနှစ်၍၊ ရှိလစ်သောခါ^{၂၈} ပြည်ရွာတဘံ၊ မရောက်ပြီက^{၂၉}ပြင်းထံ ကျေးဟစ်၊ ငိုယိုလစ်၍^{၂၀}၊ လင်ဖြစ်လင်လား^{၂၁}၊ လင်ပုံတားကို^{၂၂}၊ မျက်ဝါးရိပ်မြုံ^{၂၃}၊ အာဂုဏ်ရှုမျှော်၊ မြော်တုံတရေ၊ ရှင်ဘေခင်ပွား၊ မိဖုရားကို^{၂၄}၊ သွားမည်သောအခါ^{၂၅}၊ ရောင်ဝါလျှပ်လား၊ ပတ္တမြားခြေ၊ ဤသည်လက်စွပ်၊ ဖိုခပ်ပြင်နိုင်၊ တိုင်၍တံသူ^{၂၆}၊ မင်းမြောက်မူဟု၊ ဟူခဲ့နှစ်ထောင်၊ ကြင်မညောင်းတည့်၊ အလောင်းလင်လျှာ၊ တိုင်း၍ရှာသည်၊ ထိုခါပြည်လုံး၊ နူးတဲ့လေ။

နူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ၊ ထိုရောအခါ၊ လင်မိန့်မှာကြောင့်၊ လင်လျှာလိုနိုင်၊ လက်စွတ်တိုင်း၍၊ ရခိုင်းတဲ့ ရှာမေး၊ မရသေး ဇေးလည်းယင်ယင်ဇေး ၁၅။

သမိုင်းနောက်ခံ

စူဠစန္ဒြားမင်း ပင်လယ်ထဲဝယ် နဂါးနှစ်၍ နတ်ရွာစံပြီးနောက် ဝေသာလီကျောက်လှေကားမြို့ဝယ် ကြွင်းကျန်ရစ်သော မှူးတော်မတ်တော်များနှင့် စန္ဒာဒေဝီမိဖုရားတို့ တိုင်ပင်ကြလျှင် ရှေးမင်းကြီးမှာသည့်အတိုင်း ပတ္တမြားလက်စွပ်နှင့်တန်သူကု မင်းပြုရန် ရှာဖွေကြသည်။ မင်းကြီး၏တူဖြစ်သော စန္ဒကူးမင်းသား၊ မင်းဆွေမင်းမျိုး၊ အမတ်ကြီး၊ စစ်သူကြီး၊ ပြည်စိုး၊ ဘဏ္ဍာစိုး စသည်ဖြင့် အယုတ်အလတ် အမြတ်မရွေး ရှာဖွေသော်လည်း တန်သူမရှိ ဖြစ်ရလေသည်။

-
- ၂၂၂။ (က) မျက်ဝါးရိပ်မြုံ၊ အာဂုရှုမျှော်၊ မြော်တုံတရေ၊ ရှင်ဘေခင်ပွား၊ မိဖုရားကို (ရမ်းမြုံမူ)
 - (ခ) မျက်ဝါးရိပ်မြုံ၊ အာဂုရှုမျှော်၊ မျှော်တုံတရေ၊ ရှင်ဘေးမင်းပွား၊ မိဖုရားကို (ရွှေစေတီမူ)
 - (ဂ) မျက်ဝါးရှုပျော၊ () မောတုံတရေ၊ ရှင်ဘေ၊ မင်းဘွား၊ မိဖုရားကို (ဟံသာဝတီမူ)
 - ၂၂၃။ သွားမည်အခါ (ဟံ) လားမည်ချိန်ခါ၊ (ရွှေ)
 - ၂၂၄။ (က) ဖိုခပ်ပြင်နိုင်၊ တိုင်၍တံသူ(ရမ်းမြုံကျွန်းမူ)
 - (ခ) ဖိုခပ်ပြင်နိုင်၊ တိုင်း၍ကန်သူ (ဟံ)
 - (ဂ) ဖိုခပ်ပြင်နိုင်၊ တိုင်သူရှေ့တန်သူ (ပ)
 - (ဃ) ဖိုခပ်ပြင်နိုင်၊ တိုင်းရှေ့ကန်သူ (မ)
 - (င) ဖိုခပ်ပြင်နိုင်၊ တန်း၍တန်သူ (ရွှေ)
 - ၂၂၅။ လျှောက်စီရုံး(ဟံ) (ရွှေ)
 - ၂၂၆။ ဆားဝမ်းထံ (ဟံ)၊ ဆားဝမတဲ့(ရွှေ)
 - ၂၂၇။ မြို့တွင်ထင်ရှား (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၂၂၈။ သင်းကြီးသားလျှင်(ဟံ)
 - ၂၂၉။ ခည်းကြပ်ကျစ်ကြော(ဟံ)၊ စိစစ်ကျစ်ကြော (ရွှေ)
 - ၂၃၀။ တူစုံသားမောင်(ဟံ)၊ တူစုံသာပေါင်း(င)၊ တူစုံသာအောင်(ရွှေ)
 - ၂၃၁။ ထီးနန်းဆောင်၍၊ နောင်တလစ်မူ(ဟံ)
 - ထီးနန်းဆောင်၍၊ နောက်တကြိမ်မူ(ရွှေ)
 - ၂၃၂။ တုန်လှုပ်မစွမ်း၊ ခဲယိုယွင်းတွင်း၊ ရှမ်းကိုးသိန်းရှင် (ဟံ)
 - ၂၃၃။ သိုခင်ဘွားကြီး (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၂၃၄။ ‘တောင်ရိုးစီး၍’ ပုဂံဝန်ထောက်လက်ရေးမူတွင် မပါရှိပါ။
 - ၂၃၅။ ထိုရော်ရှမ်းများ (ဟံ)
 - ၂၃၆။ အဆက်တည့်အရေး (ဟံ)၊ ဆက်ဆက်တည့်နွယ်ရေး (ရွှေ)
 - ‘အဆက်တဲ့နွယ်ရေး’ ရမ်းမြုံမူမှာပို၍ အဓိပ္ပါယ်၊ ကာရန်ကောင်းသည်။

အပိုဒ်(၁၄)

ဧေး ဧေး ဝိန့်စေရန်^{၂၂၅}၊ ပန်နှယ်ကုဗိန့်၊ ပြည်လုံနှုန်မျှ၊ တိုင်မရ၍၊ ဆာဝမည်ထဲ^{၂၂၆}၊ တောင်ရွာဝဲဝယ်၊ အမြေနေပင်၊ မြို့တွင်ထင်ရှား^{၂၂၇}၊ သင်းကြီးသားဟု^{၂၂၈}၊ ရည်သွားလုံးရပ်၊ စေ့ကြပ်ကျစ်ကြော^{၂၂၉}၊ ချောမောဆောင်ယောင်၊ ညီနောင်သားဘ၊ သုံးယောက်ရလျှင်၊ အစတည်တုံ၊ အမြဲထုံနှင့်၊ တူစုံသာအောင်း^{၂၃၀}၊ ထီးနန်းဆောင်း၍၊ နောင်းကကြိန်မူ^{၂၃၁}၊ သာပေဖျူနှင့်၊ ရိပ်ဖြူဆောင်ချုပ်၊ ပြည်ရွာအုပ်လျက်၊ တုံလှုပ်မစွန်၊ ခပ်ယိုယွန်တွင်၊ သျှန်ကိုသိန်ရှင်^{၂၃၂}၊ ဘိုးခင်ဘွားကြီး^{၂၃၃}၊ တောင်ရိုးစီး၍^{၂၃၄}၊ ဖျက်ဆီးလေခါ၊ တို့ရွာတကြိန်၊ မင်းမဲ့တိမ်သည်၊ စဉ့်နီမထွန်း၊ ရှူးတဲ့လေ။

ရှူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဩတ်၊ ထိုရော်သျှမ်းသား^{၂၃၅}၊ ဘိုးခင်ဖွားလျှင်၊ ကြီးမားမာန်ပါ၊ ဖျက်ဆီးလာ၍၊ ယင်းခါ တစ်ချက်၊ ထီးနန်းပျက်သည်၊ အထက်တဲ့နွယ်ရေး^{၂၃၆}၊ ပြတ်လေသေး၊ ဧေးလည်း ယင်ယင်ဧေး၊ ၁၆

ရှင်းလင်းချက်

- မြို့တွင်ထင်ရှား - ညွှန်း(၂၂၇)မြို့လူမျိုးတို့တွင် ထင်ရှားသော ရွာလူကြီး (သင်းကြီး)ကို ညွှန်း၍ ‘မြို့’ထက် ‘မြို့’က ပိုသင့်သည်ဟု ယူဆရသည်။
- သျှန်ကိုသိန်ရှင် - ညွှန်(၂၃၃)၊ သျှမ်းကိုးသိန်းအရှင် သိုခင်ဘွား လာရောက်တိုက်ခိုက်သည်။

သမိုင်းနောက်ခံ

ပတ္တမြားလက်စွပ်အား၊ ပြည်လုံးအနှံ့ လိုက်လံ၍ တန်သူကို ရှာဖွေကြသော်လည်း မတွေ့သောအခါ နောက်ဆုံး၌ တောတောင်အနှံ့ ထပ်မံရှာဖွေသောအခါ ချောင်းဖျားတွင် တောင်ယာလုပ် နေထိုင်စားသောက်သော မြို့လူမျိုး သင်းကြီး ညီနောင် သားအဖသုံးယောက်နှင့်တန်သည်ဖြစ်၍ ဝေသာလီမြို့တော်သို့ သုံးယောက်စလုံးကို ခေါ်ဆောင်ခဲ့၍ အကြီးအမြတ်ကို စန္ဒာဒေဝီမိဖုရားနှင့် မင်းမြှောက်သည်။ ညီအမြတ်ကို အိမ်ရှေ့အရာနှင့်၍ ညီအမြတ်၏သား ပဲဖြူကို မြှောက်ဥရွာကို စားစေသည်။ ၎င်းတို့မှာ အဆင်းအရောင်လှပကြသည်ဟူ၏^{၂၃၇}၊ မြို့မင်းအမြတ် (၆)နှစ်နန်းစံပြီးနောက် စန္ဒာဒေဝီမိဖုရားသည် ညီဖြစ်သူ အိမ်ရှေ့မင်း အမြတ်ကို လိုလားတက်မက်ကြောင်း တွေ့ရှိရ၍ ညီဖြစ်သူအား ဘုရင်က လုပ်ကြံသတ်ဖြတ်လိုက်လေသည်။ မင်းကြီးအမြတ်သည်လည်း တူဖြစ်သူ ပဲဖြူ၏ရန်ကို ကြောက်ရွံ့လွန်ပြီး သွေးအန်၍သေလေသည်။ ထို မြို့မင်းကြီး အမြတ် လွန်ပြီး ညီဖြစ်သူ အမြတ်၏သား ပဲဖြူမင်းသားကို များမတ်ပြည်သူတို့ ညီညာပြီး အေဒီ (၇၇၆)တွင် စန္ဒာဒေဝီမိဖုရား နှင့် မင်းမြှောက်ကြသည်။ ထိုမင်းသည် ဝေသာလီပြည်ကိုနန်းခန်းကုန်ပြီဟု ယူဆ၍ သူ့ရှေးဦးစွာနေထိုင်ခဲ့ရာ မြောက်ဦးမြို့သို့ ပြောင်းရွှေ့နန်းစံသည်။ ပဲဖြူမင်းနှင့် စန္ဒာဒေဝီတို့ (၁၇)နှစ်နန်းစံပြီးနောက်တွင် ကိုးသိန်းသော

၂၃၇။ ညောင်တီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ ၉၆-၉၇ တွင် အမြတ်ကူး၊ အမြတ်ထူးဟု ပါရှိ၍ ‘မြို့’လူမျိုးများဟုဆိုသည်။

၂၃၈။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၃၀၄
 (ခ) ညောင်တီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၁၀၀-၁၀၁။
 (ဂ) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ စာ-၁၈။
 (ဃ) Phayre, A.P. History of Burma. 1883. London. p-46.

၂၃၉။ မိခင်ရေပိမ့် (ဟံ) (ရွှေ)
 ၂၄၀။ ပျက်ကြေကျိန်းခန်း(ဟံ)၊ ပျက်ပေကိန်းခန်း(ရွှေ)
 ၂၄၁။ ရှမ်းမင်းဖျက်ထ(ဟံ)
 ၂၄၂။ ထိုစေတီဝယ်(ဟံ)
 ၂၄၃။ ခုဋ္ဌတွင်ငြား၊ စန္ဒာရားဟု၊ သားဟုသွေးဦး၊ စောရွယ်လူးလျှင်၊ ကိုယ်ထူးခွာလှစွာ၊ (ဟံ)
 ခုလစန္ဒား၊ မင်းကြားသွေးဦး၊ စောရွှေလူးကား၊ ကိုယ်ထူးရှောင်လစ်(ရွှေ)
 ခုဋ္ဌစန္ဒရား၊ သား၏သွေးခို၊ ခိုရွှေလူးကား၊ ကိုယ်ထူးရှောင်လစ်(ရမ်းမြ)
 ၂၄၄။ စစ်တန်းတင်တင်(ဟံ)၊ စစ်တန်းတင်တက်(မ)
 ၂၄၅။ ငမင်ငတုန်း (ဟံ)၊ ငမင်ငတုန်း (ရွှေ)၊ ငပင်ငတုန်း(မ)
 ၂၄၆။ စမ္မဝက်ဋ္ဌ (ဟံ)
 ၂၄၇။ စောင့်တန်နဂါး(ဟံ)၊ စောင့်မန်နဂါး (ရွှေ)
 ၂၄၈။ ပုဂံတည်ညက် (ဟံ)၊ ပုဂံထွားညက်(ရွှေ)
 ၂၄၉။ တိုင်းထက်ဆယ်ပြန် (ဟံ)(ရွှေ)

ရှမ်း(မွန်ဂိုလီယံ)တို့သည် လေးမြို့မြစ်ခေါ် အဥနနဒီမြစ်ညာပိုင်းမှ စုန်ဆင်းတိုက်ခိုက်လာ၍ အားမတန်သောကြောင့် မိဖုရား၊ မောင်းမ၊ မိသံ၊ ရဲမက်ဗိုလ်ပါနှင့်တကွ ယိုးချောင်းဖျား သပိတ်တောင်တွင် မြို့တည်၍ နေသည်။ မကြာမီ ပဲဖြူမင်းလွန်သည်။ မင်းမရှိဘဲ ကြားတစ်နှစ်ခန့် ပြတ်လတ်လေသည်။^{၂၉၈}

အပိုဒ် (၁၅)

ဧ ဧတုံစုစု၊ မိဖုတ်ရွက်၊ သိမ္မထွေထွေ၊ မိန်သည်ရေဗိန်^{၂၉၉}၊ ပျက်လေကိန်းခန်း^{၂၉၇}၊ သိုက်နိဒါန်းလျှောက်၊ သျှန်းပန်း ပျက်စ^{၂၉၆}၊ ထိုခနဝယ်^{၂၉၅}၊ စူဠစန္ဒရား၊ သား၏သွေဦး၊ စိုရွေလူးကား၊ ကိုယ်ထူရှောင်လစ်^{၂၉၄}၊ စစ်တန်းတင်ထက်^{၂၉၃}၊ သက်နှင့်ဘက်၍၊ သက်သဘောပင်၊ သက်မည်တွင်သား၊ ငမင်ငတုန်^{၂၉၂}၊ ဘုန်းလက်ရမ်းဆက်၊ ဓမ္မစက်ကို^{၂၉၁}၊ ပြုရွက်ပြန်မိုး၊ နှင်းလာစိုးက၊ မိုဝ်းကြိုး၊ ကံဝယ်၊ စောင်းတံနဂါး^{၂၉၀}၊ သိကြားပေးသည့်၊ ပိဒေါက်စဉ်လည်း၊ တီးမြည်သံကြောင့်၊ ပုဂံထွားညက်^{၂၈၉}၊ သျှမ်းလည်းဖျက်၏၊ တိုင်ထက်ဆယ်ပြန်^{၂၈၈}၊ တို့ပြည်မွန်သည်၊ တဖန် ကျွန်းလုံးနူးတဲ့လေ။

နူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ၊ ထင်ပေါ်တေဇ၊ စူဠတွင်ငြား၊ စန္ဒရား၏၊ သက်သားလင်^{၂၈၇}၊ သားငမင်လျှင်^{၂၈၆}၊ ကြီးအင်ကြံစည်၊ ထီးနန်းတည်၍^{၂၈၅}၊ အမှည်စမ္မာက်၊ မင်းရိုးဆက်သည်^{၂၈၄}၊ တိုင်းထက်တဲ့ကျော်သဲ^{၂၈၃}၊ ဘိုးခင်ဘေး၊ လေည်းယင်ယင်ဧေး၊ ၁၇

သမိုင်းဓမ္မာကိစ္စ

စူဠစန္ဒြားမင်း သင်းတွဲပြည်သို့ ခရီးမထွက်မီ ကိုယ်ဝန်နှင့်ကျန်ရစ်သော သန္ဓေသားသည် မျိုးခြားမြို့မင်းကြီး အမြဲတူမင်းပြုစဉ် ဖွားမြင်လေရာ ချစ်ခင်လေးမြတ်သူတို့က တိတ်တဆိတ်ယူဆောင်လျက် သိန်းတုန်းဖျား သက်လူမျိုးတို့၏ နေရာဖြစ်သော စစ်တန်းတင်မြို့၌ ဝှက်ထားသည်။ ဤအရပ်မှာ ယခု ပုဏ္ဏားကျွန်း၊ ရသေ့တောင်မြို့၏မြောက်ဘက် တောဖျားချောင်းနှင့် စိုင်းတင်ရေတံခွန်ဝန်းကျင်ဒေသဖြစ်သည်။ ယခု ‘သက်ကျိုင်းတောင်’ဟုခေါ်သောအရပ်ဟုဆိုကြသည်။ သက်တို့က ‘ငါတို့မင်း’ဟူ၍ ခေါ်သည်ကို အကြောင်းပြု၍ ‘င/တုံမင်း’ ‘င/မင်ငတုံ’ဟူ၍တွင်သည်။ အသက်(၂၃)နှစ် အရောက်တွင် သက်လူမျိုး၊ ရခိုင်လူမျိုးတို့၏အကူအညီနှင့်ချီလာပြီး စမ္မဝက်မြို့ကို တည်သည်။ ထိုမင်း၏ဘုန်းတန်ခိုးတော် ကြောင့် မိုးကြိုးကန်ဝယ် နဂါးတစ်ကောင်လာနေသည်။ ထိုနဂါး၏ကျေးဇူးကြောင့် မိုးအလွန်ကောင်း၍ သာသာယာယာ ရှိသည်။ သိကြားနတ် မစ၍ရသော ပိတောက်စည်ကို ရရှိသည်။ ဤစည်ကို တီးပါက အရှေ့ပုဂံပြည်သည်လည်း တစ်နေ့ သုံးကြိမ် လန်ဖျတ်၍ ပြုလေသည်။ ရှမ်းလည်းပျက်သည်။ သည်အကြောင်းကို ပုဂံစောခင်နှစ်မင်းကြား၍ သူလျှိုများလွတ်ကာ ဖျက်ဆီးစေလေသည်။^{၂၈၂}

‘မင်းကြီး ပဲဖြူ၊ နတ်ရွာယူသော်၊ စူဠစန္ဒရား၊ မင်းများသားရင်း၊ ငမင်ငတုံ၊ သူဘုန်းမျှော်လျက်၊ စမ္မဝက်ရှင်၊

-
- ၂၅၀။ သက်ထားလုလင်(ဟံ)၊ သားမောင်ရှင်တည့်(ရွှေ)
 - ၂၅၁။ သက်ငမင်လျှင်(ဟံ)၊ သားမောင်ရှင်တည့်(ရွှေ)
 - ၂၅၂။ မြို့ကြီးတည်၍(ဟံ)
 - ၂၅၃။ ထီးနန်းတက်သည်(ဟံ)
 - ၂၅၄။ တိုင်းဆက်တည့်-ကျော်သော(ဟံ)၊ တိုင်းဆက်တည့်ကျော်သေး(ရွှေ)
 - ၂၅၅။ (က) ‘ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း’ စာ ၃၀၈။
(ခ) ‘ရခိုင်မြောက်ပျားဒေသမှ သက်တိုင်းရင်းသားများ’၊ စာ ၁၈။
 - ၂၅၆။ မြို့တည်လင်္ကာပေမူ ‘ခေါ’ချပ်၊ ကြော။
 - ၂၅၇။ သေညီတစ်ချက်(ဟံ)
 - ၂၅၈။ ဘုန်းဆက်စဉ်ကျိုး(ရွှေ)၊ ဘုန်းခက်စည်ပြုံး(ဟံ)၊ ဘုန်းဆက်စည်ဖြို(မ)
 - ၂၅၉။ ဆယ်ယောက်ကျိုးတွင် (ဟံ)၊ ဆယ်ယောက်ဆုံးတွင်(ရွှေ)
 - ၂၆၀။ သုံးဆီကရွေသာ (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၂၆၁။ မင်းကောင်းသွေးခဲ (ဟံ)၊ မင်းထောင်းသွေးခဲ (ရွှေ)
 - ၂၆၂။ ဆယ်နှစ်မည်တွင်(ရွှေ)
 - ၂၆၃။ နန်းရိုးမွန်လျှင်(ဟံ)၊ မင်းရိုးမွန်လျှင်(ရွှေ)
 - ၂၆၄။ အလောင်းစည်သူ၊ ခိုအားမူလှိုင်း၊ တလိုင်းတသိန်း(ရမ်းမြ)
 - လောင်းစည်သူခိုင်၊ အယူလှိုင်း၍၊ တလိုင်းတသိန်း(ဟံ)၊ အလောင်းစည်သူ၊ ဝေးသားမူလှိုင်း၊ တလိုင်းတသိန်း (ရွှေ)

ကနက်ရိပ်ဝယ်၊ စံလေသောအခါ၊ နှစ်ကောဇာမူ၊ လေးရာငါးဆယ်၊ စွန်းဝယ်ခြောက်ခု၊ မှတ်စုသင်္ချာ၊ ရက္ခပူရ၊ တိုင်းလုံးခလျက်၊ ပိုဒ်သလွန်မိုး၊ ဘုန်းတန်ခိုးကြောင့်၊ မိုးကြိုးကန်တွင်၊ နဂါးမင်းလျှင်၊ စံမင်းပျော်နေ၊ ခေါင်လှပေ၍၊ ရေမင်းအမျိုး၊ သူတန်ခိုးကြောင့်၊ မိုးလည်းမရွာ၊ ကောင်းသည်များ၏၊ သကြားဝိသကြုံ၊ စီရင်တုံငြား၊ ပိတောက်သားအား၊ မြတ်ငြားတို့ရာ၊ သို့မှသာလျှင်၊ မြို့ရွာငြိမ်သက်၊ မပျက်စည်ပင်'ဟူ၍ မြို့တည်လင်္ကာတွင် ဖော်ပြထားသည်။^{၂၅၆}

အပိုဒ် (၁၆)

ဧ ဧဝိန္နတချက်^{၂၅၇}၊ စပွတ်၌၊ ဘုန်းဆတ်စည်ကြံ^{၂၅၈}၊ ဆယ်ယောက်သုံတွင်^{၂၅၉}၊ အဆုန်စွန်မူ၊ မင်းဘီလူးကို၊ ကြံတူလှည့်ပတ်၊ ပုံပုံနသတ်၍၊ မတ်သင်္ဃာ၊ မည်သာတချက်၊ ဝရောင်ငှက်လျှင်၊ ၃-ဆက်ရိုးသား^{၂၆၀}၊ ပဉ္စာမြို့ကောင်း၊ ကျိန်ပြီးနောင်မှ၊ မင်းဟောင်းသွေခဲ^{၂၆၁}၊ မင်းရဲဘယ၊ ပေါက်ညိုမြနှင့်၊ ကြွခဲ့ရှည်ပြည်၊ ဆွေနှစ်မည်တွင်^{၂၆၂}၊ မြင်သင့်သည်ချာ၊ ရွှေကုသာနှင့်၊ လက်မှာမင်းနန်း၊ မင်းရိုးမွဲလျှင်^{၂၆၃}၊ တဖန်လည်းကောင်း၊ အလောင်းစည်သူ၊ ခိုအားမူလှိုင်း^{၂၆၄}၊ တလိုင်းတသိမ်း၊ ယူတသိမ်းနှင့်၊ အောင်ကျိန်းခါချိန်၊ ပြတ္တတိန်လျှောက်၊ ပုရိန်မြို့သစ်၊ ထောင်လာလစ်သည်၊ ချိုက်^{၂၆၅} နှစ်ပြည်သူ ရှာတဲ့လေ။

ရှာတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဩဇာ၊ နှစ်ဘော်နှစ်ပါး၊ ထူးမခြားတည်း^{၂၆၆}၊ ရှင့်သားသမီး^{၂၆၇}၊ ဆွေစနိုးလျှင်၊ ပြည်ကြီးစိုးလှာ^{၂၆၈}၊ တို့ချမ်းသာကို၊ ရှာသည်တဲ့မြတ်လေး၊ မေတ္တာရေး၊ လည်းယင်ယင်ဧ။

သမိုင်းနောက်စံ

ငတုံမင်းကွယ်လွန်ပြီးနောက် စူဠစန္ဒြားမင်းတူ စန္ဒကူးမင်းနှင့် အရီးတော် စန္ဒာဒေဝီမိဖုရားတို့မှ ခတ္တသင်၊ စန္ဒသင်ဟူသော သားနှစ်ယောက်နှင့် သီရိကုမ္မာရီဟူသော သမီးတော်တစ်ယောက် ဖွားမြင်သည်။ ၎င်းတို့သည် သပိတ်တောင်မြို့မှ ထွက်ခွာလာ၍ ခြိပ်ချောင်းဖျား ငရဲချောင်းတွင်ရှိနေစဉ် မှူးမတ်ပြည်သူတို့ ညီညာပြီး ခေတ္တသင်နှင့် ညီမတော် သီရိကုမ္မာရီကို နန်းတင်ကြသည်။ ၎င်းနောက် အေဒီ ၈၁၈ တွင် ပဉ္စာမြို့ကို တည်သည်။ စန္ဒသင်မင်းမှ(၁၀)ဆက်မြောက် မင်းဘီလူးလက်ထက်တွင် အမတ်အသင်္ဃာသည် အရှင်ဖြစ်သောမင်းဘီလူးကို ပုန်ကန်သတ်ဖြတ်ရန် စနည်းနာလေရာ ဝရောင်းငှက်တစ်ကောင်သည် အခြွေအရံနှင့် တင့်တယ်စွာနေသည်ကို စနည်းအတိတ်ယူ၍ ပုန်ကန်လေရာ အောင်မြင်သည်။ မင်းဘီလူး၏သား မင်းရဲဘယသည် နှမတော်ပေါက်ညိုမြ (စောပေါက်ညို)နှင့် အရှေ့ပုဂံပြည်သို့ ဝင်ရောက်ခိုလှုံလေသည်။ မင်းဘီလူးလွန်ပြီးနောက် အသင်္ဃာ(၈)နှစ်နန်းတက်သည်။ ၎င်းနောက် သားတော်မင်းဘုန်းသန်(၁၄)နှစ်၊ သားတော်မင်းပတိ (၁၃)နှစ်အုပ်စိုးကြသည်။

ဝရောင်းငှက်စနည်းပုန်စား၍ ထွက်ပြေးခဲ့ရသော မင်းရဲဘယ အရှေ့ဘက် ပုဂံပြည်တွင် နေထိုင်စဉ်အတွင်း လက်ယာမင်းနန်ဟူသော သားတစ်ယောက်နှင့် ရွှေဂူသာဟူသော သမီးတော်တစ်ပါး ထွန်းကားခဲ့သည်။ ပုဂံပြည်တွင် ၃၅နှစ်ခန့်ကြာမြင့်ခဲ့ပြီဖြစ်သော်လည်း မိမိတို့၏ရခိုင်ပြည်ထီးနန်းကို မစံရသေးဖြစ်ရာ တစ်နေ့တွင် သေအံ့ဆဲဆဲတွင် သားအား ဤသို့မှာလေသည်။ ငါက သေရတော့အံ့၊ အလောင်းစည်သူမင်းကြီးကား ဘုန်းတန်ခိုးနှင့်ပြည့်စုံသည်။ မင်းကြီး

၂၆၅။ ချိုက်=ချစ် (ရခိုင်အသံထွက်အတိုင်း ရေးထားသည်။)
၂၆၆။ တူမခြားတည့်၊
၂၆၇။ ရှင်အားသမီး(မ)
၂၆၈။ ပြည်ကြီးဝင်လှာ (ဟံ)၊ မင်းရဲပီရ(ပ)မူကွဲမှာ မဖြစ်နိုင်ပါ။
၂၆၉။ (က) မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ။
'အခြွေမြန်မာနိုင်ငံရေးသမိုင်း စာ ၂၄၅
(ခ) ဦးအောင်သာဦး၊ 'ရခိုင်ရာဇဝင်ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်း'၊ စာ-၃၀။
(ဂ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း စာ ၃၁၉-၃၂၃။
၂၇၀။ (က) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ
(ခ) အင်းစောက်ရာဇဝင်ပေမူ 'ဋ္ဌေ'ချပ်(ရင်) (ကြော)

ဦးဆေးမင်္ဂလာပြုသောအခါ ငါတို့ ရခိုင်ထုံးစံအရ နောက်ဆုံးထုံး၍ မင်းကြီးမြင်အောင် ခစားလေ၊ မင်းကြီးမြင်သောအခိုက် ရခိုင်ပြည်ကို ပြန်ရလိုကြောင်း လျှောက်လေဟုမှာသည်။ သို့နှင့်ရခိုင်ပြည်ထီးနန်းကို နှစ်ကြိမ်တိုင်တိုင် တိုက်ခိုက်၍ သိမ်းယူ သည်။^{၂၆}

နန်းရိုးနန်းဆက်ဖြစ်သော လက်ယာမင်းနန်သည် နှမတော် ရွှေဂူသာနှင့် သက္ကရာဇ် ၄၅၆ ခု အေဒီ ၁၁၀၃တွင် နန်းရသည်။ လက်ယာမင်းနန်သည် ပဉ္စမြို့သည် ကျိန်းခန်းကုန်ပြီဟုယူဆကာ အဋ္ဌနနဒီလေးမြို့မြစ်ကိုကူး၍ အနောက် ဘက်ကျွန်း၌ မြို့ရာရှာဖွေရာ 'ဤအရပ်သည် မြို့လောင်းမြို့ရာမွန်၍ ကြာတို့ကြက်ဘိသကဲ့သို့ မြို့တည်သည်ကို အကြောင်း ပြု၍ 'လောင်းကြက်'ဟုတွင်သည်။ နှစ်မစေ့မီပင် သမီးတော်နှင့် ဆင်၊ မြင်း၊ လူသူအပေါင်းတို့ သေပျောက်လေသောကြောင့် လောင်းကြက်မြို့၏မြောက်ဘက် ပေါင်းတုတ်ချောင်းကို ဖြတ်ကာ မြို့ရာရှာသည်။ စည်မျက်နှာပြင်ကဲ့သို့ ညီညာသောမြေကွက် ရှိ ပညောင်ပင်စောင့်နတ်က ကုလားကြီးအသွင်ဖြင့် 'ပါးရိန်' 'ပါးရိန်'ဟုဆိုကာ ထွက်ပြေးလေသည်ကို အကြောင်းပြုနမိတ် ယူ၍ 'ပရိန်'မြို့သစ်ကို တည်သည်။^{၂၇}

-
- ၂၇၁။ ခေသံကြား(ဟံ)
 - ၂၇၂။ ကျူးကာဖြားပိမ့်(ဟံ)
 - ၂၇၃။ နားလည်းမယောင်(ဟံ)
 - ၂၇၄။ ဘသားချင်းတို့(ဟံ)
 - ၂၇၅။ ကြိနာမော်(ရွှေ)
 - ၂၇၆။ ရုပ်ရှင်ကျော်ကို(ဟံ) မြတ်ရှင်ကျော်ကို(ရွှေ)
 - ၂၇၇။ တောင်တော်ကြော့သား (မ)၊ ပေါင်းတော်ကျော့သား (ဟံ)
 - ၂၇၈။ (က)ပေါင်တော်ကြော့သား၊ လောဘအားနှင့်၊ ယူငြားတုံလစ်၊ နဂါးနှစ်၍ (ရွှေ)
(ခ)ပေါင်တော်ကြော့သား၊ လောဘအားကြော့၊ နဂါးလည်းနှစ် (ရမ်းမြ)
 - (ဂ)ပေါင်တော်ကျော့သား၊ ယူသောအားဖြင့်၊ နဂါးလည်းနှစ် (ဟံ)
 - ၂၇၉။ ပြန်လစ်သောအခါ (ရွှေ)
 - ၂၈၀။ ရှင်ပင်ဖြစ်ကြောင့် (ဟံ)၊ သျှင်ပင်ဖြစ်သည်။(ရွှေ)
 - ၂၈၁။ သည်းသျှင်နမ(ဟံ)၊ သည်းရှင်မစွ(မ)၊ ဤလည်းရှင်မ(ရွှေ)
 - ၂၈၂။ နားတော်ခလော့(ဟံ)၊ နားတော်ဝလော့(ရွှေ)
 - ၂၈၃။ သုံး၊ ဆုံးဖြစ်နိုင်သည်။ ဤပေမူတွင် အလားတူ မကြာခဏတွေ့ရသည်။
 - ၂၈၄။ တဆိတ်မချွတ်(ဟံ)၊ တံဆိပ်မချွတ် (ရွှေ) (မ)
 - ၂၈၅။ ခံလိမ့်မှတ်သည်(ဟံ)၊ ခက်လိမ့်မှတ်သည်။
 - ၂၈၆။ ကျွတ်တည့်ကမ္ဘာ (ဟံ)၊ မကျွတ်ခန္ဓာ (ရွှေ)
 - ၂၈၇။ (က) မြတ်စွာတည့်ရှင်ပင့်တေး(ဟံ)
(ခ) မြတ်စွာတည့်ဖြစ်ရေး၊ သျှင်ပင်တေး(ရွှေ)
(ဂ) မြတ်စွာဖြစ်ရေး၊ ရှင်ပင်တေး (ရမ်းမြ)

အပိုဒ် (၁၅)

ဇေး ဇေးသံတခြား^{၂၇၁}၊ ကျေးတာကြားဝိန့်^{၂၇၂}၊ နားသည်မယောင်^{၂၇၃}၊ ရှင်မထောင်လော၊ မောင်နှမရင်း၊ တဘချင်း ကို^{၂၇၄}၊ မင်းမြောက်သောခါ၊ ပါသည်များလှိုင်း၊ တလှိုင်းနှင့်ပျူ နှစ်ပြည်သူတို့၊ သုံလုံထွန်ချာ၊ မဟာမုနိ၊ တရိနာတော်^{၂၇၅}၊ ရုပ်ရှင်တော်ကို^{၂၇၆}၊ ပေါင်းတော်ကြောသား^{၂၇၇}၊ လောဘအားကြောင့်^{၂၇၈}၊ နဂါးလည်းနှစ်၊ ပြီရစ်သောခါ^{၂၇၉}၊ ပြည်ရွာလည်းပျက်၊ ခုထက်တိုင်ပင်၊ နုဝေဖျင် လျှက်၊ ရှင်ပင်ဖြစ်သည်^{၂၈၀}၊ ဖြစ်သည်တည်းဟု၊ သည်လည်ရှင်မ^{၂၈၁}၊ နားတော်ပလော^{၂၈၂}၊ ဘဝလည်းသုံ၊ ပျက်ဆုံးခန္ဓာ^{၂၈၃}၊ သံသရာဝယ်၊ ပညာတနန္ဒရိတ်၊ တံဆိတ်မချွတ်^{၂၈၄}၊ ခံလေတတ်သည်^{၂၈၅}၊ မချွတ်ခန္ဓာ^{၂၈၆}၊ ကူးတဲ့လေ။

ကူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ၊ ပေါင်တော်ကြောသား၊ လောဘအားကြောင့်၊ ယူကားယူမို့၊ မချီဒုက္ခ၊ ဘဝသံသာ၊ ပညာနန္ဒ၊ ကံကြီးလှသည်၊ မြတ်စွာဖြစ်ရေး၊ ရှင်ပင်ဘေး^{၂၈၇}၊ ဇေးလည်း ယင်ယင် ဇေး

ရှင်းလင်းချက်

ပေါင်တော်ကျောသား(ဟံ)၊ ညွန်း(၂၇၇) - သမိုင်းအရ ‘ပေါင်’နှင့် ‘ကြော’ဟု ပါရှိသည်။

သမိုင်းစုံနက်စံ

လက်ယာမင်းနန်နှင့် နှမတော်ရင်း ရွှေဂူသာကို သာကီဝင်မင်းမျိုးထုံးစံအတိုင်း ဘိသိက်ခံနန်းတင်ကြသည်။ သူတို့၏ဖခမည်းတော် မယ်တော်တို့သည်လည်း မောင်နှမအရင်းသားချာများပင် ဖြစ်ကြသည်။^{၂၈၈} ထိုလက်ယာမင်းနန်ကို နန်းတင်လာကြသော ပျူနှင့်မွန်တို့သည် မဟာမုနိရှိသည်ကို စူးစမ်းရှာဖွေကြပြီး ဖိုကျင်တစ်ထောင်ထိုး၍ ရတနာအတိပြီး သော နောက်တော်ကျောသားကို ပျူတို့က ယူကြပြီး မွန်တို့ကမူ ပေါင်တော်ကို ဖြတ်၍ယူကြသည်^{၂၈၉}။ ဤသည်မှာ မြတ်စွာဘုရား သခင်၏ ဗျာဒိတ်တော်အတိုင်းဖြစ်သည်။ မဟာမုနိသွန်းခန်းတွင် ဘုရားသခင်က ညီတော်ရုပ်ပွားတော်သည် ငါဘုရား၏ နှစ်ပါးသော ဝိပါတ်တော်ကို ခံရစ်လေ၊ မာန်အောင်ကျွန်းတွင် မင်းဖြစ်သောအခါ တောင်သူကြီးပေါင်ကို ဖဲ့ခဲဖူးသော ဝိပါတ်တော်နှင့် မင်းသားငါးယောက်တို့၏ ကျောသားကို မွန်းခဲဖူးသော ဝိပါတ်တော်တို့ပင်ဖြစ်သည်။ မဟာမုနိရုပ်ပွားတော်အား ဖျက်ဆီးကြသော သူတို့လည်း အချို့မှာ ရေနစ်၍သေကြေပျက်စီးကြ၍ အချို့မှာ နူနာ၊ ဝဲစွဲကြ လေသည်။

အပိုဒ် (၁၈)

- ၂၈၈။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ ၃၁၇-၃၂၃
- ၂၈၉။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၃၂၃
- ၂၉၀။ ဇ လည်းသာခိုး (ရွှေ)
- ၂၉၁။ အိပ်နားခိုးသော် (ဟံ)၊ အိပ်နားခိုးလော့(ရွှေ)
- ၂၉၂။ သည်းချာစဉ်ရှည် (ရွှေ)
- ၂၉၃။ မည်ကောလိယ (ဟံ)
- ၂၉၄။ နတ်သသခံ(ဟံ)၊ နတ်သလုံပျံ (ရွှေ)၊ နတ်ထသံခံ(လ)
- ၂၉၅။ တမန်စေခါ (ရွှေ)
- ၂၉၆။ ဆည်စေရလျှက် ‘ရွှေစေတီမူနှင့် ယခု ရမ်းမြဲမူတွင် ပါရှိသည်။ ကျန်မူများတွင် မပါရှိပါ။ ရခိုင်ရာဇဝင်တွင် လက်အောက်ခံတို့အား တာဝန်ချ (ခွဲတန်းချ)၍ ဆည်ဖို့စေသည်ဟု ပါရှိပါသည်။
- ၂၉၇။ ပင့်ရုံထံအောက် (ဟံ)၊ သိမ်းရမ်းထံမှောက်(ရွှေ)

၈...။ ဇေး သာနိုး၂၉၊ အိပ်နာခိုးသော်၂၉၊ မင်းရိုးဆက်လှာ၊ မင်းလက်ယာ၏။ သည်းချာစည်ရှည်၂၉၊ ငါးဆက်လည်တွင်၊ မည်ဂေါလိယ၂၉၊ မင်းများတံခွန်၊ ဘေးစောမွန်ကား၊ ဆဒ္ဒါန်ဆင်ဖြူ၊ ငွေတူလွလွ၊ ဆယ်စီးရ၍၊ နတ်သသံခံ၂၉၊ လှံပုံစေခါ၂၉၊ ငန်းတာချချ၊ ဆေညီစေရလျှက်၂၉၊ ဒီပပတ်ကုံး၊ မင်းအားလုံးကို၊ ပင့်ရုံးထံအောက်၂၉၊ အကုန်ရောက်မှ၊ င/ရကောက်မော်၊ တောင်ကုန်းပေါ်ထက်၊ ရှင်တော်ရုပ်ကြီး၊ မဟာထီးကို၊ ကောင်းခြီးနတ်လူ၊ ဘဝင်ဆူမျှ၊ အလှူကောင်းမှု၊ တည်ထားပြုသည်။ ။ ဗဟုကုသိုလ်ထူးတဲ့လေ။ ။

ထူးတည့်မှောက်တော်၊ ဟုတ်တည့်ကြော်၊ မင်းကောလိယ၊ မင်းမေ့လျှင်၊ င/ရကောက်မော်၊ တောင်ကုန်းပေါ်ထက်၊ ကုသိုလ်ချက်သည်၊ ဘဝင်တဲ့ ပျန်မွေး၊ ဉာဏ်ရောင်ပြေး။ ။ ဇေလည်း ယင်ယင်ဇေး

ရှင်းလင်းချက်

မူကွဲအညွှန်း (၂၉၇)='လှံပုံစေခါ'ဟူသော အချက်ကိုကြည့်၍ ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်းပြုမှုများတွင် ပါရှိသည့်အတိုင်း 'သိမ်း'သာဖြစ်သင့်ပါသည်။ 'ပင့်'မဖြစ်သင့်ပါ။ လက်အောက်ခံဘုရင်ကို 'ပင့်'မည်မဟုတ်ပါ။

မူကွဲအညွှန်း(၂၉၃)='ဂေါလိယ' မဟုတ်နိုင်ပါ။ ရခိုင်အသံထွက်ထားဟန်ရှိပါသည်။ သမိုင်းတွင် ကောလိယမင်း ဟုသာရှိသည်။

သမိုင်းနောက်ခံ

လက်ယာမင်းနန်၏ အနွယ်တော် ငါးဆက်မြောက် ကောလိယမင်းသည် သက္ကရာဇ် ၄၈၀ တွင် မိဖုရားကုမ္မာရီနှင့် နန်းတက်သည်။ ထိုမင်းသည် ဘုန်းတန်ခိုးပြည့်စုံ၍ ပြည်ထောင်မင်းတို့ အခွန်ဘဏ္ဍာဆက်သရသည်။ ထိုမင်း၏နိုင်ငံတော်ကာ အနောက်သို့ သူရတန်၊ မြောက်အရပ်သို့ မြို့ပြည်၊ သက်ပြည်၊ အရှေ့မြောက် မိုးညှင်း၊ မိုးကောင်း၊ ကသည်းပြည်၊ အရှေ့တောင် ထောင့် မွန်ပြည်၊ ဇင်းမယ်ပြည်၊ ယွန်းပြည်၊ ယိုးဒယား (ထိုင်း) တိုင်အောင် ဖြစ်သည်။

ထိုကောလိယမင်းသည် အလိုတော်ပြည့်လျှင် ကောင်းမှုတော်ဘုရားတစ်ဆူတည်အံ့ဟု နေရာရှာဖွေရာ မြို့တော်နှင့် မနီးမဝေး စန္ဒပဗ္ဗတတောင်ကို ရရှိ၍ အထူးထူးသော ရတနာတို့ကောက်ရသည်ထက် ဝမ်းမြောက်၍ 'ငါရကောက်' င/ရ ကောက်ဟု တွင်သည်။ ဘုရားတည်သောအခါ ပိုင်တော်မူသော မင်းအပေါင်းကို စုရုံးခေါ်ဆောင်စေလျက် တာဝန်ချ၍ လုပ်စေတော်မူသည်။ မင်းတို့ကား ကလေးမင်း၊ မိုးညှင်းမင်း၊ မိုးကောင်းမင်း၊ ကသည်းမင်း၊ အုန်းပေါင်မင်း၊ ယွန်းမင်း မွန်မင်း၊ ဇင်းမယ်မင်း၊ သူရတန်မင်း၊ ဟစ်ရုံမင်းတို့ပေတည်း။ ထိုအကြောင်းကို သမိုင်းမော်ကွန်းစိုက်ထူလျက် ဘုရားတံတိုင်း ၌ ယခုတိုင် တွေ့ရှိရပေသည်။ ယခုတိုင် မဟာထီးဘုရားဟု ခေါ်တွင်လျက်ရှိသည်။

အပိုင်း (၁၉)

-
- ၂၉၈။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ ၃၂၇။
 - ၂၉၉။ ဧတုံမယ်မိ (ဟံ)
 - ၃၀၀။ နားတော်ချိလော့(ဟံ)၊ နားဝယ်ဟိလော့ (ရွှေ)
 - ၃၀၁။ အရင်းသည်းချာ (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၃၀၂။ ရုံသည့်အကြောင်း (ဟံ) ဟိသည့်အကြောင်း (ရွှေ)
 - ၃၀၃။ ပေါင်းလောင်းမြို့ထီး (ရွှေ)၊ ပေါင်းလောင်းမြို့ထီး (ဟံ)၊ 'မြို့'လူမျိုးသာဖြစ်သည်။
 - ၃၀၄။ ဝင်လေသက်ထက် (ဟံ)
 - ၃၀၅။ မိုလ်ခြေစည်မျှ (ဟံ) (ရွှေ)၊ ရမ်းမြူ 'ပိုးခြည်'မဖြစ်နိုင်ပါ။
 - ၃၀၆။ အက္ကတည (ဟံ)၊ ရခိုင်သမိုင်းတွင် အက္ကတည ဖြစ်ပါသည်။
 - ၃၀၇။ ကန္ဒားပွဲကြီး (ဟံ)၊ ကန္ဒားပွဲပြီး (ရွှေ)၊ ကနားဘွဲ့ကြီး (လ)
 - ၃၀၈။ ကျောက်ကြီးရွှေဂူ (င) (လ)
 - ၃၀၉။ ဘုရားမည်သာ (ဟံ)၊ ဘုရားလွန်မှာ (ရွှေ)
 - ၃၁၀။ ဤနှစ်ခါသည်(ဟံ)
 - ၃၁၁။ သင်္ကာယန (ဟံ) ၊ မွှာသောကမင်းကို ညွှန်းကြောင်း သတိပြုရန်
 - ၃၁၂။ အာဒိယနှင့် (ဟံ)၊ မျာဒိတ်ရဘို့ (ရွှေ)၊ ဟဒိယ (ပ)၊ မျာဒိယ (လ) စာမျက်နှာ ၆၄ စရန်ဖြစ်သည်။

ဇေး တုံ မွေးဖွားရာ နာထွေရှိလော့^{၃၀၀}၊ ဂေါလိယမင်း၊ သားရင်းသည်းချာ^{၃၀၁}၊ ဒသရာလျှင်၊ မဟာမုနိ ရှိရာ အကြောင်း^{၃၀၂}၊ ပေါင်းလောင်မြိုင်း^{၃၀၃}၊ သင်ကြီးညွန့်ပြ ပုညကြီးတွေ၊ လွန်ရီသေလျက်၊ ဝင်လေသင်းတက်^{၃၀၄}၊ ထွက်ခဲ့သင်တက်၊ ဝ ဝုတ်ရှစ်မည်၊ ပိုးခြည်စေည်လျက်^{၃၀၅}၊ အမည်ညော၊ မြို့ချက်မဝယ်၊ အဝုတညူ^{၃၀၆}၊ တောင်ပုံအဖျား၊ ကနားဖွဲ့ပြီး^{၃၀၇}၊ ရွှေတောင်ထီးသို့၊ ကျောင်းကြီးရွှေဝူ^{၃၀၈}၊ တည်တော်မူက၊ ဇမ္ဗူတကျွန်း၊ မင်းထက်ဝန်းတို့၊ တာငန်းချချ၊ လုပ်ရသောအား၊ ဘုရားလွန်မှာ^{၃၀၉}၊ သာသနာဝယ်၊ ဓမ္မာသောက၊ ဒသရာဇာ၊ ဤနှစ်ခါလျှင်^{၃၁၀}၊ မျက်နှာမင်းချင်းဖူးတည့်လေ။

ဖူးတည့်မှောက်တော်၊ ဟုတ်တည့်ဩတ်၊ ရှေးသောဓမ္မာ၊ သောကာယနေ^{၃၁၁}၊ ဗျာဒိပ်ရတို့^{၃၁၂}၊ ဒသရာဇာ၊ လက်ထက်သာလျှင်၊ မျက်နှာကြည်ရွှင်၊ ဖူးကြလျှင်သည်၊ မင်းချင်းတည့်စုဝေး၊ မြင်ကြသေး။ ။ ဇေးလည်း ယင်ယင်ဇေး။

သမိုင်းနောက်ခံ

မဟာမုနိသည် လက်ယာမင်းနန်အား လာရောက်နန်းတင်ကြသောသူ၏ လက်ချက်ဖြင့် လက်ယာမင်းနန် မင်းသီဟရာဇာ၊ သကျဝင်ကြီး၊ သကျဝင်ငယ်၊ ကောလိယ၊ မင်းခြောက်ဆက်မျှ ကွယ်ပျောက်နေခဲ့သည်။ အေဒီ-၁၁၂၃ ခုတွင် ကောလိယသား ဒဿရာဇာ နန်းတက်ပြီးနောက် ဘေးလောင်းတော်၊ ဘိုးလောင်းတော်တို့လက်ထက်မှစ၍ အိမ်နီး နားချင်း တိုင်းပြည်များတိုင် တန်ခိုးကြီးမားကျော်စောခဲ့သော မဟာမုနိဘုရားကြီးကို ဖူးမျှော်လိုစိတ်ပြင်းပြရကာ၊ ရှာဖွေ ခိုင်းလေသည်။ ဒဿရာဇာသည် သုံးသိန်းသော ဆုလာဘ်ကိုပေး၍ ရှာဖွေသော်လည်း မရနိုင်ဖြစ်ရာ နောက်ဆုံးတွင် မိမိပိုင် ပတ္တမြားလက်စွပ်ကိုပေး၍ ရှာဖွေစေရာ မြို့လူမျိုး၊ သင်းကြီးရဟောင်းလာ၊ အပေါင်လာဆိုသူတို့၏အကူအညီဖြင့် ချောင်းဖျားငယ်တစ်ခုတွင် ရှိကြောင်းသတင်းရရှိလေသည်^{၃၁၃}။

မြို့ခေါင်းဆောင်နှစ်ဦး၏လမ်းပြမှုဖြင့် မင်း၊ မိဖုရား၊ မှူးမတ်ပညာရှိတို့ စုရုံးပြီး သွားရောက်ပင့်ဆောင်ရာ လည်တော်တိုင် မြေမြှုပ်၍ တစ်ဖက်သို့ တိမ်းစောင်းနေသော ရုပ်ပွားတော်ကို ဖူးမြော်ရပေသည်။ ရုပ်တုတော်၏ယာဘက် လက်ပြတ်လျက်ရှိပြီး နောက်ကျောသားမှာ ဟင်းလင်းပေါက် ပျက်စီးလျက်တွေ့ရသည်။^{၃၁၄}

- ၃၁၃။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ -၃၂၃၉
- ၃၁၄။ (က) ဗုဒ္ဓအနုပညာ (ဝေသာလီ)၊ စာ-၁၃၀
(ခ) The Story of Mahamuni, JBRS. P-226.
- ၃၁၄။ (က) San Shwe Bu The Story of Mahamuni P-227
(ခ) Dr. Forchammer The Mahamuni Shrine p-5
- ၃၁၅။ ဗုဒ္ဓအနုပညာ၊ စာ-၁၃၂။
- ၃၁၆။ ပြောတတ်ရာရာ (မ)၊ ပျော်အပ်ရာရာ (ရွှေ)
- ၃၁၇။ အောက်မေ့ရှာ၍ (ဟံ)၊ အောက်မေ့ပါ၍ (ရွှေ)
- ၃၁၈။ မိခင်ကျူးအံ့(ဟံ)
- ၃၁၉။ သွေးတူးသွေးခဲ (ဟံ)
- ၃၂၀။ မိပုလဲကို (ဟံ)
- ၃၂၁။ နဲ့ရွဲနဲ့ရ(ရွှေ)
- ၃၂၂။ ငိုမဲ့ကာလျက် (ရွှေ)၊ ငိုရှာမဲ့လျက် (ဟံ)
- ၃၂၃။ နေတမျှသာ (ရွှေ)
- ၃၂၄။ နွားလားပင်ဆု (ပ)
- ၃၂၅။ ကုဇေဇေတိ (ဟံ)
- ၃၂၆။ ခြေကစားတံ့ (ဟံ)
- ၃၂၇။ မီးသွေးပုံသည်(ဟံ)
- ၃၂၈။ အထွေးထွေးလျှင်၊ ဟိတုံကျင်ဟု၊ မိခင်လုံးစုံ၊ မိသည်းအုံသည်၊ မှတ်ယုံအပ်ငြား၊ ထူးတည့်လေ (ရွှေစေတီမူ) အခြားမူများနှင့် လုံးဝမတူ ကွဲပြားသည်။

ဘုရားကြီးအား ပြန်လည်ပင့်ဆောင်ခဲ့ပြီး ဧည့်ဝတီမြို့တော်ဟောင်းအနီး ကတညူတောင်တွင် တည်ထားကိုးကွယ်သည်။ ဝူကျောင်း၊ ပြဿဒ် ပြုလုပ်သည်။ ထိုသို့ပြုလုပ်ရာတွင် အရှေ့အရပ်ကို အုန်းပေါင်၊ မိုးညှင်း၊ ကလေး၊ မိုးကောင်းတို့ကလည်းကောင်း၊ တောင်မျက်နှာကို မွန်၊ ရှမ်း၊ ယိုးဒယား၊ လင်းဇင်းတို့ကလည်းကောင်း၊ မြောက်မျက်နှာကို မြိုမင်း၊ သက်မင်း၊ ကန်ထုပ်မင်း၊ ဟစ်ရုံမင်းတို့ကလည်းကောင်း၊ တာဝန်ယူ၍ ကုသိုလ်ပြုလုပ်ကြသည်။ ဒဿရာဇာမင်းသည် ဓမ္မသောကမင်းကြီးကဲ့သို့ ဒါနစုံမက်သည်ဟု ကျော်စောလေသည်။

အပိုဒ် (၂၀)

ဧေး... ဧေး ပျပျ၊ သားညီမကို၊ ချီချရရွတ်၊ တတွတ်တွတ်လျင်၊ ဖျော်တတ်ရာရာ^{၃၁၆}၊ အောက်မေ့ရှာလျက်^{၃၁၇}၊ နာနာလိုလို၊ ရင့်ကာဆိုလျက်၊ သံချိုသံခွန်း၊ ဆန်းဆန်းထူးထူး၊ မိန့်သည့်ကျွမ်းဝိန့်^{၃၁၈}၊ သားဦးသွေးခဲ^{၃၁၉}၊ မိပုလဲလျှင်^{၃၂၀}၊ နန္ဒနရူ^{၃၂၁}၊ အပူအဆာ၊ ငိုရာမဲ့လျက်^{၃၂၂}၊ ရွှေပူခက်ဝယ်၊ စုံမင်သနား၊ မိစကားကို၊ နားပါးသွင်းသွင်း၊ အိပ်ပါလျှင်းလော၊ သတင်း၊ တေဇ နေမမျှလျှင်^{၃၂၃}၊ ဒသရာဇာ၊ ဘေးကြီးစွာကား၊ ဖုံအာလူဝယ်၊ မယုံတွယ်တည့်၊ ခြောက်ဆယ်ဆင်ဖြူ၊ ဗိုလ်လူမှု ကား၊ နွားလားသင်းစု^{၃၂၄}၊ ခုနစ်ခုမှီ၊ အလှဲအလှေ၊ အတူတေတီ^{၃၂၅}၊ ချေကာစတု^{၃၂၆}၊ မိသံပုံသည်^{၃၂၇}၊ မိအုံလက်ဖျား၊ လျှာတဲ့လေ^{၃၂၈} ။

လျှာတဲ့မှောက်တော်၊ ဟုတ်တည်ဩော်၊ ဆိုသည်လူဝယ်၊ မယုံဖွယ်တည်း၊ ခြောက်ဆယ်ဆင်ဖြူ၊ ဗိုလ်လူ

- ၃၂၉။ မိုလ်များလူကား (ဟံ)၊ မိုလ်များမူကား (မ)
မိုလ်များလူကား (ရွှေ)
- ၃၃၀။ နွားလားခုနစ် (ဟံ)၊ ရမ်းမြဲမှုတွင် နှစ်ပိုဒ်ပါသည်။ အဓိပ္ပါယ်တူသည်။
- ၃၃၁။ ပုံယင်ခတ်သည် (ဟံ)
- ၃၃၂။ (က) မာရ်နတ်တည့်မိုလ်နှင့်တွေး(ရွှေ)
(ခ) မာရ်နတ်တည့်စည်းဝေး၊ မိုလ်နှင့်သွေး (ရွှေ)
(ဂ) မာရ်နတ်တဲးစည်းဝေး၊ မိုလ်နှင့်တွေး (ရမ်းမြဲ)
အထက်ပေတ်ပြပါ မူကွဲ (၁၆)ကို နှိုင်းယှဉ်ကြည့်ပါ။ ဟံသာဝတီမူမှာ အခြားသောချောင်းအချပိုဒ်များ (၅:၃)နှင့်မတူ၊ ကျန်မူကွဲများက တူညီကြောင်းနှင့် (၅:၃) အသံအနေအထားဆို ကောင်းကြောင်း တွေ့ရသည်။
- ၃၃၃။ ဝေပိမိုချီချ(ဟံ)
- ၃၃၄။ မင်းတရားသွေး(ဟံ)
- ၃၃၅။ တွားတော်မြေး၏(ဟံ)၊ ဟံသာဝတီမူတစ်ခုတည်း၌သာလျှင် ‘၏’ပါရှိသည်။ ကျန်မူအားလုံး‘၏’မပါရှိဟု ဟံသာဝတီမူစာအုပ်အောက်ခြေ မှတ်စုတွင် ပေတ်ပြထားပါသည်။ ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်းမြဲမူ၌လည်း ‘၏’ မပါရှိပါ။
- ၃၃၆။ ရှင်တေးကျော်စွာ(ရွှေ)
- ၃၃၇။ လုံး၊ လုံးဝစွပေက်ကျန်ရစ်ခဲ့ဟန်တူပါသည်။ သို့မဟုတ် ရေးထုံးပေလောဟု တွေးဆရပေသည်။
- ၃၃၈။ ခန္ဓာရောင်ပြန်(ဟံ)၊ ဗုဒ္ဓသာသနာနောက်ဆုံးအချိန်တွင် ဓာတ်တော်များစုပေါင်း၍ မြတ်စွာဘုရားရုပ်ပွား တော်ကဲ့သို့ပေါ်လာပြီး တရားဟောဦးမည်။ အချို့က ယုံကြည်ကြသည်။ ၎င်းကို ခန္ဓာရောင်ပြန် ဓာတ်တော်ပြန်ပွား၊ ခန္ဓာရောင်ပြန်ပွဲဟုခေါ်သည်။ ၎င်းမင်းလက်ထက်ဖြစ်ခဲ့သည်။
- ၃၃၉။ နိဗ္ဗာန်သဘင်(ဟံ)၊ နိဗ္ဗာန်သခင်(ရွှေ)၊ ရမ်းမြဲမှုတွင် ‘နိဗ္ဗာန်သခင်ခင်’ ဟု မှုနှစ်ခုပေါင်း၍ ပေတ်ပြထားရာ စိတ်ဝင်စားပွယ်ဖြစ်သည်။ ရမ်းမြဲ၊ မာန်အောင်တွင် နိဗ္ဗာန်ဈေး၊ နိဗ္ဗာန်ပွဲတော်ဟူ၍ မုန့်မျိုးစုံကို စတုဒိသာကျွေးသည့်ပွဲ ယခုတိုင်ရှိသေးသည်။
(နိဗ္ဗာန်ကူးတိုး=အခမဲ့ကူးရသော ကူးတိုးလည်းရှိ၏။)
- ၃၄၀။ ပွဲဆုံးရင်မှာ (ဟံ)၊ ပွဲဆုံးလျှင်မှာ (မ)၊ ပွဲဆုံးကျင်မှ (ပ)၊ ပွဲဆုံးယင်မှု (ရွှေ)၊ ‘ပွဲဆုံးယင်ပုံမှာ’ အဓိပ္ပါယ်ရှိဟန် တူပါသည်။
- ၃၄၁။ ပန်းတင်ဟဲရုံ (ဟံ)၊ ဆွမ်းတင်ဟဲရုံ(ရွှေ)
- ၃၄၂။ ဆွမ်းချက်လုပ်ကျွေး (ဟံ)၊ ဆွမ်းချက်ဝတ်ကျွေး(ရွှေ)
- ၃၄၃။ စရွံပုသိန် (ဟံ)၊ စလွန်ပုသိန် (ရွှေ)၊ ယခု စလွန်မြို့ဖြစ်ပါမည်။
- ၃၄၄။ လှူခန်းချိန်ပြီး (ဟံ)၊ လှူခံချိန်ပြီး (ရွှေ)
- ၃၄၅။ ရှစ်ဆက်စွန်းဖျား (ရွှေ)
- ၃၄၆။ ရေကြိုမြစ်ကမ်းဦးတည့်လေ (ဟံ)၊ ရေကြိုမြစ်ကမ်းဦးတည့်လေ (ရွှေ)

မူကား?။ နွားလားခုနှစ်?။ ရေလစ်မတတ်၊ ပုံယင်ထပ်သည်?။ မာန်နတ်တဲ့စည်းဝေး၊ ဗိုလ်နှင့် တွေး?။ ဧေးလည်း ယင်ယင်ဧေး။

သမိုင်းနောက်ခံ

ဤအပိုဒ်တွင် ထူးထူးထွေထွေ မပါရှိပါ။ ဒဿရာဇာမင်းကြီးသည် ဆင်ဖြူခြောက်ဆယ်ပိုင်ကြောင်းနှင့် ဗိုလ်ခြေများ ကြောင်းသာ ပြဆိုသည်။

အပိုဒ် (၂၁)

ဧေးတုံချီချီ?။ တမြမြတည့်၊ မင်းတရားသွေး?။ ဘွားတော်မြေး?။ ခင်ဘေးကျော်စွာ?။ ဒဿရာလျှင်၊ ဓမ္မာသောက၊ ဒါနစုံမက်၊ ခွန်နှစ်ရက်ဆုံး၊ လုံလုံဇမ္ဗူ?။ လျှာသောဟူ၏၊ သည်မူသော်ကား၊ ရှည်လျားတောင်တာ၊ သာသနာဝယ်၊ ခန္ဓာရောင်ပြန်?။ နိဗ္ဗာန်သဘင်ခင်?။ ပွဲဆုံလျှင်မူ?။ ပန်းတင်ဟေရုံ?။ မြဲကားတန်မြက်၊ ဆွမ်းချက်ဝက်ကျွေး?။ ကလေး မြက်နုတ်၊ သင်ပုတ်ပုဂံ၊ စလုံပသိန်?။ လျှာခန့်ရှိန်ပြီး?။ ပုရိန်မြို့ထက်၊ ရှစ်ဆက်စွန်ဖျား?။ မင်းဘုန်းစားကား၊ ဟုရားကျမ်းလာ၊ လေးမြို့မှာကား၊ အညာချိတ်မြို့၊ တည်လေတို့သည်။ ရေကြီးမြစ်ကမ်း ကူးတည့်လေ?။

ထူးတဲ့မှောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဩတ်၊ ဖံဆိုနှစ်လို့?။ သဉ်တောင်ပို့ဝယ်၊ ခြိတ်မြို့သာစည်၊ ဘုန်းစားတည်သည် ရေကြည်တဲ့မဝေး၊ ကန်ထောင်ကွဲ?။ ဧေးလည်း ယင်ယင်ဧေး။ ။

သမိုင်းနောက်ခံ

ရခိုင်ပြည်တွင် ဝေသာလီစန္ဒြားမင်းကိုးဆက် ဘုန်းတန်းခိုးကြီးမား၍ လှံပျံရရှိသည်ကိုအကြောင်းပြု၍ ဘုန်းကြီးသော မင်းအဖြစ် ဘိုးလောင်းတော် ဘေးလောင်းတော်တို့ အဆက်ဟူ၍ ဆယ်ကြိမ်မြောက်မင်းအဖြစ် ဒဿရာဇာဟုမည်သည်။ **ညောင်တီအရေးတော်ပုံ** ဤမင်း၏ဘိသိက်သွန်းခန်းမှာ အကြီးကျယ်ဆုံးဖြစ်ပေသည်။ ဆယ်ဆက်မြောက်ဘုန်းကြီးသော မင်းပင်တည်း။ ထိုမင်းသည် မဟာမုနိရုပ်ရှင်တော်မြတ်အား ပြန်လည်ပင့်ဆောင်ပြီးနောက် ဓမ္မာသောကမင်းကဲ့သို့ အလှူ ဒါနကို စုံမက်သည်ဖြစ်၍ ခုနစ်ရက်လုံးလုံး အလှူကြီးပေးတော်မူသည်။ ဤသို့ အလှူကြီးပေးရာတွင် ဟစ်ရုံပြည်က ပန်းတင် ခြင်း၊ မြဲပြည်က တံမြက်လှည်းခြင်း၊ ကလေးပြည်က မြက်နုတ်ခြင်း၊ ပုဂံပြည်က သင်ပုတ်ဆွမ်းချက်လုပ်ခြင်း၊ ဇလွန် ပုသိမ်တို့မှ အလှူဒါနပေးလှူခြင်းများ ပြုလုပ်ကြသည်။ ပုရိန်မြို့တွင် လယ်ယာမင်းနန် (၆)နှစ်၊ မင်းသီဟ(၁)နှစ်၊ ရာဇာကြီး (၃)နှစ်၊ သကျဝင်ကြီး (၂)နှစ်၊ သကျဝင်ငယ် (၃)နှစ်၊ ကောလိယ (၅)နှစ်၊ ဒဿရာဇာ(၁၆)နှစ် အနန္တသီရိ(၃)နှစ် စုစုပေါင်း မင်းရှစ်ဆက် နန်းစံကြသည်။ အနန္တသီရိမင်း၏ညီတော် မင်းဖုန်းစား (မင်းဘုန်းစား)ကို မရီးတော်နှင့် နန်းတင်ကြသည်။ နောင်တော် အနန္တသီရိလက်ထက်တွင် အကျင့်ပျက်နေသည်ကို မမြင်မတွေ့လို၍ သင်းပိုင်သင်္ကန်းဝတ်ကာ တောင်းစား နေထိုင် သောကြောင့် ‘မင်းဖုန်းစား’ဟု တွင်သည်။ ထိုမင်းသည် ပုရိန်မြို့သုန်းလတ်ပြီဟုယူဆ၍ ခြိတ်ချောင်းဖျားတွင် ‘ခြိပ်’မြို့ကိုတည်သည်။ လောင်းကြက်၊ ပုရိန်၊ တောင်ငူ၊ ခြိပ်၊ မြို့လေးမြို့ကိုအခြေပြု၍ လေးမြို့မြစ်ဟု ဟူးရာကျမ်း လာရှိသည်။ ခြိပ်မြို့မှာ လေးမြို့မြစ်အနောက်ခြမ်း၊ ခြိပ်ချောင်းဖျားတွင် တည်ရှိသည်။ ယခု မြောက်ဦးမြို့မှ (၉)မိုင်ခန့် ကွာဝေးသည်။

-
- ၃၄၇။ ပန်ဆော်နှစ်လို့ (ဟံ)၊ ပန်သော်နှစ်လို့ (မ)
 - ၃၄၈။ ရေကြည်တဲ့ကမ်းမြေး၊ မော်ထောင့်ကွေး (ဟံ)
ရေကြည်တည့်မဝေး၊ မော်ထောင့်ကွေး (ရွှေ)
ရေကြည်တဲ့မဝေး၊ ကန်ထောင့်ကွဲ (ရမ်းမြဲ)
ရမ်းမြဲပေမူတွင် ‘ကွေး’နေရာတွင် ‘ကွဲ’ဟူ၍ နောက်ပစ်ကို ‘ကွေး’ထားပေသည်။
 - ၃၄၉။ မတ်စလင်ဗိုလ် (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၃၅၀။ ခြိုးသိုရန်ခင်း (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၃၅၁။ တင်းနဲတစ်ချက်(ဟံ)
 - ၃၅၂။ အသက်သုံးနှစ်(ဟံ)၊ အသက်ဆုံးနှစ်(ရွှေ)
 - ၃၅၃။ ရှင်ရိုးသားဟု(ဟံ)
 - ၃၅၄။ မြစ်ကြီးကူးလျက် (ဟံ)
 - ၃၅၅။ တည်လတ်ထူတည်(ဟံ)
 - ၃၅၆။ အယူကြံသည့်(ဟံ)

ကောင်းကင်မြေတိုင်း ဓါတ်ပုံအရ ဧက(၃၀)ခန့် ကျယ်ဝန်းသည်။ ပေ၁၂၀၀ ခန့်တစ်ဖက်စီရှိသော နန်းမြို့ ကို တွေ့ရသည်။ တောင်ဘက်နန်းမြို့ရိုးနှင့်ပြိုင်၍ ပေ ၃၅၀၀ရှိ တန်တိုင်းတစ်ခုရှိသည်။

တောင်ဘက်လေးမြို့မြစ်နှင့် အရှေ့ဘက်ခြံပျောင်းကို ကျုံးအဖြစ်လည်းကောင်း၊ မြောက်ဘက်၊ အနောက်ဘက်ကို ဝိုင်းရံနေသော တောင်တန်းများကို မြို့ရိုးအဖြစ်လည်းကောင်း၊ ရွေးချယ်ခဲ့ဟန်တူသည်။ ဤမြို့တွင် မင်းဖုန်းစား၊ ပဉ္စကလဝတ်၊ ဓနုဂူပေါ၊ မင်းသုံးဆက်(၁၂)နှစ်ခန့်သာ နန်းစံသည်။ အညာဒေသဖြစ်၍ ဒီရေအရောက်အပေါက်နည်းသော ရေချိုဒေသ ဖြစ်သည်။ အညာရေကြည်ရေသန့်ကောင်းစွာ ရရှိနိုင်သော မြစ်ကမ်းနားတွင် သဘာဝအတိုင်းတွေ့ရပေသည်။

အပိုစ် (၂၂)

ဧ၊ ဧ ဝိနိ တခြင်း။ ထိုမြို့တွင်းဝယ်၊ သုံးမင်းတွင်သာ၊ ကြမ္မာကုလတ်၊ မတ်စလင်ပို^{၃၅၆}၊ ခြုံသိုဝ်ရံဆက်^{၃၅၇}၊ ပုံဂံလျှင်း၍၊ ထင်ခဲ့တချက်^{၃၅၈}၊ စမ္မဝက်၌၊ အသက်ဆုံနစ်^{၃၅၉}၊ ခန္ဓာပစ်မှ၊ တိုင်းချစ်တွင်မှည့်၊ ထိုမင်းသည်ကို၊ ပြည်၌ဗိုလ်လူ၊ ကြိုက်မူသနား၊ မင်းရိုးသားဟု^{၃၆၀}၊ မြောက်စားစီရင်၊ ဘိသိက်တင်မှ၊ ထိုတွင်မထောင့်၊ တောင်တူရူ^{၃၆၁}၊ မြို့တောင်ငူ၌၊ တည်မူမပျက်၊ ဆယ့်ခြောက်ဆက်တွင်၊ မြို့သက်တုန်ပြီး၊ မြစ်ကြီးကူးလျက်^{၃၆၂}၊ မြစ်နောက်ဘက်ဝယ်၊ လောင်းကြက်မည်ခေါ်၊ မြို့သာကျော်ကို၊ အလောမာဖြူ၊ တည်တော်မူသည်^{၃၆၃}။ ၊ အယူကြံသီး^{၃၆၄}၊ ထူးတည့်လေ။ ၊

ထူးတည့်မှောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ၊ အလော်မာဖြူ၊ မြို့တောင်ငူက၊ ကြံယူစူးစူး၊ လောင်းကြက်ကူး၍၊ အထူးမြို့မွန်၊ တည်လတ်တွန်သည်၊ ရန်မာန်ငြိမ်းရေး၊ ကြောက်တင်မွေး^{၃၆၅}။ ၊ ဧလည်း ယင်ယင်ဧ။

ရှင်းလင်းချက်

- မြစ်ကြီးကူးလျက်။မူကွဲ(၃၅၄) - အဥနနဒီလေးမြို့မြစ်ကိုကူး၍ မြို့ရာရှာဖွေသည်ဟု သမိုင်းတွင်ပါရှိရာ ‘ကူး’ဖြစ်သင့်ပါသည်။
- *တောင်တူရူ - ‘တောင်၏တူရူ’ဖြစ်သင့်ပါသည်။ သမိုင်းတွင် တောင်ဘက်ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

သမိုင်းမှောက်စံ

၃၅၇။ တည်လတ်ထွန်းသည်၊ ရန်မာန်တည်တုန်ဧ၊ ကြောက်တင်းမေး(ဟံ)
 တည်လတ်ပြန်သည်၊ ရန်မာန်တည်တုန်ဧ၊ ကြောက်ရွံ့သေး(ရွှေ)
 တည်လတ်ထွန်းသည်၊ ရန်မာန်ငြိမ်းရေး၊ ကြောက်တင်မွေ၊ (ရမ်းမြ)

၃၅၈။ (က) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ စာ-၃၇
 (ခ) နန်းဆက်မြို့ဆက်သမိုင်း၊ စာ-၁၇-၁၈
 (ဂ) ရခိုင်ရာဇသစ်ကျမ်း၊ စာ-၃၄၆-၃၅၆

ခြံမြို့တွင် မင်းသုံးဆက်စံပြီး နောက်ဆုံးမင်းဖြစ်သော ဓနုပေါမင်းလက်ထက် အေဒီ ၁၁၅၅ ခုနှစ်တွင် လူသူများ သေကြေပျက်စီးကြ၍ ကိန်းခန်းကုန်ပြီဟု ယူဆကာ ခြံမြို့မှ ခွာခဲ့သည်။ စမ္မဝက်မြို့နေရာတွင်ပင် ဒုတိယစမ္မဝက်မြို့ကို တည်သည်။ တည်ထောင်ပြု၍ (၆)နှစ်ခန့်ကြာလျှင် အမတ်စလင်္ကာဗိုလ်လုပ်ကြံ၍ လွန်သည်။ အမတ်စလင်္ကာဗိုလ်လည်း မင်းမူအုပ်ချုပ်၍ သစ်တစ်ပင်မကျန် အခွန်ကောက်၍ ပြည်သူတို့ကို ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်လေရာ ပြည်သူတို့ ညီညွတ်၍ တစ်နှစ်အတွင်း နန်းမှချသည်။ ၎င်းနောက် ဓနုပေါမင်း၏သားတော် မဇ္ဈသင်ကို နှမတော် ရွှေစင်ပြောင်နှင့် သက္ကရာဇ် ၅၂၃ (အေဒီ ၁၁၆၁)တွင် နန်းတင်ကြသည်။ ထိုမင်းကို တိုင်းသူပြည်သားများက ချစ်ခင်ကြ၍ တိုင်းချစ်မင်းဟု တွင်သည်။ မဇ္ဈသင် ခေါ် တိုင်းချစ်မင်းလည်း ဒုတိယစမ္မဝက်တွင် (၂)နှစ် နန်းစံပြီးနောက် အေဒီ ၁၁၆၃ ခုနှစ် တောင်ဘက်စူးစူး အရပ်တွင် မြို့ဟောင်းတောင်ငူ၍ ဝါးတပ်မြို့တည်သည်။ ဤမြို့မှာ လေးမြို့မြစ်၏ အရှေ့ဘက်ကမ်း၊ လောင်းကြက်မြို့၏ အရှေ့ဘက်မြစ်တစ်ဖက်ကမ်း၌ တည်ရှိသည်။ ဤမြို့တွင် င/နုလုံးမင်းထံ (၁၇)ဆက်၊ နှစ်ပေါင်း ၈၈ နှစ်ကြာမျှ အုပ်ချုပ်ကြ သည်။ အေဒီ ၁၂၅၀တွင် နန်းတက်သော အလောမာဖြူမင်း လက်ထက်တွင် မြို့ဟောင်းတောင်ငူကို မနှစ်သက်၍ နန်းစံပြီး တစ်နှစ်အကြာ အဋ္ဌန နဒီလေးမြို့မြစ်ကိုကူးကာ အနောက်ဘက်ခြမ်းတွင် မြို့သစ်တည်သည်။ ယခင် လောင်းကြက် မြို့နေရာတွင်ဖြစ်၍ ဒုတိယလောင်းကြက်(၁၂၅၁-၁၄၀၆)ဟု တွင်သည်။ သက္ကရာဇ် ၆၁၃ ခု၊ နယုန်လဆန်း(၂)ရက် စနေနေ့ ရတနာကျိန်းမြောက်၍ 'ကန်စန်းကန်လင်'နှင့် တည်တော်မူသည်။^{၅၅}။

-
- ၃၅၉။ ဧပိမ့်သံခြေ(ဟံ)၊ လျှောက်သံခြေ(ရွှေ)
 - ၃၆၀။ ပြောပါချင့်အံ့(ဟံ)
 - ၃၆၁။ ထိုမြို့ထက်၌ (ဟံ)၊ ထိုမြို့ဆက်၍ (မ)
 - ၃၆၂။ ခြောက်ယောက်ဆုံးတွင် (ဟံ) ၊ မူအားလုံး (၁၀)ယောက်ဆုံးဟုပါရှိသည်။ ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်းမြဲကျွန်းမူတို့တွင်သာ (ငါး) ယောက်ဟု ပါရှိသည်။ ရခိုင်ရာဇဝင်နန်းဆက်သမိုင်းအရ 'ငါးယောက်'သာလျှင် ဖြစ်သည်။
 - ၃၆၃။ တရုံးကြံသီး (ဟံ)
 - ၃၆၄။ ပြည်မပြည်တွင်း(ရွှေ)
 - ၃၆၅။ ပ၊ င၊ လ၊ မ၊ မူအားလုံး 'မီးတစ်စင်းမျှ' ဟု ပါရှိသည်။ ဟံသာဝတီမူ၊ ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်းမြဲကျွန်းမူတို့တွင် 'ဘေးတစ်စင်းမျှ' ဟုပါရှိသည်။ ဓါးတစ်စင်းမျှကသာ သမိုင်းနှင့်ညီညွတ်သည်။
 - ၃၆၆။ မဟိရတည့် (ရွှေ)၊ ဟိ=ရှိ (ရခိုင်အသုံး)
 - ၃၆၇။ သမီးလှစွာ(ဟံ)၊ ရမ်းမြဲမူမှာ၍ ဟံသာဝတီမူမှန်သည်။ အသံထွက်အတိုင်း ရေးထားဟန်တူသည်။
 - ၃၆၈။ ပန်နီလာကို (ဟံ) သမိုင်းအရ သမီးတော်ပန်းနီလာသာ မှန်ပါသည်။
 - ၃၆၉။ အာသာဝက်ဝက် (ရွှေ)(ဟံ)
 - ၃၇၀။ လောဘမက်၍(ရွှေ)(ဟံ)
 - ၃၇၁။ တနှစ်ပါးကို (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၃၇၂။ ကြင်ချစ်လင်မိုး (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၃၇၃။ ပန်နီလာကို (ဟံ)၊ 'ပန်းနီလာ'ဖြစ်သင့်ပါသည်။
 - ၃၇၄။ မိစ္ဆာတည့်ညစ်ကြေး၊ မှောင်ထက်မွေး၊ (ရွှေစေတီ)
 - ၃၇၅။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ဧ-၃၆၆
 - (ခ) နန်းဆက်မြို့ဆက်သမိုင်း၊ ဧ-၂၀။

အပိုင်း (၂၃)

ဇေး ဇေး သံခြေ^{၇၆}၊ မိမြူထွေကိုး စေ့ရေမိခင်၊ ပြောပါကျင်အံ့^{၇၇}၊ ဘေးခင်ကြီးစွာ၊ အလောမာလျှင်၊ တည်လှာ လောင်းကြက်၊ ထိုမြို့ထက်၌^{၇၈}၊ ပြုရွက်ပြန်ကြန်၊ ငါးယောက်ဆုံးတွင်^{၇၉}၊ မှားညှိကြသီး^{၈၀}၊ နန်းကျကြီးကာ၊ မိထက်မက၊ ပြည်ပပြည်တွင်း^{၈၁}၊ ဒါးတစင်းမျှ^{၈၂}၊ မရှိရတည့်^{၈၃}၊ ကျနကောက်ငင်၊ ပူဆာအင်နှင့်၊ ဆွေလင်နှစ်မည်၊ အိမ်ထောင်ချည်၍၊ စည်သဘင်ကြီး၊ သမိလှစွာ^{၈၄}၊ ပန်းနီလာကို^{၈၅}၊ အာသာမတ်မတ်^{၈၆}၊ လောဘမတ်၍^{၈၇}၊ ရက်ရက်ယူပြီး၊ မတ်ကြီးခေါင်ဖျား၊ မတ်နှစ်ပါးကို^{၈၈}၊ ငြိထားကြီးစွာ၊ ဖျက်ဆီးလှာသည်။ ။ မိစ္ဆာကျင့်ညစ်၊ ညူးတည့်လေ။

ညူးတည့်မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ၊ မတော်ကျင့်ညစ်၊ သူချစ်လင်မိုး^{၈၉}၊ ဇနီးသည်လျှာ၊ ပန်းနီလာ ကို^{၉၀}၊ ခွာ၍ယူပြီး၊ မတ်ကြီးနှစ်ဆူ၊ ဘကိုမူလည်း၊ အပူအဆာ၊ ဖျက်ဆီးရှာသည်၊ မိစ္ဆာတည့်မှောင်ထက်မှေးညစ်ကြေး^{၉၁}၊ မောင်ထက်မှေး ဇေးလည်း၊ ယင်ယင်ဇေး။

သမိုင်းနောက်ခံ

အလောမာဖြူမင်း တည်ထောင်သော လောင်းကြက်မြို့တွင် အလောမာဖြူ (၅)နှစ်၊ ရာဇသူကြီး (၂)နှစ်၊ စောလူး (၃)နှစ်၊ ဥစ္စနာကြီး (၈)နှစ်၊ စောမွန်ကြီး (၄)နှစ်၊ မင်းဆက်ငါးဆက် (၂၂)နှစ်စံပြီးနောက် သက္ကရာဇ် ၆၃၅ ခု၊ အေဒီ ၁၂၇၃ ခုနှစ်တွင် နန်းကျကြီး နန်းတက်သည်။ ထိုမင်းလက်ထက် တိုင်းပြည်မီးနယ်ပူ၏။ ဓားငယ်မှအစ ကိုင်စွဲခွင့်မပြု၊ ထိုမျှမင်းဆိုး မင်းညစ်တစ်ဦးပင်ဖြစ်သည်။ တစ်နေ့တွင် အမတ်ကြီးစည်သဘင်၏ရုပ်ရည်ချောမောလှပြသော သမီးပန်းနီလာ အား တောင်းလေသော် ကျောက်ပေါက်နေကြောင်း လျှောက်၍ အကာအရံဖြင့်ထားသည်။ ညအခါ သူသေကောင်တစ်ခုကို ယူ၍ အဝတ်လွှမ်းကာ သမီးဆုံးယောင်ပြု၍ သမီးကို တစ်နေရာတွင် သိုငှက်၍ ထားသည်။ ၎င်းနောက် လူမြင်သူမြင် သပြုတ်လေသည်။ မင်းကြီးမေ့လောက်သောအခါမှ အမတ်ကြီးလက်ယာနန္ဒသူ၏သားနှင့် ထိမ်းမြားလက်ဆက်သည်။ ထိုမင်္ဂလာပွဲမှ စည်သံပတ်သံတို့ကိုကြားရ၍ အကြောင်းစုံကို နန်းကျကြီး စုံစမ်းသိရှိလတ်သော် အမတ်ကြီးနှစ်ဦးစလုံးကို ရန်ငြိုးဖွဲ့ကာ ဥစ္စာများကို သိမ်းယူ၍ လူတို့ကို ဖမ်းဆီးလေသည်။ ပန်းနီလာကိုလည်း လင်ရှိလျက်နှင့်ပင် သိမ်းယူကာ မင်းမြှောင်ထားလေသည်။ ထိုနေ့မှစ၍ သူ့အား မတိုင်ကြားဘဲ စည်မတီးရဟူသော အမိန့် ညွှန်ကြားချက်တွင် ထွက်လာခဲ့ပါ သတည်း။^{၉၂}

- ၃၇၆။ ငြိုးသိုထား၍ (ဟံ)၊ ကြံ့စည်ငြား၍ (ရွှေ)
- ၃၇၇။ ဘယ်သူသင်ထား(ဟံ)၊ ဘီလူးသင်သား (ရွှေ)၊ ရမ်းမြဲမူတွင် ဘီလူး=ဘီလုဟုရေးထား၊
- ၃၇၈။ ရှင်ငယ်စိတ္တ (ဟံ)
- ၃၇၉။ မိပုရားပြစ်(ဟံ)၊ မိပုရားပြစ် (မ)
- ၃၈၀။ တောင်းပန်လေမှ(ဟံ)၊ သင်ကြားလေမှ(ရွှေ)
- ၃၈၁။ ကိုယ်တော်မူတွင်(ဟံ)၊ ကိုယ်ကောင်းမူတွင် (ရွှေ)၊ 'ကောင်း'က ပို၍ မှန်နိုင်ပါသည်။
- ၃၈၂။ ပြုသည့်သစ္စာ (ဟံ)
- ၃၈၃။ ထိုစိဋ္ဌာကြောင့် (ဟံ)၊ ဆိုစိဋ္ဌာန်ကြောင့်(ရွှေ)
- ၃၈၄။ (က) ယင်းခါကဝယ်၊ မြောက်ဦးနွယ်၍၊ နှစ်ဆယ်နှင့်ဇွေး (ရမ်းမြဲ)
- (ခ) ယင်းခါကဝယ်၊ မြောက်စားနွယ်၍၊ နှစ်ဆယ်နှင့်ဇွေး (ဟံသာဝတီ)
- (ဂ) ယင်းခါလွန်လေ၊ မြောက်ဦးမြေတွင်၊ နှစ်ဆယ်နှင့်ဇွေး (ရွှေစေတီ)
- ၃၈၅။ ရှင်ရင်းတွင်သာ (ဟံ)၊ ရှင်ရင်တွင်းသာ (ရွှေ)
- ၃၈၆။ ကြေရှာဟူသည်(ဟံ)၊ ကြေအံ့ဟူသည် (ရွှေ)၊ ရှည်ကြာဟူသည်(မ)
- ၃၈၇။ နှစ်ယောက်ဝေးမျှ(ဟံ)
- ၃၈၈။ နန်းကျကြီးဘုရင်သည် သူများသားမယားကို ကိုယ်ယောင်ပျောက်ကာ ပြစ်မှားတတ်သောကိုယ်ပျောက် ပညာကို ရှင်ငယ်များထံ သင်ကြားပေးသည်။ အကျယ်သိလိုပါက ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်းတွင် ရှုလေ။

အပိုင်း (၂၄)

ဇေး ဇေး ဝိန့် ပြတ်ပြတ်၊ ကျားရေရွတ်ဝိန့်၊ ထိုမတ်နှစ်ပါး၊ ကြံစည်ထား၍^{၇၆}၊ ဆေးဝါးမန္တန်၊ တတ်ပွဲအနို့၊
ဇောဝိဝိဇ္ဇာ၊ ပညာစီရင်၊ ဘိလုသင်ထား^{၇၇}၊ ရှင်စိကြာ^{၇၈}၊ နာရဒကို၊ ဖိဖုရားမြစ်^{၇၉}၊ ရလစ်မသတ်၊ ဆရာမှတ်၍၊ ကြည့်ညွတ်
ရိုသေ၊ တောင်းပန်လေသော်^{၈၀}၊ ထွေထွေလာလာ၊ နာနာရုပ်ဟံ၊ ဖန်ဖဲဆင်းဆင်း၊ လိုက်လေလျှင်မှ၊ လွတ်ခြင်းမထင်၊
ကူထဲဝင်လျက်၊ ရှင်တော်ရုပ်တု၊ ကိုယ်ကောင်းမှုတွင်^{၈၁}၊ ပြုတုံသစ္စာ^{၈၂}၊ ထိုမိဌာကား^{၈၃}၊ ယင်းခါကဝယ်၊ မြောက်ဦးနွယ်၍၊
နှစ်ဆယ်နှင့်ဒွေး^{၈၄}၊ နန်းထက်ဝေးမှ၊ ရှင်ဘေးတော်မင်း၊ ရှင်ရင်းခွင်းခါ^{၈၅}၊ သွေးလက်ရာမှ၊ ကျေသောဟူသည်^{၈၆}။ ။
နတ်လူအံ့မိန့် မူးတဲ့လေ။ ။

မူးတည့် မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ၊ ရေးသော်နှစ်ကျိပ်၊ ဖြူရိပ်ဖွေးဖွေး၊ နှစ်ယောက်ဝေးဝယ်^{၈၇}၊
ရှင်ဘေးတော်ချစ်၊ မင်းခေါင်ဖြစ်မှ၊ ကြည့်လစ်တဲ့နီထွေး၊ လက်ရာသွေး၊ ဇေးလည်းယင်ယင်ဇေး။

နောက်ခံသမိုင်း

အမတ်စည်သဘင်နှင့် လက်ယာနန္ဒသူတို့သည် မင်္ဂလာပွဲပျက်ခဲ့ရသည့်အတွက် အရှက်တကွဲဖြစ်ကာ နန်းကျကြီး
အား ရန်ငြိုးထားသည်။ ၎င်းတို့သည် မှူးမတ်ပြည်သူတို့နှင့်ညီညာ၍ ဆေးဝါးမန္တန်ကျမ်းကျင်လိမ္မာသော ရှင်စိတ္တရနှင့်
နရဒတို့ညီနောင်တို့ထံ ချဉ်းကပ်ပူဇော်ကြသည်။ ရှင်ငယ်စိတ္တရနှင့် နရဒတို့လည်း ဝန်ခံကြပြီးလျှင် အမတ်ကြီးစည်သဘင်၏
အိမ်သို့ဝင်၍ တန်စိုးလက်ဆောင်များယူပြီးလျှင် လောင်းကြက်မြို့ တစ်ဖက်ဖြစ်သော ပေါင်းတုတ်ချောင်းဖျားဝယ် ကျွဲရိုင်း
ဟန်ဆောင်၍နေလေသည်။ ထိုအကြောင်းကို ရွာသားတို့က နန်းကျကြီးထံ လျှောက်တင်ကြသည်။ မင်းကြီးက ပွဲကြီးပွဲကောင်း
ဖြစ်အံ့ဟု အားရဝမ်းသာဖြစ်လျက် အရက်သေစာသောက်စားကာ ဆင်စီး၍ ထွက်လေသည်။ ထိုတောသို့ရောက်လေလျှင်
ရှင်ညီနောင်နှစ်ဦးတို့ကလည်း ကျွဲဖြူရိုင်းနှစ်ကောင်ဆောင်၍ အပြိုင်ရပ်နေလေရာ မင်းကြီးသည် သူ၏ဆရာ^{၈၈}ဖြစ်သော
ရှင်ငယ်ညီနောင်မှန်းသိ၍ ပညာမပြိုင်ဝံ့၍ ကြောက်လန့်လျက် ကျေးငှက်အယောင်ဆောင်၍ လိုက်ပြန်သည်။ ဤနည်းဖြင့်
ကျား၊ ဆင်အယောင်ဆောင်၍ ပြေးကြလိုက်ကြလေရာ နောက်ဆုံး၌ လူအသွင်ဖြင့် ရွာထဲသို့ ဝင်ရောက်ပြေးလေရာ
ရှင်ငယ်တို့၏ဓားဖြင့် ခုတ်မိလေသောကြောင့် နန်းကျမင်းကြီး၏လက်ယာဘက်ကဲနားပြတ်လေသည်။ ၎င်းနောက်
ခန္တိသာရကျောင်းအတွင်းသို့ ဝင်ရောက်၍ ဆရာတော်ခြေထောက်အားဖက်၍ တားခိုင်းလေရာ ဆရာတော်က ငါတို့
ကျောင်းဝယ် အရှင်မင်းကြီးသိမ်းယူလေသောကြောင့် သင်ဓုန်းဓားပင်မရှိဟု လက်ကို ဘေးသို့ဖယ်၍ ပြောလေသည်။

-
- ၃၈၉။ ဝေပိမ့်စည်တွင်း(ပ)၊ ဝေပိမ့်စည်တွင်း၊ (ဟံ) ဇေးပိမ့်စည်တွင်း (ရွှေ)
 - ၃၉၀။ နှောင်းဆုံးခွန်တွင်(ဟံ)၊ နောက်ဆုံးခွန်တွင်(ရွှေ)
 - ၃၉၁။ ကောင်းမွန်ယဉ်ချီ(ဟံ)၊ မင်းမွန်ယဉ်ဘိ(ရွှေ)
 - ၃၉၂။ ဘုရားထီးကား၊ ထွန်းညီမယ်တော်၊ ဘွားလတ်တော်တည့်(ဟံ)
ဘုရင်ထီးကို၊ ရှုညီမယ်တော်၊ ပွားလတ်သော်လျှင်(ရမ်းဗြ)
 - ၃၉၃။ နုတော်တေဇ (ဟံ) (ရွှေ)
 - ၃၉၄။ ကောင်းခေါင်ခြင်းရာ (ဟံ)၊ ဘာဇောင်ခြင်းရာ (ရွှေ)
 - ၃၉၅။ ကျွန်းလုံးကြို၍(ဟံ)
 - ၃၉၆။ လှိုလေပြန်မှု(ဟံ)(ရွှေ)
 - ၃၉၇။ များပျားမတ်စိုလ် (ရွှေ)၊ မတ်ပျားမတ်စိုလ်(ဟံ)
 - ၃၉၈။ ပြည်လုံးဟိုကျွတ်(ဟံ)၊ (ရွှေ)၊ မြစ်လုံးဟိုလျက် (လ)
 - ၃၉၉။ ရွှေစင်သန္ဓေပူးတည့်လေ (ဟံ)၊ လုံးဝ မပြန်နိုင်ပါ။
ရေစင်သွန်းတည့်ပျူးတည့်လေ (ရွှေ)
ရေစင်သွန်းကြဲပျူးတွဲလေ၊ (ရမ်းဗြ)
 - ၄၀၀။ ပွဲစုဝေး (ဟံ)

နားရွက်ပြတ်မှ လှိုစီးကျသော သွေးများသုတ်ရန်အတွက် ပဝါတောင်းပြန်လေသောအခါလည်း အရှင်မင်းကြီးသိမ်းယူလေသောကြောင့် အိမ်၌ လည်းကောင်း၊ ကျောင်း၌လည်းကောင်း၊ ကွမ်းထုပ်ရန်ပင် ပဝါမရှိဟု ဖြေပြန်လေသည်။ နောက်ဆုံး၌ မိမိ၏ကောင်းမှုတော်ဂူထဲသို့ဝင်၍ ပုန်းနေလေသည်။ ရှင်စိတ္တရနှင့်နာရဒတို့က ဂူထဲကထွက်အံ့လော၊ မင်းကြီးကောင်းမှုမီးတိုက်ခံမည်လောဟုဆိုလေရာ ငါ့ကောင်းမှု မပျက်စေနှင့်၊ ငါသာလျှင် အသေခံမည်ဟုဆို၍ လက်ယာနားမှထွက်သော သွေးတို့ကို လက်ယာလက်ဖြင့်ခံယူ၍ ဘုရားရုပ်ထုတော်၏ လက်ယာပေါင်ပေါ်တွင် လက်ဝါးစုံဟပ်ပြီး အရှင်ဘုရား ကျွန်ုပ်သည် ဤပြည်ရွှေမြောက်ဦး၌ တဖန် မင်းအဖြစ်ကိုရ၍ အကျွန်ုပ်၏ရန်သူ၊ ဆွေမျိုးအပေါင်းအသင်းကို ပြုန်းတီးအောင် သတ်ဖြတ်ပြီးမှ သာလျှင် အကျွန်ုပ်လိမ့်ကျခဲ့သော လက်ယာပေါင်တော်မှ သွေးလက်ရာသည် ပျောက်ပျက်ပါစေသတည်း။

' ဟူ၍ အဓိဋ္ဌာန် ပြုသည်။ ၎င်းနောက် ဂူမှထွက်ကာ အသေခံလေသည်။

အပိုဒ် (၂၅)

ဧေး ဧေး ဗိန် စည်ကွင်း^၁၊ မကောင်းခြင်းဖြင့်၊ ထိုမင်းနှင့်သား၊ နှစ်ပါးစုံလွန်၊ ဆုံနောက်စွန်တွင်^၂၊
 ကောင်းမွန်ယဉ်ဘိ^၃၊ လောင်းပေါမိဟု၊ ဇာတိမချွတ်၊ လူနတ်ဝေးချီး၊ ဘုရင်ထီးကို၊ ရှည် မယ်တော်၊ ဖွားလတ်သော်လျှင်^၄၊
 နှုပ်ဘော်တေ^၅၊ ဘ၏လက်နက်၊ သံလျှက်တောက်ရောင်၊ နန်းလုံးပြောင်သော်၊ ကောင်းအောင်ခြင်းရာ^၆၊ သားကြောင့်
 ငါကား၊ ခန္ဓာအသက်၊ တိုအံ့လျက်ဟု၊ ပုခက်နှင့်ရင့်၊ ရေဝယ်ပစ်လည်း၊ မနစ်ထိုရော်၊ စက်ဝန်းပေါ်လျက်၊ ပူဇော်နတ်တို့၊
 ကျွန်းလုံးမို့၍^၇၊ လေးမြို့တဖန်၊ လျှောလေပြန်မှု^၈၊ ပူဖံဝမ်းပါး၊ မိဖုရားနှင့်၊ မှူးများမတ်ပို^၉၊ ပြည်လုံးဟိုလျက်^{၁၀}၊
 ဘကိုပယ်လစ်၊ ခုနစ်နှစ်က၊ ရိုချစ်ကြည်လင်၊ မီးနန်းတင်သည်။ ။ ရေစင်သွန်းကြဖူးတွဲလေ^{၁၁}၊
 ဖူးတည့်မှောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဩော်၊ မယ်တော်ကစ၊ မတ်ထိုမျှတို့၊ ဘကိုပါယ်လစ်၊ ခုနစ်သက်နီး၊
 ပျိုမကြီးက၊ မင်းထီးမည်ခေါ်၊ ဘေးလောင်းတော်ကို၊ ပူဇော်လူနတ်အားလုံးညွတ်သည်၊ အထွဋ်တဲ့တင်သေး၊ ပွဲကောင်းရေး^{၁၂}၊
 ဧေးလဲ့ ယင်ယင်ဧေး

ရှင်းလင်းချက်

၄၀၁။ (က) ညောင်တီအရေးတော်ပုံကျမ်း၊ ၁၁-၃၁-၃၁။
 (ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁၁-၃၆၈-၃၆၉။

ဘဇော်ခြင်းရာ-မူကွဲ(၃၉၄)

= ရခိုင်အသုံးအနှုန်းဖြစ်၍ အံ့ဩရာတွင် သုံးသည်၊ (ဘယ်လိုလဲ)။ မူကွဲများတွင် အသင့်တော်ဆုံးဖြစ်နိုင်သည်။

ပူဝမ်းပါး-ပူပန်ခြင်း။

ရမ်းပြဒေသတွင် ယခုတိုင် အသုံးပြုနေဆဲဖြစ်သည်။

ဘုရင်ထီးကို-မူကွဲ (၃၉၂) =

‘မင်းထီးဘုရင်’အကြောင်းဖြစ်၍ ‘ဘုရားထီး’မဖြစ်သင့်ပါ။ ‘ဘုရင်ထီးသာ’ ဖြစ်သင့်သည်။

နောက်ခံသမိုင်း

နန်းကျကြီးလွန်ပြီးနောက် သက္ကရာဇ် ၆၃၉ခုနှစ်တွင် သားတော်မင်းဘီလူးသည် မင်းသမီးစောမာလာနှင့် ထိုနှစ်တွင် ပင် ဘိသိက်သွန်းသည်။ အမတ်ကြီး၏သမီး ပန်းနီလာကိုလည်း မိဖုရားမြှောက်သည်။ ထိုမင်းသည် သူ၏ဖခင်ကဲ့သို့ပင် ကုသိုလ်ကောင်းမှုကို မလိုလား၊ ကြမ်းတမ်းယုတ်မာသည်။ ထိုမင်း၌ မင်းထီးဟူသော မင်းသားတစ်ပါးဖွားမြင်သောအခါ ကောင်းသောနိမိတ်စနည်း တဘောင်များ များစွာထင်၏။ မင်းသား၏ဘုန်းတန်ခိုးကြောင့် ဖခင်၏စွဲကိုင်သောလက်နက်တို့

၄၀၂။ ဝေပိမ့်သံခြေ(ဟံ)

၄၀၃။ ခေ့ခေ့ရေလျှက်(ဟံ) စဉ်ကာရေပိမ့်(ရွှေ)

၄၀၄။ မြဲတွေကျင့်သုံး(ဟံ)၊ (ရွှေ)

၄၀၅။ ဝန်လျားကျေညာ (ဟံ)၊ ဝန်လျားကြည်သာ (ရွှေ)

၄၀၆။ ထောင့်ထောင့်ပုန်ကန် (ဟံ)၊ ထောင်သောင့်ပုန်ကန် (ရွှေ)

ရောင့်၊ နှောင့်၊ ထောင့်၊ ကာရန်အကောင်းဆုံးဖြစ်ဟန်ရှိပါသည်။

၄၀၇။ တွန်းလှန်လိုက်မည်၊ စီးပွားရည်ကြောင့် (ဟံ)၊ ‘စီးပွား’ဟု မည်သို့မျှ မဖြစ်နိုင်ပါ။

တွန်းလှန်ပိမ့်မည်၊ စိန်ကရည်လျက်(ရွှေ)

တွန်းလှန်မိန့်မည်၊ စိတ်ကရည်လျက်(ရမ်း၊မြဲ) (ပေမူ)

ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်း၊မြဲကျွန်းပေမူမှာ စာလုံးပေါင်းအက္ခရာကွဲသည်မှအပ ကာရန်အဓိပ္ပါယ်တူညီသည်။

၄၀၈။ ဘေးမင်းကြီးကား (ဟံ)

၄၀၉။ ပုတီးလက်ပျင်(ဟံ)၊ ပုတီးလက်သင်(ရွှေ)

၄၁၀။ သို့စင်ဆန်းကြူး (ဟံ)၊ ကိုယ်ပင်ဆန်ကျူး (ရွှေ)

၄၁၁။ စစ်မြေမှူးမျှ (ဟံ)စစ်မြေမှူးကာ (ရွှေ)

၄၁၂။ ဖြဲဖြဲစေ၍ (ဟံ)၊ သုံးဖြာစေ၍ (ရွှေ)

၄၁၃။ အောင်မြေဖြစ်ဖြစ် (ဟံ)၊ အောင်ခြေဖြစ်ဖြစ်(ရွှေ)

၄၁၄။ လက်ရုံးထစ်ခဲ(ဟံ) (ရွှေ)

၄၁၅။ ငယ်မြစ်ပျော်မွေ့(ဟံ)(ရွှေ)၊ ငယ်ချစ်ပျော်မွေ့(မ) (ရမ်း၊မြဲ)

၄၁၆။ ပစ်တုံနန်းမ (ဟံ)

၄၁၇။ (က) နတ်ပြည်ဘဝင်၊ ကြူးတည့်လေ(ဟံသာဝတီ)

(ခ) နတ်ပြည်ဘဝ၊ ကူးတည့်လေ (ရွှေစေတီ) (ရမ်း၊မြဲ)

ဟံသာဝတီမူ၏အဓိပ္ပါယ်မှာ ‘မင်းထီးဘုရင်၏ အသက်တစ်ရာခြောက်နှစ်ရှည်ခြင်းမှာ

နတ်ပြည်သို့တိုင်အောင် သတင်းပျံ့နှံ့ကျော်ကြားကြောင်းဆို၍ ရွှေစေတီမူနှင့်

ရမ်း၊မြဲကျွန်းမူတို့၏အဓိပ္ပါယ်မှာ ‘တစ်ရာခြောက်နှစ် နန်းစံပြီးနောက် နတ်ရွာစံသည်’ဟု ဆိုလိုခြင်း

ဖြစ်ပါသည်။

၄၁၈။ (က) သက်တော်တစ်ရာ၊ ခြောက်နှစ်ပသည်၊ ဘဝထည့်နတ်ပြည်ရေး (ဟံ)၊ အချပိုဒ် ကာရံမမှန် ဆို၍ မကောင်းပါ။

(ခ) သက်တော်တစ်ရာ၊ ခြောက်နှစ်ပသည်၊ ဘဝထည့်ပြောင်မွေး၊ နတ်ပြည်ရေး (ရွှေ)

(ဂ) သက်တော်တစ်ရာ၊ ခြောက်နှစ်ပသည်၊ ဘဝတုံ့ပြောင်မွေး၊ နတ်ပြည်ရေး (ရမ်း၊မြဲ)၊ ကာရံမမှန်သည် ဆို၍ ကောင်းသည်။

သည် အရောင်တောက်ပကုန်၏။ ထိုအခြင်းအရာကိုမြင်သော မင်းဘီလူးသည် ထိတ်လန့်ကြောက်လန့်ခြင်းဖြစ်၍ ယုတ်မာသောအကြံဖြင့် မွေးဖွားသောသားငယ်ကို ညဉ့်အခါ မြစ်နားသို့ယူ၍ ကျောက်ဖိလျက် ပုခက်နှင့်တကွ ရေတွင်မျှောလိုက်သည်။ ထိုသို့မျှောလိုက်သောအခါ စက်ဝန်းကဲ့သို့သော ကျွန်းတစ်ကျွန်းသည် ထိုမင်းသားကိုခံ၍ ပေါ်လာသည်။ ထိုကျွန်းကို 'စက်ဝန်းကျွန်း'ဟု ယနေ့တိုင်ခေါ်သည်။ မင်းသားအား တံငါသည်များက ရရှိကာ မင်းဘီလူးအား ဆက်ပြန်လေလျှင် သတ်၍မသေနိုင်ပြီတကားဟုဆိုကာ ယိုးချောင်းသို့ လျှို့ဝှက်ထားသည်။ အမတ်ကြီးစည်သဘင်နှင့် ပြည်သူတို့ကလည်း ဤမျှယုတ်မာသောဘုရင် ကမ္ဘာတွင်မရှိပြီ။ သားအရင်းကိုပင် မဆင်မခြင် ပြုအပ်သည်။ တိုင်းပြည်သားအပေါ်ဆိုလျှင် ပို၍ခက်ခဲအံ့ဟု လုပ်ကြံလေသောကြောင့် ကံကုန်လေသည်။

ထိုမင်းလွန်လျှင် အမတ်ကြီးစည်သဘင်က သက္ကရာဇ် ၆၄၃-ခုတွင် နန်းရိုးမဟုတ်မူဘဲ ဆက်ခံလေသည်။ ၎င်းနောက် မင်းမျိုးများကို စိစစ်၍ ကွပ်ညှပ်ညှင်းဆဲလေရာ ကြွင်းကျန်သော မင်းဆွေမင်းမျိုးများနှင့်တကွ ပြည်သူတို့က (၂)နှစ်အကြာ သက္ကရာဇ် ၆၄၅ တွင် လုပ်ကြံ၍ လွန်သည်။

ထိုစည်သဘင်အမတ်လွန်လျှင် ခုနစ်နှစ်မျှသာရှိသေးသော မင်းဘီလူး၏သား ထီးရိုးနန်းရိုးမှန်ဖြစ်သော မင်းထီးကို ယိုးချောင်းဖျားမှခေါ်ယူ၍ စောစစ်ဟူသောမင်းသမီးနှင့် သက္ကရာဇ် ၆၄၅ တွင် နန်းတင်ကြသည်။ ငယ်ရွယ်သောသူဖြစ်၍ ဦးရီးတော် ဒက္ကာမြို့စား အနန္တဘယ ရင်ခွင်ပေါ်၌ထိုင်ကာ အုပ်ချုပ်ရသည်။ ဤမင်းကား ဘုန်းတန်ခိုးကြီးမား၍ အရှေ့ဘက် မိစ္ဆာဂီရိ ဧရာဝတီမြစ်ကမ်းမှ အနောက်ဘက်သူရတန် ကုလားပြည်၊ ဒက္ကာပြည်သို့ တိုင်အောင် တန်ခိုးအာဏာ စက်ဖြန့်သည်။

အပိုဒ် (၂၆)

ဧ ဧ ဝိမ့် သံခြေ^{၅၀၂}၊ စည်ကာရေဝိန့်^{၅၀၃}၊ မြေခွေးကျင့်သုံး^{၅၀၄}၊ နှလုံးမလစ်၊ မင်းဖြစ်သုံးဆယ်၊ သုံးနှစ်ဝယ်တွင်၊ ကြီးကျယ်တိုင်းကား၊ ဝန်းလျားကြည်ညာ^{၅၀၅}၊ မြွှာတလှိုင်း၊ သျှမ်းသာလှိုင်းလျက်၊ သက်ရိုင်းနှင့်မြို့၊ ဥသို့မှောင်ရောင်၊ စိတ်ဝမ်းနှောင်းမျှ၊ ထောင်းထောင်းပုန်ကန်^{၅၀၆}၊ ထိုရံမံကို၊ တွန်းလှာဗိန့်မည်၊ စိတ်ကရည်လျက်^{၅၀၇}၊ ထိုသည်မင်းထီး၊ ဘေးခင်းကြီးကား^{၅၀၈}၊ ပုတိလက်သင်^{၅၀၉}၊ ဘုရားတင်လျက်၊ တိုယ်ပင်ဆန်းကျား^{၅၁၀}၊ စစ်မြေမှူးဝေ^{၅၁၁}၊ သုံးဦးတပ်မင်း၊ သံသင်စစ်ခြေ၊ သုံးဖြာစေ၍^{၅၁၂}၊ အောင်ချေဖြစ်ဖြစ်^{၅၁၃}၊ လက်ရုံမ်းတစ်ပြီး^{၅၁၄}၊ ငယ်ချစ်ယော်မွေ^{၅၁၅}၊ အိမ်ရွှေခုနစ်၊ ဖြစ်တုံနန်းမ^{၅၁၆}၊ တရခြောက်မည်၊ နန်းသက်ရှည်သည်။ ။ နတ်ပြည်ဘဝ^{၅၁၇}၊ ကူးတည့်လေ။ ။

ကူးတည့်မှောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဩဏ်၊ ငယ်သော်ခုနစ်၊ အိမ်ရွှေဖြစ်ကို၊ ပစ်၍ရေသော်၊ ရွှေနန်းပေါ်ထက်၊ သက်တော်တရ၊ ခြောက်နှစ်ပသည်၊ ဘဝတဲ့ပြောင်မွှေး နတ်ပြည်ရေး^{၅၁၈}၊ ဧလည်း ယင်ယင်ဧ။

ရှင်းလင်းချက်

ညွှန်း(၄၁၈)။ (က) သက်တော်တစ်ရာ၊ ခြောက်နှစ်ပသည်၊ ဘဝထည့်နတ်ပြည်ရေး (ဟံ)၊ အချပိုဒ် ကာရံမမှန်

-
- ၄၁၉။ အကျယ်ကို ညေဝတီအရေးတော်ပုံကျမ်းနှင့် ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်းတို့တွင် ပတ်ရှုနိုင်သည်။
 - ၄၂၀။ ဒေဝိမ့်သာခွန်း(ဟံ)၊ ဒေဝိမ့်သံခွန်း(ရွှေ)
 - ၄၂၁။ တမျှင်မကျိုး(ဟံ)၊ တမျှင်မကြိုး(ရွှေ)
 - ၄၂၂။ မျိုးသာဆက်ခဲ (ဟံ)၊ မြို့သာဆက်၏(ရွှေ)
 - ၄၂၃။ တရန်တထောက်(ဟံ)၊ တန့်ရန်တထောက်(င) (လ)
 - ၄၂၄။ ကိန်းခန်းလျှောက်ဖြင့် (ရွှေ)
 - ၄၂၅။ စာလုံးပေါင်းအသံထွက်လွဲခြင်းသာ ဖြစ်နိုင်၊ အဓိပ္ပာယ်တူ (အနောက်တူရတန်၊ ပဌာန်းမင်းနေ)
 - ၄၂၆။ မြေရှာချေ၍ (ဟံ)၊ မြန်ရောက်ချေ၍ (ရွှေ)
 - ၄၂၇။ မြန်လေတစ်ခါ(ဟံ)၊ မြန်ပေထိုခါ(ရွှေ)
 - ၄၂၈။ ရှာလေအကျော်(ဟံ)
 - ၄၂၉။ ရောက်ပြန်တဲ့လျက်(ဟံ)
 - ၄၃၀။ မြို့သက်ကုန်ဧ၊ မနေတဲ့ဟု (ဒေမူတွင် ယခုအတိုင်း ရေးလေ့ရှိသည်။ (တည့်=တဲ့)
 - ၄၃၁။ ထွန်းရွှေခိုင်၊ နန်းဆက်မြို့ဆက်သမိုင်း

ဆို၍ မကောင်းပါ။

(ခ) သက်တော်တစ်ရာ၊ ခြောက်နှစ်ပေသည်၊ ဘဝတည့်ပြောင်မွှေး၊ နတ်ပြည်ရေး (ရွှေ)

(ဂ) သက်တော်တစ်ရာ၊ ခြောက်နှစ်ပေသည်၊ ဘဝတဲ့ပြောင်မွှေး၊ နတ်ပြည်ရေး (ရမ်းပြ)

ဟံသာဝတီမူတွင် အချပိုဒ် ‘ဘဝတည့်(ခ၊ ဂ)၊ နတ်ပြည်ရေး’ဟူ၍ စာလုံးနှစ်လုံးကျန်ခဲ့ဟန်တူပါသည်။ ရွှေစေတီမူ ‘ပြောင်မွှေး’နှင့် ရမ်းပြမူ ‘ပြောင်မွှေး’နှစ်ခုစလုံး အဓိပ္ပါယ်တူနိုင်သည်။ ‘ပြောင်’ယူပါက ‘ဘဝပြောင်း’ အဖြစ် ရောက်သွား၍ နတ်ရွာစံပြီးကို ညွှန်းသည်။ ‘ပြောင်’၍ယူပါက ဘဝမပြောင်းသေးမီ အသက်တစ်ရာခြောက်နှစ်ကာလအတွင်း သက်ရှိကာလ ဘုန်းတန်ခိုး တောက်ပြောင်သည့်အပိုင်းကို ညွှန်းရပေမည်။

ဓမ္မာကံစံသမိုင်း

မင်းထီးနန်းမတက်မီ နိုင်ငံရေးအခြေအနေကြောင့် လက်အောက်ခံနိုင်ငံများနှင့် ဆက်ဆံရေးဆိုးဝါးခဲ့ပေသည်။ မင်းထီးသည် ဤအကြောင်းကို ကောင်းစွာသိရှိ၍ သာသနာရေးကို အာရုံပြု၍ စေတီပုထိုး၊ ကျောင်းကန်များ ပြန်လည်ပြုပြင်သည်။ ရဟန်းသံဃာများအား လှူဒါန်းပူဇော်သည်။ ပြည်သူများအား အတုတ်အခွန်များ လျှော့ကောက်စေသည်။

သက္ကရာဇ် ၆၆၀ ခုနှစ်တွင် အရှေ့မြောက်အရပ်မှ မိုးညှင်း၊ ကလေး စသော သူမ်းများ အဓွနနဒီ လေးမြို့ချောင်းဖျားပိုင်းကို ဖျက်လာသည်။ သွား၍တိုက်ခိုက်ရာ သူမ်းတို့ပြေးခဲ့ကုန်၏။ ဖမ်းမိသော သံပန်းတို့အား ထမင်းကျွေး၍ အဝတ်အစား၊ ရိက္ခာမျိုးစုံပေး၍ ပြန်လွှတ်ပေး၏။ မင်းကြီး၏သတင်းကိုကြားရသော သူရတန်ကုလားပြည်၏ တစ်ဖက်ကို ပိုင်သော ဇန္တုတ်ကြီး င/ပုခင်သည် ဆင်မြင်း၊ လက်ဆောင်ပဏ္ဏာဖြင့် ကျွန်ခံလာသည်။ င/နားစွန်ခေါ်သော ကုလားအမတ်လည်း လက်ဆောင်ဆက်သလာသည်။ သက္ကရာဇ် ၆၇၅ခုတွင် မြန်မာတို့သည် အမ်း၊ ဒလက်ကို ဖျက်ဆီးလာသည်။ မွန်တို့လည်း ကြိမ်သလီ(ယခု ကျီန္တလီ)တိုင် လာရောက်ဖျက်ဆီးလာသည်။ သက်တို့လည်း မဟာစိုးနှင့် ရှင်ငယ်ကူးတို့ရွာများကို တိုက်လာကုန်သည်။ မင်းကြီးလည်း အမျက်တော်ထွက်၍ ရန်သူများအား ချေမှုန်းရန် မှူးမတ်တို့နှင့်တိုင်ပင်ပြီး မဟာမုနိရုပ်ရှင်တော်ထံသို့ ကြွတော်မူ၍ လက်စွဲတော်ပုတီးကိုတင်လျှက် သစ္စာမိဌာန်ပြုတော်မူသည်။

သက္ကရာဇ် ၆၇၅ ခု နတ်တော်လတွင် သံတွဲကို ချီတော်မူသည်။ ဘထွေးတော် ဥစ္စာနာကြီးကို မြန်မာပြည်အား တိုက်စေသည်။ ယောက်ဖတော် စလင်္ကာသူကို မွန်ပြည်ကို တိုက်စေသည်။ အမတ်ကြီးရာဇသင်္ကြန်ကိုကား သက်ပြည်ကို တိုက်စေသည်။ ရန်အားလုံးကို အောင်မြင်၍ နိုင်ငံအေးချမ်းသာယာလာသည်။ မင်းကြီး၏စစ်ဆင်ရေးပရိယာယ်နှင့် ဖြတ်ထုံးဥပဒေများမှာ နာမည်ကြီးသည်။^{၇၉} အိမ်ရှေ့စံ ၇နှစ်၊ နန်းစံ ၁၀၆ နှစ်၊ သက်တော် ၁၁၃ နှစ်တွင် နတ်ရွာစံသည်။

အပိုဒ် (၂၅)

ဇေး ဇေး သံခွန်း^{၇၂၀}၊ အဆန်းဆန်းတည့်၊ စည်တန်းကောင်းတစ်၊ မိုဝ်သက်တင်သို့၊ တမင်တကျိုး^{၇၂၁}၊ ရှင့်ဘေးဘိုးကား၊ နန်းရိုးစည်ပင်၊ သာဂီဝင်ဟု၊ နွယ်လျှင်မပျက်၊ မျိုးသာဆက်၏^{၇၂၂}၊ လောင်းကြက်တွင်မူ၊ ရိပ်ပြုဖွေးဖွေး၊ တဆယ့်လေးဝယ်၊ ခင်ဘေးဆုံးစွန်၊ မင်းစောမွန်လျှင်၊ တန်ရုံတခေါက်^{၇၂၃}၊ ကျိန်းခန်းလျှောက်ဖြင့်^{၇၂၄}၊ အနောက်အသူရာဒါန်း၊ ပဌာန်မင်းနေ^{၇၂၅}၊ ပြည်ရောက်ချေ၍^{၇၂၆}၊ ပြီပေထိုခါ^{၇၂၇}၊ မြို့ဟောင်းရာကို၊ ရှာတုံအကျော်^{၇၂၈}၊ ရေးကြီးမျှော်သည်။ ။ မြင်သော်လေသို့ ဟူးတဲ့လေ၊

ဟူးတဲ့မှောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ညော်၊ ထိုရော်တံ၊ ဘေးစောမွန်လျှင်၊ ရောက်ပြီလတ်လျှင်^{၇၂၉}၊ မြို့လောင်းကြက်ကို၊ မြို့သက်ကုံး၊ မနေတဲ့ဟု^{၇၃၀}၊ မျှော်ကြည်စာနာ၊ မြို့ကောင်းရာကို၊ ရှာသည်တဲ့မြတ်လေ၊ နောင်လာရေး၊ ဇေးလည်းယင်ယင်ဇေး။

ဓမ္မာကံစံသမိုင်း

၄၃၂။ (အ) မြန်မာ့သက္ကရာဇ် ၆၆၀ ခုနှစ်တွင် ရဟန်းသံဃာများအား လှူဒါန်းပူဇော်သည်။ ပြည်သူများအား အတုတ်အခွန်များ လျှော့ကောက်စေသည်။
(ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း။
၄၃၃။ (က) ပဏ္ဍိတိ၊ ဦး ‘ညောင်တီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၁၃၈။
(ခ) စက္ကိန္ဒ၊ ဦး၊ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှု၊ စာ-၅၀
(ဂ) ဦးအောင်သာဦး၊ ရခိုင်မင်းဆက်၊ စာ-၁၅။
(ဃ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၇။
(င) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ စာ-၄၁။

ဖြူမင်းမှ မင်းစောမွန်ထိ စုစုပေါင်း မင်း ၁၈ဆက် ရှိပေသည်။^{၇၇}

၁။	အလောမာဖြူ	၆၁၂	၁၂၅၀	၆
၂။	ရာဇသူကြီး	၆၁၈	၁၂၅၆	၂
၃။	စောလူး	၆၂၁	၁၂၅၈	၃
၄။	ဥစ္စာနာကြီး	၆၂၃	၁၂၆၁	၈
၅။	စောမွန်ကြီး	၆၃၀	၁၂၆၉	၄
၆။	နန်းကျကြီး	၆၃၅	၁၂၇၃	၄
၇။	မင်းဘီလူး	၆၃၉	၁၂၇၇	၄
၈။	စည်သဘင်အမတ်	၆၄၃	၁၂၈၁	၂
၉။	မင်းထီး	၆၄၅	၁၂၈၃	၁၀၆
၁၀။	ဥစ္စာနာငယ်	၇၅၁	၁၃၈၉	၂
၁၁။	သီဝရာဇ်	၇၅၃	၁၃၉၁	၁
၁၂။	သိဉ္ဇည်း	၇၅၄	၁၃၉၂	၂
၁၃။	ရာဇသူ	၇၅၆	၁၃၉၄	၂
၁၄။	သံတွဲစည်သဘင်အမတ်	၇၅၉	၁၃၉၆	၃
၁၅။	မြင်စည့်စားအမတ်	၇၅၉	၁၃၉၇	၆-လ
၁၆။	နန်းကျရာဇသူ	၇၅၉	၁၃၉၇	၄
၁၇။	သိင်္ဂီသူ	၇၆၃	၁၄၀၁	၃
၁၈။	စောမွန်	၇၆၆	၁၆၁၄	-

ချင်း၏စာသားတွင် သာကီဝင် တစ်ဆယ့်လေးဆက် အစွန်ဆုံးတွင် မင်းစောမွန်ဖြစ်သည်ဟု ဆိုလေသောကြောင့် အသေအချာစိစစ်ကြည့်ရာ အမတ်သူပုန်မင်း၃ဆက် ပါနေကြောင်းနှင့် အမှတ်စဉ်(၁၆)ရာဇသူမှာ အမှတ်(၁၃)ရာဇသူနှင့် အတူတူပင်ဖြစ်၍ ၎င်းကိုပယ်ပါက ချင်းပါ ၁၄ဆက်မြောက် မင်းစောမွန်ဟူသည်မှာ တိကျမှန်ကန်၍ ရာဇဝင်ကြောင်းနှင့် ကိုက်ညီနေပေသည်။ သမိုင်းကြောင်းအရ သက္ကရာဇ် ၇၅၈ခုတွင် ရာဇသူနန်းတက်သည်။ နန်းတက်၍ (၂)နှစ်အကြာတွင် သံတွဲစား အမတ်စည်သဘင် ပုန်ကန်၍ နန်းချခြင်းခံရသည်။ ရာဇသူမင်းကို ညီတော်သင်္ဂီသူနှင့်အတူ တောင်ခွင်ကြိမ်သလီ သို့ ပို့ခြင်းခံရသည်။ စည်သဘင်လည်း သက္ကရာဇ် ၇၅၈ တွင် မင်ပြုရာ ပြည်သူများအား ညှင်းပန်းနှိပ်စက်၍ အမတ်မြင် တည်စား ခေါင်းဆောင်၍ စည်သဘင်ကိုလုပ်ကြံ၍ နန်းတက်၍ တစ်နှစ်အကြာလွန်သည်။ အမတ်မြင်စည့်စား နန်းတက် သည်။ ၎င်းကို ပြည်သူတို့ မကျေနပ်၍ (၄)လအကြာလုပ်ကြံလိုက်ပြန်သည်။ ၎င်းနောက် ထီးရိုးနန်းရိုးမှန်သော တောင်ခွင် ကြိမ်သလီမှ နန်းကျဘုရင် ရာဇသူကို နန်းတင်ကြသည်။ သို့ဖြစ်ရာ ရာဇသူသည် နန်းကျနှစ်ကြိမ်မင်းဖြစ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ရာဇသူ (၄)နှစ်နန်းစံပြီးနောက် ညီဖြစ်သူ သိင်္ဂီသူနန်းတက်၍ (၃)နှစ်အကြာ သံဃာရာဇာလုပ်ကြံ၍လွန်သည်။ သိင်္ဂီသူ လွန်ပြီးနောက် မင်းစောမွန်သည် သက္ကရာဇ် ၇၆၆ခုတွင် လောင်းကြက်မြို့ထီးနန်းကို ရရှိလာသည်။ မင်းစောမွန်သည်

၄၃၄။ မိန်ပြန်ရှောင်းအံ့ (ဟံ)၊ မိပြန်လောင်းအံ့ (ရွှေ)
 ၄၃၅။ မြို့ကောင်းရာကို(ဟံ) (ရွှေ)
 ၄၃၆။ သကြားစက်ပင်(ဟံ)၊ သကြားစက်ဝင် (ရွှေ)
 ၄၃၇။ ရှေ့တွင်ကြပ်တည်း (ဟံ)၊ ရှေ့တင်နောက်တည်း(ရွှေ)
 ၄၃၈။ စုံရှာဗွေသော်(ဟံ)
 ၄၃၉။ ခေါ်ဆဲစည်ပင်(ဟံ)၊ ခေါ်ဆဲတွင်ပင်(ရွှေ)
 ၄၄၀။ ထိုတွင်ချိန်ထောက်(ဟံ)
 ၄၄၁။ ကြောင်မူပြေးထွက်(ဟံ)၊ (ရွှေ)
 ၄၄၂။ မြော်တုံဘရင်း(ဟံ)
 ၄၄၃။ ဆိုသောခြင်းကို ‘အခြားမူကွဲများတွင် မတွေ့ရ’ ရှေ့နောက်အပိုဒ်များနှင့်ဆက်၍ အဓိပ္ပါယ်ရော၊ ကာရန်ပါ အချိတ်အဆက်မိသည့်ယူ၍ရသည်။ ၎င်းအပြင် အခြားချင်းအပိုဒ်ခွဲများတွင် ဤသို့ အချပိုဒ်တွင် ဤကာရန်မျိုး (၄:၃:၂)ယူထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

လောင်းကြက်တွင် ၂နှစ်ခန့် နန်းစံပြီးနောက် အင်းဝမှ မင်းရဲကျော်စွာလာတိုက်၍ အနောက်ဂါဝါ (ကေမ)သို့ တိမ်းရှောင်ခဲ့ရသည်။^{၇၉၂} လောင်းကြက်မြို့မှာ အင်းဝတစ်လှည့် ဟံသာဝတီတစ်လှည့် အပြန်အလှန်တိုက်ခိုက်ကြပြီး ထိုစဉ်သံတွဲစား (မင်းခရီး)က ခေတ္တထိန်းထားခဲ့ရသည်။

စစ်မြေပြင် ဖြစ်ခဲ့သည်မှာ (၂၂)နှစ်တိုင်ကြာခဲ့သည်။ သက္ကရာဇ် (၇၉၁)ခု ကဆုန်လဆုတ် (၁၀)ရက် ကြာသပတေးနေ့တွင် မင်းစောမွန်သည် လောင်းကြက်မြို့ထီးနန်းကို ပြန်လည်ရရှိသည်။ လောင်းကြက်မြို့တွင် စံနေစဉ် နန်းတော်ကို မိုးကြိုးခခြင်း၊ မြေတက်ခြင်း၊ ငှက်ဆိုးမြည်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ စစ်ဘေးစစ်ဒဏ်ကြောင့် နှစ်ပေါင်း နှစ်ဆယ်ကျော် ရန်သူလက်ဝယ်ရောက်ရှိခဲ့ရသည်ကို နှလုံးမသန်ဖြစ်၍ တစ်ကြောင်း မြို့သစ်ရှာဖွေခဲ့လေသည်။^{၇၉၃}

အပိုဒ် (၂၀)

ဧေးကာ ရင်ဖျော်၊ မိမယ်တော်တို့၊ အိပ်ပျော်စေကြောင်း၊ မိန့်ပြီလောင်းအံ့^{၇၉၄}၊ မြို့ကောင်းအရာ^{၇၉၅}၊

- ၄၄၄။ ခေါ်ခိုက်ခက်လျက်
- ၄၄၅။ မရေနိုင်ဘဲ၊ အလွန်တင်ကဲ၊ ဝမ်းတို့ကွဲမျှ၊ သည်းထဲပူပံ (ရမ်းမြဲ)
မရေနိုင်ဘဲ၊ ဝမ်းလျှင်ကွဲမျှ၊ သည်းထဲပူပန် (ဟံသာဝတီ)
မရေနိုင်ကွန်၊ အလွန်တင်ကဲ၊ ဝမ်းတွင်းကွဲမျှ၊ သည်းထဲပူပန်(ရွှေစေတီ)
- ၄၄၆။ ဝှန်းတုံကြက်သီး (ဟံ)၊ ဝှန်းတုံကြက်သီး(ရွှေ)
- ၄၄၇။ ဘေးကြီးဘေးလျှင်(ဟံ)
- ၄၄၈။ ဖျင်မျှပြည့်လှိုင်(ဟံ)၊ ဖျင်မျှပုံလှိုင်(ရွှေ)
- ၄၄၉။ ခတ္တိယ၏ (ဟံ)၊ ‘သာကိယ၏’ ရမ်းမြဲမှုသာမှန်သည်။ ရှေ့တွင် မဟာသမတပါရှိသည်။
- ၄၅၀။ ဆက်မှတို့သွယ်(ဟံ)
- ၄၅၁။ အနွယ်ကိုပ(ဟံ)
- ၄၅၂။ ဤအပိုဒ်မှာ ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်းမြဲကျွန်းမူတို့ တူညီကြသည်။ ဟံသာဝတီမူနှင့် မူအဓိပ္ပာယ်၊ ကာရန်အနည်းငယ် လွဲသည်။ ‘ချစ်တင်းစကား’နှင့် ‘သတင်းစကား’ မှာ အဓိပ္ပာယ်မတူညီကြပါ။
- ၄၅၃။ ထံပါးတဘော်(ဟံ)
- ၄၅၄။ သားကိုပျော်၍ (ဟံ)၊ ရှင့်ကိုပျော်၍ (ရွှေ)
- ၄၅၅။ (က) ဘယ်မူသနည်း၊ မိခင်တည်းကြောင့်၊ တလည်းရေတူ၊ ယိုသည်မူလျက်၊ (ရမ်း)
(ခ) ဘယ်မူသနည်း၊ မိခင်တည်းကြောင့်၊ တလည်းရေကူ၊ သို့လျင်မူသည်၊ (ရွှေ)
(ဂ) ဘယ်မူမူနည်း၊ မိခင်သည်ကြောင့်၊ တလည်ရည်တူ၊ ယိုလျက်မူသည်၊ (ဟံ)
ဦးမေအောင်မူတွင် ‘သို့လျင်မူသည်’ဟုပါရှိပါသည်။
- ၄၅၆။ နိဂုံးအပိုဒ်အချအပိုဒ်မှာ ရမ်းမြဲကျွန်းမူနှင့် ရွှေစေတီမူ တူညီကြသည်။ ဟံသာဝတီမူနှင့် တစ်ပိုဒ်လုံး မတူညီပါ။ ဤသို့ဖြစ်ရသည်ကို မစဉ်းစားတတ်အောင်ပင်ရှိသည်။
‘နူးတဲ့မှောက်တော်၊ ဟုတ်ကဲ့ဪ၊ ပျော်တုံမြတ်လေး၊ အိပ်မေ့ဆေးဟု၊ ရှင်ဘေးခင်းသား၊ ဖြစ်ကြောင်းလျားကို၊ ဝမ်းပါးရတ၊ နားအိလှလျက်၊ ရှင်မတည့်ခက်ရေး၊ ခေါ်ဘဲလေး၊ လေညှင်းယင်ယင်ဧး။(ဟံသာဝတီ)
‘ရှင်မတည့်ခက်တော်ခေါ်ဘိသေး’ဟု (မ)(လ) (၉) (ပ)မူတွင် ပါရှိ၏။ ရမ်းမြဲကျွန်းမူမှာ မပြုမပြင် ပေမူအတိုင်း ပော်ပြထားရာ ဤမူနှင့်တူသော ရွှေစေတီမူမှာ တည်းဖြတ်ပြီး စာလုံးအက္ခရာပြုပြင်ပြီးဖြစ်၍ ဟံသာဝတီမူနှင့် နှိုင်းယှဉ်၍ ကြည့်နိုင်ရန် ဖော်ပြလိုက်ပါသည်။

ရှာသည်မူကား၊ လေးဆူဟူရာ၊ သိကြားစက်ဝင်^{၇၉၆}၊ ဗေဒင်ရှင်တို့၊ ရှေ့တင်နောက်တည်း^{၇၉၇}၊ စနည်းနှင့်တိတ်၊ နမိတ်နာနို၊ အကျိုးမျှော် ထွေ၊ ရှုမျှော်လေသော်^{၇၉၈}၊ ကမ်းခြေနှစ်ကွဲ၊ လူခပဲတို့၊ နတ်ညစ်သိ၊ သမီးရောက်မ၊ ငါးသဲကြလျက်၊ ချီချခေါ်ထူး၊ ပျံ့တပျံ့တည်း၊ မြောက်ဦးဝသဲ၊ ဖန်တလဲတိ၊ ခေါ်ဆဲတွင်ပင်^{၇၉၉}၊ ပျောက်ခဲ့ကျင်၏၊ ထိုတွင်ချထောက်^{၈၀၀}၊ ရှုလတ်မြောက်မူ၊ ချီဟောက်သံကြား၊ ကျားကားလန်ရှောင်၊ ကြောင်ကားပြေးထွက်^{၈၀၁}၊ ကြွက်ကလိုက်တွေ၊ မြွေကိုဖားနိုင်၊ တရင်းဆိုင်လျက်၊ ရခိုင်မှန်ဖူး၊ ရွှေမြောက်ဦးကို၊ နတ်ညွှန်မူးပြု၊ နန်းရာရသည်။ ။ ဘုမ္မနတ်သန် ထူးတဲ့လေ။ ။

ထူးတဲ့မှောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဩော်၊ မြော်တုံကြွင်း^{၈၀၂}၊ ဆိုသောခြင်းကို^{၈၀၃}၊ အောင်ခြင်း ရံနိုင်၊ အောင်ချက်တိုင် ဖြင့်၊ ရခိုင်မှန်ဖူး၊ မြောက်ဦးမည်သာ၊ ဘုမ္မချာသည်၊ နန်းရာတည်ရှာရွေး၊ ခန့်တွက်တွေး။ ။ လေည်း ယင်ယင်ဧ။

နောက်ခံသမိုင်း

မင်းစောမွန် ထီးနန်းပြန်ရ၍ (၂)နှစ်ခန့် လောင်းကြက်မြို့တွင် စံနေပြီးနောက် မြို့တည်အံ့သောငှာ၊ ဘူမိနက်သန် မြေကို ရှာအံ့ဟူ၍ ဟူးရားတတ်၊ ပညာရှိမှူးမတ်များ၊ ခြံရံလိုက်ပါလျက် အဉ္စနနဒီလေးမြို့မြစ်ကို ဆန်တက်ခဲ့သည်။ အနောက်ဘက် ချောင်းတက်သို့အဝင် ရွှေတောင်ထက်မှ တင့်တယ်စွာရပ်လျက်နေသော လူတစ်ယောက်က တံပိုးမှုတ်၍ 'ဤသည်မှာ 'ဤသည်မှာ'ခေါ်လတ်၍ ချဉ်းကပ်လေလျှင် ရွှေတောင်၏အနီး တောင်ခါးပန်း ဂဠုန်တောင်ထက်မှ ယခင်နည်းအတိုင်း ခေါ်ပြန်သည်။ ထိုဂဠုန်တောင်၏ အရှေ့ပါးချောင်းငယ် တစ်ခုသို့ ချဉ်းကပ်မိလျှင် သမီးယောက်မနှစ်ဦးသည် ငါးသဲနေကြရင်း ချောင်းတစ်ဖက်တစ်ချက်မှနေ၍ 'ယောက်မမြောက်ဦး ယောက်မဝသဲ'ဟူ၍ အချီအချ ခေါ်သံကို ကြားရလေသည်။ ချောင်း၏မြောက်တစ်ဖက်ခြမ်းက မိန်းမကို 'မြောက်ဦး'ဟူ၍လည်းကောင်း၊ တောင်ဘက်ခြမ်းက မိန်းမကို 'ဝသဲ'ဟူ၍လည်းကောင်း၊ အပြန်အလှန်ခေါ်မေးကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ပညာရှိဟူးရားတတ်တို့က ဤဘက်က မြောက်ဦး၊ ဤဘက်က ဝသဲ၊ ဟူ၍သိရှိကြသည်ဖြစ်၍ မြောက်ဦးဘက်သို့ ဆက်၍ရှာဖွေကြပြန်သည်။

ထိုစဉ် ကြောင်သည် ကြွက်ကိုခုတ်အံ့ဟု လိုက်လေရာ မြောက်ဦးချောင်းဖျား လက်ယာရစ်အရောက်တွင် ကြွက်က ကြောင်ကို ပြန်လိုက်၍ ကြောင်ပြေးရလေသည်။ တစ်ဖန် မြွေသည် ဖားကိုမျိုရန်လိုက်ရာ ထိုနေရာအရောက်တွင် ဖားက မြွေကိုပြန်၍လိုက်ပြန်သည်။ ကျားသည်လည်း ချေငယ်ကို စားအံ့ဟု တစ်နေရာမှ လိုက်လာရာတွင်လည်း ဤနေရာအရောက်

- ၄၅၅။ ဧလျက်မပြတ်(ဟံ)(ရွှေ)
- ၄၅၆။ ဟံသာဝတီမူတွင် လုံးဝမပါရှိပါ။ ရွှေစေတီမူတွင် ပါရှိပါသည်။
- ၄၅၇။ မြောက်ဦးနန်းမ(ရွှေ)
- ၄၆၀။ (က) အစတည်ထွန်း၊ မင်းစောမွန်ကား၊ နိဗ္ဗာန်ယဉ်နု၊ ပွင့်လှလည်းစစ် (ရမ်းဗြ)
- (ခ) အစတည်ထွန်း၊ မင်းစောမွန်ကား၊ နိဗ္ဗာန်ယဉ်ဦး၊ ပွင့်ပူးနွယ်မြစ် (ရွှေ)
- (ဂ) အစတည်ထွန်း၊ မင်းစောမွန်ကား၊ နိဒါန်းကျင့်ထူး၊ ပွင့်ပူးနွယ်မြစ် (ဟံ)
- (ဃ) အစတည်ထွန်း၊ မင်းစောမွန်ကား၊(င) (လ)
- ၄၆၁။ စွန်နဲ့ပြီးစွာ (ဟံ)
- ၄၆၂။ ကိုယ်ထင်လျက်တည့်(ဟံ)
- ၄၆၃။ စီးပွားမည်သာ၊ ကြိုက်ကောင်းပါ၏(ဟံ)
- ၄၆၄။ မြို့ကား ထောင်ပွား(ဟံ)
- ၄၆၅။ လောင်းတော်စောမြတ်၊ အထွတ်ရန်လှစ်(ဟံ)
- လောင်းတော်စောစိမြတ်၊ (င)(လ)
- ၄၆၆။ ရှာသည်တည့်မဝေး၊ (ဟံ)၊ (ရွှေ)၊ ရမ်းဗြမှုမှာ 'ဧရေ' ပါရှိရာ နောက်ကာရန်တွင် 'ဧရေ'ဖြစ်နေ၍လည်းကောင်း၊ အဓိပ္ပါယ်အရလည်းကောင်း၊ (ဟံ)(ရွှေ)တို့က မှန်မည်ဟု ယူဆရပါသည်။
- ၄၆၇။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၈၁-၁၀-၁၂။
- (ခ) မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ၊ (ရခိုင်) ၈၁-၁၀၄။
- (ဂ) ဦးစံသာအောင်၊ ရခိုင်ဒဂိုင်း၊ ၈၁-၁၀။
- (ဃ) Tun Wai ; The Erection of Myauk, U p-26

တွင် ချေတကဖန် ပြန်လည်ဟောက်ဟိန်း၍ ကျားကပြေးရပြန်သည်။ ထိုသို့ထူးခြားသောတိတ်နိမိတ်ကို မြင်ရ၍ မြို့တည်အံ့ ဟု ကြည့်ရှုလေရာ ကြီးမားသောခမောင်းပင်ကို တွေ့ရ၍ ခုတ်လှဲလေသည်။ ထိုသို့ခုတ်လှဲရာ ခမောင်းပင်အထဲ၌ တောက်တဲ့ ဖြူ ငါးကောင်တွေ့ရသည်။ ဟူးရား ပညာရှိတို့က ပညာရှိလူလိမ္မာပေါများအံ့၊ သင်္ဘောမပြတ်ရောက်အံ့၊ စည်ပင်အံ့ဟု တရင်းဖတ်ကြကုန်၏။ နန်းတော်တည်အံ့သောငှာ မြေကိုရှင်းလင်းရာ တောင်ဘက်ခြမ်း၌ မြေဖြူအပြည့် တစ်စဉ်အိုးရရှိ၍ အုပ်စိုးသောမင်းတို့သည် ထီးဖြူဆောင်းမင်းတို့ချည်းဖြစ်အံ့ဟု တရင်းဖတ်ကြသည်။ မြောက်ဘက်မြေနီတစ်အိုးတွေ့ရှိရာ အရှေ့နှင့်အနောက်မင်းတို့လည်း အုပ်စိုးအံ့ဟု ဆိုလေသည်။

အပိုဒ် (၂၉)

ဇေး ဇေး တုံတုံ၊ တစ်မက်မက်၊ ခေါ်စစ်စက်၍^{၅၅၅}၊ ဆက်ဆက်လွန်လေ၊ အထွေထွေတိ၊ မရေနိုင်ဘဲ၊ အလွန်တင်ကဲ၊ ဝမ်းတို့ကွဲဖျာ၊ သဲညှမ်း၊ ထံပုတ်^{၅၅၆}၊ ဌန်းဘုံကြက်သီး^{၅၅၆}၊ ဘေးကြီးဘေးခင်^{၅၅၇}၊ ဖျင်ဖျင်ပြည့်လှိုင်^{၅၅၈}၊ အဆိုင်ဆိုင် တည်း၊ ရခိုင်မည်သာ၊ မဟာသမဒ၊ သာဂီယ၏^{၅၅၉}၊ ခက်မှတသွယ်^{၅၆၀}၊ အနွယ်ထိုမှ^{၅၆၀}၊ နေလပုံခင်း၊ ထွန်းပလျှင်းသို့၊ ချစ်တင်းစကား၊ နာသာ ဖျား၏^{၅၆၁}၊ ဝမ်းပါးတဘော်^{၅၆၂}၊ ရှင်ကိုဖျော်၍^{၅၆၂}၊ မယ်တော်ရှင်မ၊ ကျူးပါကလျှင်၊ နားဝဆိမ့်ဆိမ့်၊ နားနှစ်သိန်လျက်၊ ငြိမ်ငြိမ် စက်တော်၊ ခေါ်ပါတုံမှန်၊ စစ်ပျန်လှိုက်လှဲ၊ နရွဲနဂူ၊ ဘယ်မူသနည်း၊ မိခင်တည်းကြောင့်၊ တလည်း ရေတူ၊ ယိုသည် မူလျက်၊ သည်းအူ မိဝမ်း၊ နူးတည့်လေ^{၅၆၃}။

။မူးတဲ့မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ကြော်၊ ရွှေလှော်မှန်ဖြစ်၊ ထံတော်စစ်ဝယ်၊ ချစ်သည်ဝမ်းချက်၊ ကိုယ်လုပ်တော် ပေါင်း၊ 'မြနားဒေါင်းကို၊ တင့်ကြောင်းမှံသည်၊ အလွန်တဲ့ညှလေး၊ ပျော်ပါးရေး' ဇေး ဇေး ယင်ယင်ဇေး^{၅၆၄}။

အပိုဒ် (၃၀)

ဇေး ဇေး ဝိန့်မပြတ်^{၅၆၅}၊ ကျူးသံရွတ်ဝိန့်^{၅၆၅}၊ ဘေးလတ် ဘေးကြီး၊ ဖျင်ညီးလွန်လေ၊ အထွေထွေတိ၊ သပြေ ညွန့်ဖူး၊ မြောက်ဦးမြို့မ^{၅၆၆}၊ အစတည်ထွန်း၊ မင်းစောမွန်ကား၊ နိဗ္ဗာန်ယဉ်နု၊ ပွင့်လုလည်းစစ်^{၅၆၇}၊ ကိုနှင့်တစ်တွင်း၊ စင်စစ်မမှား၊ ငါးပါးလှူကြီး၊ စွန့်ပြီးခဲ့စွာ^{၅၆၈}၊ ခန္ဓာတော်သက်၊ ရှည်အံ့လျက်တည်း^{၅၆၉}၊ ကျိန်းစက်ပြိုင်ခိုင်း၊ ပြည်နှင့်နှိုင်း၍၊ ထားတိုင်းစာနာ၊ နောင်လာရှည်လျား၊ မျိုးလေးပါးတို့၊ စီးပွားကိုသာ ငါကြိုက်ပါ၏^{၅၇၀}၊ ငါသာအသေ၊ ဆုံးပါစေဟု၊ ထွေထွေလေးပါး၊ နတ်ဟုရားတို့၊ ပြည်ကားထောင်ပွား^{၅၇၁}၊ မင်းကားသက်တို့၊ မြင်တိုင်းဆို၏၊ ကိုယ့်ကိုမချစ်၊ မင်းကောင်းဖြစ်ဖြင့်၊ အသစ်ရွှေပြည်၊ ထီးနန်း တည်သည်။ ။ ရှစ်မည်ရံသူ ယူတဲ့လေ။

ယူတည့်မောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ကြော်၊ လောင်းဗောဓိမြတ်၊ အထွင်ရင်နှစ်^{၅၇၂}၊ ဓမ္မရာဇ်ကား၊ ကြက်ချစ်နှစ်လို့၊ ထောင်ကိန်းမြို့ဟု၊ သူတို့ကိုသာ၊ သက်မေတ္တာသည်၊ ရှာသည်တဲ့မရေး^{၅၇၃}၊ နောင်လာရေး ။ ဇေးလည်းယင်ယင် ဇေး

- ၄၆၈။ နေခြင်းတိုက်ရာ (ရွှေ)
- ၄၆၉။ လက်ယာရစ်ဆက်(ဟံ)၊ လက်ယာရစ်ဘက်(မ)
- ၄၇၀။ ခုနစ်ရာကိုးဆယ်
- ၄၇၁။ လျှံဝင်းထွန်းညို(ဟံ)
- ၄၇၂။ မြို့နှင့်နန်းကို(ဟံ)
- ၄၇၃။ ကျိန်းခန်းခင်စစ်(ဟံ)၊ ကိန်းခန်းပြောင်းလစ်(ရွှေ)
- ၄၇၄။ တည်တံ့လစ်၍ (ဟံ)၊ တည်ထောင်ဖြစ်၍ (ရွှေ)
- ၄၇၅။ ဟားနှစ်ခန္ဓာ (ဟံ)၊ (ရွှေ)
- ၄၇၆။ မင်္ဂလာကောင်း၊ မင်းလောင်းဝေဿန် (ရွှေ)
- ၄၇၇။ လွန်ပေကာတည့် (ဟံ)
- ၄၇၈။ ပြည်မှူးအကို(ဟံ)၊ ပြည်မှူးလွဲယုံ(ရွှေ)
- ၄၇၉။ ယှဉ်တည့်လေ (ရွှေ)
- ၄၈၀။ ကျိုးကောင်းမှုကြောင့် (ဟံ)၊ ကျိုးဟိမှုကြောင့် (ရွှေ)
- ၄၈၁။ ဆောင်းနှင်းပေး(ဟံ)၊ နှင်းလတ်သေး (ရွှေ)
- ရွှေထီးတည့်()၊ ဆောက်နှင်းဇေး (မ) (ပ) (င)

နောက်ခံသမိုင်း

မြောက်ဦးမြို့တော်တည်အံ့ဟု ဘုမ္မိနက်သက်နေရာမှန်အား ရွေးချယ်ရရှိပြီးနောက် ပညာရှိဟူးရားတတ်များအား အခါကြည့်ခိုင်းလေသည်။ မြို့တည်သောမင်းမှာ ကြာသပတေးသားဖြစ်ခြင်းကြောင့် (မိန်လင်ကန်စန်း) (တပေါင်းနှင့်) မြို့တည်ပါက မင်းကားအသက်ရှည်အံ့၊ မြို့ကား (၃)နှစ်တွင် ပျက်စီးအံ့၊ 'ကန်လင်ကန်စန်း'(တော်သလင်း)၌ မြို့တည်ပါက မင်းသက် (၃)နှစ်သာရှည်၍ မြို့သက်ကား တစ်ရာကျိန်းရအံ့ဟု လျှောက်ကြလေသည်။ မင်းစောမွန်သည် သူ၏အသက်တိုခြင်းကို ဂရုမပြုဘဲ မြို့သက်ရှည်ခြင်းဖြစ်သော 'ကန်လင်ကန်စန်း'(တော်သလင်းလ)ကို ရွေးချယ်ခဲ့ပေသည်။ သို့ဖြင့် မြောက်ဦးရွှေမြို့ တော်ကို ကောဇာသက္ကရာဇ် (၇၉၂)(တော်သလင်းလဆန်း (၁)ရက်နေ့၊ တနင်္ဂနွေနေ့၊ (အေဒီ-၁၄၃၀)တွင် မြို့နှင့်နန်းကို တစ်ပြိုင်နက် ပန္နက်ချတော်မူသည်။ မြို့တည်၍ ပြီးစုံပြီးမြောက်သောအခါ မဟာမုနိဘုရားထံ သွားရောက်၍ အလှူဒါန ကြီးကျယ်စွာ ပြုလုပ်လေသည်။ သို့သော် သူ၏ကြမ္မာကား မလွတ်သာ၊ မရှောင်သာ၊ နန်းတက်၍ သုံးနှစ်အကြာ နာမကျန်း သည်းထန်စွာဖြစ်လေသည်။ သားတော်ရင်းမင်းကျော်နှင့် မန္တာတ်နှစ်ပါးရှိလျက် ငယ်ရွယ်သူများဖြစ်ကြ၍ တိုင်းပြည်ကို ထိန်းသိမ်းနိုင်အံ့မထင်၍ ညီတော်မင်းခရီ နရနုအလီခင်ကို ထီးနန်းအပ်လေသည်။ မင်းစောမွန်ကား ပညာရှိတို့ ဟောကိန်း အတိုင်း နန်းသက်(၃)နှစ်အကြာ သက္ကရာဇ် (၇၉၅)ခုနှစ်တွင် နတ်ရွာစံသည်။^{၇၆}

အပိုဒ် (၃၁)

ဇေ... ဇေတုတခြင်း၊ စကြာမင်းတို့၊ နေခင်းထိုက်ရာ^{၇၆}၊ လက်ယာရစ်ထက်^{၇၆}၊ ဘုမ္မနက်၌၊ ရေတွက်သက္ကရာဇ် ၇-ရာ-၉-ဆယ်^{၇၇}၊ စွန်းဝယ်နှစ်ဘော်၊ လတော်သလင်း၊ လျှံဝင်းထွန်းညီး^{၇၈}၊ ရစ်နေထွက်၊ ဆန်းတရက်ဝယ်၊ ကန်လင်ကန်စန်း၊ ထီးနှင့်နန်းကိုဝံ^{၇၉}၊ ကျိန်းခန်းပြောင်းသစ်^{၈၀}၊ တည်ထောင်ရစ်မှ^{၈၁}၊ ဆုံးနှစ်ခန္ဓာ^{၈၂}၊ ပြောင်းမည်ခါလည်း၊ မင်္ဂလာလောင်း၊ မင်းကောင်းဝေသန်^{၈၃}၊ မတန်တို့သာ၊ လွန်မည်ခါ၌^{၈၄}၊ သည်းချာနှစ်ဦး၊ ပြည်မူးမတ်ပုံ^{၈၅}၊ ငယ်သည်တုံဟု၊ အုပ်သုံဗိုလ်လှေ၊ စီးပွားရေးငင့်၊ မြတ်လေးချစ်ခင်၊ ညီတော်ရှင်ကို၊ လက်ငင်ရွှေနန်း၊ တင်ခဲ့မှန်းသည်။ တောက်ထွန်း ညာက်တော် ရှုတုံလေ^{၈၆}။

ရွှေတုံမှောက်တော်၊ ဟုတ်တုံဪ၊ လေးဘော်မျိုးစု၊ ကျိုးအမှုကြောင့်^{၈၇}၊ မရွှစီးပွား၊ သားနှစ်ပါးကို၊ ပယ်ထားတုံပြီး၊ ညီတော်ကြီးအား၊ ရွှေထီးတုံနီစွေး၊ နှင်းခဲ့ပေး^{၈၈}။ ။ ဇေ... ယင်ယင် ဇေ... ။

နောက်ခံသမိုင်း

အပိုဒ်(၃၀)နှင့် အပိုဒ်(၃၁)တို့သည် မြောက်ဦးမြို့တည်ခြင်းကို ဖွဲ့နွဲ့ထားခြင်းဖြစ်၍ ပြီးခဲ့သောအပိုဒ်သမိုင်းကြောင်း တွင် တစ်ဆက်တည်းဖော်ပြခဲ့ပြီး ဖြစ်ပေသည်။ ဤအပိုဒ်၏ထူးခြားချက်မှာ သားတော်များရှိလျက်နှင့် နန်းရိုးစဉ်လာကို လျစ်လျူရှုကာ ညီတော်အား ထီးနန်းလွှဲအပ်ခဲ့ခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ဤအကြောင်းနှင့်ပတ်သက်၍ သမိုင်းကြောင်းကို လေ့လာနိုင်သည်။

၄၈၂။ (က) ညေဝတီအရေးတော်ပုံကျမ်း၊ ဇာ ၄၀-၄၄
(ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ဒုတိယတွဲ၊ ဇာ-၀၅-၀၇။

နရမိတ်လှ ခေါ် မင်းစောမွန် ထီးနန်းစံနေသောအချိန်တွင် ညီတော်နရနုမှာ သံတွဲစားဖြစ်သည်။ မင်းစောမွန် မင်းဖြစ်လာသောအခါ ခမည်းတော်လက်ထက်က ခိုလှုံပြေးလာခဲ့သော အရှေ့ဘက်ပျံ့မလွန်စား ရာဇသူ၏သမီးရွှေဇံကို မိဖုရားမြှောက်ခဲ့သည်။ မိဖုရားရွှေဆုံ၏ဆွေသား၊ ကျေးကျွန်တို့လည်း ချီးမြှောက်ခံခဲ့ရကာ နောင်တွင် နန်းတွင်းရေးထိ ဝင်ရောက်စွက်ဖက်နိုင်သည့် ဩဇာရရှိလာခဲ့သည်။ ဤအခြေအနေကြောင့် အစဉ်အလာရှိသော များမတ်ပညာရှိတို့သည် မနှစ်သက်ဘဲ သံတွဲရှိ ညီတော်နရနုထံခိုလှုံလာကြသည်။

ထိုသို့ခိုလှုံလာကြသော များမတ်ပြည်သူတို့က ကြားလျှင်တိုင်းပြည်ပျက်အံ့၊ တိုင်းပြည်နှင့်နန်းတော်ကို တိုက်ခိုက်သိမ်း ယူပါရန်လျှောက်ထားကြသည်။ ထိုအခါ မင်းစောမွန်၏ညီဖြစ်သူ နရနုက 'ငါတို့အနွယ်တော် သာကီဝင်မင်းဆက်မှာ အမျိုးတိုဖောက်၍ ဝိလုပ္ပန္နလုယက်တိုက်ဖျက် ထီးနန်းတက်ရိုးထုံးစပ်မရှိ၊ အစ်ကိုမှာအဖအရာဖြစ်သည်။ လျှောက်တင်၍ မနာမယူလျှင် လက်ကိုစုံလျက်သာ နေသင့်သည်။ မိစ္ဆာမိုက်မှာ ၊ မကြံရာဟု မိန့်လေသည်။ ဤသို့ ညီတော်၏သစ္စာရှိမှုကို မင်းစောမွန် ကောင်းစွာသိရှိခဲ့သည်။

၎င်းအပြင် အင်းဝမင်းခေါင်က သားတော်မင်းရဲကျော်စွာကို ခန့်ထား၍ စစ်ချီလာခဲ့စဉ်က ကြိုတင်သိရှိကာ တောင်ခွင်စား 'ရန်မသူ'အားစေလွှတ်၍ သတင်းပေးပို့ လျှောက်ထားစေခဲ့လေသည်။ သို့သော်လည်း မင်းစောမွန်မှာ ရန်သူများအား ကောင်းစွာမခုခံနိုင်ဘဲ အရေးနိမ့်ခဲ့ရလေသည်။

အင်းဝမင်းလည်း သမက်တော်နှင့် သမီးအား လောင်းကြက်မြို့တွင် အုပ်ချုပ်စေခဲ့၍ ပြန်လေသည်။ အင်းဝမင်းခေါင် က ခန့်အပ်ခဲ့၍ လောင်းကြက်မြို့တွင် အုပ်ချုပ်နေသည့် သမက်တော်ရထားသည် ပြည်သူများကို နှိပ်စက်၍ ဆိုးသွန်းလေရာ နရနုအလီခင်သည် ဟံသာဝတီ ရာဇာဓိရာဇ်ထံ စစ်ပန်ခဲ့လေသည်။ ရာဇာဓိရာဇ်သည် အမတ်ဒိန်ကို ဗိုလ်မှူးခန့်၍ စစ်ကူပေး လှာ၍ နော်ရထာနှင့် လောင်းကြက်မြို့ကို သက္ကရာဇ် (၇၆၉)ခုနှစ်တွင် ရရှိခဲ့လေသည်။

နရနုအလီခင်အုပ်ချုပ်နေစဉ် အင်းဝမှလာရောက်တိုက်ခိုက်ပြန်၍ (နရနုအလီခင်မှာ နန်းသက်မကြာမြင့်မီပင်) ကစ္ဆပဒေမြစ်အညာသို့ တိမ်းရှောင်ခဲ့ရသည်။

ယင်းအချိန်၌ မင်းစောမွန်သည် ဘင်္ဂလားနယ် ဂါဝါပြည်တွင် ခိုလှုံလျက်ရှိသည်။ ဂါဝါပြည်မှာ ဂင်္ဂါမြစ်ကမ်းတွင် တည်ရှိသည်။ စူလတန်မှာ နာဇီ (Nosir Ua-din Shan) ရုဒုန်ရှာဖြစ်၍ မင်းစောမွန်အား သားအရင်းပမာ ချစ်ခင်သည်။ တစ်ခါသော် ဒေလီစူလတန်ဘုရင်က ဂါဝါကိုလာတိုက်စဉ် မင်းစောမွန်က ဦးဆောင်၍ စစ်ပရိယာယ်ဖြင့် ကောင်းမွန်စွာ ချေမှုန်းတွန်းလှန်နိုင်ခဲ့ရာ ချီးကျူးဂုဏ်ပြုခဲ့သည်။ သို့ဖြင့် ရခိုင်ထီးနန်းပြန်လည်ရရှိရေးအတွက် ကူညီပေးခဲ့လေသည်။

-
- ၄၈၃။ မြောက်ဦးထွန်းပ(ရွှေ)
 - ၄၈၄။ ခည်စတိုရော်(ဟံ)
 - ၄၈၅။ တတော်နှောင်းမွေး၊ တေးညီထွေးက (ဟံ)
 - ၄၈၆။ လုပ်ပေးကြံသင်(ဟံ)
 - ၄၈၇။ မိခင်အတူ (ဟံ)
 - ၄၈၈။ ရွာတိုင်းကားကို (ဟံ)၊ ရွာတိုင်းလား၍ (ရွှေ)
 - ၄၈၉။ ထွန်သွားတကြိုက်(ဟံ)၊ (ရွှေ)
 - ၄၉၀။ မြေကြီးမခံ၊ (ဟံ) မြေကြီးမယံ(ရွှေ)
 - ၄၉၁။ ကျီးတသီနှင့် (ဟံ)၊ ကျီးတသီးတည့်(ရွှေ)
 - ၄၉၂။ မြို့လယ်ထွက်သော် (ဟံ)၊ မြို့လည်ထွက်လည်း (ရွှေ)
 - ၄၉၃။ ရှိလေတို့ဟု (ဟံ)၊ ဟိလေတို့ဟု (ရွှေ)
 - ၄၉၄။ မုန့်ပိုနို့ကျွေး (ဟံ)၊ မုန့်အိုးနို့ကျွေး (ရွှေ)
 - ၄၉၅။ မင်းမိခင်ကား (ဟံ)(ရွှေ)၊ ရာဇဝင်အရ အလီခင်မင်း
 - ၄၉၆။ မြတ်ပင်ကျေးဇူး၊ ထီးတည့်လေ (ရွှေ)
မြတ်ပင်ကောင်းကျေးဇူး၊ တည့်လေ (ဟံ)
မြတ်ပင်ကောင်းကျေးဇူး၊ စုတဲ့လေ (ရမ်းမြ)
 - ၄၉၇။ မိဘသဘွယ်(ဟံ)၊ (ရွှေ)
 - ၄၉၈။ ယင်းတေးကင်းလွတ် (ဟံ)
 - ၄၉၉။ တူပင်တည့်ပြေး၊ ရင်တော်သွေး၊ (ရွှေ) တူပင်တည့်တပြေး၊ ရင်တော်သွေး (ဟံ)
တူပင်တဲ့မဝေး၊ ရင်တော်သွေး(ရမ်းမြ)
တူပင့်တည့် (.....) ရင်တော်သွေး (လ) (င) (မ) (ပ)

သက္ကရာဇ် (၇၉၁)ပြည့် တပေါင်းလတွင် လောင်းကြက်မြို့အား လာရောက်တိုက်ခိုက်ရာ အတူပါလာသူ တပ်မှူး ခုလုံခင်ကုလားအမတ်၏ အကြံပတ်စက်မှုကြောင့် မင်းစောမွန်မှာ ဗားပူတောင်တွင် သံခြေကျင်းခတ်၍ ချုပ်နှောင်ထားခြင်း ခံရသည်။ ထိုစဉ် ကမ္ဘာပဒေသာမြစ်ညာတွင် ခိုလှုံနေသော နရနုအလီခင်သည် တိတ်တဆိတ်လာလတ်၍ အစ်ကိုဖြစ်သူအား လွတ်မြောက်အောင် ကူညီခဲ့လေသည်။ မင်းစောမွန်လည်း သူရတန်ဘုရင်ထံ ပြန်လည်ရောက်လေလျှင် သူရတန်ဘုရင်သည် ဒုတိယအကြိမ် ရဲမက်ဗိုလ်ပါတို့စေလွှတ်၍ ကူညီပြန်သည်။ သက္ကရာဇ် (၇၉၁)ခု၊ ကဆုန်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်နေ့၊ ကြာသပတေးနေ့တွင် လောင်းကြက်မြို့ထီးနန်းကို မင်းစောမွန် ပြန်လည်ရရှိခဲ့သည်။ မင်းစောမွန်တွင် စောပြောက်နှင့် စောစစ်ဟူ၍ မိဖုရားနှစ်ပါးရှိရာ စောပြောက်တွင် မင်းကျော်နှင့် ဓန္ဒတီဟူ၍ သားနှစ်ယောက်ဖွားမြင်သည်။ သားနှစ်ယောက် ရှိသော်လည်း ငယ်ရွယ်သူများဖြစ်ကြခြင်း၊ ညီတော်မင်းခရီးမှာ စွမ်းရည်သတ္တိ လုပ်ရည်ကိုင်ရည် အတွေ့အကြုံများရှိခြင်း၊ အထူးသဖြင့် သူ့အပေါ်တွင် သစ္စာရှိခြင်း စသည်အကြောင်းများကြောင့် မင်းစောမွန်ကွယ်လွန်ခါနီး၌ ညီတော်အားခေါ်ယူ၍ ‘ငါ့သားတော်များ မိုက်မှားသည်ရှိသော်လည်း အဝတ်ဖြူနွမ်းနှင့် ဝမ်းဝရုံရှိပါစေ၊ အသက်ဆုံးရှုံး မစီရင်ပါနှင့်မှာ၍ လက်တော် ဖြင့်ကိုင်ကာ အပ်နှင်းမှာထားခဲ့ပေသည်။ မင်းစောမွန်လွန်တော်မူလျှင် သက္ကရာဇ်(၇၉၅)ခု၊ ကဆုန်လပြည့်ကျော် ခြောက်ရက်၊ စနေနေ့တွင် ညီတော်နရနု(မင်းခရီး) နန်းတက်ခဲ့လေသည်။^{၇၀၂}

သို့ဖြစ်ရာ ဤအပိုဒ်တွင် မင်းစောမွန်၏ မြင့်မြတ်သော ဂုဏ်ပုဒ်နှစ်ခုကို တွေ့ရသည်။

(က) မြို့တော်သက်ရှည်ရန်အတွက် မိမိအသက်ကို စတေးခြင်း၊ အနစ်နာခံခြင်း

(ခ) သားတော်များရှိလျက်နှင့် နိုင်ငံတော်၏စီးပွားရေး၊ နိုင်ငံရေး၊ အနာဂတ်အတွက် ညီတော်အား နန်းအပ်ခဲ့ခြင်း တို့ ဖြစ်ပါသည်။

အပိုဒ် (၃၂)

ဇေ... ကောကျာ်းဗိမ္ဗိ၊ မြောက်ဦးဒီပ^{၇၀၃}၊ နန်းသိယ်ကို၊ တည်စ ထိုရော်^{၇၀၄}၊ ဘေးသူတော်နှင့်၊ တဖော် နှောင်းမွေး၊ ဘေးညီထွေးနှင့်^{၇၀၅}၊ လုတ်ပေးကြံအင်^{၇၀၆}၊ မိခင်တတူ^{၇၀၇}၊ ပြည်သူတို့အား၊ ရွာတိုင်းသွား၍^{၇၀၈}၊ ထွန်သားတကိုက်^{၇၀၉}၊ ကောက်စိုက်တကြိန်၊ မတိန်စေလျှင်း၊ ကိုယ်တိုင်ရင်း၍၊ ကင်းသင်းလွတ်လစ်၊ သုံးနှစ်ရင်းပေ၊ မြိချေမခံ^{၇၁၀}၊ လုပ်ကြံစေပြီး၊ ကုံတသီးနှင့်^{၇၁၁}၊ ဆင်စီးခြင်းတက်၊ မြို့ပြင်ထွက်သော်^{၇၁၂}၊ ပုခက်တွင်းသူ၊ လူသူငယ်အား၊ ငိုသံကြားသော်၊ သင်းကားငိုဘိ၊

- ၅၀၀။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ ၁၁-၂၃/၂၄။ င/မည်၊ ရာဇဝင်ဗေမူ။
- ၅၀၁။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း-၁၁-၂၄/၂၅။ ဦးကုလားရာဇဝင်ကြီး(ခ) ၁၁-၂၅
- ၅၀၂။ မစ်ကိုင်တူပါရုံကျောက်စာ (က) ကြောင်းရေ -၄။
- ၅၀၃။ ကောသံချို(ဟံ)၊ လျှောက်သံချို (ရွှေ)
- ၅၀၄။ မင်းလိခင်ကား (ဟံ)၊ မင်းလိခင်၏(ရွှေ)
'၏'နှင့် 'ကား'မှာ မတူညီသည်ကို အထူးသတိပြုသင့်ပါသည်။
- ၅၀၅။ သားသည်မူလည်း (ဟံ)၊ သားသည်အူလည်း(ရွှေ)
- ၅၀၆။ ဆင်ပြောင်တနံ့ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၅၀၇။ တက်ပြုံးအားအန်(ဟံ)
- ၅၀၈။ စွမ်းသန်ရဲမက်(ဟံ) (ရွှေ)
- ၅၀၉။ မောင်လက်ကျန်းတော(ဟံ)၊ မောင်လင့်ကြမ်းတော()
မောင်လက်ကြံထော်(ရွှေ)
- ၅၁၀။ ကြိမ်ကြိမ်မောလည်း (ဟံ)
- ၅၁၁။ ကြောလေးကမန်(ဟံ)
- ၅၁၂။ ကျင်လေဟန်လည်း (ဟံ)၊ ကျင်လေဟန်လည်း (မ)၊ ကျင်လည်ဟန်လည်း(ရွှေ)လေ့ကျင့်ခြင်းသာဖြစ်မည်။
- ၅၁၃။ သထွာသံစု၊ နှစ်စုဖို့ဝက်(ရမ်းမြ)
- တထွာသံထု၊ နှစ်စုဖို့လိဝက် (ဟံ)
- တထွာသံထု၊ နှစ်စုဖို့ဝက်(ရွှေ)
- ၅၁၄။ ရှင်ဘပျော်ပါး၊ ကစားခသိ(ဟံ) (ရွှေ)
- ၅၁၅။ မင်းကိုယ်လုပ်များ၊ နားထွင်းကြားဝယ်...
မျှားသားဆံရှိ၊ မထိစေရက်၊ မထွက်စေပဲ၊ တွဲလွဲနားဝယ် (ရမ်းမြ)
- မျှားသားဆံဟိ၊ မထိစေရက်၊ မထွက်စေဘဲ၊ တွဲလွဲနားဝယ်(ရွှေ)
- မသွားစေရက်၊ မထွက်စေဘဲ၊ တွဲလွဲနားဝယ်(ဟံ)
- 'ဟံသာဝတီ'မူတွင် 'မျှားသားဆံဟိ' စာပိုဒ်မတွေ့ရပါ။
- ၅၁၆။ နေ့တိုင်းဆက်၍ (ရွှေ)
- ၅၁၇။ ရွန်ကြောက်ပြည်ထောင်၊ ရှူးတဲ့လေ (ရမ်းမြ)

သင့်မိဘယ်သို့၊ သွားလေတို့ဟု^{၇၉၇}၊ မုံတို့နို့ကျွေး^{၇၉၈}၊ ကျေးငွေပေးလျက်၊ မြတ်လေးလွန်ကြင်၊ မင်းလီခင်ကား^{၇၉၉} ။
မြတ်ပင်ကောင်းကျေး၊ စုတဲ့လေ^{၇၉၆} ။

စုတဲ့မှောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဪ ဖံဆော်မစ၊ ရွာတိုင်းကြွ၍၊ မိဘအသယ်^{၇၉၇}၊ ယာလယ်ချောင်းရေး၊ ကင်းပေး
ကင်းလွတ်^{၇၉၈}၊ ငိုလတ်သံကြား၊ သူငယ်အားကို၊ မုံစားစေဘို့၊ နို့စို့ခပေး၊ မြတ်လေးချစ်ခင်၊ သနားကြင်သည်၊ တူပင်တဲ့မဝေး၊
ရင်တော်သွေး^{၇၉၉} ။ ဇေးလည်း ယင်ယင်ဇေး

ရှင်းလင်းချက်

- ‘ထွန်းသားတကိုက်’ မူကွဲညွှန်း(၄၈၉) = ထွက်ယက်သည့်အချိန်နှင့်ကိုက်၍ အမတော်ငွေချေးခြင်းအဓိပ္ပါယ် ရှိရာ အခြားမူ ‘ထွန်သွားတကြိုက်’ထက်ပို၍သင့်သည်ဟု ယူဆနိုင်ပါသည်။
- ‘မြဲချေမခံ’မူကွဲညွှန်း(၄၉၀) =အတိုးအဖိုးအခမယူဘဲ ငွေချေးခြင်းဖြစ်သည်ဟု အဓိပ္ပါယ်ရှိရာ ‘မြေကြီးမခံ’ ‘မြေကြီးမယံ’စသော မူကွဲများထက် ပို၍ဆီလျော်မည်ဟု ယူဆရသည်။
- ‘မြို့ပြင်ထွက်သော်’မူကွဲညွှန်း(၄၉၂) = မြို့ပြင်ထွက်၍ တိုင်းခန်းလှည့်လည်ခြင်းဟု အဓိပ္ပါယ်ရှိရာ အခြားမူကွဲများ ‘မြို့လယ်ထွက်သော်’‘မြို့လည်ထွက်လည်း’စသောမူကွဲ များထက် ပို၍ သင့်တော်ပါသည်။ ဆင်းရဲသားများ၊ မိမဲ့ဘမဲ့ကလေးများ၊ တောင်သူ လယ်သမားများမှာ မြို့လယ်နန်းတွင်းထက် မြို့ပြင်တွင် ရှိသင့်ပါသည်။

နောက်ခံသမိုင်း

မြောက်ဦးမြို့တည် မင်းစောမွန်နှင့် ညီတော်အလီခင်တို့ကား တိုင်းသူပြည်သားများ၏အကျိုးကို ဆောင်ရွက်ကြသူ များ ဖြစ်သည်။ ဆင်းရဲနွမ်းပါး၍ လယ်ယာချောင်းမြောင်း မလုပ်နိုင်သောသူတို့အား ဥစ္စာအရင်းအနှီးထုတ်ပေးပြီး လုပ်ကိုင် စေသည်။ ပြည်တွင်းပြည်ပ လှည့်လည်သွားလာ၍ ကောက်ပဲသလေး စသည်တို့ ကောင်းမကောင်းကို ကြည့်ရှုစေပြီး ကောင်းအောင်ဆည်ဖို့ ဆီးတားပြုပြင်လုပ်ကိုင်တော်မူစေ၏။ ပင်လယ်ကောက်ကစင်းထဲ၌ ငါးများတွေ့လတ်သော် ကြိမ်လုံး ဖြင့် ရိုက်ပုတ်၍ မြစ်ချောင်းများတွင် လမူပိုက်ငါး ဖမ်းသူတို့အား ဆုလာဘ်ပေးတော်မူသည်။ ကုန်စလယ်သွယ်သော သူတို့အား အကောက်အခွန်ကို လျှော့၍ကောက်စေသည်။ ဈေးခွန် ဆိပ်ခွန် ရေခွန်တို့ကို လွှတ်တော်မူသည်။ သက္ကရာဇ် (၈၁၂)နှစ်တွင် မြို့တော်ကို ဝသဲနှင့် မြို့သစ်ဆက်၍ တိုးချဲ့တည်တော်မူသည်။ စစ်တကောင်းသို့ ကိုယ်တိုင်ချီတက် တိုက်ခိုက် အောင်မြင်သည်။^{၁၀၀}

မင်းခရီ ခေါ် နရနုအလီခင်လက်ထက် (၁၄၃၃-၁၄၅၉) သက္ကရာဇ် (၈၁၆)ခု တန်ခူးလဆန်း(၆)ရက် တနင်္လာနေ့ တွင် အင်းဝဘုရင် နရပတိနှင့် ဖိုးခေါင်တောင်ရိုးတွင် တွေ့ဆုံပြီး မဟာမိတ်ပြုခဲ့သည်။ နှစ်နိုင်ငံမှ မင်း၊ မိဖုရား၊ မှူးမတ်၊ မင်းဆွေ၊ မင်းမျိုးအစုံပါဝင်၍ မိတ်ဆုံစားသောက်ကြပြီး ဖိုးခေါင်တောင်ရိုး အရှေ့ဘက်ခြမ်းကို ရတနာ ပူရနိုင်ငံပိုင်စေ၊ အနောက်ဘက်ရေကျကို ဝေဝတီနိုင်ငံပိုင်စေဟူ၍ နယ်ခြား၊ ပိုင်းခြားစာချုပ်ချုပ်ကြသည်။^{၁၀၁}အေဒီ ၁၃၄၃ ခု ရေးထိုးထား သော စစ်ကိုင်း ထူပါရုံကျောက်စာတွင် အဝဘုရင် နရပတိ၏ ဘိသိက်ပွဲတော်သို့ ရခိုင်မင်းလည်း တက်ရောက်ကြောင်း^{၁၀၂} တွေ့ရရာ ထိုနှစ်အပိုင်းအခြားမှာ အလီခင်စိုးစံနေသော ကာလအပိုင်းအခြားဖြစ်၍ အလီခင်ကိုယ်တိုင် သွားရောက်ခဲ့ ကြောင်း သိသာနိုင်စေသည်။

အလီခင်ကား ပြည်သူပြည်သားတို့ကို မစပြုစု ချီးမြှင့်ခြင်းကြောင့် ရပ်ရွာတိုင်းပြည်အလုံး ကြီးပွားစည်ပင်သည်။

၅၁၈။ နန်းဆက်မြို့ဆက်သမိုင်း၊ စာ-၂၀၊ ရာဇဝင်အင်းခေတ်ပေမူ ‘ပေ’ချပ်-ရင်။
 ၅၁၉။ ဦးဦးသာထွန်း၊ အဇ္ဈမင်းညိုလော၊ ဘဒ္ဒမင်းညိုလော စာ-၂၆
 ၅၂၀။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၃၀
 * ရန်ဂါ=အနီ (နီသော)
 မာတိ=မြီ (မြေကြီး)
 မြို့နီမြို့=(မြေနီမြို့)
 ‘ကောက်ကတန်းထောင်’ဟု ရခိုင်ဘုရင်ထောင်တည်ခြင်းတွင်လည်း ကြားဖူးသည်။ ရန်ဂါမတီ သည်သက်ထောင်(သက်ပြည်)၏မြို့တော်ဖြစ်သည်။ ယခု သက်ထောင်၏ရခိုင်မြို့ဖြစ်သည်။
 ၅၂၁။ ဘဇောမြို့ကျောက်စာ၊ မြောက်ဦးမြို့၊ နန်းကျရွာ အနောက်ဘက်သိမ်တွင်ရှိသည်။
 ၅၂၂။ တက်ထွန်းနီ‘အုတ်ခွက်ဘုရား’စာ-၉၄-၉၅၊ အမျိုးသားကျောင်းတိုက်၊ ဗုဒ္ဓပြတိုက်၊ စစ်တွေမြို့၊ ‘အုတ်ခွက်ဘုရားများ’

အပိုင်း (၃၃)

ဇေး... ဇေးသံချို^{၁၀}၊ လွဲကာဆိုအံ့၊ ထိုဘဝရှင်၊ မင်းလိခင်၏^{၁၁}၊ ရင်ခွင်ပိုက်နှော၊ ဘစောမင်းဖြူ
သာသည်၊ မူလည်း^{၁၂}၊ သူတော်စာတိ၊ မရှိလေအောင်၊ ဆင်ပြောင်လှနှမ်း^{၁၃}၊ တက်တုံအားအံ့^{၁၄}၊ စွန့်သံရဲမက်^{၁၅}၊
မောင်းလက်ကျန်းခြေ^{၁၆}၊ ကြီးမြင့်မော်လျက်^{၁၇}၊ ကြော်လေးကမန်^{၁၈}၊ ကျင့်လေဟံလည်း^{၁၉}၊ ပြစ်မှဲလေရာ၊ တထွာသံစု၊
နှစ်စုဖိုဝက်^{၂၀}၊ ဝင်ထွက်သမျှ၊ ခန့်တိုင်းကျ၏၊ ရွှင်ပပျော်ပါး၊ မြူကစားလို့^{၂၁}၊ ချစ်ကြည်ညိုဖြင့်၊ မင်းကိုယ်လုတ်များ၊ နားတွင်း
ကြားဝယ်၊ များသားဆံ့ရှိ မထိစေရက်၊ မထွက်စေဘဲ^{၂၂}၊ တွဲလွဲနားဝယ်၊ ဝတ်သောနယ်သို့၊ ပြစ်ရွယ်စလျက်၊ နေ့တိုင်း ပက်
လျှင်^{၂၃}၊ သရက်ချိုကောင်း၊ တသောင်း မလောက်၊ ခွဲအားမြောက်သည်၊ ရွှန်ကြောက်ပြည်ထောင်၊ ရှုတည့်လေ^{၂၄}။ ။
ရှုတည့်မှောက်တော်၊ ဟုတ်တဲ့ဩတ်၊ မယ်တော်လိုက်လျော၊ ဘစောမင်းဖြူ လက်နဲ့ထူကာ၊ ဇမ္ဗူ မလောက်၊
ကြာနှုန်းချောက်သည်။ ထက်အောက်တဲ့နဲခဲဝဲ၊ ရံသူကွေး၊ ဇေးလည်းယင်ယင် ဇေး။

ရှင်းလင်းချက်

ကမန်-လေးမြားအတတ်၌ ကျွမ်းကျင်သော လေးသည်တော်ကို ခေါ်သည်။ ရခိုင်တပ်မတော်တွင် လေးသည်တော်
တပ်ပါရှိရာ ၎င်းတပ်တွင် အမှုထမ်းသူများအား ‘ကမန်’ဟုခေါ်သည်။ ရခိုင်ရာဇဝင်တွင် ‘ကမံ’ဟု ဖော်ပြသည်။ မင်းရာဇာကြီး
လက်ထက် ဟံသာဝတီချီတပ်တွင် ‘ကမံလေး’ကိုင်သူရဲ တစ်ထောင်^၁ပါဝင်သည်။ (ရခိုင်ရာဇဝင်သစ် ကျမ်းစာ-၁၄၅)

သမိုင်းနောက်ခံ

- ၅၂၃။ ယခု ဘင်္ဂလား၊ အိန္ဒိယနယ်စပ်ဒေသမြို့။
- ၅၂၄။ Harvey, Burma P-140
- ၅၂၅။ ဇေလျက်ရင့်ရှု(ဟံ)၊ ဝေမိရင့်ရှု (ရွှေ)
- ၅၂၆။ လွန်မူတေဇော၊ ဘုန်းပညာကို၊ ထင်ပါတရံ (ဟံ)
လွန်မူတေဇော၊ ဘုန်းပညာကို၊ တင်ပြတရံ(ရွှေ)၊ (ရမ်းဖြူ)
- ၅၂၇။ စကေးကောင်းမြေ(ဟံ)၊ တေဇကောင်းမြေ(ပ)၊ ‘ခစ်တကောင်းမြေ’ဟု ရွှေစေတီနှင့် ရမ်းဖြူတို့တွင်
တွေ့ရသည်။ ရခိုင်သမိုင်းနှင့်ညီသည်။
- ၅၂၈။ သန်မာရဲမက်(ရွှေ)
- ၅၂၉။ သုံးပါးလုံးပြည်(ဟံ)
- ၅၃၀။ ခံလင့်သည်ကို၊ ထန်းရှည်တဖြူး၊ ထံတော်ဦးဝယ်(ရမ်း)
ခံလင့်သည်ကို၊ ထန်းရှည်တဖြူး၊ ဆင်တော်ဦးမှ (ရွှေ)
ပုန်လတ်သည်ကြောင့်၊ သန်ရှည်တဖြူး၊ နန်းတော်ဦးက(ဟံ)
ပုန်လတ်သည်ကြောင့်၊ တန်ရှည်တဖြူး၊ နန်းတော်ဦးက () ဟံ
- ၅၃၁။ ခွင်းခုန်ဟန်ရိပ်(ဟံ)(ရွှေ)
- ၅၃၂။ တဆွန်သိပ်လျက်(ဟံ)၊ ပတ်ဝန်းသိပ်လျက် (ရွှေ)
- ၅၃၃။ (က) ထမ်းကာယုကွန်၊ ပစ်နှင့်ကန်က(ဟံ)
(ခ) လှယ်ကာကမ်း၍၊ လွန်းကာယုလှန်း၊ ပစ်နှင့်ကန်က (ရမ်း)
(ဂ) လှမ်းကာကမ်း၍၊ လှမ်းကာယုလစ်၊ ပစ်လတ်တုံငြား (ရွှေ)
- ၅၃၄။ ဆင်ကောင်းခြောက်ဆယ်(ဟံ)
- ၅၃၅။ အစွယ်မြီးခင် (ဟံ)၊ အစွယ်မြီးခင်(ရွှေ)
- ၅၃၆။ ဆူးတည့်လေ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၅၃၇။ တက်ပြုံးရန်ဆောင်(ဟံ)၊ သက်ရုံဘုန်းရောင် (ရွှေ)
- ၅၃၈။ ကြားကမိုးခွန် (ဟံ)
- ၅၃၉။ နှိုင်းကန်ထည့်ပြိုင်ဝေး (ဟံ)၊ နှိုင်းရန်တည့်ပြိုင်ဝေး(ရွှေ)

နရနုအလီခင် နတ်ရွာစံပြီးနောက် သားတော် ဘစောဖြူမင်းသည် သက္ကရာဇ် (၈၂၁)ခု (အေဒီ ၁၄၅၉)ခုနှစ်တွင် မြောက်ဦးထီးနန်းကို ဆက်ခံသည်။ ဤမင်းသည် ဘုန်းတန်ခိုးကြီးမား၍ စွမ်းရည်သတ္တိနှင့် ပြည့်စုံသည်။ သူပုန်သူကန်များအား နှိမ်နင်းအောင်မြင်သည်။ အထူးသဖြင့် လေး(ကမန်)အရာတွင် သူမတူအောင် ထူးချွန်သည်။ အသဒိဇာတ်တော်လာသော ဘုရားလောင်းအသဒိသကုမန်ကဲ့သို့ လွန်စွာတတ်ကျွမ်းသည်ဟု ရခိုင်ရာဇဝင်များတွင် အမွန်းတင်ကြသည်။^{၁၀၈} ညဉ့်အခါ ဆံခြည်ကြိုးဆွဲထားသည်ကို အသံဖြင့်မှန်းဆ၍ မှန်အောင်ပစ်နိုင်စွမ်းရှိသည်ဟူ၏။ ဤကဲ့သို့ အင်အားကြီးမားခြင်းကြောင့် ကုလားတို့ဘာသာဖြင့် (ကလိမညား)ဟု အမည်တွင်သည်။ လေးကို ကလိမ (ဝါ) ကမန်ဟုခေါ်သည်။ 'သျှား'မှာ အရှင်သခင် ဟု အဓိပ္ပါယ်ရှိရာ 'လေးအတတ်တို့၏အရှင်'ဟု ခေါ်ဆိုနိုင်သည်။^{၁၀၉}

ဤသို့လေးသည်ကမန်အရာတွင် လွန်စွာတတ်မြောက်သည်ဟု အင်းဝဘုရင် နရပတိကြားလေလျှင် လက်သုံးသစ် ထူရှိသော သံပြားကို ပေါက်နိုင်အံ့လော မေးလေရာ ဘစောဖြူမင်းလည်း နန်းရင်းပြင်လူရှေ့တွင် လေးကိုတင်၍ မြှားခုနစ် စင်းဖြင့် ပစ်လေရာ ခုနစ်စင်းလုံး ထုတ်ချင်းပေါက်ထွက်လေသည်။ ၎င်းအပြင် တစ်စင်းနှင့်တစ်စင်း အကွာအဝေးတူညီကြ သည်။ မြှားတို့စူးဝင်ဖောက်ထွက်နေသော သံပြားကို အင်းဝဘုရင် နရပတိထံ ပို့လေရာ အလွန်ချီးမွမ်းကြကုန်၏။^{၁၁၀}

ထိုမင်းလက်ထက် စွမ်းရည်ရှိသော များကောင်း၊ မတ်ကောင်းများစွာ ရှိသည်။ ကုသိုလ်ကောင်းမှုလည်း ပြုလုပ်သည်။ ပေးကမ်းစွန့်ကြဲခြင်းလည်း ပြုလေ့ရှိသည်။ အမျက်ထွက်သော်ကား အသက်ကို ဖက်ရွက်မျှပင် ပမာမထားပြုလုပ်လေ့ရှိ သည်။ ဆင်ဖမ်းခြင်း ဝါသနာထုံသည်။

သက္ကရာဇ် (၈၂၂)ခုနှစ်တွင် အမ်းချောင်းသို့လည်းကောင်း၊ သက္ကရာဇ် (၈၂၈)ခုနှစ်တွင် ဒါးလက်ချောင်းသို့ လည်းကောင်း၊ ဆင်ဖမ်းထွက်တော်မူသည်။ သက္ကရာဇ် (၈၂၄)ခုနှစ်တွင် ယိုးချောင်းဖျားမှ ဆင်ဖြူရရှိသည်။ သက္ကရာဇ် (၈၃၆)ခုနှစ် ရေးထိုးထားသော ဘစောဖြူကျောက်စာ စာကြောင်းရေ (၂)တွင် 'ဆင်ဖြူသျှင်'ဟု ပါရှိသည်။^{၁၁၁} မြောက်ဦးမြို့ စောနန်းမင်းဖြူ ကောင်းမှုတော်ဌာပနာမှ အုတ်ခွက်ဘုရားများ အများအပြားတွေ့ရှိခဲ့ရာ ၎င်းအုတ်ခွက်ဘုရားအောက်ခြေ တွင် စာတန်းတွင် 'ဆင်ဖြူသျှင်သွီးတော်'ဟူ၍ ပါရှိသည်။ စောနန်းမင်းဖြူမှာ ဘစောဖြူ၏သမီးတော်ပင်ဖြစ်ရာ။^{၁၁၂} ဘစောဖြူ အား ဆင်ဖြူသျှင်ရရှိပြီးနောက် ဆင်ဖြူသျှင်ဘွဲ့ကို ခံယူကြောင်း သိရပေသည်။

သက္ကရာဇ် (၈၃၈)ခု ဝါဆိုလဆန်းတစ်ရက် ကြာသပတေးနေ့တွင် သက်တို့ပုန်ကန်လာ၍ လက်ရဖမ်းလေသော် မြန်မာပြည်ဘက်သို့ ပြေးလေသည်။ အနောက်ဘက်သို့ ပြေးသောသက်များကိုကား ရလိုက်သည်။ သက္ကရာဇ် (၈၄၃)ခု နတ်တော်လတွင် စစ်တကောင်းသို့ ချီလေ၍ တိုက်ခိုက်လေရာ ဦးစွာနိုင်သည်။ ရဲမက်တို့က ဥစ္စာ၊ ရွှေ၊ ငွေတို့ကို လိုက်လံရှာ ဖွေကြရာ ရဲမက်ပိုလ်ပါတို့ ကွဲလေသည်။ ၎င်းကို ကုလားတို့က လူစုပြီး ပြန်လည်တိုက်ခိုက်ရာ စစ်သည်တို့ပျက်စီးသည်ကို မြင်ရ၍ ဘစောဖြူ ကလိမန်သျှားသည် ကြေးကမန်လေးကြီးဖြင့် ဒရစပ်ပြန်လည်ပစ်ခတ်ရာ အောင်မြင်လေသည်။ နောက်တစ်ကြိမ်တွင် ကောက်ကတန်ပြည် (ရန်ဂါမတီ)^{၁၁၃} သို့တိုင်အောင် တိုက်ခိုက်သိမ်းယူသည်။ စစ်တကောင်းနယ်သည် ရခိုင်လက်အောက်သို့ ပြန်လည်ကျရောက်ခဲ့သည်။^{၁၁၄}

အပိုဒ် (၃၄)

ဧ...၊ ဧေးကာ ရင်ကျူး^{၁၁၅}၊ ဘစောဖြူ၏ လွန်မှုတေဇ ဘုန်းပုံညကို တင်ပြတရံ^{၁၁၆}၊ နတ်တို့ကြံ၍ နိုင်ငံမင်းပေါင်း၊ စစ်တကောင်းမြေ^{၁၁၇}၊ တိုင်လေသောခါ၊ ထိုကပါသည်၊ မြွှာရဲမက်^{၁၁၈}၊ ဆင်းသက်ဟူးဟူး၊ ချောင်းဝယ်ကျူး၍၊ ဉာဏ်ရှုမိစ္ဆာ၊ ဘင်္ဂါကုလား၊ မြူဆက်သားတို့၊ သုံးပါးသုံးပြည်^{၁၁၉}၊ ခံလင့်သည်ကို၊ ထန်ရည်တဖျူး၊ ထံတော်ဦးဝယ်^{၁၂၀}၊ ကမြူးပစ္စုံ၊ ခွင်စုံတရိတ်^{၁၂၁}၊ ဖက်စွန်းသိတ်လျက်^{၁၂၂}၊ နှစ်ကျိပ်ရှစ်ယောက်၊ ဘုံခြောက်သူယုတ်၊ ကိုယ်လုတ်ပြွန်းပြွန်း၊ လှယ်ကာကန်း၍၊

- ၅၄၀။ ရောက်မှန်သဖြေ (ရွှေ)
- ၅၄၁။ သံသာယုံပျူး (ရွှေ)
- ၅၄၂။ အထူးထူးလျှင် (ရွှေ)
- ၅၄၃။ မင်းစင်လာဖြင့် (ရွှေ)
- ၅၄၄။ မျက်ရှင်ပေါင်းနှင့် (ရွှေ)
- ၅၄၅။ ဧးလဲ့ယင်ယင်ဧး (ရွှေ)

ဤနိဂုံးအပိုဒ်ကို ရွှေစေတီမူတစ်ခုတွင် တွေ့ရ၍ ဤရမ်းမြဲနှင့် မူကွဲမျှသာဖြစ်သည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

1. Collis, M; The Land of Great Image, Landon,
2. Forchammer, E; Arakan, Rangoon. govt Press 1891
3. Grant Brown. GER, Northern Arakan Hill Tracts.
4. Harvey, G.E; Thist of Burma; London (1925)
5. Johnston, EH; Some Sanskrit Inscription of Arakan BSOAS vol XI (1944)
6. Phayre, A.P; History at Burma Landon (1883)
7. San Tha Aung, The Buddhist Art of Ancient Arakan, Yangon, Saw Saw Sapay. (1979 Sept)
8. Tun Wai; Capt; The Erection of Mrauk U. Sittway; (1973)
- ၁။ စန္ဒမာလာလင်္ကာရ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ မန္တလေး (၁၂၉၃)
- ၂။ စံသာအောင်၊ ဦး၊ ရခိုင်ဒင်္ဂါး၊ ဒေါ်စောစောစာပေ (၁၉၇၉)
- ၃။ စက္ကိန္ဒ၊ ဦး၊ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှု၊ တိုင်းလင်း၊ ဟံသာဝတီပုံနှိပ်တိုက်၊ (၁၉၆၉)
- ၄။ တက်ထွန်းနီ(မြောက်ဦး)၊ အုတ်ခွက်ဘုရား၊ အမျိုးသားဗုဒ္ဓပြတိုက်၊ စာ ၉၄-၉၆
- ၅။ ထွန်းရွှေခိုင်(မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ သိဒ္ဓိမြိုင်(၁၉၈၅)
- ထွန်းရွှေခိုင် (မဟာဝိဇ္ဇာ) နန်းဆက်မြို့ဆက်သမိုင်း ပြည်နယ်ကောင်စီ (၁၉၈၅)
- ၆။ ပဏ္ဍိ၊ ဓညဝတီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်(၁၉၁၀)
- ၇။ မြန်မာ့လမ်းစဉ်ပါတီ ရခိုင်ရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများ (၁၉၇၆)
- မြန်မာ့လမ်းစဉ်ပါတီ အခြေပြမြန်မာနိုင်ငံရေးသမိုင်း(ပ)၊ စာပေဗိမာန် ၁၉၇၀
- ၈။ ရခိုင်ဆရာတော်၊ ဓညဝတီအရေးတော်ပုံ(နန်းမြင့်) (၁၉၇၀)
- ၉။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ၊ ရခိုင်ခေတ်ဦး
- ၁၀။ ဦးသာထွန်း၊ ဦး၊ အဒ္ဓမင်းညိုလော၊ ဘဒ္ဒမင်းညိုလော စာ-၂၆

စာရေးသူ

ရခိုင်ပြည်နယ်၊ ရမ်းဗြဲမြို့၊ အဖ ကုန်သည်ကြီး ဦးလာဘ၊ အမိ ဒေါ်ငွေချိန်တို့မှ ၁၉၄၉ ခုနှစ်တွင်မွေးဖွားသည်။ အမည်ရင်းမှာ ဦးထွန်းရွှေဖြစ်သည်။ ၁၉၇၂ ခုနှစ်တွင် ရန်ကုန်ဝိဇ္ဇာနှင့် သိပ္ပံတက္ကသိုလ်မှ ဝိဇ္ဇာ (ပထဝီဝင်)ဘွဲ့ကို ရရှိခဲ့သည်။ ထိုနှစ်မှာပင် လုပ်သားများကောလိပ်၊ ပထဝီဝင်ဌာနတွင် အချိန်ပိုင်းနည်းပြအဖြစ် တာဝန်ထမ်းဆောင် သည်။ ၁၉၇၃ခုနှစ်တွင် စစ်တွေကောလိပ်၌ ပထဝီဝင်နည်းပြဆရာအဖြစ် တာဝန်ဆက်လက်ထမ်းဆောင်သည်။ ၁၉၇၇ ခုနှစ်တွင်ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်မှ မဟာဝိဇ္ဇာတန်း ဖြေဆိုအောင်မြင်ပြီးနောက် စစ်တွေဒေသကောလိပ်တွင် ပထဝီဝင်ဌာန လက်ထောက်ကထိက၊ ဌာနမှူးအဖြစ် ခန့်အပ်ခြင်းခံရသည်။ ၁၉၇၈ ခုနှစ်တွင် မော်ကွန်းထိန်းအဆင့်(၂)အဖြစ်စတင် ထမ်းဆောင်သည်။ ယခုအခါ စစ်တွေဒီဂရီကောလိပ်တွင် မော်ကွန်းထိန်းအဆင့်(၁) အဖြစ် တာဝန်ထမ်းဆောင်လျက် ရှိသည်။

မြန်မာနိုင်ငံသုတေသနစာတမ်းဖတ်ပွဲနှင့် ပထဝီဝင်အင်းတွင် သုတေသနစာတမ်းများ ပြုစုတင်သွင်းခဲ့သည်။ ‘စစ်တွေမြို့ မြေအသုံးချရေး’စာတမ်းဖြင့် မဟာဝိဇ္ဇာဘွဲ့ ယူခဲ့သည်။ ယနေ့အထိ သုတေသနဆောင်းပါး(၃၆)ပုဒ် နှင့် (၁) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ (၂) ရခိုင်နန်းဆက် မြို့ဆက်သမိုင်း (၃) ရခိုင်ပြည်နယ် ဒေသန္တာရပထဝီဝင် (၄) ရခိုင်မြောက်ဖျားဒေသမှ သက်တိုင်းရင်းသားများ၊ (၅) ရခိုင်ဝေသာလီခေတ် ဗုဒ္ဓအနုပညာ (၆) ရခိုင်မင်းသမီး ချင်းအဖွင့် (၇) ရခိုင်စာဆိုတော်များ (၈) ရခိုင်ရိုးရာပုံပြင်များ စသောစာအုပ်များကို ရေးသားပြုစုခဲ့သည်။

မြန်မာနိုင်ငံစာပေစာနယ်ဇင်းအဖွဲ့ စာရေးဆရာအဖွဲ့ဝင်အမှတ် (၀၄၆၆)ဖြစ်သည်။

www.pearsoned.com
www.pearsoned.com | www.pearsoned.com

www.pearsoned.com | www.pearsoned.com

www.pearsoned.com

www.pearsoned.com | www.pearsoned.com

www.pearsoned.com | www.pearsoned.com

www.pearsoned.com | www.pearsoned.com

- ၁။ (က) ဦးကျော်ရင်(ကထိက) ရခိုင်မင်းသမီးချောင်း၊ စာ (၁၀)
- ၂။ (ခ) မြန်မာစာညွန့်ပေါင်းကျမ်း(စာ-၃၃၃)။
- ၃။ (ဂ) ဦးပေမောင်တင် မြန်မာစာပေသမိုင်း စာ-၂၁။
- ၄။ အချို့စာအုပ်တွင် သက္ကရာဇ် ၈၇၁-ခုဟုပါရှိသည်။
- ၅။ (က) ဦးကျော်ရင်(ကထိက) ရခိုင်မင်းသမီးချောင်း၊ စာ (၁၀)
- (ခ) မြန်မာစာညွန့်ပေါင်းကျမ်း(စာ-၃၃၃)။
- (ဂ) ဦးပေမောင်တင် မြန်မာစာပေသမိုင်း စာ-၂၁။
- ၆။ ရခိုင်ရိုးရာလေ့အသုံးအရ ‘နတ်ခြင်း’ဟု အားလုံးပေါင်းထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။
- ၇။ ဇ...လျက် ယုံ့ယျူး(ဟံ)
- ၈။ ရိုက်ကာကျူးပိမ့်(ဟံ)
- ၉။ ‘အစွာက’ ယခင်မူများတွင် လုံးဝမပါ။
- ၁၀။ ကြာငါးပွင့်လိုက်(ဟံ) ရွှေစေတီမူတွင် ‘လိုက်’အစား ‘လစ်’ဟု ပါရှိ၍ ဤမူနှင့်တူသည်။
- ၁၁။ ရောင်မြိုက်ဉာဏ်ဖြူ (ဟံ)
- ၁၂။ ငါးဆူသျှင်နည်း(ရွှေ)
- ၁၃။ မိတည်းမရောက်(ဟံ)
- ၁၄။ နဝက်ရေကျ(ပ)
- ၁၅။ ငါးရာရသား(ဟံ)
- ၁၆။ ကစ္ဆပနဒီ (ဟံ)
- ၁၇။ ဤသည်ညာမ္မန်(ဟံ)
- ၁၈။ ယဉ်ထန်တတက် (ဟံ)ယဉ်ထန်တတက်(မ)၊ ယဉ်ထန်တပက်(ရွှေ)
- ၁၉။ ပင်သယ်ထွက်မှ (ဟံ)၊ ပင်လယ်ထွက်၍ (ရွှေ)
- ၂၀။ နှစ်ဘက်ကမ်းပြီ (ဟံ)၊ နှစ်ဘက်ကမ်းပြီ(လ)
- ၂၁။ ဖြားရေမီးဝယ် (ဟံ)၊ ဖြားရေမီးဝယ်(ရွှေ)
- ၂၂။ ရှေ့ဆီပြုစွာ (ဟံ)၊ ရှေ့ညီပြုပြီ(ရွှေ)
- ၂၃။ အာကာမိုခိုင်း(ဟံ)(ရွှေ)
- ၂၄။ တောင်ပြိုင်းပြိုင်းနှင့်(ရွှေ)
- ၂၅။ မွန်ကြယ်မြူးသို့ (ဟံ)
- ၂၆။ ထူးတည့်လေ (ဟံ)
- ၂၇။ မှောက်တော်(ဟံ)(ရွှေ)
- ၂၈။ ဟုတ်တည့်ဩဇာ(ဟံ)
- ၂၉။ ကျော်သည်တဆူ (ဟံ)
- ၃၀။ မင်းတရုတည့်သွေး (ဟံ) မင်းကြာတည့်ရင်သွေး(ရွှေ)
- ၃၁။ မှောက်တော်ထွေး (ဟံ)
- ၃၂။ လေညှင်း ယင်ယင်ဇ (ဟံ)
- ၃၃။ ရမ်းမြဲဦးခံတင်၊ ရာဇဝင်လင်္ကာ ‘ကေ’ချပ်
- ၃၄။ ရမ်းမြဲဦးခံတင်၊ ရာဇဝင်လင်္ကာ ‘ကူ’ချပ်
- ၃၅။ ရာဇဝင်ဟောင်း၊ ကစ္ဆပနဒီလင်္ကာ။
- ၃၆။ ထွန်းရွှေခိုင်(ခစ်တွေကောလိပ်) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ စာ-၈၆။
- ၃၇။ ရမ်းမြဲတောင်ကျောင်းဆရာတော်၊ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၁၈။
- ၃၈။ စက္ကိန္ဒ၊ အသျှင်၊ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှု စာ-၅၀။
- ၃၉။ ထွန်းရွှေခိုင်(ခစ်တွေကောလိပ်) ‘ရခိုင်ပြည်နယ်စာစောင်(တွဲ/၃) စာ-၃၀။

- ၄၀။ ရခိုင်ရာဇဝင်ချုပ်ပေမူ 'ကူ' ချပ် 'ကြော'။
- ၄၁။ ရခိုင်ထီးတော်ပဒေသ ပေမူ၊ ကူ-၁ ချပ်။
- ၄၂။ Chap XV 11 the Dedication of the Church p. 14.
- ၄၃။ XV 11 the Debate with the Royal Chaplain p. 179.
- ၄၄။ XIX the White Elephant p-186.
- ၄၅။ ဝင်းဝင်းဝါမျှ (ဟံ)
- ၄၆။ ရွှေနန်းထက်ဝယ် (ဟံ) (ရွှေ)
- ၄၇။ အာဏာလက်ရုံး၊ ဓာလုံးပေါင်းကွဲလွဲချက် ပြစ်ပါသည်။
- ၄၈။ တန်ခိုးပြုံးက (ဟံ)၊ တန်ခိုးချုန်းသား(ရွှေ)
- ၄၉။ ပတ်ကုံးထန်သည်(ဟံ)၊ ပတ်ကုံးသိမ်သည်(ရွှေ)
- ၅၀။ ကျွန်းလုံးကြည်းမျှ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၅၁။ ရှင်မိရင်းကာ(ဟံ)(ရွှေ)
- ၅၂။ မတူစွာတည့် (ဟံ) မဟုတ်ပါတည့်(ရွှေ)၊ မဟုတ်စွာတည့် (ပ)
- ၅၃။ ပြည့်ပြည့်စိုးသည်(ဟံ)
- ၅၄။ ထူးတည့်လေ (ဟံ)
- ၅၅။ ပေါ်သားကမ္ဘာ (ရွှေ)၊ ပေါ်သည်ကမ္ဘာ(ဟံ)
- ၅၆။ မင်းမျှနတ်၏(ရွှေ)
- ၅၇။ မပြတ်တည့်ဆက်ရှေး (ဟံ)၊ မပြယ်တည့်စဉ်ရှေး (ရွှေ)
- ၅၈။ ရမ်းမြဲတောင်ကျောင်းဆရာတော်-ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁၁-၅၈။
- ၅၉။ ဦးပဏ္ဍိ၊ ညောင်တီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁၁-၁။
- ၆၀။ မြေးငယ်မင်းကို(ပ)
- ၆၁။ ကရဝိတ်ကြေးသို (ဟံ) (ရွှေ)
- ၆၂။ သံလေးတမျှ (ဟံ)
- ၆၃။ ရွှေနန်းဘုံမြဲ(ပ)
- ၆၄။ ဥကင်ထဲဝယ်(ဟံ)
- ၆၅။ ချီချပြပေ (ဟံ)
- ၆၆။ နားသာတောင်းစွ(ဟံ) နားသာတောင်းစွ(ရွှေ)
- ၆၇။ နားပျော်သေး (ဟံ)၊ နားပျော်ဆေး (ဝ)၊ နားပျော်ရေ(ရွှေ)
- ၆၈။ စိတ်ပျော်တိမျှ (ဟံ)၊ စက်ပျော်တိလော(ရွှေ)
- ၆၉။ သိန်းထိတိုးစက်(ဟံ)၊ သိန္နီတိုးနက်(ရွှေ)
- ၇၀။ လျားနံ့ရှည်နှင့် (ဟံ)
- ၇၁။ ခါသာသလင်း(ဟံ)
- ၇၂။ နတ်လုပ်မယွင်း(ဟံ)သာဝတီမူတွင် မပါရှိပါ) ရွှေစေတီမူတွင် ပါရှိပါသည်။
- ၇၃။ ပေါ်တင်းကြက်မွန်(ဟံ)
- ၇၄။ မိတာန်ဆောင်ထား(ဟံ)၊ ပိတာန်အောက်ထား (လ)
- ၇၅။ လက်ဝင်တိုင်ငုတ်(ဟံ)၊ လက်ဝင်ကိုင်အုပ်(ရွှေ)
- ၇၆။ မျှင်မျှင်ထုတ်၍ (ဟံ)
- ၇၇။ တမုတ်ကြိုးဆိုင်(လ)
- ၇၈။ တေ့တိုင်ရိုက်ယုံ(ဟံ)
- ၇၉။ တခြေခြေလျင် (ရွှေ)
- ၈၀။ ရိုက်ကာထွေး(ဟံ)

- ၈၁။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၂၉၁။
- (ခ) မြန်မာစာညွှန်းပေါင်းကျမ်း၊ စာ-၁၁။
- (ဂ) မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ၊ ရခိုင်စာ-၁၉၉။
- ၈၂။ ဧည့်ဝတီရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၉၁။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၂၉၆။
- ၈၃။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ၊ ရခိုင်ခေတ်ဦး၊ စာ-၇၅။
- ၈၄။ Harvey, G.E. History of Burma, p. 4
- ၈၅။ ဧည့်ဝတီအရေးတော်ပုံ၊ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၃၃၆
- ၈၆။ (က) Harvey, p. 140
- (ခ) မြန်မာရာဇဝင်အကျဉ်းချုပ်၊ စာ-၁၆၀။
- ၈၇။ အတိုင်းကြားရိုက် (ပ)
- ၈၈။ စည်းစုတ်လိုက်၍ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၈၉။ သံမြိုက်သံကောင်း(ဟံ)(ရွှေ)
- ၉၀။ သံညှင်းသံမြို(ဟံ)
- ၉၁။ သံရီသံအုပ်(င)
- ၉၂။ မျှင်မျှင်ချုပ်လျက်(ဟံ) (လ) မူတွင်မပါရှိပါ။
- ၉၃။ ကျကျရင့်ရွယ် (ရွှေ)ကျကျရင့်သွယ်။ (ဟံ) ကျကျရင့်တွယ်
- ၉၄။ နှလုံးငြိမ်မျှ(ဟံ)(ရွှေ) နှလုံးငြိမ်မျှ (မ၊ မ၊ င)
- ၉၅။ သံဆိမ့်သံဇ (ဟံ)
- ၉၆။ ‘တမေ့မေ့လျင် ခြင်္သေ့ဆီကျော်’ကို ရွှေစေတီမူနှင့် ယခု ရမ်းမြဲမူတွင် တွေ့ရသော်လည်း
ဟံသာဝတီမူတွင် မတွေ့ရပါ။ ‘ကရိတ်ကြွေးသို့ ခြင်္သေ့ဆီကျော်’ ဟူ၍သာ တွေ့ရပါသည်။
- ၉၇။ ချစ်ဝမ်းနူးမျှ(ဟံ)
- ၉၈။ အိပ်ပျော်ဆေး(ဟံ)
- ၉၉။ လျက်တော်လှစ်(ဟံ)လျက်အော်လှစ်(မ၊ ပ)
- ၁၀၀။ မျိုးတကွင်းကို(ဟံ) မျိုးစဉ်ကွင်းကို(ရွှေမျိုးအကွင်းတိ (ပ)
- ၁၀၁။ လွှဲခြင်းသံသာ(ရွှေ)
- ၁၀၂။ ရေကာသတော (ရွှေ)
- ၁၀၃။ အဇ္ဈနုသည် (ရွှေ) အဇ္ဈနုလျင် (ဟံ)
- ၁၀၄။ ဆက်မသားဟု (လ) ဆက်သမားဟု (င)
- ၁၀၅။ တဖြူမြိုထီး(ဟံ)၊ သဖြူမြိုထီး(ရွှေ)
- ၁၀၆။ သမီးဘိနှင့်(ဟံ)၊ (ရွှေ)
- ၁၀၇။ ယှဉ်မှီတကွ (ဟံ)၊ ယှဉ်မှီတကွ (မ)၊ ယှဉ်မှီတကွ (ရွှေ)
- ၁၀၈။ ‘နှစ်စုံပလျက်’ ရွှေစေတီမူတွင် ပါရှိ၍ ကျန်မူများတွင် မတွေ့ရပေ။
- ၁၀၉။ ကြိုးကာသတ်နွံ(ရွှေ)(ဟံ)
- ၁၁၀။ ယှဉ်တော်တကွ (ဟံ)၊ ယှဉ်တော်တကွ(ရွှေ)
- ၁၁၁။ ပြည်သိင်္ဂီတွင်(ဟံ)၊ မစိုးမှီက (ရွှေ)
- ၁၁၂။ ပြည်ရန်ဆူ (ဟံ)၊ ဟံသည်ရန်ဆူ(ရွှေ)
- ၁၁၃။ စုန်းဘိလူးကို(ရွှေ)၊ စုန်းဘိလူးကို (သ)
- ၁၁၄။ တွင်းတူးမလွတ် (ဟံ)
- ၁၁၅။ အကုန်သတ်မှ(ဟံ)
- ၁၁၆။ အတွက်တည့်တင်သေး (ဟံ) အတွက်တည့်မြောက်သေး (ရွှေ)

၁၁၇။ (က) San Tha Aung. 'The Early History of the Kingdom'
The Buddhist Art of Ancient Arakan, Chap II.

(ခ) San Shwe Bu. A Brief Note on the Old Capitals of Arakan. p. 3

(ဂ) ထွန်းရွှေခိုင်(စစ်တွေကောလိပ်) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ ၊ ၁-၂၇။

(ဃ) ရခိုင်ရာဇဝင် ချပ်ပေမူ(၇) ချပ်=ကြော။

၁၁၈။ ဟံသာဝတီမူတွင် မပါရှိ။ ရွှေစေတီမူတွင်ပါရှိသည်။

၁၁၉။ လက်နက်ရင်း၍ (ဟံ)၊ လက်နက်ရင်းနှင့်(ရွှေ)

၁၂၀။ သားပုမြေးချယ်(ဟံ)၊ သားပုမြေးချဲ့(ရွှေ)

၁၂၁။ ခဉ်တကယ်တွင် (ဟံ)၊ ခဉ်တကဲ့တည့် (ရွှေ)

၁၂၂။ ဖြူရောင်ထွန်းလွန်(ဟံ)

၁၂၃။ ကျိန်းခန်းကန်မှ(ဟံ)၊ ကိန်းခန်းလွန်မှ(ရွှေ)

၁၂၄။ တိမ်မှိုမိုးဆောင်(ရွှေ)

၁၂၅။ နန်းတန်ဆောင်း၌ (မ)

၁၂၆။ တိမ်ပေါ်မြင့်ဆောင်(ဟံ) (ရွှေ)

၁၂၇။ တောင်ကျောက်ပန်းတောင်း(ဟံ) (ရွှေ)

၁၂၈။ နတ်တန်ဆောင်း၌ ဤအကြောင်းမပါရှိပါ။

၁၂၉။ (က) စန္ဒမာလာလင်္ကာရ၊ ရာဇက္ကမသင်္ခေပကျမ်း၊ ၁-၅

(ခ) ရခိုင်မင်းဆက်၊ ၁-၂

၁၃၀။ (က) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ ၁-၂၈

(ခ) ဧညေတီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁-၄၂

၁၃၁။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁-၂၃၀။

(ခ) မှန်နန်းရာဇဝင်(ပဉ္စမရိုက်)၊ ၁-၁၅၅။

၁၃၂။ (က) Grant, Brown. Northern Arakan Hill Tracts. P-2.

(ခ) Rigby, G.C. History of Operation in Northern Arakan & Yawdewin Hills, 1886.

၁၃၃။ လျက်ကျစ်ကျစ်(ဟံ)၊ လျက်ကျစ်လစ်(ရွှေ)

၁၃၄။ ခဉ်တရစ်တည့်(ဟံ)၊ ခဉ်ကာပြစ်တည့် (ရွှေ)၊ ခဉ်ထားရစ်တည့်(ပ)

၁၃၅။ တလှစ်ပင်းက(ဟံ) (ရွှေ)

၁၃၆။ သိင်္ဂီပြည်သာ(ဟံ)

၁၃၇။ ဆက်ကာလှထိပ်(ဟံ)(ရွှေ)

၁၃၈။ မင်းများနောက်တွင်(ဟံ)၊ မင်းများနောက်ဝယ်(ရွှေ)

၁၃၉။ ထက်အောက်အာဏာ (ဟံ)

၁၄၀။ နေလမဟူ(ရွှေ)

၁၄၁။ မဟူမြတ်မော(ဟံ)၊ မတူမြတ်မော(ရွှေ)

၁၄၂။ ညာဏ်ရောင်ပျောလျက်(ဟံ)၊ ပြော် (ရွှေ)

၁၄၃။ ရှင်စောဂေါတမ(ဟံ)(ရွှေ)

၁၄၄။ ပွင့်လတ်ထသည် (ဟံ) (ရွှေ)

၁၄၅။ တဝသုံးထိပ်(ဟံ) (ရွှေ)

၁၄၆။ ဂေါတမသို့ (ဟံ)၊ ရှင်တော်ဂေါတမ(ရွှေ)

၁၄၇။ ဧရေဇ်ရူ (ဟံ)

၁၄၈။ ပျိုးသည်မူလျက်(ဟံ)၊ ပြိုးသည်မူလျက်(မ)၊ ပျော်သည်မူလျက်(ရွှေ)

၁၄၉။ မေတ္တာလည်း ရှေး(ဟံ) (ရွှေ)

၁၅၀။ 'ဧး ဧး နာပေ၊ နားတည်စေလော့'ကို ဟံသာဝတီမူ၌ မတွေ့ရ။ ဟံသာဝတီမူတွင်ပါရှိသော 'ထူးလည် မြတ်စစ်' အကြောင်းကို ဤမူနှင့် နိုင်ငံတော်ပိဋကတ်တိုက် ပထမပေမူတို့တွင်လည်း မတွေ့ရပေ။

- ၁၅၁။ ‘ထူလည်မြတ်စစ်’ ဤစာကြောင်းကို ပြည့်စွက်ရန် သင့်တော်သော်လည်း ဟံသာဝတီမူတွင် ပါရှိသည့် ‘ပျံမွှေးသာကြည်’ ကိုထည့်၍ အံ့မဝင်ပါ။
- ၁၅၂။ ဆဒ္ဒန်ဖြူဆွဲ(ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၅၃။ လွှာရွှေနှင့် (ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၅၄။ ဘုန်းတိစည်သား (ဟံ)၊ ဆုံတိစည်သား(မ)၊ ဘုန်းထွန်းစည်သား (ရွှေ)၊
- ၁၅၅။ အူသိမ်ထက်ဝှန် (ဟံ)
- ၁၅၆။ ပိတိမွန်မျှ(ဟံ)၊ ပိတိမွန်လျက်(ရွှေ)
- ၁၅၇။ ဝိသုကြမ္မ (ရွှေ)
- ၁၅၈။ သိကြားမ၍ (ဟံ)
- ၁၅၉။ တည်တော်မူမှ (ဟံ)
- ၁၆၀။ နူးတည့်လေ (ဟံ)(ရွှေ)
- ၁၆၁။ အထွတ်တည့်မှန်သေး(ဟံ)
- ၁၆၂။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၂၃၈။
- ၁၆၃။ (က) ဧညဝတီရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၄၉။
(ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၂၄၈။
(ဂ) ဧညဝတီအရေးတော်ပုံ၊ စာ-၁၉။
- ၁၆၄။ (က) Dr. Forchammer Arakan; Mahamuni. Rangoon. Govt Press; 1891
(ခ) ရခိုင်ပြည်နယ်ဖြစ်စဉ်သမိုင်း၊ ပထမတွဲ၊ စာ-၅၉။
- ၁၆၅။ ဇေးတုံချီချ (ဟံ)
- ၁၆၆။ ဘုန်းထွန်းစည်သား(ရွှေ)၊ ဘုံတိစည်သား(မ)
- ၁၆၇။ သူရိယချည်(ဟံ)
- ၁၆၈။ သားမြေးစဉ်လျှောက်(ရွှေ)၊ သားကြည်မြေးလျှောက်(ပ) (င)
- ၁၆၉။ ဖြူရိတ်ဖြန့်ဆောင်း(ဟံ)(ရွှေ)
- ၁၇၀။ နှောင်းကားခါချိန် (ဟံ)
- ၁၇၁။ ကျိန်တတ်နတ်မွန် (ဟံ)၊ ကျိန်သည်နတ်မွန်(ရွှေ)
- ၁၇၂။ ညွှန်ပြလတ်(ဟံ)၊ ညွှန်ပြလတ်ဘိ(ရွှေ)
- ၁၇၃။ ဝေသာလီဝယ်(ဟံ)
- ၁၇၄။ မျိုးမှန်ဖြူလှဲ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၇၅။ ကျော်သီးထိုခါ(ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၇၆။ မဟာမည်လှိုင်း(ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၇၇။ စေစားခံ၍(ဟံ)၊ စေစားခံလျက်(ရွှေ)
- ၁၇၈။ နွံတုံသောင်းနက်(ဟံ)
- ၁၇၉။ တုတ်ခွန်လှိုင်း၏(ဟံ)(ရွှေ)
- ၁၈၀။ ရိုက်တိုင်ထန်ကြိုး(ဟံ)
- ၁၈၁။ မိုးလည်းရတနာ (ဟံ)(ရွှေ)
- ၁၈၂။ ရွာကာကာတည့် (ဟံ)
- ၁၈၃။ ဥဒါန်းထောင်လွှား(ဟံ)(ရွှေ)၊ ဥဒါန်းဆောင်လွှား(ပ) (င)
- ၁၈၄။ လှူပြည်ဘုန်းရှိန်စူးတည့်လေ(ရွှေ)
- ၁၈၅။ ကျော်လွှမ်းဟိုးသည် (ဟံ)
ကျော်လွှမ်းဟိုးသည် (ရွှေ)
ကျော်လှူဟိုးသည်(မ)၊ ပုဂံဝန်ထောက်မင်း၏လက်ရေးမူတွင် မပါရှိပါ။
- ၁၈၆။ ကျွန်းလုံးသွေး (ဟံ)၊ ကျွန်းလုံးပြေး (ရွှေ)

- ၁၈၇။ (က) ထွန်းရွှေခိုင်(ခစ်တွေကောလိပ်)၊ ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ ၁-၃။
- (ခ) Dr. Daw Thin Kyi. Arakanese Capitals; A Preliminary Survey of Their Geographical Setting
JBRS 1970 Dec. p. 6;
- (ဂ) ရာဇဝင်ချုပ်ပေမူ (က) (ရင်)ချပ်။
- ၁၈၈။ ဝေသာယာ (ဟံ)၊ လျော်သာပြား (ရွှေ)
- ၁၈၉။ (ခေပါးခံသာ)ရွှေစေတီမူတွင် မပါရှိပါ။
- ၁၉၀။ နှောင်းမင်းများလျင် (ရွှေ)
- ၁၉၁။ နှစ်ပါးဉာဏ်ထောက်(ဟံ)(ရွှေ)
- ၁၉၂။ မေဒင်ကျမ်းပါး(ဟံ)၊ (မေဒင်တတ်ငြား)(ရွှေ)
- ၁၉၃။ ရှေ့သွားနောက်တွဲ(ဟံ)၊ ရှေ့လားနောက်တွဲ(ရွှေ)
- ၁၉၄။ သန္တာပူးနှစ်(ဟံ) (ရွှေ)
- ၁၉၅။ ရေနတ်မင်းသွေး(ဟံ)
- ၁၉၆။ 'နှောင်းမယ်ထွေးလျှင်၊ ရှေးခုနှစ်ဖြစ်၊ အချစ်ဝါသနာ၊ ဆုံပေလှာကြောင့်၊ ပန်ထွာနှစ်ထောင်း'(ဟံ)ဤအပိုဒ်
မပါရှိပါ။
- ၁၉၇။ လင်ရှာလဟူ (ဟံ)၊ လင်လျာလည်းတူ (ရွှေ)
- ၁၉၈။ လင်ဟောင်းတည့်ပိုက်ခက်ထွေး (ဟံ) လင်ဟောင်းထည့်ပိုက်ထွေး (ရွှေ)
- ၁၉၉။ အကျယ်ကို ရခိုင်ရှေးဟောင်းပေမူ 'ခန္ဓာဘွဲ့'တွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။ ဇာတ်လမ်းရှည်ဖြစ်၍ အလွန်ပင်
စိတ်ဝင်စားဖွယ်ဖြစ်ပါသည်။ ရခိုင်စာဆိုတော်များ စာအုပ်တွင် ပတ်ရှုပါ။
- ၂၀၀။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁-၂၉၇-၂၉၉။
- (ခ) ညောင်တီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ၁-၉၀-၉၅။
- (ဂ) ရာဇဝင်လင်္ကာပေမူ၊ 'ခေ'ခွဲချပ်။
- (ဃ) ဆရာင/မည် ရာဇဝင်ပေမူ၊ ၄၈ အင်္ဂါ၊ 'ဆ' 'ဆာ' 'ဘိန္တီ' ချပ်။
- ၂၀၁။ ဇေတုံတိ(ဟံ)
- ၂၀၂။ ဟုတ်လိဝါးဝါး (ဟံ)
- ၂၀၃။ အပေါင်းလူပြည်(ပ)
- ၂၀၄။ ရှင်မထားလော(ဟံ)၊ ရှင်မကားလော(င)
- ၂၀၅။ ရှေ့များမင်းခစ်(ရွှေ)၊ ရှေးများတင်လစ်(ရွှေ)
- ၂၀၆။ မေ့ရာဇ်မတ်(ဟံ)
- ၂၀၇။ မြဲဟယ်ရုံပြည်၊ မြဲဟဲရုံပြည်၊ ပုဂံဝန်ထောက်မင်း၏မူတွင် မပါရှိပေ။
- ၂၀၈။ တည့်သည် ယခု (ဟံ)၊ တည့်လေယခု (ရွှေ)
- ၂၀၉။ ခန္ဓာလားမှ (ဟံ)
- ၂၁၀။ ထွားထွားယမန်(ဟံ)
- ၂၁၁။ မာန်တော်ပုန်သို့ ၊ ဆူင်တည့်လေ(ဟံ)
- မာန်တော်မိုန်းသို့၊ ခူးတည့်လေ(ရွှေ)
- မာန်တော်မီးသို့၊ ဆူးတည့်လေ (ရမ်းမြဲ)
- ၂၁၂။ ဆန်တုံတစ်ချက်၊ ရှင့်ဘိုးချက်သည်(ရွှေ)
- ဆန်တုံတစ်ချက်၊ ရှင့်ဘိုးပျက်သည်(ဟံ)
- ဆံတုံတစ်ချက်၊ ရှင့်ဘိုးနက်သည် (ရမ်းမြဲ)
- ၂၁၃။ အသက်တည့်ကုန်ရေ (ရွှေ)
- အသက်တည့်သေရေး(ဟံ)
- အသက်တုံကုန်ရေ (ရမ်းမြဲ)
- ၂၁၄။ (က) ဆရာင/မည် ရာဇဝင်ပေမူ 'ဆီ' ချပ်၊ ကြော၊ ဝမ်း။
- (ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ ၁-၂၉၉။

- ၂၁၅။ မြို့တည်ခြင်းလင်္ကာပေမူ၊ ‘ခဲ’ချပ်။
- ၂၁၆။ ရှိရန်သောအခါ(ဟံ)၊ ဟိလိုက်သောအခါ(ရွှေ)
- ၂၁၇။ မရောက်ပြန်ဟု(ဟံ)
- ၂၁၈။ ငိုယိုလစ်၍ (ဟံ)(ရွှေ)
- ၂၁၉။ လင်သစ်လင်သား(ဟံ)၊ လင်ပြစ်လင်စား(ရွှေ)၊ လင်သစ်လင်လာ (ပ)
- ၂၂၀။ လင်မူထားကို(ဟံ)၊ (ရွှေ)၊ လင်မူတာကို(ပ)
- ၂၂၁။ မျက်ဝါးရှုပျော့ (ဟံ)၊ မျက်နှာရှုပျော့(ပ)
- ၂၂၂။ (က) မျက်ဝါးရိပ်မြုံ၊ အာဂုံရှုမျှော်၊ မြော်တုံတရေ၊ ရှင်တေခင်ပွား၊ မိပုရားကို၊ (ရမ်းမြဲမူ)
(ခ) မျက်ဝါးရိပ်မြုံ၊ အာဂုံရှုမျှော်၊ မျော်တုံတရေ၊ ရှင်တေးမင်းပျား၊ မိပုရားကို (ရွှေစေတီမူ)
(ဂ) မျက်ဝါးရှုပျော့၊ () မောတုံတရေး၊ ရှင်တေ၊ မင်းဘွား၊ မိပုရားကို (ဟံသာဝတီမူ)
- ၂၂၃။ သွားမည်အခါ (ဟံ) လားမည်ချိန်ခါ၊ (ရွှေ)
- ၂၂၄။ (က) ပိုခပ်ပြင်နိုင်၊ တိုင်၍ တံသု(ရမ်းမြဲကျွန်းမူ)
(ခ) တိုခပ်ပြင်နိုင်၊ တိုင်း၍ ကန်သု (ဟံ)
(ဂ) တိုးခပ်ပြင်နိုင်၊ တိုင်သုရှေ့တန်သု (ပ)
(ဃ) တိုးခပ်ပြင်နိုင်၊ တိုင်းရှေ့ကန်သု (မ)
(င) တဲးခပ်ပြင်နိုင်၊ တန်း၍ တန်သု (ရွှေ)
- ၂၂၅။ လျှောက်စီရုံး(ဟံ) (ရွှေ)
- ၂၂၆။ ဆားဝမ်းထဲ (ဟံ)၊ ဆားဝမတဲ(ရွှေ)
- ၂၂၇။ မြို့တွင်ထင်ရှား (ဟံ) (ရွှေ)
- ၂၂၈။ သင်းကြီးသားလျှင်(ဟံ)
- ၂၂၉။ ခည်းကြပ်ကျစ်ကြော(ဟံ)၊ စိစစ်ကျစ်ကြော (ရွှေ)
- ၂၃၀။ တူစုံသားမောင်(ဟံ)၊ တူစုံသာပေါင်း(င)၊ တူစုံသာအောင်(ရွှေ)
- ၂၃၁။ ထီးနန်းဆောင်၍၊ နောင်တလစ်မူ(ဟံ)
ထီးနန်းဆောင်၍၊ နောက်တကြိမ်မူ(ရွှေ)
- ၂၃၂။ တုန်လှုပ်မစွမ်း၊ ခဲယိုယွင်းတွင်၊ ရှမ်းကိုးသိန်းရှင် (ဟံ)
- ၂၃၃။ သိုခင်ဘွားကြီး (ဟံ) (ရွှေ)
- ၂၃၄။ ‘တောင်ရိုးစီး၍’ ပုဂံဝန်ထောက်လက်ရေးမူတွင် မပါရှိပါ။
- ၂၃၅။ ထိုရော်ရှမ်းများ (ဟံ)
- ၂၃၆။ အဆက်တည့်အရေး (ဟံ)၊ ဆက်ဆက်တည့်နွယ်ရေး (ရွှေ)
‘အဆက်တည့်နွယ်ရေး’ ရမ်းမြဲမှာပို၍ အဓိပ္ပါယ်၊ ကာရန်ကောင်းသည်။
- ၂၃၇။ ညောင်တီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ ၉၆-၉၇ တွင် အမြဲကူး၊ အမြဲထူးဟု ပါရှိ၍ ‘မြို့’လူမျိုးများဟုဆိုသည်။
- ၂၃၈။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၃၀၇
(ခ) ညောင်တီရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၁၀၀-၁၀၁။
(ဂ) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ စာ-၁၈။
(ဃ) Phayre, A.P. History of Burma. 1883. London. p-46.
- ၂၃၉။ မိခင်ရေပိမ့် (ဟံ) (ရွှေ)
- ၂၄၀။ ပျက်ကြေကျိန်းခန်း(ဟံ)၊ ပျက်ပေကိန်းခန်း(ရွှေ)
- ၂၄၁။ ရှမ်းမင်းပျက်ထ(ဟံ)
- ၂၄၂။ ထိုစေတီဝယ်(ဟံ)
- ၂၄၃။ နုဇွဲတွင်ပြား၊ စန္ဒရားဟု၊ သားသွေးဦး၊ စောရွယ်လူလျှင်၊ ကိုယ်ထူးစွာလှစွာ၊ (ဟံ)
နုလစန္ဒား၊ မင်းကြားသွေးဦး၊ စောရွှေလူးကား၊ ကိုယ်ထူးရှင်လစ်(ရွှေ)
နုဇွဲစန္ဒရား၊ သားအိုသွေးခို၊ ခိုရွှေလူးကား၊ ကိုယ်ထူးရှင်လစ်(ရမ်းမြဲ)
- ၂၄၄။ စစ်တန်းတင်တင်(ဟံ)၊ စစ်တန်းတင်တက်(မ)

- ၂၄၅။ မေင်တုန်း (ဟံ)၊ မေင်တုန်း (ရွှေ)၊ ပေင်တုန်း(မ)
- ၂၄၆။ စမ္မဝက်၌ (ဟံ)
- ၂၄၇။ စောင့်တန်နဂါး(ဟံ)၊ စောင့်ပန်နဂါး (ရွှေ)
- ၂၄၈။ ပုဂံတည်ညက် (ဟံ)၊ ပုဂံထွားညက်(ရွှေ)
- ၂၄၉။ တိုင်းထက်ဆယ်ပြန် (ဟံ)(ရွှေ)
- ၂၅၀။ သက်ထားလှလင်(ဟံ)၊ သားမောင်ရှင်တည့်(ရွှေ)
- ၂၅၁။ သက်မေင်လျှင်(ဟံ)၊ သားမောင်ရှင်တည့်(ရွှေ)
- ၂၅၂။ မြို့ကြီးတည်၍(ဟံ)
- ၂၅၃။ ထီးနန်းတက်သည်(ဟံ)
- ၂၅၄။ တိုင်းဆက်တည့်-ကျော်သော(ဟံ)၊ တိုင်းဆက်တည့်ကျော်သေး(ရွှေ)
- ၂၅၅။ (က) 'ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း' စာ ၃၀၈။
(ခ) 'ရခိုင်မြောက်ပျားဒေသမှ သက်တိုင်းရင်းသားများ'၊ စာ ၁၈။
- ၂၅၆။ မြို့တည်လင်္ကာပေမူ 'ခေါ'ချပ်၊ ကြော။
- ၂၅၇။ သေည့်တစ်ချက်(ဟံ)
- ၂၅၈။ ဘုန်းဆက်စဉ်ကျိုး(ရွှေ)၊ ဘုန်းခက်စည်ဖြိုး(ဟံ)၊ ဘုန်းဆက်စည်ဖြိုး(မ)
- ၂၅၉။ ဆယ်ယောက်ကျိုးတွင် (ဟံ)၊ ဆယ်ယောက်ဆုံးတွင်(ရွှေ)
- ၂၆၀။ သုံးဆီကရွှေသာ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၂၆၁။ မင်းကောင်းသွေးခဲ (ဟံ)၊ မင်းထောင်းသွေးခဲ (ရွှေ)
- ၂၆၂။ ဆယ်နှစ်မည်တွင်(ရွှေ)
- ၂၆၃။ နန်းရိုးမှန်လျှင်(ဟံ)၊ မင်းရိုးမှန်လျှင်(ရွှေ)
- ၂၆၄။ အလောင်းစည်သူ၊ ခိုအားမူလှိုင်း၊ ယလှိုင်းတသိန်း(ရမ်းမြ)
- လောင်းစည်သူခိုင်၊ အယူလှိုင်း၍၊ တလှိုင်းတသိန်း(ဟံ)၊ အလောင်းစည်သူ၊ ဝေးသားမူလှိုင်း၊ တလှိုင်းတသိန်း (ရွှေ)
- ၂၆၅။ တူမပြားတည့်၊
- ၂၆၆။ ရှင်အားသမီး(မ)
- ၂၆၇။ ပြည်ကြီးဝင်လှာ (ဟံ)၊ မင်းရဲပီရ(ပ)မူကွဲမှာ မပြန်နိုင်ပါ။
- ၂၆၈။ ချိုက်=ချစ် (ရခိုင်အသံထွက်အတိုင်း ရေးထားသည်။
- ၂၆၉။ (က) မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ။ 'အခြေပြုမြန်မာနိုင်ငံရေးသမိုင်း' စာ ၂၄၅
(ခ) ဦးအောင်သာဦး၊ 'ရခိုင်ရာဇဝင်ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်း'၊ စာ-၃၀။
(ဂ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ ၃၁၉-၃၂၃။
- ၂၇၀။ (က) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ
(ခ) အင်းစောက်ရာဇဝင်ပေမူ 'ရွှေ'ချပ်(ရင်) (ကြော)
- ၂၇၁။ ဧဝံကြား(ဟံ)
- ၂၇၂။ ကျူးကာပြားပိမ့်(ဟံ)
- ၂၇၃။ နားလည်းမယောင်(ဟံ)
- ၂၇၄။ တသားချင်းတို့(ဟံ)
- ၂၇၅။ ကြိနာမော်(ရွှေ)
- ၂၇၆။ ရုပ်ရှင်ကျော်ကို(ဟံ)၊ မြတ်ရှင်ကျော်ကို(ရွှေ)
- ၂၇၇။ တောင်တော်ကြော့သား (မ)၊ ပေါင်းတော်ကျော့သား (ဟံ)
- ၂၇၈။ (က)ပေါင်းတော်ကြော့သား၊ လောဘအားနှင့်၊ ယူငြားတုံလစ်၊ နဂါးနှစ်၍ (ရွှေ)
(ခ)ပေါင်းတော်ကြော့သား၊ လောဘအားကြော့၊ နဂါးလည်းနှစ် (ရမ်းမြ)
(ဂ)ပေါင်းတော်ကျော့သား၊ ယူသောအားဖြင့်၊ နဂါးလည်းနှစ် (ဟံ)

- ၂၇၉။ ပြန်လစ်သောအခါ (ရွှေ)
- ၂၈၀။ ရှင်ပင်မြစ်ကြောင့် (ဟံ)၊ သျှင်ပင်မြစ်သည်။(ရွှေ)
- ၂၈၁။ သည်းသျှင်နုမ(ဟံ)၊ သည်းရှင်မခွ(မ)၊ ဤလည်းရှင်မ(ရွှေ)
- ၂၈၂။ နားတော်ခလော့(ဟံ)၊ နားတော်ဝလော့(ရွှေ)
- ၂၈၃။ သုံး၊ ဆုံးမြစ်နိုင်သည်။ ဤပေမူတွင် အလားတူ မကြာခဏတွေ့ရသည်။
- ၂၈၄။ တဆိတ်မချွတ်(ဟံ)၊ တံဆိပ်မချွတ် (ရွှေ) (မ)
- ၂၈၅။ ခံလိမ့်မှတ်သည်(ဟံ)၊ ခက်လိမ့်မှတ်သည်။
- ၂၈၆။ ကျွတ်တည့်ကမ္ဘာ (ဟံ)၊ မကျွတ်ခန္ဓာ (ရွှေ)
- ၂၈၇။ (က) မြတ်စွာတည့်ရှင်ပင်တေး(ဟံ)
(ခ) မြတ်စွာတည့်မြစ်ရေး၊ သျှင်ပင်တေး(ရွှေ)
(ဂ) မြတ်စွာမြစ်ရေး၊ ရှင်ပင်တေး (ရမ်းမြဲ)
- ၂၈၈။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ ၃၁၇-၃၂၃
- ၂၈၉။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၃၂၃
- ၂၉၀။ ဇ လည်းသာခိုး (ရွှေ)
- ၂၉၁။ အိပ်နားခိုးသော် (ဟံ)၊ အိပ်နားခိုးလော့(ရွှေ)
- ၂၉၂။ သည်းချာစဉ်ရှည် (ရွှေ)
- ၂၉၃။ မည်ကောလိယ (ဟံ)
- ၂၉၄။ နတ်သသခံ(ဟံ)၊ နတ်သလုံပျံ (ရွှေ)၊ နတ်ထသံခံ(လ)
- ၂၉၅။ တမန်စေခါ (ရွှေ)
- ၂၉၆။ ဆည်စေရလျက် 'ရွှေစေတီမူနှင့် ယခု ရမ်းမြဲမူတွင် ပါရှိသည်။ ကျန်မူများတွင် မပါရှိပါ။ ရခိုင်ရာဇဝင်တွင် လက်အောက်ခံတို့အား တာဝန်ချ (ခွဲတန်းချ)၍ ဆည်ဖို့စေသည်ဟု ပါရှိပါသည်။
- ၂၉၇။ ပင့်ရုံထံအောက် (ဟံ)၊ သီးရမ်းထံမှောက်(ရွှေ)
- ၂၉၈။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ ၃၂၇။
- ၂၉၉။ တေ့မယ်မိ (ဟံ)
- ၃၀၀။ နားတော်ချိလော့(ဟံ)၊ နားဝယ်ပိလော့ (ရွှေ)
- ၃၀၁။ အရင်းသည်းချာ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၃၀၂။ ရုံသည်အကြောင်း (ဟံ) ဟိသည်အကြောင်း (ရွှေ)
- ၃၀၃။ ပေါင်းလောင်းမြို့ထီး (ရွှေ)၊ ပေါင်းလောင်းမြို့ထီး (ဟံ)
- ၃၀၄။ ဝင်လေသက်ထက် (ဟံ)
- ၃၀၅။ မိုလ်ခြေစည်မျှ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၃၀၆။ အက္ကတညျ (ဟံ)
- ၃၀၇။ ကန္ဓားပွဲကြီး (ဟံ)၊ ကန္ဓားပွဲပြီး (ရွှေ)၊ ကနားဘွဲ့ကြီး (လ)
- ၃၀၈။ ကျောက်ကြီးရွှေဂူ (ဝ) (လ)
- ၃၀၉။ ဘုရားမည်သာ (ဟံ)၊ ဘုရားလွန်မှာ (ရွှေ)
- ၃၁၀။ ဤနှစ်ခါသည်(ဟံ)
- ၃၁၁။ သင်္ကာယနု (ဟံ)
- ၃၁၂။ အာဒိယနှင့် (ဟံ)၊ မျာဒိတ်ရတို့ (ရွှေ)၊ ဟဒိယ (ပ)၊ မျာဒိယ (လ) စာမျက်နှာ ၆၄ စရန်ဖြစ်သည်။
- ၃၁၃။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ -၃၂၃
- ၃၁၄။ (က) ဗုဒ္ဓအနုပညာ (ဝေသာလီ)၊ စာ-၁၃၀
(ခ) The Story of Mahamuni, JBRS. P-226.
- ၃၁၅။ (က) San Shwe Bu The Story of Mahamuni P-227
(ခ) Dr. Forchammer The Mahamuni Shrine p-5
- ၃၁၆။ ဗုဒ္ဓအနုပညာ၊ စာ-၁၃၂။

- ၃၁၇။ ပြောတတ်ရာရာ (မ)၊ ပျော်အပ်ရာရာ (ရွှေ)
- ၃၁၈။ အောက်မေ့ရှာ၍ (ဟံ)၊ အောက်မေ့ပါ၍ (ရွှေ)
- ၃၁၉။ မိခင်ကျူးအံ့(ဟံ)
- ၃၂၀။ သွေးတူးသွေးခဲ (ဟံ)
- ၃၂၁။ မိပုလဲကို (ဟံ)
- ၃၂၂။ နွဲ့နွဲ့ရ(ရွှေ)
- ၃၂၃။ ငိုမဲ့ကာလျက် (ရွှေ)၊ ငိုရှာမဲ့လျက် (ဟံ)
- ၃၂၄။ နေတမျှသာ (ရွှေ)
- ၃၂၅။ နွားလားပင်ဆု (ပ)
- ၃၂၆။ ကုဇေဇေတိ (ဟံ)
- ၃၂၇။ ခြေကစားတုံ (ဟံ)
- ၃၂၈။ မီးသွေးပုံသည်(ဟံ)
- ၃၂၉။ အထွေးထွေးလျှင်၊ ဟိတုံကျင်ဟု၊ မိခင်လုံးစုံ၊ မိသည်းအံ့သည်၊ မှတ်ယုံအပ်ငြား၊ ထူးတည့်လေ (ရွှေစေတီမူ)
အခြားမူများနှင့် လုံးဝမတူ ကွဲပြားသည်။
- ၃၃၀။ မိုလ်များလူကား (ဟံ)၊ မိုလ်များမူကား (မ)
မိုလ်များလူကား (ရွှေ)
- ၃၃၁။ နွားလားခုနှစ် (ဟံ)၊ ရမ်းမြဲမူတွင် နှစ်ပိုဒ်ပါသည်။ အဓိပ္ပါယ်တူသည်။
- ၃၃၂။ ပုံယင်ခတ်သည် (ဟံ)
- ၃၃၃။ (က) မာရ်နတ်တည့်မိုလ်နှင့်တွေး(ရွှေ)
(ခ) မာရ်နတ်တည့်စည်းဝေး၊ မိုလ်နှင့်သွေး (ရွှေ)
(ဂ) မာရ်နတ်တဲစည်းဝေး၊ မိုလ်နှင့်တွေး (ရမ်းမြဲ)
အထက်ပေပ်ပြပါ မူကွဲ (၁၆)ကို နှိုင်းယှဉ်ကြည့်ပါ။ ဟံသာဝတီမူမှာ အခြားသောချင်းအချပိုဒ်များ
(၅:၃)နှင့်မတူ၊ ကျန်မူကွဲများက တူညီကြောင်းနှင့် (၅:၃) အသံအနေအထားဆို ကောင်းကြောင်း
တွေ့ရသည်။
- ၃၃၄။ ပေမိချီချ(ဟံ)
- ၃၃၅။ မင်းတရားသွေး(ဟံ)
- ၃၃၆။ တွားတော်မြေး၏(ဟံ)၊ ဟံသာဝတီမူတစ်ခုတည်း၌သာလျှင် ‘၏’ပါရှိသည်။ ကျန်မူအားလုံး‘၏’မပါရှိဟု
ဟံသာဝတီမူစာအုပ်အောက်ခြေ မှတ်စုတွင် ပေပ်ပြထားပါသည်။ ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်းမြဲမူ၌လည်း ‘၏’
မပါရှိပါ။
- ၃၃၇။ ရှင်ဘေးကျော်စွာ(ရွှေ)
- ၃၃၈။ လုံး၊ လုံးဝစွပေါက်ကျန်ရစ်ခဲ့ဟန်တူပါသည်။ သို့မဟုတ် ရေးထုံးပေလောဟု တွေးဆရပေသည်။
- ၃၃၉။ ခန္ဓာရောင်ပြန်(ဟံ)၊ ဗုဒ္ဓသာသနာနောက်ဆုံးအချိန်တွင် ဓာတ်တော်များစုပေါင်း၍ မြတ်စွာဘုရားရုပ်ပွား
တော်ကဲ့သို့ပေါ်လာပြီး တရားဟောဦးမည်။ အချို့က ယုံကြည်ကြသည်။ ၎င်းကို ခန္ဓာရောင်ပြန်
ဓာတ်တော်ပြန်ပွား၊ ခန္ဓာရောင်ပြန်ပွဲဟုခေါ်သည်။ ၎င်းမင်းလက်ထက်ဖြစ်ခဲ့သည်။
- ၃၄၀။ နိဗ္ဗာန်သတင်(ဟံ)၊ နိဗ္ဗာန်သခင်(ရွှေ)၊ ရမ်းမြဲမူတွင် ‘နိဗ္ဗာန်သခင်ခင်’ ဟု မူနှစ်ခုပေါင်း၍ ပေပ်ပြထားရာ
စိတ်ဝင်စားပွယ်ဖြစ်သည်။ ရမ်းမြဲ၊ မာန်အောင်တွင် နိဗ္ဗာန်ဈေး၊ နိဗ္ဗာန်ပွဲတော်ဟူ၍ မုန့်မုန့်စုံကို
စတုဒီသာကျေးသည့်ပွဲ ယခုတိုင်ရှိသေးသည်။
(နိဗ္ဗာန်ကူးတိုး=အခမဲ့ကူးရသော ကူးတိုးလည်းရှိ၏။)
- ၃၄၁။ ပွဲဆုံးရင်မှာ (ဟံ)၊ ပွဲဆုံးလျှင်မှာ (မ)၊ ပွဲဆုံးကျင်မှ (ပ)၊ ပွဲဆုံးယင်မူ (ရွှေ)၊ ‘ပွဲဆုံးယင်ပုံမှာ’ အဓိပ္ပါယ်ရှိဟန်
တူပါသည်။
- ၃၄၂။ ပန်းတင်ဟဲရုံ (ဟံ)၊ ဆွမ်းတင်ဟဲရုံ(ရွှေ)
- ၃၄၃။ ဆွမ်းချချက်လုပ်ကျွေး (ဟံ)၊ ဆွမ်းချက်ဝတ်ကျွေး(ရွှေ)
- ၃၄၄။ စရွံပုသိန် (ဟံ)၊ စလွန်ပုသိန် (ရွှေ)

- ၃၄၅။ လှူခံချိန်ပြီး (ဟံ)၊ လှူခံချိန်ပြီး (ရွှေ)
- ၃၄၆။ ရှစ်ဆက်စွန်းဖျား (ရွှေ)
- ၃၄၇။ ရေကြိုမြစ်ကမ်းဦးတည့်လေ (ဟံ)၊ ရေကြိုမြစ်ကမ်းဦးတည့်လေ (ရွှေ)
- ၃၄၈။ ပန်ဆော်နှစ်လို့ (ဟံ)၊ ပန်သော်နှစ်လို့ (မ)
- ၃၄၉။ ရေကြည်တဲ့ကမ်းမြေး၊ မော်ထောင့်ကွေး (ဟံ)
 ရေကြည်တည့်မဝေး၊ မော်ထောင့်ကွေး (ရွှေ)
 ရေကြည်တဲ့မဝေး၊ ကန်ထောင့်ကွဲ (ရမ်းမြဲ)
 ရမ်းမြဲပေမူတွင် 'ကွေး'နေရာတွင် 'ကွဲ'ဟူ၍ နောက်ပစ်ကို 'ကွေး'ထားပေသည်။
- ၃၅၀။ မတ်ခလင်မိုလ် (ဟံ) (ရွှေ)
- ၃၅၁။ ငြိုးသိုရန်ခင်း (ဟံ) (ရွှေ)
- ၃၅၂။ တင်းခဲတစ်ချက်(ဟံ)
- ၃၅၃။ အသက်သုံးနှစ်(ဟံ)၊ အသက်ဆုံးနှစ်(ရွှေ)
- ၃၅၄။ ရှင်ရိုးသားဟု(ဟံ)
- ၃၅၅။ မြစ်ကြီးကူးလျက် (ဟံ)
- ၃၅၆။ တည်လတ်ထူတည်(ဟံ)
- ၃၅၇။ အယူကြံသည့်(ဟံ)
- ၃၅၈။ တည်လတ်ထွန်းသည်၊ ရန်မာန်တည်တုန်၊ ကြောက်တင်းမေး(ဟံ)
 တည်လတ်ပြန်သည်၊ ရန်မာန်တည်တုံ၊ ကြောက်ရွံ့သေး(ရွှေ)
 တည်လတ်ထွန်းသည်၊ ရန်မာန်ငြိမ်းရေး၊ ကြောက်တင်ဓမ္မ (ရမ်းမြဲ)
- ၃၅၉။ (က) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ စာ-၃၇
 (ခ) နန်းဆက်မြို့ဆက်သမိုင်း၊ စာ-၁၇-၁၈
 (ဂ) ရခိုင်ရာဇဝင်ကျမ်း၊ စာ-၃၄၆-၃၄၆
- ၃၆၀။ ဝေပိမံသံခြေ(ဟံ)၊ လျှောက်သံခြေ(ရွှေ)
- ၃၆၁။ ပြောပါချင့်အံ့(ဟံ)
- ၃၆၂။ ထိုမြို့ထက်၌ (ဟံ)၊ ထိုမြို့ဆက်၍ (မ)
- ၃၆၃။ ခြောက်ယောက်ဆုံးတွင် (ဟံ) ၊ မူအားလုံး (၁၀)ယောက်ဆုံးဟုပါရှိသည်။ ရှေ့စေတီမူနှင့်
 ရမ်းမြဲကျွန်းမူတို့တွင်သာ (ငါး) ယောက်ဟု ပါရှိသည်။ ရခိုင်ရာဇဝင်နန်းဆက်သမိုင်းအရ
 'ငါးယောက်'သာလျှင် ဖြစ်သည်။
- ၃၆၄။ တရုံးကြံသိး (ဟံ)
- ၃၆၅။ ပြည်မပြည်တွင်း(ရွှေ)
- ၃၆၆။ ပ၊ င၊ လ၊ မ၊ မူအားလုံး 'မီးတစ်ခင်းမျှ' ဟု ပါရှိသည်။ ဟံသာဝတီမူ၊ ရှေ့စေတီမူနှင့် ရမ်းမြဲကျွန်းမူတို့တွင်
 'ဘေးတစ်ခင်းမျှ' ဟုပါရှိသည်။
- ၃၆၇။ မဟိရတည့် (ရွှေ)၊ ဟိ=ရှို (ရခိုင်အသုံး)
- ၃၆၈။ သမီးလှစွာ(ဟံ)၊ ရမ်းမြဲမူမှား၍ ဟံသာဝတီမူမှန်သည်။
- ၃၆၉။ ပန်နီလာကို (ဟံ) သမိုင်းအရ သမီးတော်ပန်းနီလာသာ မှန်ပါသည်။
- ၃၇၀။ အာသာဝက်ဝက် (ရွှေ)(ဟံ)
- ၃၇၁။ လောဘမက်၍(ရွှေ)(ဟံ)
- ၃၇၂။ ဘနစ်ပါးကို (ဟံ) (ရွှေ)
- ၃၇၃။ ကြင်ချစ်လင်မိုး (ဟံ) (ရွှေ)
- ၃၇၄။ ပန်နီလာကို (ဟံ)၊ 'ပန်းနီလာ'ဖြစ်သင့်ပါသည်။

- ၃၇၅။ မိစ္ဆာတည့်ညစ်ကြေး၊ မှောင်ထက်မွေး၊ (ရွှေစေတီ)
 မိစ္ဆာတည့်ညစ်ကြေး၊ မှောင်ထက်မွေး (ရမ်းမြဲ)
 စိစ္ဆာတည့်မှောင်ထက် မှေးဝင်ထက်မွေး၊ (ဟံသာဝတီ)
 ဟံသာဝတီမူတွင် စာကျန်ခဲ့ဟန်တူပါသည်။ ၅၊ ၃၊ ကာရန်မည်။
- ၃၇၆။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၃၆၆
 (ခ) နန်းဆက်မြို့ဆက်သမိုင်း၊ စာ-၂၀။
- ၃၇၇။ ငြိုးသိုထား၍ (ဟံ)၊ ကြံစည်ငြား၍ (ရွှေ)
- ၃၇၈။ ဘယ်သူသင်ထား(ဟံ)၊ တိလူးသင်သား (ရွှေ)
- ၃၇၉။ ရှင်ငယ်စိတ္တ (ဟံ)
- ၃၈၀။ မိဖုရားပြစ်(ဟံ)၊ မိဖုရားပြစ် (မ)
- ၃၈၁။ တောင်းပန်လေမှ(ဟံ)၊ သင်ကြားလေမှ(ရွှေ)
- ၃၈၂။ ကိုယ်တော်မူတွင်(ဟံ)၊ ကိုယ်ကောင်းမူတွင် (ရွှေ) 'ကောင်း'က ပို၍ မှန်နိုင်ပါသည်။
- ၃၈၃။ ပြုသည့်သစ္စာ (ဟံ)
- ၃၈၄။ ထိုစိဋ္ဌာကြောင့် (ဟံ)၊ ဆိုစိဋ္ဌာန်ကြောင့်(ရွှေ)
- ၃၈၅။ (က) ယင်းခါကဝယ်၊ မြောက်ဦးနွယ်၍၊ နှစ်ဆယ်နှင့်ဇွေး (ရမ်းမြဲ)
 (ခ) ယင်းခါကဝယ်၊ မြောက်စားနွယ်၍၊ နှစ်ဆယ်နှင့်ဇွေး (ဟံသာဝတီ)
 (ဂ) ယင်းခါလွန်လေ၊ မြောက်ဦးမြေတွင်၊ နှစ်ဆယ်နှင့်ဇွေး (ရွှေစေတီ)
- ၃၈၆။ ရှင်ရင်းတွင်သာ (ဟံ)၊ ရှင်ရင်တွင်းသာ (ရွှေ)
- ၃၈၇။ ကြေရှာဟူသည်(ဟံ)၊ ကြေအံ့ဟူသည် (ရွှေ)၊ ရှည်ကြာဟူသည်(မ)
- ၃၈၈။ နှစ်ယောက်ဝေးမှု(ဟံ)
- ၃၈၉။ နန်းကျကြီးဘုရင်သည် သူများသားမယားကို ကိုယ်ယောင်ပျောက်ကာ ပြစ်မှားတတ်သောကိုယ်ပျောက်
 ပညာကို ရှင်ငယ်များထံ သင်ကြားပူးသည်။ အကျယ်သိလိုပါက ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်းတွင် ရှုလေ။
- ၃၉၀။ ဧပိမ့်စည်တွင်း(ဟံ)၊ ဧပိမ့်စည်ကွင်း၊ (ဟံ) ဧပိမ့်စဉ့်ကွင်း (ရွှေ)
- ၃၉၁။ နှောင်းဆုံးစွန်တွင်(ဟံ)၊ နောက်ဆုံးစွန်တွင်(ရွှေ)
- ၃၉၂။ ကောင်းမွန်ယဉ်ချီ(ဟံ)၊ မင်းမွန်ယဉ်ဘိ(ရွှေ)
- ၃၉၃။ ဘုရားထီးကာ၊ ထွန်းညီမည်တော်၊ ဘွားလတ်တော်တည့်(ဟံ)
 ဘုရင်ထီးကို၊ ရှည်ငယ်တော်၊ ပွားလတ်သော်လျှင်(ရမ်းမြဲ)
- ၃၉၄။ နုတော်တေဇ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၃၉၅။ ကောင်းခေါင်ခြင်းရာ (ဟံ)၊ ဘဇောင်ခြင်းရာ (ရွှေ)
- ၃၉၆။ ကျွန်းလုံးကြိ၍(ဟံ)
- ၃၉၇။ လှိုလေပြန်မှု(ဟံ)(ရွှေ)
- ၃၉၈။ များပျားမတ်စိုလ် (ရွှေ)၊ မတိများမတ်စိုလ်(ဟံ)
- ၃၉၉။ ပြည်လုံးဟိုကျွတ်(ဟံ)၊ (ရွှေ)၊ မြစ်လုံးဟိုလျက် (လ)
- ၄၀၀။ ရွှေစင်သန္ဓေပူးတည့်လေ (ဟံ)
 ရေစင်သွန်းတည့်ပျူးတည့်လေ (ရွှေ)
 ရေစင်သွန်းကြဲပျူးတွဲလေ၊ (ရမ်းမြဲ)
- ၄၀၁။ ပွဲစုဝေး (ဟံ)
- ၄၀၂။ (က) ညောင်တီအရေးတော်ပုံကျမ်း၊ စာ-၃၀-၃၁။
 (ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၃၆၈-၃၆၉။
- ၄၀၃။ ဧပိမ့်သံခြေ(ဟံ)
- ၄၀၄။ ဧစုစုရေလျက်(ဟံ)၊ စဉ်ကာရေပိမ့်(ရွှေ)
- ၄၀၅။ မြဲတွေကျင့်သုံး(ဟံ)၊ (ရွှေ)
- ၄၀၆။ ဝန်လျားကျေညာ (ဟံ)၊ ဝန်းလျားကြည်သာ (ရွှေ)

- ၄၀၇။ ထောင့်ထောင့်ပုန်ကန် (ဟံ)၊ ထောင်သောင့်ပုန်ကန် (ရွှေ)
ရောင့်၊ နှောင့်၊ ထောင့်၊ ကာရန်အကောင်းဆုံးဖြစ်ဟန်ရှိပါသည်။
- ၄၀၈။ တွန်းလှန်လိုက်မည်၊ စီးပွားရည်ကြောင့် (ဟံ)
တွန်းလှန်ပိမ့်မည်၊ စိန်ကရည်လျက်(ရွှေ)
တွန်းလှန်မိန့်မည်၊ စိတ်ကရည်လျက်(ရမ်းမြဲ) (ပေမူ)
ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်းမြဲကျွန်းပေမူမှာ စာလုံးပေါင်းအက္ခရာကွဲသည်မှအပ ကာရန်အဓိပ္ပါယ်တူညီသည်။
- ၄၀၉။ တေးမင်းကြီးကား (ဟံ)
- ၄၁၀။ ပုတီးလက်ပျင်(ဟံ)၊ ပုတီးလက်သင်(ရွှေ)
- ၄၁၁။ သို့စင်ဆန်းကြူး (ဟံ)၊ စစ်မြေမှူးကား (ရွှေ)
- ၄၁၂။ ပြုပြင်စေ၍ (ဟံ)၊ သုံးပြုစေ၍ (ရွှေ)
- ၄၁၃။ အောင်မြေဖြစ်မြစ် (ဟံ)၊ အောင်ခြေဖြစ်မြစ်(ရွှေ)
- ၄၁၄။ လက်ရုံးထစ်ခဲ(ဟံ) (ရွှေ)
- ၄၁၅။ ငယ်မြစ်ပျော်မွေ့(ဟံ)(ရွှေ)၊ ငယ်ချစ်ပျော်မွေ့(မ) (ရမ်းမြဲ)
- ၄၁၆။ ပစ်တုံနန်းမ (ဟံ)
- ၄၁၇။ (က) နတ်ပြည်ဘဝဂ်၊ ကြူးတည့်လေ(ဟံသာဝတီ)
(ခ) နတ်ပြည်ဘဝ၊ ကူးတည့်လေ (ရွှေစေတီ) (ရမ်းမြဲ)
ဟံသာဝတီမူ၏အဓိပ္ပါယ်မှာ ‘မင်းထီးဘုရင်၏ အသက်တစ်ရာခြောက်နှစ်ရှည်ခြင်းမှာ
နတ်ပြည်သို့တိုင်အောင် သတင်းပျံ့နှံ့ကျော်ကြားကြောင်းဆို၍ ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်းမြဲကျွန်းမူတို့၏အဓိပ္ပါယ်မှာ
‘တစ်ရာခြောက်နှစ် နန်းစံပြီးနောက် နတ်ရွာစံသည်’ဟု ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်ပါသည်။
- ၄၁၈။ (က) သက်တော်တစ်ရာ၊ ခြောက်နှစ်ပသည်၊ ဘဝထည့်နက်ပြည်ရှေး (ဟံ)
(ခ) သက်တော်တစ်ရာ၊ ခြောက်နှစ်ပသည်၊ ဘဝတည့်ပြောင်မွေ့၊ နတ်ပြည်ရှေး (ရွှေ)
(ဂ) သက်တော်တစ်ရာ၊ ခြောက်နှစ်ပသည်၊ ဘဝတုံပြောင်မွေ့၊ နတ်ပြည်ရှေး (ရမ်းမြဲ)
ဟံသာဝတီမူတွင် အချပိုမိ ‘ဘဝတည့်(၁၂၂) နတ်ပြည်ရှေး’ဟူ၍ စာလုံးနှစ်လုံးကျန်ခဲ့ဟန် တူပါသည်။
ရွှေစေတီမူ ‘ပြောင်မွေ့’နှင့် ရမ်းမြဲမူ ‘ပြောင်မွေ့’နှစ်ခုလုံး အဓိပ္ပါယ်ယူနိုင်သည်။ ‘ပြောင်း’ယူပါက
‘ဘဝပြောင်း’အဖြစ်ရောက်သွား၍ နတ်ရွာစံပြီးကို ညွှန်းသည်။ ‘ပြောင်’၍ယူပါက ဘဝမပြောင်းမီ
အသက်တစ်ရာခြောက်နှစ် ကာလအတွင်း သက်ရှိကာလဘုန်းတန်ခိုး တောက်ပြောင်သည့်အပိုင်းကို
ညွှန်းရပေမည်။
- ၄၁၉။ အကျယ်ကို ညောင်တီအရေးတော်ပုံကျမ်းနှင့် ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်းတို့တွင် ပတ်ရှုနိုင်သည်။
- ၄၂၀။ ဒေပိမိသာခွန်း(ဟံ)၊ ဒေပိမိသံခွန်း(ရွှေ)
- ၄၂၁။ တမျှင်မကျိုး(ဟံ)၊ တမျှင်မကြိုး(ရွှေ)
- ၄၂၂။ မျိုးသာဆက်ခဲ (ဟံ)၊ မြို့သာဆက်၏(ရွှေ)
- ၄၂၃။ တရန်တထောက်(ဟံ)၊ တန်ရန်တထောက်(င) (လ)
- ၄၂၄။ ကိန်းခန်းလျှောက်ပြင့် (ရွှေ)
- ၄၂၅။ စာလုံးပေါင်းအသံထွက်လွဲခြင်းသာ ဖြစ်နိုင်၊ အဓိပ္ပါယ်တူ (အနောက်တူရတန်၊ ပဌာန်းမင်းနေ)
- ၄၂၆။ ပြေးရှာချေ၍ (ဟံ)၊ ပြန်ရောက်ချေ၍ (ရွှေ)
- ၄၂၇။ ပြန်လေတစ်ခါ(ဟံ)၊ ပြန်ပေထိုခါ(ရွှေ)
- ၄၂၈။ ရှာလေအကျော်(ဟံ)
- ၄၂၉။ ရောက်ပြန်တုံလျက်(ဟံ)
- ၄၃၀။ မြို့သက်ကုန်၊ မနေတဲ့ဟု (ဒေမူတွင် ယခုအတိုင်း ရေးလေ့ရှိသည်။ (တည့်=တဲ့)
- ၄၃၁။ တွန်းရွှေခိုင် နန်းဆက်မြို့သမိုင်း
- ၄၃၂။ (က) မြန်မာဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ၊ အခြေပြုမြန်မာနိုင်ငံရေးသမိုင်း၊ စာ-၃၈၆
(ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း။

- ၄၃၃။ (က) ပုဏ္ဏိတိ၊ ဦး 'ညောင်တီရာဒေဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၁၃၈။
- (ခ) စက္ကိန္ဒ၊ ဦး၊ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှု၊ စာ-၅၀
- (ဂ) ဦးအောင်သာဦး၊ ရခိုင်မင်းဆက်၊ စာ-၁၅။
- (ဃ) ရခိုင်ရာဒေဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၇။
- (င) ရခိုင်ရှေးဟောင်းမြို့တော်များ၊ စာ-၄၁။

၄၃၄။ မိန်ပြန်ရှောင်းအုံ (ဟံ)၊ မိပြန်လောင်းအုံ (ရွှေ)

၄၃၅။ မြို့ကောင်းရာကို(ဟံ) (ရွှေ)

၄၃၆။ သကြားစက်ပင်(ဟံ)၊ သကြားစက်ဝင် (ရွှေ)

၄၃၇။ ရှေ့တွင်ကြပ်တည်း (ဟံ)၊ ရှေ့တင်နောက်တည်း(ရွှေ)

၄၃၈။ စုံရှာပေ့သော်(ဟံ)

၄၃၉။ ခေါ်ဆဲစည်ပင်(ဟံ)၊ ခေါ်ဆဲတွင်ပင်(ရွှေ)

၄၄၀။ ထိုတွင်ချိန်ထောက်(ဟံ)

၄၄၁။ ကြောင်မူပြေးထွက်(ဟံ)၊ (ရွှေ)

၄၄၂။ မြော်တုံဘရင်း(ဟံ)

၄၄၃။ ဆိုသောခြင်းကို 'အခြားမူကွဲများတွင် မတွေ့ရ' ရှေ့နောက်အပိုဒ်များနှင့်ဆက်၍ အဓိပ္ပါယ်ရော၊ ကာရန်ပါ အချိတ်အဆက်မိသည့်ယူ၍ရသည်။ ၎င်းအပြင် အခြားချင်းအပိုဒ်များတွင် ဤသို့ အချပိုဒ်တွင် ဤကာရန်မျိုး (၄:၃:၂)ယူထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

၄၄၄။ ခေါ်စိုက်စက်လျက်

၄၄၅။ မရေနိုင်ထွန်း၊ အလွန်တင်ကဲ၊ ဝမ်းတို့ကဲမျှ၊ သည်းထဲပူပ (ရမ်းမြ)

မရေနိုင်ဘဲ၊ ဝမ်းလျှင်ကွဲမျှ၊ သည်းထဲပူပန် (ဟံသာဝတီ)

မရေနိုင်ကွန်း၊ အလွန်တင်ကဲ၊ ဝမ်းတွင်းကွဲမျှ၊ သည်းထဲပူပန်(ရွှေစေတီ)

၄၄၆။ ဝှန်းတုံကြက်သီး (ဟံ)၊ ဝှန်းတုံကြက်သီး(ရွှေ)

၄၄၇။ ဘေးကြီးဘေးလျှင်(ဟံ)

၄၄၈။ ပျင်မျှပြည့်လှိုင်(ဟံ)၊ ပျင်မျှပုံလှိုင်(ရွှေ)

၄၄၉။ ခတ္တိယ၏ (ဟံ)

၄၅၀။ ဆက်မှတို့သွယ်(ဟံ)

၄၅၁။ အနွယ်ကိုပ(ဟံ)

၄၅၂။ ဤအပိုဒ်မှာ ရွှေစေတီမူနှင့် ရမ်းမြကျွန်းမူတို့ တူညီကြသည်။ ဟံသာဝတီမူနှင့် မူအဓိပ္ပါယ်၊ ကာရန် အနည်းငယ် လွဲသည်။ 'ချစ်တင်းစကား'နှင့် 'သတင်းစကား' မှာ အဓိပ္ပါယ်မတူညီကြပါ။

၄၅၃။ ထံပါးတဘော်(ဟံ)

၄၅၄။ သားကိုပျော်၍ (ဟံ)၊ ရှင့်ကိုပျော်၍ (ရွှေ)

၄၅၅။ (က) ဘယ်မူသနည်း၊ မိခင်ညီကြောင့်၊ တလည်းရေကူး၊ ယိုသည်မူလျက်၊ (ရမ်း)

(ခ) ဘယ်မူသနည်း၊ မိခင်သည်းကြောင့်၊ တလည်းရေကူး၊ သို့လျင်မူသည်၊ (ရွှေ)

(ဂ) ဘယ်မူသနည်း၊ မိခင်ညီကြောင့်၊ တလည်ရည်တူ၊ ယိုလျက်မူသည်၊ (ဟံ)

ဦးမေအောင်မူတွင် 'သို့လျင်မူသည်'ဟုပါရှိပါသည်။

၄၅၆။ နိဂုံးအပိုဒ်အချအပိုဒ်မှာ ရမ်းမြကျွန်းမူနှင့် ရွှေစေတီမူ တူညီကြသည်။ ဟံသာဝတီမူနှင့် တစ်ပိုဒ်လုံး မတူညီပါ။ ဤသို့ဖြစ်ရသည်ကို မစဉ်းစားတတ်အောင်ပင်ရှိသည်။

'နူးတဲ့မှောက်တော်၊ ဟုတ်ကဲ့ဪ၊ ပျော်တုံမြတ်လေး၊ အိပ်မေ့ဆေးဟု၊ ရွှင်ဘေးခင်းသား၊

ဖြစ်ကြောင်းလျားကို၊ ဝမ်းပါးရတ၊ နားအိလှလျက်၊ ရှင်မတည့်ခက်ရေး၊ ခေါ်ဘဲလေး၊ လေညည်းယင်ယင်ဇး။

'ရှင်မတည့်ခက်တော်ခေါ်ဘိသေး'ဟု (မ)(လ)(ဝ)(ပ)မူတွင် ပါရှိ၏။ ရမ်းမြကျွန်းမူမှာ မပြုမပြင် ပေမူအတိုင်း

ပော်ပြထားရာ ဤမူနှင့်တူသော ရွှေစေတီမူမှာ တည်းဖြတ်ပြီး စာလုံးအက္ခရာပြုပြင်ပြီးဖြစ်၍ ဟံသာဝတီမူနှင့် နှိုင်းယှဉ်၍ ကြည့်နိုင်ရန် ပော်ပြလိုက်ပါသည်။

‘နူးတဲ့မှောက်တော်၊ ဟုတ်တည့်ကြော်၊ ရွှေလှော်မှန်ပြစ်၊ (ရွှေလှော်မှန်ပြစ်)၊ ထံတော်စစ်ဝယ်၊ ချစ်သည်ဝန်းချုပ်၊ ကိုယ်လုပ်တော်ပေါင်း၊ မြနားဇောင်းကို တင့်ကြောင်းပန်သည်၊ အလွန်တည်ငြိမ်လေး၊ ပျော်ပါးရေး၊ လေ့ယင်ယင်ဇေး။

၄၅၇။ ဇေးလျက်မပြတ်(ဟံ)(ရွှေ)

၄၅၈။ ဟံသာဝတီမူတွင် လုံးဝမပါရှိပါ၊ ရွှေစေတီမူတွင် ပါရှိပါသည်။

၄၅၉။ မြောက်ဦးနန်းမ(ရွှေ)

၄၆၀။ မြောက်ဦးနန်းမ (ရွှေ)

၄၆၁။ (က) အစတည်ထွန်း၊ မင်းစောမွန်ကား၊ နိဗ္ဗာန်ယဉ်နု၊ ပွင့်လှလည်းစစ် (ရမ်းမြ)

(ခ) အစတည်ထွန်း၊ မင်းစောမွန်ကား၊ နိဗ္ဗာန်ယဉ်ဦး၊ ပွင့်ပူးနွယ်မြစ် (ရွှေ)

(ဂ) အစတည်ထွန်း၊ မင်းစောမွန်ကား၊ နိဗ္ဗာန်ကျင့်ထူး၊ ပွင့်ပူးနွယ်မြစ် (ဟံ)

(ဃ) အစတည်ထွန်း၊ မင်းစောမွန်ကား(င) (လ)

၄၆၂။ စွန်ခဲပြီးစွာ (ဟံ)

၄၆၃။ ကိုယ်ထင်လျက်တည့်(ဟံ)

၄၆၄။ စီးပွားမည်သာ၊ ကြိုက်ကောင်းပါ၏(ဟံ)

၄၆၅။ မြို့ကား ထောင်ပွား(ဟံ)

၄၆၆။ လောင်းတော်စောမြတ်၊ အထွတ်ရန်လှစ်(ဟံ)

လောင်းတော်စောမြတ်၊ (င/လ) စာ-၄၂ (ဟံသာဝတီ)

၄၆၇။ ရှာသည်တည့်မဝေး၊ (ဟံ)၊ (ရွှေ)၊ ရမ်းမြို့မူမှာ ‘ရေး’ ပါရှိရာ နောက်ကာရန်တွင် ‘ရေး’ဖြစ်နေ၍လည်းကောင်း၊ အဓိပ္ပာယ်အရလည်းကောင်း၊ (ဟံ)(ရွှေ)တို့က မှန်မည်ဟု ယူဆရပါသည်။

၄၆၈။ (က) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ စာ-၁၀-၁၂။

(ခ) မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ၊ (ရခိုင်) စာ-၁၁၄။

(ဂ) ဦးစံသာအောင်၊ ရခိုင်ဒဂိုင်း၊ စာ-၁၁။

(ဃ) Tun Wai The Erection of Myauk, U p-26

၄၆၉။ နေခြင်းတိုက်ရာ (ရွှေ)

၄၇၀။ လက်ယာရစ်ဆက်(ဟံ)၊ လက်ယာရစ်ဘက်(မ)

၄၇၁။ ခုနစ်ရာကိုးဆယ်

၄၇၂။ လျှံဝင်းထွန်းညို(ဟံ)

၄၇၃။ မြို့နှင့်နန်းကို(ဟံ)

၄၇၄။ ကျိန်းခန်းစင်စစ်(ဟံ)၊ ကိန်းခန်းပြောင်းလစ်(ရွှေ)

၄၇၅။ တည်တံ့လစ်၍ (ဟံ)၊ တည်ထောင်ဖြစ်၍ (ရွှေ)

၄၇၆။ ဟားနစ်ခန္ဓာ (ဟံ)၊ (ရွှေ)

၄၇၇။ မင်္ဂလာကောင်း၊ မင်းလောင်းဝေသာန် (ရွှေ)

၄၇၈။ လွန်ပေကာတည့် (ဟံ)

၄၇၉။ ပြည်မှူးအကဲ့(ဟံ)၊ ပြည်မှူးလွဲယုံ(ရွှေ)

၄၈၀။ ယှဉ်တည့်လေ (ရွှေ)

၄၈၁။ ကျိုးကောင်းမှုကြောင့် (ဟံ)၊ ကျိုးဟိမှုကြောင့် (ရွှေ)

၄၈၂။ ဆောင်းနှင်းပေး(ဟံ)၊ နှင်းလတ်သေး (ရွှေ)

ရွှေထီးတည့်()၊ ဆောက်နှင်းဇေး (မ) (ပ) (င)

၄၈၃။ (က) ဧညဝတီအရေးတော်ပုံကျမ်း၊ စာ ၄၀-၄၄

(ခ) ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း၊ ဒုတိယတွဲ၊ စာ-၁၅-၁၇။

၄၈၄။ မြောက်ဦးထွန်းပ(ရွှေ)

၄၈၅။ စည်စတိုရော်(ဟံ)

၄၈၆။ တဘော်နှောင်းမွေး၊ တေးညီထွေးက (ဟံ)

၄၈၇။ လုပ်ပေးကြံသင်(ဟံ)

- ၄၈၈။ မိခင်အတူ (ဟံ)
- ၄၈၉။ ရွာတိုင်းကားကို (ဟံ)၊ ရွာတိုင်းလား၍ (ရွှေ)
- ၄၉၀။ ထွန်သွားတကြိုက်(ဟံ)၊ (ရွှေ)
- ၄၉၁။ မြေကြီးမခံ၊ (ဟံ) မြေကြီးမယံ(ရွှေ)
- ၄၉၂။ ကျီးတသိနှင့် (ဟံ)၊ ကျီးတသိတည့်(ရွှေ)
- ၄၉၃။ မြို့လယ်ထွက်သော် (ဟံ)၊ မြို့လည်ထွက်လည်း (ရွှေ)
- ၄၉၄။ ရှိလေတို့ဟု (ဟံ)၊ ဟိလေတို့ဟု (ရွှေ)
- ၄၉၅။ မုန့်ပိုနို့ကျွေး (ဟံ)၊ မုန့်တိုးနို့ကျွေး (ရွှေ)
- ၄၉၆။ မင်းမိခင်ကား (ဟံ)
- ၄၉၇။ မြတ်ပင်ကျေးဇူး၊ ထီးတည့်လေ (ရွှေ)
မြတ်ပင်ကောင်းကျေးဇူး၊ တည့်လေ (ဟံ)
မြတ်ပင်ကောင်းကျွေး၊ ခုတဲ့လေ (ရမ်းမြဲ)
- ၄၉၈။ မိဘသဘွယ်(ဟံ)၊ (ရွှေ)
- ၄၉၉။ ယင်းဘေးကင်းလွတ် (ဟံ)
- ၅၀၀။ တူပင်တည့်ပြေး၊ ရင်တော်သွေး၊ (ရွှေ) တူပင်တည့်တပြေး၊ ရင်တော်သွေး (ဟံ)
တူပင်တဲ့မဝေး၊ ရင်တော်သွေး(ရမ်းမြဲ)
တူပင်တည့် (.....) ရင်တော်သွေး (လ) (င) (မ) (ပ)
- ၅၀၁။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်၊ စာ-၂၃/၂၄။ င/မည်၊ ရာဇဝင်ပေမူ။
- ၅၀၂။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း--စာ-၂၄/၂၅။ ဦးကုလားရာဇဝင်ကြီး(ဒု) စာ-၂၅
- ၅၀၃။ မစ်ကိုင်တူပါရုံကျောက်စာ (က) ကြောင်းရေ -၄။
- ၅၀၄။ ကောသံချို(ဟံ)၊ လျှောက်သံချို (ရွှေ)
- ၅၀၅။ မင်းလိခင်ကား (ဟံ)၊ မင်းလိခင်၏(ရွှေ)
'၏'နှင့် 'ကား'မှာ မတူညီသည်ကို အထူးသတိပြုသင့်ပါသည်။
- ၅၀၆။ သားသည်မူလည်း (ဟံ)၊ သားသည်အူလည်း(ရွှေ)
- ၅၀၇။ ဆင်ပြောင်တနံ့ (ဟံ)၊ (ရွှေ)
- ၅၀၈။ တက်ပြုံးအားအန်(ဟံ)
- ၅၀၉။ စွမ်းသန်ရဲမက်(ဟံ)၊ (ရွှေ)
- ၅၁၀။ မောင်လက်ကျန်းတော(ဟံ)၊ မောင်လင့်ကြမ်းတော()
မောင်လက်ကြံထော်(ရွှေ)
- ၅၁၁။ ကြိမ်ကြိမ်မောလည်း (ဟံ)
- ၅၁၂။ ကြောလေးကမန်(ဟံ)
- ၅၁၃။ ကျင်လေဟန်လည်း (ဟံ)၊ ကျင်လေဟန်လည်း (မ)၊ ကျင်လည်ဟန်လည်း(ရွှေ)
- ၅၁၄။ သထွာသံဇု၊ နှစ်စုပိုဝက်(ရမ်းမြဲ)
တထွာသံထု၊ နှစ်စုစိုလ်ဝက် (ဟံ)
တထွာသံထု၊ နှစ်စုပိုဝက်(ရွှေ)
- ၅၁၅။ ရှင့်ဘပျော်ပါး၊ ကစားခသို့(ဟံ) (ရွှေ)
- ၅၁၆။ မင်းကိုယ်လုပ်များ၊ နားထွင်းကြားဝယ်...
မျှားသားဆံရှိ၊ မထိစေရက်၊ မထွက်စေပဲ၊ တွဲလွဲနားဝယ် (ရမ်းမြဲ)
မျှားသားဆံဟိ၊ မထိစေရက်၊ မထွက်စေဘဲ၊ တွဲလွဲနားဝယ်(ရွှေ)
မသွေးစေရက်၊ မထွက်စေဘဲ၊ တွဲလွဲနားဝယ်(ဟံ)
'ဟံသာဝတီ'မူတွင် 'မျှားသားဆံဟိ' စာပိုဒ်မတွေ့ရပါ။
- ၅၁၇။ နေ့တိုင်းဆက်၍ (ရွှေ)

- ၅၁၈။ ရွန်ကြောက်ပြည်ထောင်၊ ရှူးတဲ့လေ (ရမ်းမြဲ)
- ရွံ့ကြောက်ပြည်ထောင်၊ မူးတည့်လေ (ရွှေစေတီ)
- ရွံ့ကြောက်ပြိုင်သူ၊ မူးတည့်လေ (ဟံသာဝတီ)
- ၅၁၉။ နန်းမြို့ဆက်သမိုင်း၊ စာ-၂၀၊ ရာဇဝင်အင်းစေတီပေမူ ‘ပေ’ချပ်-ရင်။
- ၅၂၀။ ဦးဦးသာထွန်း၊ အဇ္ဈမင်းညိုလော၊ ဘဒ္ဒမင်းညိုလော စာ-၂၆
- ၅၂၁။ ရခိုင်ရာဇဝင်သစ်ကျမ်း စာ-၃၁
- ၅၂၂။ ရန်ဂါ=အနီ (နီသော)
- မာတီ=မြီ (မြေကြီး)
- မြို့နီမြို့=မြေနီမြို့
- ‘ကောက်ကတန်းထောင်’ဟု ရခိုင်ဘုရင်ထောင်တည်ခြင်းတွင်လည်း ကြားဖူးသည်။ ရန်ဂါမတီ
- သည်သက်ထောင်(သက်ပြည်)၏မြို့တော်ဖြစ်သည်။ ယခု သက်ထောင်၏ရခိုင်မြို့ဖြစ်သည်။
- ၅၂၃။ ဘစောပြုကျောက်စာ၊ မြောက်ဦးမြို့၊ နန်းကျရွာ အနောက်ဘက်သိမ်တွင်ရှိသည်။
- ၅၂၄။ တက်ထွန်းနီ‘အုတ်ခွက်ဘုရား’စာ-၉၄-၉၅၊ အမျိုးသားကျောင်းတိုက်၊ ဗုဒ္ဓပြတိုက်၊ စစ်တွေမြို့၊
- ‘အုတ်ခွက်ဘုရားများ’
- ၅၂၅။ ယခု ဘင်္ဂလား၊ အိန္ဒိယနယ်စပ်ဒေသမြို့။
- ၅၂၆။ Harvey, Burma P-140
- ၅၂၇။ လျော်ရင်ရှု(ဟံ)၊ ဝေမ်ရင်ရှု (ရွှေ)
- ၅၂၈။ လွန်မူတေဇာ၊ ဘုန်းပညာကို၊ ထင်ပါတရံ (ဟံ)
- လွန်မူတေဇာ၊ ဘုန်းပညာကို၊ တင်ပြတရံ(ရွှေ)၊ (ရမ်းမြဲ)
- ၅၂၉။ စကေးကောင်းမြေ(ဟံ)၊ တေဇကောင်းမြေ(ပ)၊ ‘စစ်တကောင်းမြေ’ဟု ရွှေစေတီနှင့် ရမ်းမြဲတို့တွင်
- တွေ့ရသည်။
- ၅၃၀။ သန်မာရဲမက်(ရွှေ)
- ၅၃၁။ သုံးပါးလုံးပြည်(ဟံ)
- ၅၃၂။ ခံလင့်သည်ကို၊ ထန်းရှည်တပျိုး၊ ထံတော်ဦးဝယ်(ရမ်း)
- ခံလင့်သည်ကို၊ ထန်ရှည်တပျိုး၊ ဆင်တော်ဦးမှ (ရွှေ)
- ပုန်လတ်သည်ကြောင့်၊ သန်ရှည်တပျိုး၊ နန်းတော်ဦးက(ဟံ)
- ပုန်လတ်သည်ကြောင့်၊ တန်ရှည်တပျိုး၊ နန်းတော်ဦးက () ဟံ
- ၅၃၃။ ခွင်းခုန်ဟန်ရိပ်(ဟံ)(ရွှေ)
- ၅၃၄။ တဆွန်သိပ်လျက်(ဟံ)၊ ပတ်ဝန်းသိပ်လျက် (ရွှေ)
- ၅၃၅။ (က) ထမ်းကာယုကွန်၊ ပစ်နှင့်ကန်က(ဟံ)
- (ခ) လှမ်းကာကမ်း၍၊ လွန်းကာယုလှန်း၊ ပစ်နှင့်ကန်က (ရမ်း)
- (ဂ) လှမ်းကာကမ်း၍၊ လှမ်းကာယုလစ်၊ ပစ်လတ်တုံငြား (ရွှေ)
- ၅၃၆။ ဆင်ကောင်းခြောက်ဆယ်(ဟံ)
- ၅၃၇။ အစွယ်မြီးခင် (ဟံ)၊ အစွယ်မြီးခင်း(ရွှေ)
- ၅၃၈။ ဆူးတည့်လေ (ဟံ) (ရွှေ)
- ၅၃၉။ တက်ပြုံးရန်ဆောင်(ဟံ)၊ သက်ရုံဘုန်းရောင် (ရွှေ)
- ၅၄၀။ ကြားကမိုးစွန် (ဟံ)
- ၅၄၁။ နှိုင်းကန်ထည့်ပြိုင်ဝေး (ဟံ)၊ နှိုင်းရန်တည့်ပြိုင်ဝေး(ရွှေ)
- ၅၄၂။ ရောက်မှန်သပြေ
- ၅၄၃။ သံသာယုံပျိုး
- ၅၄၄။ အထူးထူးလျှင်
- ၅၄၅။ မင်းစဉ်လာပြိုင်

အမတ်ကြီး တစ်ဦးသည်
၅၄၆။ မျက်စိပေါင်းနှင့်
၅၄၇။ ခေးယင်ယင်ခေး

၈၆

ရေခဲမင်းသမီးချင်း

ဤနိဂုံးအပိုင်းကို ရွှေစေတီမူတိုင်သာ တွေ့ရှိရ၍ ရင်းမူနှင့် ယခု ရမ်းမြဲကျန်းမူတို့၏ မူကွဲမျှသာဖြစ်ပါသည်။

eiieiieiiei